Overtredingen en strafzaken in het amateurvoetbal : een analyse van de competitie 1980-1981 in de afdeling Limburg, KNVB

Citation for published version (APA):

van Galen, W. C. C. (1986). *Overtredingen en strafzaken in het amateurvoetbal : een analyse van de competitie 1980-1981 in de afdeling Limburg, KNVB*. [Maastricht University]. De Vrieseborch.
<https://doi.org/10.26481/dis.19861204wg>

Document status and date:

Published: 01/01/1986

DOI:

[10.26481/dis.19861204wg](https://doi.org/10.26481/dis.19861204wg)

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Sportwetenschappelijke Onderzoeken 10

Overtredingen en strafzaken
in het amateurvoetbal

Voor Chantalle, Geertje en Bram

RIJKSUNIVERSITEIT LIMBURG TE MAASTRICHT

OVERTREDINGEN EN STRAFZAKEN IN HET AMATEURVOETBAL

Een analyse van de competitie 1980-1981
in de afdeling Limburg, KNVB.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van de graad van
doctor in de Sociale Wetenschappen
aan de Rijksuniversiteit Limburg te Maastricht,
op gezag van de Rector Magnificus Prof. Dr. F.I.M. Bonke,
volgens besluit van het College der Dekanen
in het openbaar te verdedigen op
donderdag 4 december 1986 om vier uur precies,
in de aula van de universiteit

door

Willem Christiaan Cornelis van Galen

geboren te Wassenaar in 1948

UITGEVERIJ DE VRIESEBORCH – HAARLEM

Promotor: Prof. Dr. H. Philipsen
Co-Promotor: Dr. J.P.M. Diederiks
Referenten: Prof. Dr. J.P. Balkema
Dr. C.L. Ekkers

Het verschijnen van dit proefschrift werd mede mogelijk gemaakt door financiële steun van het Instituut Sportgeneeskunde Limburg.

© 1986 W.C.C. van Galen

Tekstverwerking: Marjoke Arkenbout

Omslagfoto: Studio HP, Geleen

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van **B. V. Uitgeverij de Vrieseborch**

**Jacobijnestraat 5
2011 TG Haarlem**

ISBN 90 6076 248 7

VOORWOORD

Een proefschrift is altijd het produkt van meerdere personen. In dit voorwoord wil ik daarvoor een aantal mensen speciaal bedanken.

Allereerst Prof.Dr. H. Philipsen. Hij bood mij de gelegenheid om als wetenschapper zonder ervaring, deze ervaring op te doen en zorgde ervoor dat de tijdelijke baan een "vast" vervolg kreeg. Tijdens het vervaardigen van het proefschrift heeft hij voortdurend de procesgang bewaakt en door zijn creativiteit talloze onderzoeksproblemen opgelost.

Mijn co-promotor Dr. J.P.M. Diederiks voor de deskundige en kritiese wijze waarop hij van het begin tot het einde van het onderzoek mij met raad en daad heeft bijgestaan.

De referenten Prof.Dr. J.P. Balkema en Dr. C.L. Ekkers voor hun vriendelijke en nauwgezette wijze van refereren. Prof.Dr. J.P. Balkema met name voor zijn opmerkingen op strafrechtelijk terrein; Dr. C.L. Ekkers heeft door zijn opmerkingen het totale onderzoeksverslag een duidelijker kop en staart gegeven hetgeen de kwaliteit van het verslag deed verbeteren.

De KNVB-afdeling Limburg ben ik erkentelijk voor hun toestemming om het materiaal van strafzaken en wedstrijden te mogen verzamelen. Met name wilde ik vermelden de heren Timmermans, Rouschen, Gerards en mevr. Wielders. Gedurende de zomermaanden van 1981 hebben zij mij en anderen de gastvrijheid én gelegenheid geboden om op het afdelingsburo in Nieuwstadt ons werk te doen.

Het zal duidelijk zijn dat het verzamelen van de gegevens niet door één persoon kon geschieden. Bij het koderen van de strafdossiers kreeg ik hulp van Rob van de Ven, Marian Tilly en Ans Huijben.

Annemie Pisters is speciale dank verschuldigd omdat zij op uiterst nauwkeurige wijze de belangrijkste kenmerken van 12.000 wedstrijden (!) heeft gekodeerd.

Michel Jansen en Piet Zinken zorgden ervoor dat de talloze onderzoeksvragen werden omgezet in computerprogrammas.

Drs. J. Dijkstra van de T.H. te Eindhoven is behulpzaam geweest bij het programmeren van de contrastgroepen-analyse.

Henk Lebens heeft alle gegevens via de computer uitgedraaid. Hij heeft ervoor gezorgd dat de, voor mij tot dan toe onbekende computertaal, begrijpelijk werd.

De tekstverwerking is in eerste plaats verricht door Sylvia Nelk en daarna overgenomen door Marjoke Arkenbout. Met name Marjoke ben ik erkentelijk voor het, tot vervelens toe, wijzigen van het verslag. Haar nauwgezetheid en creativiteit bij het tot stand komen van dit proefschrift heb ik altijd bijzonder gewaardeerd.

Gerry van Wunnik zorgde voor het vervaardigen van de diverse tabellen.

Dank ben ik ook verschuldigd aan twee broeders van de Beyart te Maastricht. Broeder Salman heeft het totale verslag op Nederlandse taalfouten gekorrigeerd; op een minutieuze wijze heeft hij dit werk verricht. Broeder van Herwaarden zorgde voor de Engelse samenvatting.

De capaciteitsgroep Mediese Sociologie wil ik bedanken voor de vrijheid die zij mij bood en liet om, op de voor mij karakteristieke wijze aanwezig te zijn. Dat vrienden mij, vroeger en nu Quillaume le Taciturne noemden, zal hen niet verwonderen.

Tenslotte, maar niet in de laatste plaats wil ik mijn ouders bedanken die mijn studie mogelijk maakten.

Hoewel de meeste werkzaamheden aan het proefschrift gedurende werktijd plaatsvonden, is het onvermijdelijk geweest dat ik het werk, al was het maar in gedachten, meenam naar huis. Daarom bedank ik Chantalle voor de wijze waarop ze al die tijd steun en toeverlaat voor me is geweest.

Langzaam en met loome stappen loopt men terug, weer begint nu de strijd, feller dan ooit vallen ze aan, Noord aangemoedigd door 't succes, Zuid ongeduldig om zich te wreken. Daar heeft een oude Spartaan den bal, met moeite door den Haagschen stevigen captain veroverd, laag bij den grond en geweldig hard stuift de blauw-zwarte tricot vooruit, zellt om den linker half-back heen, en draait en wendt zich, met waggelende wijde schreden door de achterhoede, dan de muts stevig in de oogen drukkend, neemt hij z'n kans waar, doch de doelverdediger kan den bal nog juist houden en uit 100 kelen klinkt het "Corner!" Daar gaat iemand naar den hoekvlak en legt den bal neer, hij schroeft zich de pet stevig op het hoofd, veegt de voorkant van de laars schoon en meet en meet weder de ruimte, angstig ziende naar den wind.

Voor het doel is het een geweldige beweging. "Ieder z'n mannetje" roept een oud gediende. De blauwwitte zet zich schrap, bait de vuisten, de kleine Rappenaar, kijkt en gluurt en lijkt wel eens zoo groot; kalm als een den, staat de lange goal verdediger. Daar neemt de man in den hoek zijn aanloopje. "Let op Bourlier!" "een mannetje bij Timmermans!" roept men nog, dan volgt een algemeen duwen en wringen. Statig zellt de bal met een zachten boog neder, beschenen door de reeds ondergaande zon. Links en rechts dringen en spartelen de spelers, daar komt een windvlaag, en de bal draait schuin in het doel. Plotseling trekt de blauw witte figuur de armen terug, en ongehinderd valt de volle bal door de palen.

"Goal" schreeuwt het publiek, alles krabbelt op de been en bestormt den man met het kalme gezicht en den regenmantel. Deze schudt vriendelijk met het hoofd en zegt: "Geen goal!" Dan is het "tijd".

Citaat uit Muller, W. (1893) Athletiek en Voetbal

INHOUDSOPGAVE

Blz.

HOOFDSTUK 1.

STRAFZAKEN IN HET LIMBURGSE AFDELINGSVOETBAL

1.1.	Inleiding	1
1.2.	Probleemstelling en daaruit afgeleide vraagstellingen	4
1.3.	Struktuur KNVB en strafdossiersprocedure	6
1.3.1.	Struktuur KNVB	6
1.3.2.	Voorwaarden officiële straf	7
1.3.3.	Strafdossiers	8
1.3.4.	Straftoepassing	9
1.4.	Onderzoekspopulatie	10
1.5.	Gehanteerde onafhankelijke variabelen	11
1.6.	Voor- en nadelen onderzoeksmateriaal	14

HOOFDSTUK 2.

TEORIEEN BETREKKING HEBBEND OP RESPEKTIEVELIJK SPELERS- EN SCHEIDSRECHTERSGEDRAG

2.1.	Inleiding	17
2.2.	Het begrip agressie in de maatschappelijke situatie en in de sportsituatie	18
2.2.1.	Agressie algemeen	18
2.2.1.1.	Opzet	18
2.2.1.2.	Schade en normen	19
2.2.1.3.	Agressie, middel of doel	20
2.2.2.	Het begrip agressie in de sport	22
2.2.2.1.	Opzet	22
2.2.2.2.	Schade	23
2.2.2.3.	De sportieve norm	23
2.2.2.4.	Instrumentele en reaktieve agressie	24
2.2.2.5.	Definiëring van agressief gedrag	25

2.3.	Agressietheorieën	26
2.3.1.	Instincttheorie	27
2.3.2.	Frustratie-agressie theorie	27
2.3.3.	Leertheorie	29
2.3.4.	Emotie en aktiviteittheorie	30
2.4.	De sportsituatie	31
2.4.1.	Algemeen	31
2.4.2.	Spelregels en sancties in de voetbalsport	33
2.4.2.1.	Spelregels	33
2.4.2.2.	Sancties	34
2.5.	Positie en rol van de scheidsrechter	37
2.6.	Konklusies	43
2.6.1.	Zijn de agressietheorieën toepasbaar op de sportsituatie	43
2.6.2.	Relatie status scheidsrechter-theorie	47

HOOFDSTUK 3.

ONDERZOEK NAAR AGRESSIE IN DE VOETBALSPORT

3.1.	Agressie van voetballers	49
3.1.1.	Teoretische uitgangspunten	49
3.1.2.	Methoden en populatie	51
3.1.3.	Resultaten	52
3.2.	Onderzoek scheidsrechters	54
3.3.	Samenvatting	55

HOOFDSTUK 4.

RELATIE THEORIE-ONDERZOEKSVARIABLE

4.1.	Inleiding	56
4.2.	Relatie theorie-variabele	57
4.3.	Hypothesen, per onafhankelijke variabele over kans op strafzaken en over aard en richting ervan.	61

4.3.1.	Klassenivo	61
4.3.2.	Kompetitiezondag (seizoensverloop)	62
4.3.3.	Verschil in plaats op de rangplaats	63
4.3.4.	Afstand tussen de velden	63
4.3.5.	Aantal doelpunten, doelpuntenverschil, winst-verlies	63
4.3.6.	Thuis of uitspelen	64
4.3.7.	Verenigingsgrootte	65
4.3.8.	Urbanisatiegraad	65
4.3.9.	Status scheidsrechter	66
4.4.	Sanktie scheidsrechter en tuchtkommissie	69
4.5.	Methodiese opmerkingen	71

HOOFDSTUK 5.

EIGENSCHAPPEN VAN WEDSTRIJDEN MET EN ZONDER STRAFZAKEN

5.1.	Inleiding	73
5.2.	Klassenivo	74
5.3.	Seizoensverloop (kompetitiezondag)	76
5.4.	Rangplaatsverschil	77
5.5.	Afstand tussen de voetbalvelden	78
5.6.	Aantal doelpunten, doelpuntenverschil en winst/verlies	79
5.7.	Verenigingsgrootte	82
5.8.	Urbanisatiegraad	82
5.9.	Status scheidsrechter	83
5.10.	Onderlinge samenhangen van de onafhankelijke variabelen	85
5.11.	Scheidsrechtersenquête	86

5.12.	Regionale kompetities	87
5.12.1.	Algemeen	87
5.12.2.	Beschrijving regio's	88
5.12.3.	Werking onafhankelijke variabelen per regio	90
5.13.	Vergelijking van wedstrijden met en zonder strafzaken	92
5.13.1.	Diskriminant-analyse van wedstrijden met en zonder strafzaken	93
5.13.2.	Kontrastgroepenanalyse van wedstrijden met en zonder strafzaken	98
5.14.	Samenvatting	100

HOOFDSTUK 6.

KENMERKEN STRAFZAKEN EN HET AANTAL STRAFZAKEN PER WEDSTRIJD

6.1.	Inleiding	102
6.2.	Aard en richting overtreding	103
6.3.	Tijdstip strafzaak	107
6.4.	Scheidsrechterlijke sanktie	109
6.5.	Sanktie tuchtkommissie	110
6.6.	Het aantal strafzaken in een wedstrijd	113
6.6.1.	Literatuur	113
6.6.2.	Onderzoeksresultaten aantal strafzaken in een wedstrijd	114

HOOFDSTUK 7.

TYPEN WEDSTRIJDEN NAAR AARD EN RICHTING VAN DE OVERTREDING

7.1.	Inleiding	116
7.2.	Typen wedstrijden naar aard en richting overtreding	117

7.3.	Samenhang tussen de onafhankelijke variabelen enerzijds en de wedstrijdtypen anderzijds	118
7.3.1.	Status scheidsrechter en klassenivo	119
7.3.2.	Overige onafhankelijke variabelen	122
7.3.2.1.	Toetsing hypothesen instrumentele overtredingen	124
7.3.2.2.	Toetsing hypothesen reaktieve overtredingen	126
7.4.	Sankties scheidsrechter en tuchtkommissie	128
7.4.1.	Inleiding	128
7.4.2.	Scheidsrechterlijke sankties per scheidsrechterscategorie	130
7.4.3.	Sankties tuchtkommissie	132
7.5.	Samenvatting	136

HOOFDSTUK 8.

HET THUIS- EN UITSPELEN

8.1.	Inleiding	138
8.2.	Onderzoek t.a.v. de relatie thuis- uitspelen en de kans op overtredingen of strafzaken	141
8.3.	Welke factoren bepalen het onderscheid tussen wedstrijden met strafzaken t.a.v. thuis- of uitclub	144
8.4.	Samenhang tussen thuis- uitspelen en aard-richting overtreding	149
8.5.	Samenvatting	153

HOOFDSTUK 9.

KONKLUSIES EN AANBEVELINGEN

9.1.	Wetenschappelijke betekenis resultaten	155
9.1.1.	Teorie	155

9.1.2.	Metode	160
9.1.3.	Plaats onderzoek in bestaande onderzoeks- traditie	160
9.2.	Praktiese betekenis resultaten	162
9.2.1.	De algemene situatie in het afdelings- voetbal	162
9.2.2.	Welke factoren kunnen het voorkomen van strafzaken beïnvloeden	163
9.2.3.	Welke sancties kunnen spelers van scheidsrechters en tuchtkommissies ver- wachten	165
9.3.	Beleidsaanbevelingen	166
9.3.1.	Aanbevelingen vanuit ander onderzoek	166
9.3.2.	Praktiese aanbevelingen	167
 <u>HOOFDSTUK 10.</u>		
<u>SAMENVATTING</u>		173
 <u>SUMMARY</u>		180
 <u>LITERATUUR</u>		185
 <u>BIJLAGEN</u>		197
 <u>CURRICULUM VITAE</u>		222

HOOFDSTUK 1.

STRAFZAKEN IN HET LIMBURGSE AFDELINGSVOETBAL

1.1. Inleiding

Voetbal heeft sinds zijn ontstaan een grote populariteit gekend. De maatschappelijke betekenis van deze sport komt o.a. tot uiting in het aantal actieve georganiseerde voetballers; in Nederland in 1982 ruim 1 miljoen spelers in georganiseerd verband, waarvan 75.000 in de afdeling Limburg. De populariteit en massaliteit van het voetbal richt de aandacht echter niet alleen op de positieve waarden van de sport zoals spanning en gezondheid maar ook op de negatieve kanten ervan: het risico van blessures en agressie van spelers en/of toeschouwers.

Onderzoek wijst uit dat van de kontaktsporten, voetbal en hockey, relatief, vergeleken met andere sporttakken, het grootste aantal blessures opleveren (Kranenborg, 1980a; WVC, 1985); in hoeverre blessures verband houden met spelbederf of spelverruwing is echter nog niet onderzocht.

Agressie in de voetbalsport wordt als een probleem ervaren. Dit blijkt o.a. uit het tot stand komen van een interdepartementale werkgroep van het voormalige ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk (CRM) die een advies heeft uitgebracht over spelverruwing in de voetbalsport (CRM, 1977). Dit rapport heeft betrekking op het betaalde voetbal. Er zijn genoeg aanwijzingen echter dat ook op de amateurvelden spelovertreddingen een probleem vormen. Wij kunnen hierbij wijzen op een staking van scheidsrechters in het amateurvoetbal, afdeling 's-Gravenhage in november 1982. Deze staking had tot doel aandacht te vragen voor de agressie op en rond de velden die de scheidsrechters als bedreigend ervaren. De agressie op de amateurvelden blijkt ook uit een Zwartboek over het molesteren van amateurscheidsrechters (COVS, 1984).

Als we ervan uitgaan dat agressie in de voetbalsport een probleem vormt, is de volgende stap te overwegen of onderzoek ten aanzien van dit onderwerp nuttig en zinvol kan zijn. Bij deze overweging speelt de stand van het onderzoek op dat moment een belangrijke rol.

Onderzoek naar agressief gedrag op het voetbalveld is in het begin van de zeventiger jaren pas goed op gang gekomen; daarbij kunnen we verwijzen naar het onderzoek van Volkamer (1971) in Duitsland en van Ekkers en Hoefnagels (1972) in Nederland. Hoewel daarna meerdere onderzoeken ten aanzien van dit onderwerp zijn verricht (zie hoofdstuk 3), kan men toch stellen dat het aantal hiervan, tot nog toe, beperkt is gebleven. Dit betekent dat de discussie over agressie zoals die hedentendage wordt gevoerd niet voldoende gedragen wordt door empiries materiaal.

Als men er van uit kan gaan dat onderzoek in een behoefte kan voorzien, is de stap die daarna genomen moet worden welke probleemstelling men gaat hanteren en daarmee samenhangend welk type onderzoek verricht gaat worden. Bij de beantwoording van dit laatste punt is het, in ieder geval voor het hier te beschrijven onderzoek, relevant aan te geven in welk prakties onderzoeksprogramma het onderzoek gestalte moet krijgen.

Het te starten onderzoek zou deel gaan uitmaken van het Hoofdprojekt Sport en Gezondheid aan de Rijksuniversiteit Limburg te Maastricht; dit projekt richt zich op vermeerdering van kennis die kan bijdragen tot bevordering van positieve effecten van de sportbeoefening op de gezondheid en terugdringing van negatieve effecten. In dit Hoofdprojekt is één van de deelprojekten, het projekt de invloed van spelregels op spelverruwing en spelbederf. Centraal staat daarbij de vraag "tot welke effecten leiden de spelregels en de manier waarop de spelregels worden uitgevoerd". Bij de ontwikkeling van dit deelprojekt is toendertijd (1976) gekozen voor een aantal operationele deelproblemen. Een van deze deelproblemen heeft als onderwerp "spelregels en overtredingen in de voetbalsport". Eén van de redenen om de voetbalsport te kiezen is het grote aantal deelnemers aan deze sport én het daarmee samenhangend groot aantal blessures. In het kader van de voetbalsport is reeds onderzoek verricht:

- de wijze waarop de speeltijd door scheidsrechters wordt geregeld (Philipsen, 1980, 1983);
- bekijken en beoordelen van video-opnamen van overtredingen in het voetbal door spelers (Philipsen et al, 1984); Eén belangrijke konklusie van deze onderzoeken is dat spelregels in de voetbalsport een ruime interpretatiemogelijkheid bieden aan de participanten.

Uit het eerstgenoemde onderzoek blijkt dat tijd bijtrekken door scheidsrechters niet berust op ondubbelzinnige toepassing van de spelregels; één van de bevindingen van het tweede onderzoek is dat spelers de ernst van overtredingen op verschillende wijze blijken te beoordelen; tevens bestaat geen duidelijke konsensus in welke mate overtredingen "tegen" de regels zijn of een onsportief karakter dragen.

- eksplorerend onderzoek onder voetbalscheidsrechters (Kranenborg, 1980b).

Het als laatste genoemde onderzoek van Kranenborg willen wij hier iets uitvoeriger bespreken, omdat het in feite de aanleiding is geweest voor ons eigen onderzoek. Kranenborg geeft in een artikel waarin dit onderzoek wordt besproken (Kranenborg, 1980b) allereerst aan, dat, als men inzicht wil krijgen in de agressie op het voetbalveld, het o.a. belangrijk is na te gaan welk selectie mechanisme scheidsrechters hebben. Omdat over dit onderwerp hoegenaamd niets bekend is, was dit voor hem aanleiding een eksplorerend onderzoek te doen onder voetbalscheidsrechters. De klassen waarin zij floten varieerde van het afdelingsvoetbal tot de hoofdklasse zondagamateurs. De 88 scheidsrechters werd een uitsprakenlijst voorgelegd bestaande uit vijftig onderdelen, alsmede drie open vragen. De enquête werd klassikaal afgenomen na afloop van de training.

In het onderzoek werd getracht na te gaan, op welke wijze de scheidsrechters hun taak opvatten, de problemen die zij ervaren bij de waarneming van de gebeurtenissen op het veld en hun opvattingen over het sanktiesysteem.

Hij konstateerde dat het verschil van mening bij de scheidsrechters over het algemeen groot is. Bovendien zijn deze verschillen systematies van aard, hetgeen wil zeggen dat de scheidsrechters niet op willekeurige punten van opvatting verschillen, maar dat er per scheidsrechter samenhang in de opvattingen over bepaalde zaken bestaat.

Kranenborg stelde in het slot van zijn artikel: "ook uit dit onderzoek kunnen geen conclusies getrokken worden ten aanzien van het gedrag van de scheidsrechter op het veld of een relatie gelegd worden tussen het gedrag van de scheidsrechter en de gebeurtenissen op het veld".

Met dit probleem in gedachten, hebben wij in het voorjaar van 1981 kontakt opgenomen met de Koninklijke Nederlandse Voetbalbond (KNVB) afd. Limburg, om na te gaan op welke ma-

nier het onderzoek van Kranenburg aan de hand van feitelijk materiaal kon worden uitgebreid. Al spoedig werd ons een blik gegund in de zogenaamde strafdossiers, waarin alle door de scheidsrechters officieel aanhangig gemaakte straffen in een wedstrijd worden beschreven. De inhoud van de strafdossiers was dermate veelzijdig en interessant dat we besloten deze dossiers tot onderwerp van onderzoek te maken.

Belangrijkste overweging hierbij was, dat de te verzamelen gegevens goed zouden passen in de probleemstellingen van het zojuist genoemde hoofd- en deelproject. Deze onderzoekskeuze betekende wel dat onze onderzoeksvraag veranderde; niet alleen het gedrag van scheidsrechters, maar ook het gedrag van spelers, uitgedrukt in overtredingen die door de scheidsrechter als officiële strafzaak zijn benoemd, werden onderwerp van onderzoek.

Alle senioren competitiewedstrijden, met en zonder strafzaken, (N= 12.390) van het ten tijde van het contact met de afdeling Limburg KNVB lopende seizoen 1980-1981 werden in het onderzoek betrokken. Door wedstrijden zonder strafzaken mee te nemen in het onderzoek werd een belangrijk vergelijkingsobject gekreëerd.

Aanvankelijk lag het in de bedoeling om ook het blessure-aspekt in het onderzoek op te nemen; omdat echter op de ruilwedstrijdformulieren, die na iedere wedstrijd naar de KNVB moeten worden opgestuurd, nauwelijks door de clubs gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheid te vermelden welke speler(s) vanwege een blessure uitgevallen is (zijn) tijdens de wedstrijd, hebben wij van dit voornemen af moeten zien.

1.2. Probleemstelling en daaruit afgeleide vraagstellingen

We zijn bij het begin van het onderzoek uitgegaan van een vrij algemene probleemstelling die later in een aantal praktische vraagstellingen is onderverdeeld.

De algemene probleemstelling luidt: "in hoeverre komen wedstrijden met strafzaken voor in het amateurvoetbal en welke factoren zijn hierop van invloed; welke zijn de belangrijkste kenmerken van strafzaken en welke sankties worden bij strafzaken toegepast."

Het zal duidelijk zijn dat deze probleemstelling mede afgestemd is op de inhoud van het deelprojekt "de invloed van spelregels op spelbederf en spelverruwing".

Spelregels en sankties zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Daarom is ook het aspekt van de sankties in de probleemstelling opgenomen.

Uit de probleemstelling valt af te lezen dat het ons allereerst gaat om een beschrijving van het verschijnsel. We willen kennis krijgen van de mate waarin agressie voorkomt en de vorm waarin zij naar buiten komt.

Daarnaast willen we hypothesen formuleren die het verschijnsel trachten te verklaren. Deze hypothesen zijn zowel gebaseerd op theoretische inzichten als op resultaten van ander onderzoek.

Hoewel de verantwoording van de hypothesen in hoofdstuk 4 zal plaatsvinden willen we, kort, de vragen die uit de probleemstelling geformuleerd zijn weergeven:

De eerste twee vraagstellingen hebben betrekking op een vergelijking van wedstrijden met en zonder strafzaken. De eerste vraagstelling luidt:

- zijn er bepaalde factoren aan te wijzen die het verschil verklaren tussen wedstrijden met en zonder strafzaken (hfdst. 5).

Bij de vorige vraag zijn wedstrijden met strafzaken niet verder onderscheiden. In de volgende vraagstelling is dit onderscheid wel gehanteerd. Daarbij zijn wedstrijden met strafzaken onderverdeeld in een aantal typen wedstrijden. Deze typen worden bepaald door de aard (instrumenteel of reaktief) en richting (ten opzichte van de speler of scheidsrechter) van de overtredingen die in deze wedstrijden tot strafzaak zijn geworden.

De tweede vraagstelling kan derhalve als volgt geformuleerd worden:

- kunnen we bepaalde factoren aanwijzen die het verschil verklaren tussen wedstrijden met specifieke strafzaakkenmerken en wedstrijden zonder strafzaken (hfdst. 7).

De vraagstelling gericht op alleen wedstrijden met strafzaken is:

- kunnen we bepaalde factoren aanwijzen die het verschil in het aantal strafzaken per wedstrijd verklaren (hfdst. 6).

Bij de hierboven behandelde vraagstellingen is de wedstrijd analyse-eenheid.

Daarnaast zijn nog een aantal vragen geformuleerd met de strafzaak als analyse-eenheid:

- welke gevolgen hebben bepaalde overtredingen voor de betrokken spelers, met andere woorden welke sanktie kunnen zij van resp. scheidsrechter en tuchtkommissie verwachten (hfdst. 7).

Tenslotte zijn twee vraagstellingen geformuleerd betrekking hebbend op de gestrafte partij (het thuis-uitspelen); vraagstellingen die zowel de wedstrijd als strafzaak als analyse-eenheid hebben:

- is er samenhang tussen de gestrafte partij enerzijds en de kans op strafzaken en aard en richting van de overtreding anderzijds (hfdst. 8).
- is er samenhang tussen de gestrafte partij en de zwaarte van de sanktie van scheidsrechter en tuchtkommissie anderzijds (hfdst. 8).

Voordat we een beschrijving gaan geven van ons onderzoeksmateriaal en de variabelen die wij gehanteerd hebben om onze vraagstellingen te beantwoorden, willen we allereerst in het kort de structuur van de Koninklijke Nederlandse Voetbalbond (KNVB) schetsen en de plaats van het afdelingsvoetbal hierin.

Daarna wordt uitgelegd welke voorwaarden verbonden zijn aan het opleggen van officiële straffen en op welke wijze de officiële straffen behandeld worden.

1.3. Structuur KNVB en strafdossierprocedure

1.3.1. Structuur KNVB

De Koninklijke Nederlandse Voetbalbond bestaat uit twee zogenaamde "sekties", de sekte betaald voetbal en de sekte amateurvoetbal.

- A. De sekte betaald voetbal is onderverdeeld in een ere- en eerste divisie, terwijl daarnaast een competitie bestaat voor reserve-elftallen (de C-elftallen).

Strafmaatregelen die de scheidsrechters in het betaalde voetbal ter beschikking staan zijn de gele kaarten (officiële waarschuwingen) en rode kaarten (uit het veld zendingen).

Registratie en verwerking van deze gegevens vindt plaats op het hoofdburo van de KNVB te Zeist.

B. De sectie amateurvoetbal is onderverdeeld in het KNVB-amateurvoetbal en het KNVB afdelingsvoetbal.

De amateurs spelen in regionale hoofdklassen, terwijl daaronder zich een competitie afspeelt in 4 verschillende klassen.

Strafmaatregelen ten aanzien van deze amateurs worden, evenals bij het betaalde voetbal, verwerkt en geregistreerd in Zeist.

Het afdelingsvoetbal speelt zich af onder het KNVB-amateurvoetbal. Ook in het afdelingsvoetbal worden 4 klassen nivo's onderscheiden. Dit betekent dat als men in de eerste klasse van de afdeling speelt en kampioen wordt, men kan promoveren naar de vierde klasse KNVB.

Rapportage en registratie van o.a. strafzaken vindt plaats op de provinciale buro's van de KNVB. In Limburg is dit het buro te Nieuwstadt.

Belangrijkste konklusie van het bovenstaande is dat de door ons onderzochte populatie, het afdelingsvoetbal, het, qua nivo, laagst georganiseerde voetbal vertegenwoordigt.

1.3.2. Voorwaarden officiële straf

Wanneer wordt een officiële straf opgelegd door de scheidsrechter?

Ter beantwoording van deze vraag moeten we de Handleiding voor Scheidsrechters (KNVB, 1980) raadplegen. Het voor ons relevante gedeelte, omvat regel 12 "overtredingen en wangedrag". Het woord regel is in dit verband enigszins misleidend, immers de uitleg ervan beslaat in totaal 24 bladzijden.

Voor een overzichtelijke behandeling is de materie in drie blokken verdeeld: overtredingen die een directe vrije schop en eventueel een strafschop tengevolge hebben; overtredingen die bestraft worden met een indirecte vrije schop en disciplinaire straffen. In bijlage 1.1 hebben we voor de eerste twee blokken de, in totaal 14 overtredingen die tot deze straffen leiden, opgesomd.

De disciplinaire straffen, die leiden tot het opmaken van strafdossiers, zijn te onderscheiden in waarschuwingen en uit het veld sturen. Volgens het Handboek voor scheidsrechters (KNVB, 1980) moet een speler een waarschuwing ontvangen indien hij:

- "1. het speelveld betreedt of opnieuw betreedt, nadat de wedstrijd is begonnen om zich bij de partij te voegen, of het speelveld verlaat gedurende het verloop van het spel (tenzij dit een gevolg is van een blessure) zonder, in beide gevallen, een teken van de scheidsrechter te hebben ontvangen dat deze daarmee instemt;
2. herhaaldelijk de spelregels overtreedt;
3. door woord of handeling toont het niet eens te zijn met een beslissing van de scheidsrechter;
4. zich schuldig maakt aan onbehoorlijk gedrag."

Een speler moet van het speelveld gezonden worden, indien hij:

- "1. zich naar het oordeel van de scheidsrechter schuldig maakt aan een gewelddadige handeling of ernstig gemeen spel;
2. onbehoorlijke of beledigende taal gebruikt;
3. zich blijft misdragen, nadat hij een waarschuwing heeft ontvangen."

1.3.3. Strafdossiers

Wanneer een scheidsrechter een speler een officiële waarschuwing geeft of hem verwijdt, is hij verplicht dit op het zogenaamde ruilformulier te vermelden. Dit betekent dat er een strafrapport moet worden gemaakt: het rapportformulier strafzaken.

Naast de scheidsrechter, zijn de beide clubs verplicht, indien de scheidsrechter een speler officieel waarschuwt of wegzendt, een rapportformulier strafzaken naar Nieuwstadt te sturen. De eventuele spelers betrokken bij het voorval, de aanvoerders en de grensrechters kunnen hun visie op het gebeuren in de rapporten weergeven. De grensrechters worden geleverd door en zijn lid van de twee betrokken clubs. De bijlagen 1.2., 1.3. en 1.4. bevatten de rapportformulieren van resp. de scheidsrechter en de twee betrokken clubs).

Soms, maar bij de afdelingswedstrijden is dit uitzondering, bevindt zich een rapporteur van de KNVB bij de wedstrijd; door hem wordt dan eveneens rapport opgemaakt. Een strafdossier omvat alle strafzaken van één wedstrijd. Worden er in een wedstrijd meerdere officiële straffen gegeven, dan wordt van elke straf rapport opgemaakt. Incidentrijke wedstrijden kan men herkennen aan de dikte van het strafdossier!

Inhoud

Hoewel de terminologie van de vragen wel eens verschilt, wijken de formulieren voor de scheidsrechter en de 2 betrokken clubs niet wezenlijk van elkaar af.

De formulieren bevatten wedstrijdgegevens, namen van de clubs en van de scheidsrechter, wedstrijdavond, uitslag, kenmerken van de straf zelf (ernst, tijdstip, dader, reden), de algehele situatie van de wedstrijd (al dan niet sportief) en het specifieke gedrag van de bestrafte vlak voor, tijdens en na de opgelegde straf.

Voor de volledigheid vermelden we hier dat de reden van de straf door de scheidsrechter aan de twee clubs wordt meegegeeld; deze reden wordt dan vermeld op het formulier.

Behandeling

De behandeling geschiedt door de zogenaamde strafkommissies. Omdat de afdeling Limburg is onderverdeeld in vijf regio's zijn er vijf strafkommissies, waarin een aantal personen (4 tot 6) zitting hebben. Deze behandeling vindt meestal schriftelijk plaats. Op verzoek van één der betrokken partijen kan echter een mondelinge behandeling verlangd worden. In het jaarverslag van de afdeling Limburg (KNVB, 1981a) staat vermeld dat de diverse strafkommissies: de strafkommissies jeugd-, senioren-, dames-, zaal- en bedrijfs-zomeravondvoetbal 102 maal bij elkaar moesten komen voor het houden van mondelinge onderzoeken. In de afdeling werden totaal 2289 wedstrijden met strafzaken geregistreerd.

1.3.4. Straftoepassing *

Wordt een strafzaak behandeld dan hangt de daarbij behorende straf af van:

1. de ernst van de geconstateerde overtreding
2. het "strafverleden" van de betrokken speler.

Krijgt een speler een straf opgelegd van de strafkommissie dan wordt dit aangetekend op een zogenaamde strafkaart. Is een speler na deze straf drie seizoenen verder zonder straf

* De inhoud van de straftoepassing heeft in dit verslag uitsluitend betrekking op het seizoen 80-81; in de loop der jaren zijn in de strafbepalingen talloze wijzigingen opgetreden.

dan wordt de strafkaart vernietigd en begint hij met een blanco strafverleden. Dit gebeurt niet met de strafkaarten van die spelers die een straf opgelegd hebben gekregen van 1 jaar schorsing of meer. Strafzaken kunnen door de tuchtkommissie geseponeerd worden.

De strafmaat varieert van een berisping tot een onvoorwaardelijke schorsing van één of meerdere jaren.

1.4. Onderzoekspopulatie

In totaal zijn gedurende het door ons geanalyseerde seizoen 1980-1981, 12.390 competitiewedstrijden in onze analyses betrokken. De competitie speelde zich af op vier verschillende klassenivo's; in totaal deden 1167 elftallen mee aan de seniorencompetitie.

Van 1750 wedstrijden zijn strafdossiers opgesteld. Deze 1750 wedstrijden vertegenwoordigen 2678 individuele strafzaken.

46 Gestaakte wedstrijden maken deel uit van de populatie. Een acht-tal wedstrijden is gestaakt zonder dat de scheidsrechter een of meerdere spelers een officiële straf heeft opgelegd. In deze gevallen vond de scheidsrechter, om wat voor reden dan ook, het niet verantwoord de wedstrijd volledig uit te spelen.

In een aantal gevallen (N=79) heeft één en dezelfde speler in één wedstrijd een waarschuwing gekregen én is uit het veld gestuurd.

In feite kan het tweede delict van de speler ook een waarschuwing geweest zijn want ook in het amateurvoetbal geldt dat 2 waarschuwingen gelijk staat met het uit het veld zenden. Formeel gezien betekent dit dat twee strafzaken opge maakt zouden moeten worden; in de praktijk wordt een dergelijk geval op één formulier strafzaken vermeld.

Bij de kenmerken van strafzaken hebben we besloten dergelijke gevallen als uit het veld zendingen te beschouwen, te meer omdat bij het invullen van het formulier strafzaken de antwoorden op de vragen in de meeste gevallen geënt zijn op het uit het veld zenden (tijdstip, reden).

Hoewel een vergelijking met het damesvoetbal interessant zou zijn, was dit door de geringe omvang van de dames-competitie in Limburg niet mogelijk. 81 Dameselftallen speelden gezamenlijk 574 wedstrijden; in 14 wedstrijden werden in totaal 22 strafzaken uitgedeeld.

In onze populatie komt er dus op elke 7 wedstrijden, 1 voor met tenminste één strafzaak.

Een vergelijking met andere afdelingen van de KNVB is niet zonder problemen. Veel afdelingen gebruiken namelijk in hun jaarverslagen totaalcijfers van veld- en zaalvoetbal, terwijl niet altijd valt op te maken of bij de aantallen strafdossiers vriendschappelijke- of bekerwedstrijden zijn opgenomen.

Ter oriëntatie geven we de cijfers van 2 afdelingen voor het seizoen 80-81. De afdeling Noord-Holland registreerde 28.945 senioren-voetbalwedstrijden, met 2.298 strafdossiers (een verhouding van 12:1) (KNVB, 1981b); de afdeling Dordrecht vermeldde op 5.332 wedstrijden 732 strafdossiers (verhouding van 7:1) (KNVB, 1981c).

1.5. Gehanteerde onafhankelijke variabelen

Uiteraard wil men in onderzoek zoveel mogelijk verklarende factoren (variabelen) betrekken; in ons geval wordt echter de keuze van de variabelen beperkt door de aard van ons materiaal. Immers van wedstrijden zonder strafzaak kennen wij slechts een aantal objectieve kenmerken. Naast de namen van de twee betrokken elftallen zijn dit:

- klassenivo
- competitiezondag (seizoensverloop)
- verschil in plaats op de ranglijst
- afstand tussen de velden
- uitslag (uitgedrukt in aantal doelpunten, doelpuntenverschil en winst/verlies)
- thuis - uitspelen
- verenigingsgrootte
- urbanisatiegraad
- status scheidsrechter.

Bij de formulering van de probleemstellingen zijn deze variabelen als factoren benoemd. Deze variabelen zullen derhalve worden betrokken bij het vergelijken van wedstrijden met en zonder strafzaken.

Een uitzondering hierop is de variabele thuis-uitspelen. Wanneer we ons afvragen welke factoren het verschil verklaren tussen wedstrijden met en zonder strafzaken is het niet mogelijk het thuis-uitspelen als faktor in deze vraagstelling op te nemen; een wedstrijd kan immers niet een kenmerk

thuis-uit hebben. Deze variabele neemt dus een aparte positie in en kan alleen gehanteerd worden bij een interne analyse van wedstrijden met strafzaken.

De status van de scheidsrechter, een variabele waarvan de inhoud wellicht de meeste vragen oproept, houdt in dat onderscheid gemaakt kan worden tussen officiële scheidsrechters en niet-officiële scheidsrechters. De laatste categorie heeft geen officiële scheidsrechterskursus gevolgd; omdat het aantal wedstrijden op een wedstrijdavond het aantal officiële scheidsrechters overtreft moet men een beroep doen op deze niet-officiële. In het verloop van het verslag zullen wij deze eerste categorie afwisselend "wedstrijdleiders" of "niet officiële scheidsrechters" noemen.

Uiteraard wordt op al deze variabelen nog nader ingegaan, maar we willen op deze plaats, kort, de keuze ervan verantwoorden.

Wanneer we in het algemeen literatuur ten aanzien van het onderhavig onderwerp bekijken (zie ook hoofdstuk 3) dan is er een aantal factoren aan te wijzen waarvan men aanneemt dat zij invloed heeft, of samenhangt met het begaan van overtredingen en daarmee gepaard gaande (officiële) straffen. Eén van deze factoren is het belang van de wedstrijd. Dit belang kan diverse componenten bevatten: wedstrijden waarin promotie of degradatie in het geding is, of het belang van een bepaalde wedstrijd voor twee specifieke verenigingen. Miermans (1955) geeft als één van de oorzaken van de populariteit van voetbal "de mogelijkheid tot het uitspelen van de zich manifesterende rivaliteit die tussen steden, dorpen en buurten onderling en wederkerig bestond"; met andere woorden, Miermans refereert aan het belang in de vorm van rivaliteit.

Onder druk van dit belang zouden spelers, volgens diverse onderzoekers, eerder overgaan tot het maken van overtredingen. Gebeurtenissen op het veld zouden zwaarder worden gewogen; directe spelsituaties, het krijgen van een doelpunt tegen, het voortdurend lastig gevallen worden door een tegenstander, zouden eerder frusterend werken in belangrijke wedstrijden dan in wedstrijden waarin niets op het spel staat. Pilz, (1982) refereert aan een onderzoek van Heinilä waaruit blijkt dat 54% van de onderzochte profvoetballers en 30% van de amateurvoetballers vindt dat in belangrijke wedstrijden alle middelen geoorloofd zijn om te winnen.

Echter, en dat geeft tevens de mogelijkheid van dubbele interpretatie van ons onderzoeksmateriaal weer, ook scheidsrechters kunnen onder druk van het belang een ander waarnemings- en beoordelingsbeleid voeren.

Wij hebben getracht in het onderzoek een aantal variabelen te gebruiken die al dan niet direkt het belang van een wedstrijd vertegenwoordigen zoals het klassenivo, het seizoensverloop, plaats op de ranglijst, afstand en uitslag. Daarnaast zijn er ook variabelen die betrekking hebben op de sociale kontekst bijvoorbeeld de verenigingsgrootte en urbanisatiegraad.

Naast deze factoren zijn er nog talloze variabelen die hoewel wellicht van invloed op het maken (of overwegen) van overtredingen, in ons onderzoek niet meegenomen worden: slechte herinneringen uit voorgaande wedstrijden, arbitrale onjuistheden, vrees de plaats in het elftal te verliezen; daarom hebben wij, wanneer wedstrijden met en zonder strafzaken vergeleken worden, geen al te hoge verwachtingen over de te verklaren variantie.

Uit de hiernavolgende twee citaten blijkt dat bijvoorbeeld persoonlijke omstandigheden die uiteraard niet in het onderzoek betrokken konden worden een rol kunnen spelen bij het voorkomen van agressief gedrag:

- sekretaris gestrafte partij geeft toelichting:

"de familie ... bestaat uit vader, moeder en zeven kinderen waarvan de oudste is getrouwd. De rest is nog thuis en betreffend lid is de oudste. Vader en moeder zijn beide reeds jarenlang ziek en niet meer tot werken in staat. Daarbij komt nog het feit dat moeder twee maanden en vader drie maanden samen in het ziekenhuis hebben gelegen.

Betreffend lid is dus zeer zwaar belast omdat hij een jongen is met een enorme plichtsbetrachting. Door al deze spanningen, welke hij de laatste jaren en zeker de laatste maanden heeft meegemaakt is hij vermoedelijk tot deze agressie gekomen, iets anders is bijna ondenkbaar omdat hij een zeer goed en rechtvaardig karakter heeft."

- grensrechter gestrafte partij:

"jammer voor deze jongen die nooit iets doet, maar op het ogenblik boordevol echtelijke problemen zit, maar dit weet de scheidsrechter natuurlijk niet."

Redactionele opmerking

In de nu volgende hoofdstukken zal soms gebruik worden gemaakt van letterlijk opgenomen teksten uit de strafformulieren van de scheidsrechter en/of de twee betrokken clubs (bijlagen 1.2, 1.3 en 1.4). Deze teksten staan tussen haakjes en dragen een ander lettertype dan de rest van het verslag.

Weergave van deze teksten heeft een tweeledig doel: Ten eerste willen wij de lezer laten zien hoe de formulieren zijn ingevuld. Ten tweede hebben de teksten een voorbeeldfunctie voor bepaalde hoofdstukken of paragrafen.

1.6. Voor- en nadelen onderzoeksmateriaal

Wat de voordelen betreft was een belangrijke praktische overweging (naast de geschikte inpassing in het bestaande project) dat we snel en efficiënt konden beschikken over feitelijk materiaal over agressie, of, waargenomen agressie, op het voetbalveld. Immers, een van onze belangrijkste wensen ten aanzien van het te starten onderzoek, het beschikken over feitelijke gegevens, kon worden vervuld. Het verschijnsel dat ook op de amateurvelden veel agressie plaatsvindt is overigens in tegenspraak met de algemene verwachting dat, met name in het laagst georganiseerde amateurvoetbal, spelers plezier en ontspanning zullen laten prevaleren, boven het "met alle mogelijke middelen" behalen van de winst.

We realiseerden ons tevens dat we door deze keuze andere mogelijkheden om de agressie in het voetbalspel te analyseren, bijvoorbeeld het ondervragen van spelers of coaches, over dit onderwerp, of het zelf observeren van wedstrijden daarbij uitsloten, maar bij iedere keuze zijn dergelijke consequenties onvermijdelijk. Naast de empirische relevantie speelde bij de keuze ook de theoretische relevantie een rol. Hoewel onderzoek naar strafzaken nauwelijks is verricht waren ons tenminste twee onderzoeken bekend, in Nederland van

Ekkers en Hoefnagels (1972), en in Duitsland van Volkamer (1971), die de mogelijkheid boden de gevonden resultaten te vergelijken.

De nadelen van het onderzoek zijn vooral van metodologische aard. Allereerst kunnen we opmerken dat het onderzoek van de strafdossiers een voorbeeld is van een zogenaamd post-factum-experiment (een vergelijkend onderzoek, waarbij de ene groep wel en de andere groep niet aan de werking van een faktor heeft blootgestaan (Vercruijse, 1970).

Een van de bezwaren van dergelijk onderzoek is volgens Albrecht (1982) dat, in ons geval, de wijze waarop men agressief gedrag definieert, de resultaten kan beïnvloeden. Bij eigen onderzoek stelt hij vast dat indien men als uiting van agressief gedrag officiële waarschuwingen neemt, andere resultaten worden verkregen als dat men voor deze uitingen alleen "uit het veld zendingen" gebruikt.

Daarenboven voert hij als meer algemene kritiek aan, dat bij post factum experimenten de onafhankelijke variabelen niet naar keuze gevarieerd kunnen worden, terwijl tevens "randomisering" (de willekeurige opbouw van experimentele en controle groep) niet mogelijk is.

Een ander bezwaar is de selektie van het onderzoeksmateriaal. Deze selektie vindt bij de strafdossiers plaats door:

- a. de selektie van bepaalde overtredingen; alleen die overtredingen worden onderwerp van onderzoek die geleid hebben tot het opmaken van een strafdossier; aangenomen mag worden dat dit veelal de meest ernstige overtredingen zullen zijn;
- b. de scheidsrechter, die waarschijnlijk op het veld zelf ook bepaalde strategieën inzake wel of niet straffen hanteert (Kranenborg, 1980b); dit betekent dat bij een gelijke ernst van de overtreding er een selektie door iedere scheidsrechter plaatsvindt op grond van zijn strategie en interpretatie van de spelregels.

Om een beeld te krijgen van een dergelijke selektie kunnen we verwijzen naar onderzoek van Albrecht (1979b) die constateert dat 1 op de 25 overtredingen tot een strafzaak leidt, terwijl Begerau (1981) bij 9 voetbalwedstrijden op een aantal van 118 vrije schoppen, 2 officiële strafzaken telt! Algemene kritiek op een onderzoek van Volkamer (1971), van o.a. Begerau, (1981) en Pilz, (1979) is, dat hij uit zijn materiaal, door scheidsrechter waargenomen en officieel bestrafte overtredingen, de konklusie trekt dat de meeste wed-

strijden niet 'unfair' zijn, gelet op het aantal waarschuwingen en uit het veld zendingen. Kan het, aldus Pilz, niet zo zijn, dat agressief gedrag in de hogere klassen enerzijds meer verdekt dus minder makkelijk waarneembaar is en anderzijds de scheidsrechters meer hardheid dulden?

Een verdere beperking van het onderzoeksmateriaal is de niet te meten invloed van de "omgeving": trainers, bestuurders e.d. (zie Ekkers en Hoefnagels, 1972 en Fris, 1972).

Bij de beantwoording van de vragen naar het waarom van het begaan van overtredingen of het voorkomen van strafzaken wordt door bijna alle onderzoekers gebruik gemaakt van het begrip agressie.

Daarom willen we eerst nagaan wat men in het algemeen onder agressie verstaat, welke theorieën aan dit begrip ten grondslag liggen en in hoeverre de voetbalsport al of niet agressie bevorderend werkt.

HOOFDSTUK 2.

THEORIEËN BETREKKING HEBBEND OP RESPEKTIEVELIJK SPELERS- EN SCHEIDSRECHTERSGEDRAG

2.1. Inleiding

In dit hoofdstuk willen wij theorieën bespreken die voor ons onderzoek relevant zijn.

Indien wij ons bezighouden met het gedrag c.q. de overtredingen van spelers ligt een bespreking van agressietheorieën en het begrip agressie voor de hand. De agressietheorieën worden vaak in andere onderzoeken die overtredingen of strafzaken van voetballers als onderwerp hebben, veelal als theorieën referentiekader gebruikt (zie hoofdstuk 3).

Naast het spelersgedrag kunnen we echter ook ingaan op de positie en rol van de scheidsrechter; hij is immers de bron van ons onderzoeksmateriaal. Wanneer we ons bezighouden met het scheidsrechterlijk gedrag speelt de vraag een rol naar de factoren die scheidsrechterlijke waarnemingen en het aanhangig maken van strafzaken beïnvloeden.

Deze vraag hebben wij gerelateerd aan aspecten van rol- en cognitieve theorieën.

De opbouw van het hoofdstuk is, gelet op bovenstaande opmerkingen, daarom als volgt: allereerst wordt ingegaan op het begrip agressie en de toepassing ervan in de maatschappelijke- en sportsituatie (par. 2.2); omdat veel onderzoeken voor het verklaren van agressief gedrag gebruik maken van agressietheorieën worden deze theorieën in par. 2.3 behandeld.

Vervolgens gaan we nader in op de sportsituatie in het algemeen en de voetbalsportsituatie in het bijzonder (par. 2.4). Een door velen ingenomen standpunt is dat het voorkomen van agressie in de sport verband houdt met de structuur van de sport. De structuur bepaalt de spelregels; sancties zijn onlosmakelijk met deze spelregels verbonden. Spelregels en sancties in de voetbalsport vormen derhalve hoofdbestanddeel van par. 2.4.

De positie van de scheidsrechter wordt in paragraaf 2.5 in een theorieën kader geplaatst.

Tenslotte wordt in par. 2.6 nagegaan in hoeverre de in dit hoofdstuk behandelde theorieën inderdaad toepasbaar zijn op ons onderzoeksmateriaal.

2.2. Het begrip agressie in de maatschappelijke situatie en in de sportsituatie

2.2.1. Agressie algemeen

Het woord agressie is afgeleid van aggredi = uitgaan naar. Ieder handelen is in deze betekenis agressief, ondernemend of ekspansief. Het woord agressie krijgt betekenis naar de mate van herkenbaarheid in bepaald gedrag (Hoefnagels, 1980).

Een definitie van agressie die in de literatuur veel geciteerd wordt is die van Dollard (1939): agressie is het met opzet schade toebrengen aan een organisme. Naast de componenten opzet en schade geeft deze definitie impliciet aan dat sprake is van uiterlijk waarneembaar gedrag; dat wil zeggen tussen agressie en agressief gedrag wordt in feite geen verschil gemaakt. Het in stilte toewensen van een vreselijke ziekte aan een ander, verwijst wel naar een agressieve geneigdheid, maar niet naar agressief gedrag (Fris, 1972).

Deze uitleg van agressie, als zijnde agressief gedrag, is naar onze mening ook een eksponent van de betekenis die er in het dagelijks spraakgebruik aan gegeven wordt.

Het is duidelijk dat in de definitie van Dollard twee elementen een rol spelen, de opzet, de doelbewustheid van degene die het agressief gedrag vertoont én het gevolg van de handeling, de schade die het voor de ander heeft.

Deze elementen willen we hier, kort, behandelen.

2.2.1.1. Opzet

Men kan stellen dat er gaandeweg een discussie is ontstaan over de inhoud van het element opzet. Het element is moeilijk operationaliseerbaar en meetbaar en het moet uit de kontekst van de gedraging blijken (Ekkers, 1975).

Wiegman et. al. (1982) zijn van mening dat het moeilijk is uit te maken wat nu de eigenlijke bedoeling van iemand is geweest. Zij menen dat het kennis-moment, het weet hebben van de daad, betere praktische mogelijkheden biedt dan het gebruik van een (volgens hen) vaag begrip als intentie. Een middel om de problematiek van het element opzet te omzeilen is door niet te praten over opzet, maar over de verwachting bij de dader dat zijn gedrag schadelijk zal zijn.

Ofschoon ook de verwachting niet objectief waarneembaar is, is zij, volgens o.a. Fris (1972) en Ekkers (1975), wel gemakkelijker uit de kontekst van een gedraging af te leiden. Volgens hen valt op deze manier ook dat gedrag, dat wel schadelijk is, maar primair een ander doel heeft dan het kwetsen van de ander, onder de definitie van verwachting. Op deze zgn. instrumentele agressie komen we in dit hoofdstuk (par. 2.3.3) nog terug. Het element opzet of verwachting legt het aksent op het gedrag van de "dader".

2.2.1.2. Schade en normen

Het element schade verwijst naar de vraag wat de gevolgen voor het "slachtoffer", de ontvanger zijn. Simons (1972) haalt een Amerikaans onderzoek van Meisels en Dosey aan; in dit onderzoek werd onderzocht in hoeverre personen zuiver fysiologies op de toenadering van anderen reageerden. Er zou sprake zijn van een kritiese afstand (body buffer zone); deze afstand zou groter zijn bij degenen die men zou kunnen typeren als min of meer agressief.

Gewoonlijk worden, wat de uitdrukkingsvorm van het gedrag betreft, twee vormen onderscheiden, namelijk de verbale agressie, uitlatingen in woord of geschrift (belediging e.d.), en de fysieke agressie, waarbij de schade bestaat uit lichamelijke pijn of letsel. Bij een vergelijking van deze twee vormen is de fysieke agressie gemakkelijker te constateren; dit hoeft niet te betekenen dat de gevolgen van fysieke agressie altijd ernstiger zijn dan de gevolgen van verbale agressie.

"De deuk in de eigenwaarde door een onverwachte 'klap' kan soms aanmerkelijk pijnlijker zijn dan de onaangename gewaarwording van een blauw oog." (Fris, 1972)

Over de onderlinge relatie tussen fysieke en verbale agressie merkt Fris op dat de verbale agressie vaak vooraf blijkt te gaan aan het fysieke geweld.

In kritiek op de oorspronkelijke definitie van Dollard (1939) hebben sommigen (o.a. Buss, 1961) het element opzet buiten de definitie, gelaten zodat alleen de schade overbleef in de definitie.

Oók deze definitie leverde moeilijkheden op om toegepast te worden in de konkrete situatie. Gedrag zou dán alleen agressief zijn indien de schade duidelijk waarneembaar was. Fris (1972) haalt hierbij het voorbeeld aan van een persoon die een ander slaat; de agressie ontstaat pas wanneer de een,

de ander daadwerkelijk raakt. Ook het (pijnlijk) gedrag van de tandarts zou dan onder een dergelijke definitie vallen. Volgens Ekkers (1975) kan zo'n definitie als een soort (basis)uitgangspunt dienen; in tweede instantie kunnen we aangeven of er bij bepaalde gedragingen overeenstemming is met maatschappelijke normen.

Bandura (1973) noemt het gedrag van de tandarts "het uitoefenen van een sociaal gesanktioneerde functie".

"Het moet echter", volgens Ekkers (1977), "als onmogelijk worden gezien een definitie van agressie op te stellen die precies dat gedrag afgrenst, dat volgens alle leden van een maatschappij als agressief gezien wordt. Maatschappelijke opvattingen hierover geven verschillen te zien tussen verschillende groeperingen in de maatschappij en fluktuëren bovendien in de tijd."

Zowel Elias (1976) als Dunning (1983) maken duidelijk dat de tolerantiegrens ten aanzien van geoorloofd fysiek geweld is ingebed in de geweldstandaard van de maatschappij. Er is langzamerhand een zodanige controle op het geweld ontstaan dat "bloot" geweld vervangen is door meer rationele agressie.

2.2.1.3. Agressie, middel of doel

Naast de discussie over de feitelijke inhoud van het begrip agressie blijft de vraag bestaan omtrent het beoogde effect van agressie. Daarbij wordt veelal een onderscheid gemaakt tussen instrumentele en reactieve agressie.

Bij instrumentele agressie is de agressie gericht op het bereiken van een bepaald doel, met andere woorden men gebruikt het als middel, instrument. Begrippen en termen die veelal bij deze vorm gebruikt worden zijn o.a. planning, rationaliteit, koele berekening, functionaliteit. Ekkers (1975) noemt als voorbeelden van instrumentele agressie, roofmoord, bankoverval e.d.

Bij reactieve agressie is het agressieve gedrag doel op zich. Belangrijk kenmerk van deze agressie is dat ze veroorzaakt wordt door een aantal door het individu als zodanig negatief ervaren factoren. Agressie is een reactie op een frustrerende handeling van iemand anders (bijvoorbeeld belediging, slaan, schoppen). In verband met deze vorm van agressie worden ook begrippen gebruikt als emotioneel bevredigend, affektief, expressief (vgl. engelstalige termen als

angry, hostile). Het natrappen van onsportieve tegenstanders zou als voorbeeld voor reaktieve agressie kunnen dienen.

Echter, de scheiding instrumenteel/reaktief is niet altijd duidelijk; bijvoorbeeld het lastig vallen van voorbijgangers. Reaktief is dit gedrag in die zin dat men reageert op bijvoorbeeld uiterlijke kenmerken van het slachtoffer, zonder dat dit gedrag, althans voor een buitenstaander functioneel lijkt te zijn. Echter voor de agressor kan het lastig vallen als instrumenteel beschouwd worden: het doel van het lastig vallen kan immers zijn dat zijn aanzien bij anderen wordt vergroot.

Ekkers' voorbeeld om bijvoorbeeld een bankoverval als instrumentele agressie te beschouwen, laat onverlet dat er verschillende soorten overvallen plaatsvinden die, uitgaande van een maatschappelijke norm, meer of minder agressief genoemd kunnen worden. Het overvallen van een bank met behulp van een speelgoedpistool, geeft hoewel het in strijd is met de norm, minder afkeuring dan een overval gepaard gaande met het koelbloedig neerschieten van bankemployees en toevallige voorbijgangers. In het laatste geval zijn middel en doel wel bijzonder ver van elkaar verwijderd en is het de vraag of instrumentele en reaktieve agressie niet in elkaar overgaan. In feite is, volgens Bandura (1973) en Ekkers (1975) elk agressief gedrag instrumenteel; het onderscheid is voor hen derhalve kunstmatig. Pilz (1982) merkt op dat het om ideaaltypen gaat; gedrag is nooit volledig rationeel of emotioneel.

Daarom lijkt het, volgens Bandura (1973), beter, agressieve handelingen te onderscheiden in termen van de functionele waarde ervan eerder dan in termen van het al dan niet instrumenteel zijn.

Ondanks de hierboven genoemde beperkingen van het onderscheid instrumentele versus reaktieve agressie menen we dat het onderscheid betrokken op de sportsituatie een handzaam instrument kan zijn om agressief gedrag te beoordelen.

In de volgende paragraaf willen we de hier behandelde elementen opzet, schade, norm en het onderscheid instrumenteel en reaktief agressief gedrag toepassen op de sportsituatie.

2.2.2. Het begrip agressie in de sport

2.2.2.1. Opzet

gestrafte speler:

"bij het achternazitten van de tegenspeler raakte ik dezen van achteren met de bedoeling de bal te spelen"

gestrafte speler:

"ik kon de bal nog niet bereiken en wegtrappen, waarna mijn tegenspeler over mijn been viel. Volgens mij was er wel sprake van een overtreding van mijn kant omdat er enig gevaar voor mijn tegenstander ontstond door mijn actie.

Er was echter zeker geen sprake van opzet van mijn kant, want ik probeerde alleen de bal weg te spelen."

Een reden voor Gabler (1976) om het element opzet in de definitie van agressie te gebruiken is, dat, als we alléén maar over het gevolg (schade) praten, we niet veel verklaren. Immers, elke blessure opgelopen in een sportsituatie zou dan veronderstellen dat hieraan agressief gedrag ten grondslag ligt. Echter in een sport als voetbal zijn zuiver ongelukkige botsingen met daaraan verbonden blessurerisico's lang niet altijd als gevolg van agressieve handelingen te verklaren.

Ekkers (1975) die in zijn definitie van agressie, waaraan we zojuist gerefereerd hebben, niet spreekt over opzet, maar over verwachting, vindt zijn definitie toepasbaar op de sportspecifieke situatie. Handelingen in de sport zijn dermate geroutiniseerd, dat, in de meeste situaties waarin fysieke pijn of letsel veroorzaakt wordt, de dader had kunnen verwachten (dat wil zeggen niet persé met 100% kans, maar met een redelijke waarschijnlijkheid) dat pijn of letsel het gevolg zou zijn van dergelijk gedrag.

2.2.2.2. Schade

Wanneer we de 2 uitdrukkingsvormen van agressie (zie par. 2.2.1.2) in herinnering brengen (verbaal en fysiek) blijft in de sportsituatie nog een vorm van gedrag over welke in feite nog onder de verbale, noch onder de fysieke agressie is onder te brengen.

We doelen op de vorm van agressie die vooral handelingen betreft die er bijvoorbeeld op gericht zijn "tijd" te winnen". Gabler (1976) spreekt in dit verband van symboliese agressie. Ook Cauwels (1977c) spreekt over symboliese agressie; daaronder verstaat hij "het dreigen met de vuist (of stick of racket); ook beledigende handbewegingen, gebaren en ge-laitsuitdrukkingen kunnen agressieve intenties verraden". Men zou dit soort overtredingen als schadelijk voor "het spel" kunnen beschouwen. Het handboek voor voetbalscheids-rechters spreekt over spelbederf.

Uit de navolgende hoofdstukken zal nog blijken dat wat voetballers onder schade verstaan, mede bepaald wordt door het nivo waarop men zijn sport beoefent (o.a. Pilz, 1982). Naast het element opzet en schade wordt in de sportsituatie ook "het in strijd zijn met de sportieve normen", als element bij de definitie van het begrip agressie gebruikt.

2.2.2.3. De sportieve norm

Zowel Begerau (1981), Gabler (1976) als Schilling (1976) nemen de sportieve norm op in hun definitie van agressief gedrag in de sportsituatie. Door het hanteren van het norm-element, bestaat er gereede kans dat er tevens een nieuw diskussie-element is bijgekomen; immers wat zijn sportieve normen en wanneer is gedrag daarmee in strijd? Gabler (1976) beantwoordt deze vraag door erop te wijzen dat per tak van sport aangegeven moet worden welke (in)formele regels er zijn; (zie ook Schilling, 1976). Obstruktie heeft in de voetbalsport een andere betekenis, als bij hardlopen. Een ekstra moeilijkheid bij het toepassen van het norm-element is, dat normen niet zwart op wit staan (Smith, 1974).

Dat wil zeggen, ze kunnen als inofficiële spelregels (ideële normen) in de betekenis van min of meer wederzijdse verwachtingen opgevat worden. Met behulp van deze normen worden handelingen beoordeeld en gewaardeerd. Ook al zijn normen en regels begripsmatig onderscheiden, ze kunnen elkaar wederzijds beïnvloeden (Cauwels, 1977c).

Zowel Begerau (1981) als Gabler (1976) hebben bij het bepalen welke handelingen in de sportsituatie agressief genoemd kunnen worden, gebruik gemaakt van een (zelf ontworpen) klassifikatiesysteem waarin het element van de sportieve norm tot uitdrukking komt. Begerau onderscheidt 3 typen overtredingen:

- 1) onopzettelijke overtredingen;
- 2) opzettelijke overtredingen die spelvoordeel opleveren; (hij noemt deze instrumenteel)
- 3) opzettelijke overtredingen die gericht zijn op persoonlijke schade; de laatste vorm is in tegenstelling tot de eerste twee vormen tegen de sportieve norm gericht.

Gabler geeft een typologie met vier mogelijkheden: wel of niet tegen de regels, gekombineerd met al dan niet tegen de sportieve norm.

Pilz (1979) bekritiseert de zienswijze van Gabler. Het is volgens hem problematies in onderzoek een definitie van agressie te gebruiken waarin het al dan niet geaksepteerd zijn van de norm door de interactiepartners is verdisconteerd; daarbij treedt tevens, volgens Pilz, het gevaar op dat het gedrag van een persoon door zijn eigen uitspraken wordt geklassificeerd.

De auteurs die de problematiek van de sportieve norm behandelen (o.a. Begerau, 1981, Cauwels, 1977c, Ekkers, 1975, Elias, 1976a; Gabler, 1976 en Pilz, 1979) zijn het er over eens dat de normen in de tijd, per tak van sport, of zelfs per individu kunnen variëren.

2.2.2.4. Instrumentele en reaktieve agressie

Zoals we in par. 2.2.1.3 aangegeven hebben is ons inziens het onderscheid instrumentele en reaktieve agressie, ondanks de bezwaren of beperkingen die het onderscheid bezit, toepasbaar op de sportsituatie.

Daarbij nemen we een aantal veronderstellingen van Ekkers (1975) over: reaktieve agressie is in de sport te onderscheiden van instrumentele agressie omdat ze

1. meestal geen direkte invloed heeft op het spelverloop, en
2. meestal volgt (al dan niet onmiddellijk) op een agressieve bejegening die wel invloed op het spel heeft. Als voorbeeld geeft hij het natrappen bij voetbal.

Hij wijst erop dat instrumentele agressie, voor degene die er het slachtoffer van is, meestal een vrij ernstige frustratie betekent en konkludeert dat een belangrijk aspect van instrumentele agressie is, dat het nieuwe (frustratie)-agressie in de hand werkt. Het is hier overigens van belang op te merken dat onderzoek (Gabler, 1976; Voigt, 1982) uitwijst dat de structuur van de sport niet alleen de kans bepaalt op overtredingen maar ook verantwoordelijk is voor de aard ervan.

Daarbij blijkt dat hoe liberaler de spelregels zijn, dat wil zeggen een ruime interpretatie door speler en scheidsrechter, des te groter de kans wordt op instrumentele overtredingen.

Sporten als volleybal en basketbal, die Voigt (1982) sporten met geformaliseerde interaktiestrukturen noemt, laten weinig instrumentele agressie toe.

2.2.2.5. Definiëring van agressief gedrag

Tot nu toe hebben wij geen standpunt ingenomen over de inhoud van het begrip agressie.

Daarvoor zijn twee redenen te geven:

- Ten eerste is uit dit hoofdstuk duidelijk geworden dat een definitie van agressie waarin iedereen zich kan vinden, onmogelijk zal zijn. Ekkers (1975) geeft terecht aan dat de inhoud ervan fluktueert in de tijd en per maatschappelijke groepering; Hueting (1978b) merkt in dit opzicht trouwens nog op dat poging tot een alomvattende definitie van agressie irritaties oproept vanwege de aanmatiging die een dergelijk streven bevat.

- Een tweede reden om het begrip agressie niet nauwkeurig te definiëren is een gevolg van de aard van ons onderzoeksmateriaal. Immers, het zijn scheidsrechters die strafzaken aanhangig maken; met andere woorden, wedstrijden waarin geen strafzaken voorkomen hoeven niet persé minder agressief te zijn dan wedstrijden met strafzaken.

Dit betekent dat wij, zonder precieze definiëring van agressie meer de contouren schetsen waarbinnen sprake kan zijn van agressief gedrag.

De inhoud van agressief gedrag hangt af van kenmerken van de situatie.

De sportsituatie, als verbijzondering van 'n situatie, kent haar eigen regels en normen. Binnen de sportsituatie en zelfs binnen één sport zijn verschillende interpretaties van agressie aanwezig.

Vervolgens zijn binnen de sportsituatie, voor een bepaling van agressief gedrag drie elementen aanwezig:

- opzet
- schade
- in strijd met de sportieve norm

Geen of nauwelijks discussie over het al dan niet agressief karakter zal er bestaan indien de overtreding dermate buiten het kader van het algemeen(!) aanvaardbare plaatsvindt; bijvoorbeeld het door "vriend en vijand" waargenomen slaan en/of schoppen van de scheidsrechter; de discussie zal juist dan gevoerd worden indien een van de door ons genoemde drie elementen minder duidelijk in het gedrag aanwezig is, en dat is bijna altijd het geval!

2.3. Agressietheorieën

Tot dusverre hebben wij ons nog niet afgevraagd waarom personen agressief gedrag vertonen. Daarom willen we enige theorieën behandelen die agressief gedrag pogen te verklaren; veel onderzoekers passen deze theorieën ook op de sportsituatie toe.

Bij de bespreking van deze theorieën gaan wij echter nog niet in op de eventuele toepasbaarheid ervan op de sportsituatie.

Deze relatie komt aan het eind van dit hoofdstuk in par. 2.6.1 ter sprake.

Volgens Fris (1972) pogen de aggressietheorieën meestal antwoord te geven op één of meer van de volgende vragen:

- waarom gedraagt de mens zich agressief;
- waarom gedraagt de ene zich agressiever dan de ander;
- waarom gedraagt dezelfde mens zich in de ene situatie agressiever dan in de andere situatie.

Het antwoord op deze vragen kan ons inziens tevens antwoord geven op onze probleemstelling waarom in de ene wedstrijd wel en in de andere geen strafzaken voorkomen.

We willen hier beginnen met het kort weergeven van een viertal gezichtspunten die vrij algemeen ter verklaring van agressief gedrag geciteerd worden. Deze theorieën echter moeten we niet beschouwen als elkaar uitsluitend. Ieder gezichtspunt zal in zekere zin het andere gedeeltelijk overlappen.

2.3.1. Instinkt theorie

Agressie is aangeboren en moet van tijd tot tijd ontladen worden (Katharsis). Vertegenwoordigers van deze theorie zijn o.a. Lorenz, Freud en Adler. De terminologie van de auteurs betreft vooral begrippen als instinkt en drift.

Bij Freud is de neiging tot agressie steeds aanwezig; bij Adler treedt agressie als driftmatig gedrag slechts op als andere behoeften onbevredigd blijven (Fris, 1972).

Tegen deze theorie zijn een aantal bezwaren geopperd. Eén van deze bezwaren is dat experimenteel onderzoek uitwijst dat het plegen van agressie de waarschijnlijkheid van agressief gedrag bij een volgende gelegenheid eerder vergroot dan verkleint (Ekkers, 1975; Rigauer, 1981). Coakley (1978) geeft o.a. als kritiek op de instinkt-theorie dat altijd gerefereerd wordt aan agressief gedrag van mannen, maar dat de rolpositie van de vrouw over het hoofd wordt gezien.

Naast deze bezwaren tegen de theorie, bestaat de moeilijkheid dat de agressieve neiging niet direkt meetbaar is, waardoor de voorspellende waarde van het model gering is; dit alles heeft ertoe geleid dat de energiemodellen waarbij de agressieve neiging als aangeboren wordt beschouwd tegenwoordig niet meer worden gezien als bruikbare middelen bij het voorspellen en beheersen van agressief gedrag. "Vooral hun onvermogen om verschillen in agressief gedrag in verschillende situaties te voorspellen is hiervoor een belangrijke reden" (Ekkers, 1975).

2.3.2. Frustratie - agressie theorie

De kern van de frustratie-agressie theorie (f-a theorie) kan als volgt worden weergegeven: agressie is een reactie op frustratie, waarbij onder frustratie wordt verstaan: blokkering van begonnen doelgericht gedrag. Dollard et. al. (1939) zijn vertegenwoordigers van deze richting.

Deze theorie veronderstelt een direkt verband tussen frustratie (oorzaak) en agressie (gevolg).

Later is deze direkte relatie afgezwakt. Individuen hoeven niet persé agressief te reageren op een frustratie. Frustratie werd door sommigen gezien als een soort innerlijke opwinding; anderen, o.a. Berkowitz (1973), verstaan onder frustratie een aantasting van eergevoel of eigenwaarde, terwijl door allerlei onderdrukkende, remmende, omstandigheden bijvoorbeeld de effectiviteit van het sanktiesysteem, de agressie geheel of gedeeltelijk achterwege kan blijven.

Het moge duidelijk zijn dat door deze wijzigingen in het frustratie-agressie model er niet meer gesproken kan worden van een direkt verband, maar dat vele doorkruisende factoren een rol kunnen spelen. Daarom wordt tegenwoordig gebruik gemaakt van de term 'stimulus' om daarbij aan de oorzaak van agressie een ruimer kader te geven. Naast frustratie kunnen ook belediging, bedreiging, en aantasting van gevoel van eigenwaarde mogelijke stimulus factoren zijn.

In deze terminologie, is agressie vervangen door de term response, omdat de hier genoemde stimuli niet persé tot agressief gedrag hoeven te leiden.

Gedrag dat veelal met de f-a theorie in verband wordt gebracht is de reeds door ons besproken, reactieve agressie: agressie als gevolg van de een of andere als onaangenaam ervaren stimulus en primair gericht op het kwetsen van degene die als oorzaak van de onaangename stimulus wordt gezien of daarmee wordt geassocieerd (Ekkers, 1977).

Of de frustratie tot agressief gedrag aanleiding zal geven is afhankelijk van een aantal factoren waarvan o.a. Mulder (1972) er enige opsomt: beschikbaarheid van niet-agressieve reacties van het individu of de situatie; de sterkte van de gefrustreerde doelgerichtheid; de aantasting van het soort gevoel bij betrokkene(n); de onderdrukking, of verdringingsmechanismen van frustratie; voorafgaande ervaringen (hoe vaak aangevallen of uitgedaagd); ervaringen na agressief gedrag in het verleden (mate en frekwentie van beloning en straf); sociale vergemakkelijking (sub-kulturele normen); persoonskenmerken.

Mulder vervolgt, dat, indien zoveel kondities in aanmerking dienen te worden genomen, de frustratie-agressie hypothese in haar eenzijdigheid niet kan worden geaksepteerd als een afdoende verklaringsmogelijkheid.

Naast het bezwaar dat er geen direkte relatie bestaat tussen frustratie en agressie bestaat er nog een ander bezwaar tegen deze theorie.

De theorie geeft in feite alleen aan dat in bepaalde situaties agressie kan optreden maar laat de waarom-vraag van agressie onbeantwoord. (Pilz, 1976, Bandura, 1978).

Volgens Bandura vervangt frustratie het begrip instinkt als de aktiverende bron, maar de 2 theorieën zijn bijna gelijk in hun sociale implicaties. Frustratie boort een agressieve impuls aan die op haar beurt motiveert tot agressief gedrag. Als laatste beperking van de f-a theorie kan gelden dat een aantal vormen van agressief gedrag niet wordt verklaard; men doelt met name op de zogenaamde instrumentele agressie waarbij geen onaangename stimuli een rol spelen (zie par. 2.3.3).

2.3.3. Leerteorie

Agressie wordt gezien als een vorm van (aan)geleerd gedrag. Bij het leren, spelen twee aspecten een belangrijke rol:

1. leren door imitatie (Bandura, 1973; Fris, 1972) via
 - a. observatie, waarbij van belang is dat men er aandacht voor heeft, het geobserveerde moet onthouden en kunnen uitvoeren. Om dit te bewerkstelligen moeten er versterkende en motivationele processen aanwezig zijn.
 - b. direkte ervaring;
Bandura noemt 3 bronnen: gezin, subcultuur en massamedia.
2. Leren door positieve en negatieve gevolgen, met andere woorden, door beloning of straf. Het onderscheid dat we gehanteerd hebben bij punt 1 kunnen we ook hier maken. Dit betekent dat men gedrag en de gevolgen van anderen observeert (de indirekte beloning) of men evalueert het eigen gedrag (de direkte beloning) (Bandura, 1973).

Een vorm van agressie die met de leerteorie in verband wordt gebracht is de zogenaamde instrumentele agressie. Overigens de door ons besproken symboliese agressie (bijvoorbeeld het met de vinger naar het voorhoofd wijzen) heeft bij uitstek een leerteoretiese grondslag.

De leerteorie kan volgens Cauwels (1977d), de agressiviteit niet volledig verklaren. Belangrijke biologiese, fysiologische, historische, politieke, economiese en sociologische probleemstellingen worden er nauwelijks in betrokken.

2.3.4. Emotie en aktivatietheorie

Ekkers (1977) noemt twee theoretische opvattingen ten aanzien van de relatie fysiologische aktivatie en agressief gedrag:

- 1) de theorie van de direkte facilitatie, welke gebaseerd is op de algemene gedragstheorie van Hull. Voor het optreden van een agressieve respons op een bepaald moment is nodig dat de persoon zich in een fysiologische toestand van aktivatie moet bevinden en agressie moet tot zijn gedragsrepertoire behoren, met andere woorden moet dominant zijn (de Ridder, 1980). Ekkers (1977) maakt duidelijk dat o.a. Berkowitz de stimulans kant benadrukt, agressie komt alléén voor indien bepaalde cues (stimuli) aanwezig zijn; Bandura beklemtoont de response kant; men reageert met bepaald gedrag dat men geleerd heeft. Vooral deze laatste stellingname is leerteoretisch.
- 2) de twee faktortheorie (van Tannenbaum en Zillmann), waar bij twee elementen belangrijk zijn
 - a) het reeds aanwezig zijn van een emotionele toestand van kwaadheid is een noodzakelijke voorwaarde om additionele fysiologische aktivatieverhoging een agressieverhogend effect te laten hebben;
 - b) de oorzaak waaraan het individu de additionele aktivatie toeschrijft; schrijft hij het toe aan zijn reeds bestaande toestand van kwaadheid of aan de oorzaak van de kwaadheid dan kan deze toestand van kwaadheid geïntensiveerd worden en tot agressie leiden.

Het vermoeden bestaat dat niet alleen reactief agressief gedrag maar ook niet emotioneel, instrumenteel agressief gedrag door aktivatieverhoging versterkt kan worden (Ekkers, 1980).

Ook uit paragraaf 2.3. is duidelijk geworden, dat, als we het begrip agressie en de theorieën daarover willen toepassen op de sportsituatie we eerst duidelijk moeten maken wat deze situatie feitelijk inhoudt. Daarbij zullen we ons, gezien het onderzoeksmateriaal, met name richten op de situatie in de voetbalsport.

2.4. De sportsituatie

aanvoerder gestrafte partij:

"Speler X is tijdens de wedstrijd altijd erg emotioneel."

scheidsrechter:

"... na de wedstrijd is hij nog bij mij geweest; ik heb hem toen gezegd dat ik veel kan verdragen maar dat ik me niet voor lul laat uitmaken. Dit kon hij dan ook na de wedstrijd pas begrijpen. Maar dit is altijd zo."

2.4.1. Algemeen

De sportsituatie kan men beschouwen als een sociale enclave waarin andere regels en normen gelden als in het dagelijks leven. Echter, de sportsituatie kan niet strikt gescheiden worden van de dagelijkse situatie: de autonomie van spelsituaties is in werkelijkheid altijd betrekkelijk (Stokvis, 1979).

Basiselementen van sport zijn o.a. prestatie en wedijver. Het "winnen" neemt daarbij een centrale plaats in (Russel, 1983).

Nu is het een algemeen verschijnsel dat sommigen zich in de sport anders gedragen dan in het "maatschappelijk leven". Talloze voorbeelden zijn te geven van sporters die bekennen zich, op bijvoorbeeld het voetbalveld, agressiever te gedragen. De slechte verliezer, als voorbeeld, komt in alle sporten voor. Zij zijn in feite verslaafd. Uit sociologies gezichtspunt betekent dit het verdringen van de structuren en de zin die men aan het bestaan had gegeven door overdreven aandacht te schenken aan één bepaalde handeling (Philipsen, 1976).

Hoewel veel gesproken wordt over "de" agressie in "de" sport is ons inziens deze uitspraak te algemeen en dus ongenueanceerd. Immers, de uitspraak gaat voorbij aan de verschillende vormen van agressie en de verschillende takken van sport. De discussie omtrent agressie in de sport wordt juist daar

gevoerd waar een bepaalde vorm van agressie als probleem wordt ervaren. Met name wordt hedentendage de aandacht gericht op die sporten waarin de drie elementen van agressief gedrag opzet, schade en in strijd met de sportieve normen duidelijk aanwezig blijken te zijn. Een door velen ingenomen standpunt is dat agressie in de sport verband houdt met de structuur van de sport (o.a. Bredemeier, 1983; Gabler, 1976; Pilz, 1974; Schmidt, 1978; Simons, 1972; Voigt, 1982; Volkamer, 1971).

De structuur wordt bepaald door de spelregels.

Omdat fysieke agressie nu eenmaal als ernstiger wordt beschouwd als verbale of symboliese agressie, betekent dit dat met name in die sporten agressie als probleem wordt ervaren waarin gelegenheid tot lichamelijk contact aanwezig is.

Ekkers (1975) veronderstelt dat het toestaan van lichamelijk contact betekent het toestaan van een zekere hoeveelheid agressie.

Bij deze konstatering zijn twee nuanceringen op zijn plaats. Allereerst betekent het niet dat de zogenaamde niet contactsporten geen agressief gedrag kennen; schaaktweekampen op topnivo worden bijvoorbeeld veelvuldig afgewerkt in een sfeer van pesterijen en verdachtmakingen van de spelers ten opzichte van elkaar en betekenen het aanwezig zijn van vooral symboliese agressie.

Een tweede opmerking is dat ook binnen de kontaktsporten gedifferentieerd moet worden naar tak van sport.

Sporten als judo, worstelen en boksen zouden zonder lichamelijk contact niet kunnen bestaan; desondanks is de fysieke schade die bij deze sporten kan optreden meestal niet als gevolg van agressief gedrag te beschouwen.

De knock-out bij boksen is immers niet een gevolg van gedrag dat in strijd is met de sportieve norm! Het is daarom ook typerend dat in de discussie omtrent agressie als probleem de bokssport als zodanig ter discussie staat.

Konklusie van bovenstaande is dat we pas dan over agressief gedrag in de sportsituatie kunnen spreken en oordelen als we de sporttak en haar regels kennen. Op hun beurt bepalen de regels welke sankties worden toegepast als de regels overtreden worden. Daarom willen wij wat nader ingaan op spelregels en sankties in de voetbalsport.

2.4.2. Spelregels en sankties in de voetbalsport

2.4.2.1. Spelregels

Histories gezien zijn in het voetbal in 1845 de ongeschreven gewoonteregels tot formeel geschreven regels geworden (Dunning, 1976, 1983); in de loop der tijd zijn deze regels uitgebreid en aangevuld. De functie van de scheidsrechter, bijvoorbeeld, werd in 1881 voor het eerst formeel vastgelegd (Albrecht en Musahl, 1979a). Het ontstaan van de strafschoep (1891) en 10 jaar later van het strafschoeppunt waren andere belangwekkende toevoegingen (KNVB, 1980). (Tot 1901 mocht de strafschoep worden genomen van een willekeurige plaats zoveel meter van het doel.)

Op het ogenblik bestaat een zeventiental spelregels.

Zowel Searle (Albrecht en Musahl, 1979a) als Vaz (1979) maken een onderscheid tussen konstruktieve regels die het raamwerk van het spel vormen (veldaftmetingen, duur spel, grootte der teams, enz.) en regulatieve regels die zich kenmerken door imperatieven, dat wil zeggen het normatieve raamwerk waarin de sankties passen.

Het ontstaan van spelregels heeft er, volgens o.a. Elias (1976) en Dunning (1983), toe geleid dat de sport meer kompetitief is geworden; meer kompetitie betekent een grotere nadruk op winst. Dit betekent weer dat het belang van het winnen, spelers ertoe zal brengen deze winst ten koste van overtredingen, dus agressief gedrag te bereiken.

gestrafte speler:

"ik hield mijn tegenstander vast om met de bal op doel af te gaan. Dit mag niet, dat weet ik, maar wij voetballen allemaal om te winnen en dan worden er middelen gebruikt die bestraft worden, af en toe."

Daarnaast blijkt het kompetitie-element in sterkere mate, gevoelens van wantrouwen en een vijandige houding jegens de tegenpartij op te roepen dan het geval is bij groepen die samenwerken (Snijders, 1982). Gaskell (1979) neemt in dit opzicht aan dat kompetitieve sport in het bijzonder geschikt is voor geritualiseerde agressie.

Eén van de spelregels die veelvuldig aanleiding geeft tot discussie is het, in sommige situaties toestaan van lichamenlijk contact.

Naast de gelegenheid tot lichamenlijk contact in de voetbalsport is dit contact, indien toegepast, in veel gevallen uiterst funktioneel, zowel binnen als buiten de regels. Gabler (1976) geeft hiervoor een "techniese" verklaring: in tegenstelling tot bij handbalsporten is de bal moeilijk(er) onder controle te houden; dit betekent dat de medespeler een grotere kans heeft de bal te ontfutselen. Met andere woorden het lichamenlijk contact heeft een functie in het spel.

Daarnaast zijn talloze voorbeelden bekend van het funktioneel zijn van lichamenlijk contact buiten de regels: het blokkeren van een tegenstander die "dreigt" door te breken of het neerleggen van een tegenstander in een goede scoringspositie, de zogenaamde professionele overtredingen.

Ekkers (1975) konkludeert dat de gelegenheid én instrumentele waarde van de agressie in veel empiriese onderzoekingen voldoende voorwaarde zijn voor het ontstaan van agressief gedrag.

Het gegeven dat agressie in de voetbalsport als probleem wordt ervaren wordt nog benadrukt door het groot aantal letsels dat in deze sport voorkomt (Kranenborg, 1980a; WVC, 1985).

Hoewel in de inleiding reeds is vermeld dat het begaan van overtredingen niet noodzakelijkerwijs hoeft te leiden tot het vóórkomen van blessures, bestaat een algemene mening dat een deel van de blessures wel door fysieke overtredingen wordt veroorzaakt.

Bij de overweging om overtredingen te begaan speelt, naast de gelegenheid en het instrumentele karakter van het lichamenlijke contact nog een aspekt een rol: weegt het voordeel van de overtreding op tegen het nadeel van de eventuele straf.

Op dit sanktieaspekt willen we hier wat nader ingaan.

2.4.2.2. Sankties

Bij de discussie over de inhoud van agressief gedrag is opgemerkt dat opzet vaak moeilijk te bewijzen valt.

Er doen zich problemen voor die vergelijkbaar zijn met het bewijs van het bestanddeel opzet in strafrechtelijke zin (vgl. Hazewinkel-Suringa, 1984).

Het al dan niet opzettelijk zijn van overtredingen is, volgens het Handboek voor de scheidsrechters (KNVB, 1980), het allesbeheersende punt van de regel overtredingen en wangedrag; de overtreding moet met opzet worden begaan om strafbaar te zijn. Letterlijk betekent opzet (volgens het zojuist geciteerde Handboek) "met voorbedachten rade". Een benoeming overigens die strafrechtelijk niet juist is. Het valt echter buiten het kader van dit verslag hierop meer uitgebreid in te gaan (zie hiervoor o.a. Hazewinkel-Suringa, 1984).

Met andere woorden, een scheidsrechter kan pas dan tot een sanktie overgaan indien voor hem opzet bewezen is.

Kranenborg (1980b) konkludeert uit een onderzoek onder afdelingsscheidsrechters dat 60% het moeilijk vindt te beoordelen of een overtreding opzettelijk is of niet.

Ekkers en Hoefnagels (1972) konkluderen over het begrip opzet dat de scheidsrechter als het ware in de vaart van het spel intrapsychies kijkt en dit moraliseert. Zij geven aan dat een intentie-moraal bij de beoordeling van overtredingen op het veld dysfunktioneel werkt; niet het opzet maar het gevolg van de handeling is relevant. Het zal volgens hen een aanvaller een zorg zijn of hij op het punt van scoren met of zonder opzet onderuit wordt gehaald.

In hoofdstuk 1 is vermeld welke sankties de scheidsrechter in een wedstrijd ter beschikking staan. De regulatieve spelregels zijn door verscheidene onderzoekers ook weer onderverdeeld.

Ekkers (1975) maakt een onderscheid tussen spelsankties, die onmiddellijk na de overtreding door de scheidsrechter worden gegeven en direkt invloed hebben op het spel, bijvoorbeeld de strafschop, de vrije schop en het uit het veld sturen, en uitgestelde sankties die meestal wel onmiddellijk na de overtreding gegeven worden, maar geen direkte invloed op het spelverloop hebben (de officiële waarschuwing).

In het onderscheid van Ekkers zouden we beter kunnen spreken van spelsankties, met gevolgen voor het spel, en spelerssankties, met gevolgen voor de spelers. De officiële waarschuwing en het uit het veld sturen hebben in zekere zin betekenis voor én het spel, immers het spel wordt stilgelegd voor het opleggen van de officiële straf én de speler. De tuchtkommissie beraadt zich dan naderhand nog op een sanktie boven op de scheidsrechterlijke sanktie.

Het aantal scheidsrechterlijke sankties per wedstrijd loopt uiteraard uiteen.

V.d. Brug (1980) en Gabler (1976) komen tot gemiddeld respectievelijk 31 en 36 gesanktioneerde overtredingen per wedstrijd. Begerau (1981) analyseerde 9 thuiswedstrijden van één elftal; 3 "objektieve" waarnemers komen (na het zien van de video-beelden) tot 678 overtredingen gemiddeld 75 overtredingen per wedstrijd; de scheidsrechters gaven in totaal 120 vrije schoppen voor overtredingen; verschillen die laten zien in hoeverre laboratorium- van veldsituaties kunnen afwijken.

In hoofdstuk 1 is al vermeld dat de overtredingen die tot strafzaken leiden (waarschuwingen en uit het veld zendingen) in verhouding tot de andere sancties de top van de ijsberg vertegenwoordigen.

Over het algemeen is de (in)direkte vrije schop de meest gebruikte scheidsrechterlijke sanctie. Zowel Ekkers en Hoefnagels (1972) als Kranenborg (1980b) geloven dat de vrije schop lonend werkt; immers dit betekent spelonderbreking, waarbij de posities op het veld gekorrigeerd kunnen worden; van iets dat lonend werkt kan herhaling verwacht worden. Ekkers en Hoefnagels konkluderen hieruit dat dit één van de redenen is waarom spelers in een situatie zijn geraakt waarin zij voortdurend aan de overweging tot overtredingen toekomen.

Wanneer we na willen gaan of sancties effectief zijn, dus remmend werken op het begaan van overtredingen, kunnen we allereerst refereren aan enkele algemene bevindingen uit leerpsychologische onderzoeken over de toepassing en werking van straffen (Hoefnagels, 1980):

1. een straf die niet onmiddellijk op de overtreding volgt is minder effectief dan een onmiddellijke straf
2. de straf werkt slechts korte tijd en dan nog alleen als er consistent en adequaat gestraft wordt;
3. een straf heeft ongewenste neveneffecten:
 - a. ontwikkeling van ongewenste methoden tot verbergen, ontwijken van de overtreding,
 - b. ontstaan van ongewenste emotionele, met name agressieve responses,
 - c. straffer gaat fungeren als agressie-objekt;
4. straf werkt niet norm-internaliserend;
5. straf generaliseert niet en kan alleen maar preventief werken ten aanzien van de specifieke overtreding, niet ten aanzien van soortgelijke overtredingen;
6. voorwaarde voor werking van de straf is dat de straf zelf onverenigbaar is met het voordeel van de overtreding.

Het zal duidelijk zijn dat de meest gebruikte scheidsrechterlijke sanktie, de vrije schop niet verenigbaar is met punt 6. Ekkers en Hoefnagels (1972) maken duidelijk dat, wanneer men een overtreding begaat door bijvoorbeeld het onderuithalen vlak voor het strafschopgebied, de sanktie vrije schop betekent dat het elftal zich kan reorganiseren en zijn nadelige positie kan herstellen; dat wil zeggen de zogenaamde negatieve sanktie blijkt een positieve te zijn. In deze situaties heeft instrumentele agressie een nuttig effect.

Indien we de vorige paragraaf samenvatten dan kunnen we vaststellen dat de voetbalsport spelregels bezit die:

- in sommige situaties lichamelijk contact niet steeds verbieden,
- interpretatiemogelijkheid bieden voor de scheidsrechter (opzet),
- zorgen voor weinig effectieve sankties,

Daardoor ontstaat een klimaat waarin het toestaan van lichamelijk contact de kans op agressief gedrag vergroot en de sankties met name zorgen voor een gereede kans op instrumenteel agressief gedrag.

2.5. Positie en rol van de scheidsrechter

Spelregels en sankties worden toegepast door de scheidsrechter (met assistentie van twee grensrechters). Wellicht had het meer voor de hand gelegen als we eerst de rol en positie van de scheidsrechter besproken hadden en daarna waren ingegaan op de hem ter beschikking staande sankties.

Bewust is echter voor deze opbouw gekozen om daarmee tot uitdrukking te brengen dat we de scheidsrechter vanuit een andere theoretische invalshoek benaderen.

Tot dusverre is in dit hoofdstuk immers het gedrag van de spelers gerelateerd aan het begrip agressie en de aan dit begrip gerelateerde theorieën.

Ons onderzoek baseert zich echter op gegevens die afkomstig zijn van de scheidsrechter, namelijk de door hem waargenomen en als zodanig bestrafte overtredingen. In strikte zin is (Gabler, 1976) in een dergelijk onderzoek niet het gedrag van spelers onderwerp van onderzoek, maar de gedragsbeoordeling van hen door scheidsrechters. Ekkers en Hoefnagels

(1972) drukken dit als volgt uit: scheidsrechterlijke rapporten vormen een afspiegeling van zowel feitelijke gebeurtenissen, als het opsporings-, aanhoudings- en bestraffingsbeleid van de verschillende scheidsrechters. Het voorbeeld van Ekkers en Hoefnagels maakt duidelijk dat onderscheid dient te worden gemaakt tussen feitelijk afwijkend gedrag en afwijkend geregistreerd gedrag. De laatste vorm wordt ook wel aangeduid als "rate producing behavior" of "rate producing processes" (Drop, 1972; McCarty, 1976). Bij met name gedrag dat inhoudelijk moeilijk te definieren valt, met andere woorden, waar interpretatie van de situatie een belangrijke rol speelt komt "rate producing behavior" voor; bij uitstek geldt dit voor afwijkend gedrag, bijvoorbeeld gespecificeerd in agressief gedrag in de voetbalsport.

Afwijkend geregistreerd gedrag vindt bijvoorbeeld in de voetbalsport op verschillende niveaus plaats: allereerst worden internationaal de spelregels en sancties vastgesteld; nationaal gezien kunnen per seizoen richtlijnen aan scheidsrechters worden gegeven, door bij het sanktiebeleid op bepaalde overtredingen extra te letten; tenslotte, is de scheidsrechter zelf een belangrijke "cijfer-producerende" instantie.

Daarom, en wij zullen dit in het verloop van dit verslag blijven herhalen, dient men zich voortdurend af te vragen wat in feite de inhoud is van het onderzoeksmateriaal.

Onze theoretische benadering van de scheidsrechter wordt verklaard vanuit de aard van ons onderzoeksmateriaal. In hoofdstuk 1 is reeds vermeld dat in het afdelingsvoetbal, door het tekort aan officiële scheidsrechters, niet-officiële dit tekort moeten aanvullen. + 40% Van de wedstrijden wordt door deze niet-officiële geleid. Het is dit verschil, dat wij voortaan zullen uitdrukken als het verschil in status scheidsrechter, dat als handvat heeft gediend voor de theoretische invalshoek. Deze theoretische benadering geeft in feite een combinatie van twee gezichtspunten weer. We zullen met name aandacht besteden aan de rol van de voetbalscheidsrechter en de rolkonflikten waarmee hij te maken heeft. De uitoefening van deze rol wordt ons inziens beïnvloed door de kennis van spelregels en ervaring met het leiden van voetbalwedstrijden. Met andere woorden aspecten van de roltheorie en van de cognitieve theorieën (McCrinmon en Taylor, 1976; Zajonc, 1968), waarin begrippen als kennis en ervaring passen zullen in het hierna volgende aan bod komen.

De scheidsrechter is formeel gezagsdrager, ordehandhaver en heeft in het uitoefenen van zijn functie de beschikking over de door de voetbalbond geleverde spelregels en sankties. Eckhoff (1971) maakt een onderscheid in drie soorten "derden", personen, of instituties die in een konflikt tussen twee partijen een bemiddelende rol spelen.

De eerste soort noemt hij de "bemiddelaars" (mediators) zij werken met de partijen gezamenlijk naar een oplossing; de tweede soort betreft de "rechters" (judges), zij beslissen in een konflikt wie de regels of normen van de situatie in aanmerking nemend, gelijk heeft; tenslotte, de derde soort, de "administrateurs" (administrators) die evenals de rechters een beslissing nemen in het konflikt, maar de mogelijkheid hebben de regels te veranderen of aan te passen.

Pilz en Trebels (1976) passen het onderscheid van Eckhoff toe op de sportsituatie. Scheidsrechters behoren in hun visie tot de rechters, terwijl de sportbond de functie van administrateur bezit.

Met de verwijzing naar Eckhoff, en Pilz en Trebels, willen we duidelijk maken dat de positie van de scheidsrechter nauwkeurig omschreven is: ten opzichte van de bond staat de voetbalscheidsrechter in een ondergeschikte positie en ten aanzien van de spelers in een bovengeschikte positie.

De Handleiding voor Scheidsrechters (KNVB, 1980) noemt de scheidsrechter de man die in het veld de beslissingen neemt. Inspraak is in de sfeer van een voetbalwedstrijd volgens dit handboek geen bruikbaar begrip.

Hoewel zijn positie voor zowel de officiële als niet-officiële scheidsrechter dus duidelijk is, is zijn rol, het geheel van normen en verwachtingen dat men koestert jegens personen in een bepaalde positie (van Doorn en Lammers, 1973) minder duidelijk. Deze onduidelijkheid wordt door een aantal factoren bepaald:

De scheidsrechter heeft inherent aan de scheidsrechtersfunctie te maken met een rolkonflikt. Dit konflikt wordt ons inziens in het voetbal nog versterkt door de voetbalspelregels. Daarbij, en dit aspekt is specifiek voor ons onderzoeksmateriaal, vindt er voor de niet-officiële scheidsrechter nog een ekstra versterking van het rolkonflikt plaats. De hierbovengenoemde punten willen we nu verder uitwerken.

- De scheidsrechtersrol betekent per definitie het bestaan van een intern rolconflict.

Alle scheidsrechters hebben, bij het leiden van wedstrijden te maken met twee partijen die veelal onverenigbare eisen ten aanzien van zijn rol stellen. Iedere partij definieert een bepaalde spelsituatie in haar voordeel. Elke beslissing in het voordeel van de een werkt in het nadeel van de ander. Kognitieve theorieën leren ons dat beslissingen die onvoorziene gevolgen kunnen hebben niet genomen of uitgesteld worden; men streeft naar een balans (konsonantie) en vermijdt dissonantie-producerende gebeurtenissen.

De niet-officiële scheidsrechter zal trachten zoveel mogelijk de balans, beginsituatie, in evenwicht te houden. Met andere woorden hij neemt geen beslissing of stelt ze zoveel mogelijk uit.

- De kans op een intern rolconflict wordt in het voetbal nog versterkt door de niet eenduidige interpretatie van de spelregels en het gegeven dat een scheidsrechter, als enige tijdens de wedstrijd beslissingsbevoegdheid heeft.

Deze versterking van het rolconflict werkt vanuit twee richtingen.

Vanuit de spelers bezien dienen interpretatieproblemen van de spelregels (al dan niet opzet; lichamelijk contact) in sommige situaties vaak als voedingsbodem voor de tegengestelde eisen waarmee ze de scheidsrechter konfronteren.

Ook vanuit de scheidsrechters bezien versterken de spelregels de kans op een rolconflict. Er is in tegenstelling tot vele andere takken van sport, slechts één scheidsrechter die beslissingsbevoegdheid heeft. De scheidsrechterspositie bezit een cumulatie van taken: waarnemen, toetsen aan de spelregels, al dan niet opleggen van sancties en de keuze ervan (Ekkers en Hoefnagels, 1972).

Kranenburg (1980b) heeft een aantal afdelingsscheidsrechters (uit Zuid-Limburg) o.a. gevraagd naar de beoordelingsproblematiek op het veld; 85% van hen is het er mee eens dat het voor een scheidsrechter een ondoenlijke zaak is alle situaties goed te beoordelen.

Het waarnemen en beslissen in spelsituaties is ons inziens mede afhankelijk van kennis en ervaring en derhalve te relateren aan het onderscheid officiële - niet-officiële scheidsrechter.

Cognitieve theorieën leren ons dat herhaalde cognitieve ervaringen ertoe leiden dat de persoon een groot aantal psychologische dimensies verwerft, dat wil zeggen een grotere set van attributen; de totale set van alle attributen vormt zijn cognitief universum; officiële scheidsrechters zijn in tegenstelling tot wedstrijdleiders getraind via de scheidsrechterskursus en middels wedstrijden, bepaalde spelsituaties waar te nemen en daarin beslissingen te nemen.

- Ons onderzoeksmateriaal, met name het onderscheid dat we kunnen maken tussen officiële en niet-officiële scheidsrechters, geeft ons aanleiding nog een vorm van een rolconflict te signaleren, dat in feite het interne rolconflict van de niet-officiële scheidsrechters versterkt. De niet-officiële scheidsrechter wordt door de thuisclub aangewezen en is meestal lid van de thuisspelende vereniging; aan de ene kant moet hij als gezagsdrager iedereen bestraffen die de spelregels overtreedt, aan de andere kant zullen de thuisspelers van hem verwachten dat hij in ieder geval hén niet straft. Een van de aspecten die in cognitieve theorieën aan de orde komt is, dat individuen die anderen straffen, wanneer zij de ander goed kennen een dissonantie ervaren; in de scheidsrechterssituatie betekent dit dat de wedstrijdleider, behorend tot de thuisclub deze dissonantie vooral ten aanzien van de thuisspelers zal ervaren en hen minder snel zal straffen. Deze dissonantie werkt wederkerig. Ook spelers zullen wanneer zij door een "goede kennis" gestraft worden deze dissonantie ervaren, immers juist van deze persoon wordt geen strafoplegging verwacht!

- Naast het interne rolconflict zorgt de scheidsrechtersrol tevens voor een ekstern rolconflict. Vanuit de bond wordt verwacht dat hij de regels strikt doet naleven; echter in het veld is er vaak sprake van normen die afwijken van de spelregels (Gabler, 1976). In deze betekenis wordt de scheidsrechter bijvoorbeeld door de spelers verweten "de wedstrijd niet aan te voelen" of de "wedstrijd dood te fluiten". Dit betekent dat een scheidsrechter enige ervaring moet hebben in het leiden van wedstrijden om te beseffen wat er onder de spelers "leeft"; dit kan er toe leiden dat niet-officiële scheidsrechters, meer in conflict kunnen komen met de spelers. Dit rekening houden met de spelersnormen zal ons inziens door de onervaren niet-officiële scheidsrechter minder gebeuren.

- Een laatste aspekt dat in feite losstaat van de voorgaande opmerkingen over het begrip rol en de rolkonflikten, maar wel verband houdt met de status van de scheidsrechter en dat tevens in de cognitieve theorieën aan de orde komt is het volgende.

De betekenis of het belang van bepaalde stimuli voor een persoon heeft konsekwenties voor zijn reactie.

Vertaald naar ons onderzoeksmateriaal betekent dit dat de gebeurtenissen op het veld voor de wedstrijdleider een andere betekenis hebben dan voor de officiële scheidsrechter. Van deze laatste categorie kan men redelijkerwijs verwachten dat zij trachten het beeld te bevestigen van de door de voetbalbond gepropageerde goede scheidsrechter; het is voor hen immers van belang een wedstrijd goed te leiden omdat ze vaak bezig zijn met het opbouwen van een scheidsrechterscarrière en (daarmee samenhangend) beoordeeld worden door rapporteurs langs de lijn. Het feit overigens dat er rapporteurs aanwezig kunnen zijn wordt veelal niet voor de wedstrijd aan de scheidsrechters bekend gemaakt. In die zin kan een vergelijking worden getrokken met het onderzoek van Lammers naar de inlijving van groepen adspirant-officieren in de zeemacht (Lammers, 1963).

Adspirant-officieren geven namelijk te kennen dat zij strenger zullen reageren op overtredingen (indien ze daartoe in de gelegenheid gesteld worden) indien een officier van dienst verondersteld wordt in de buurt te zijn.

Toegepast op de status van de scheidsrechter zou dit betekenen dat de officiële scheidsrechter, méér dan de wedstrijdleider zich zal konformereren aan de regels van de Bond (hij is immers officieel verlengstuk van de organisatie), en strikter de regels zal toepassen.

Tot nu toe zijn we bij de bespreking van de status van de scheidsrechter vrijwel volledig uitgegaan van het veronderstelde gedrag van de scheidsrechter. Tenslotte willen we benadrukken dat ook de spelers zich anders kunnen gedragen in het veld, afhankelijk van het feit of een officiële dan wel niet-officiële scheidsrechter de wedstrijd leidt. Pilz (1976) bespreekt een eksperiment met wedstrijden zonder scheidsrechter. In deze wedstrijden oordeelden spelers positiever over de sfeer en vriendschappelijkheid ervan dan over wedstrijden geleid door scheidsrechters.

Het is ons inziens mogelijk dat het aanstellen van een niet-officiële scheidsrechter een bepaalde ekstra verantwoordelijkheid bij de spelers legt om de wedstrijd volgens de regels van het spel te spelen; een officiële scheidsrechter zou, wanneer we in deze trant doorredeneren, meer gezien kunnen worden als de officiële gezagsdrager. Spelers kunnen in die zin de scheidsrechter uittesten om na te gaan of te ondervinden "hoe ver ze kunnen gaan". Lammers (1963) geeft een analoog voorbeeld: volgens de normen van de schoolklas op de middelbare school is spieken in de aanwezigheid van de leraar sportiever en minder afkeurenswaardig dan spieken tijdens diens afwezigheid.

De in deze paragraaf behandelde gezichtspunten kunnen, en in feite is dit al tussen de regels door aangegeven, resulteren in een aantal hypothesen over de samenhang tussen de status van de scheidsrechter en de kans op en de aard van de scheidsrechterlijke sankties.

Tesamen met de veronderstellingen ten aanzien van de werking van de andere variabelen zullen wij deze hypothese in hoofdstuk 4 behandelen.

2.6. Konklusies

2.6.1. Zijn de agressietheorieën toepasbaar op de sportsituatie

Tot nu toe zijn we in dit hoofdstuk nog niet ingegaan op de mate van toepasbaarheid van de verschillende agressietheorieën op de sportsituatie; zijn deze theorieën in het kader van onze probleemstellingen hanteerbare instrumenten? Deze vraagstelling willen wij voor iedere theorie afzonderlijk behandelen.

Wat de instinkt-theorie betreft, deze is voor ons onderzoek niet geschikt, omdat zij niet in staat is onze probleemstelling te beantwoorden waarom in sommige wedstrijden wel en in andere geen strafzaken voorkomen.

Niet alleen is de theorie niet geschikt om verschillen in agressief gedrag in verschillende situaties te voorspellen, maar zelfs bij toetsing blijkt dat sporters in tegenstelling tot de verwachting van de catharsis-theorie, na de wedstrijd meer agressief gedrag kunnen vertonen (Bandura, 1973).

De enige variabele die in ons onderzoeksmateriaal met deze theorie verbonden kan worden is het tijdstip van de overtreding.

Omdat echter, in de meeste gevallen pas dan strafzaken ahangig worden gemaakt indien spelers herhaaldelijk de regels hebben overtreden, betekent dit per definitie dat de kans op strafzaken groter wordt naarmate de wedstrijd vordert; dit betekent dat de catharsis-theorie ook op deze onderzoeksvariabele moeilijk toepasbaar is.

Deze theorie zal derhalve in de volgende hoofdstukken niet meer ter sprake komen.

De frustratie-agressie- en emotie-aktivatie-theorie zijn in hun werking niet strikt te scheiden. Beide theorieën benadrukken de emotionele kant van agressief gedrag. Bij de f-a theorie gaat het om als onaangenaam ervaren stimuli, bij de emotie/aktivatie benadering om een combinatie van allerlei onaangename ervaringen gekombineerd met aktivatieverhoging.

scheldsrechter:

"... nadat de eerder genoemde strafschoep genomen was, bleef men zich van-zijde zeer provocerend gedragen, ook ten opzichte van hun tegenstander."

scheldsrechter:

"na een door mij gegeven directe vrije trap tegen X wegens hands van hun doelman buiten het strafschopgebied ontstond aan X-zijde een geprikkelde stemming welke zich ontladde in enkele grove overtredingen van enkele spelers van X ..."

gestrafte speler:

"er werd een corner getrapt en liep samen met tegenspeler naar binnen, toen ik stompen in mijn maag kreeg, aangeslagen door emoties maakte ik de trappende beweging naar deze speler."

In beide theorieën is overigens met name de laatste jaren (Ekkers, 1980) benadrukt dat zowel frustratie als alléén aktivatie instrumentele agressie kunnen veroorzaken; agressie is echter een van de vele gedragsmogelijkheden. Als men de frustratie-agressie niet belangrijk acht of als men geleerd heeft zich niet agressief te gedragen kan frustratie of emotie/aktivatie leiden tot bijvoorbeeld berusting. Hoewel we in ons onderzoek deze theorieën als sterk samenhangend zullen beschouwen willen we in het kort aangeven op welke wijze zij door verschillende auteurs toepasbaar wordt geacht op de sportsituatie.

De frustratie-agressie theorie

Sommigen de zgn. maatschappij-kritiese school (Adorno, Habermas, Rigauer, Vinnai) gaan ervan uit dat in de sport agressie wordt afgereageerd, die in het dagelijks leven, bedoeld wordt met name de werk-situatie, geen uitweg kan, of mag vinden (met andere woorden geblokkeerd wordt). Deze afreageerfunctie van de sport kan men als positief waarderen of als negatief, dat wil zeggen het afreageren van agressie in de sport, betekent dat men zich in het alledaagse leven "rustig houdt". De agressie wordt gekanaliseerd en maatschappijhervormingen blijven achterwege (Vinnai, 1970). Guttman (1981) weerlegt deze beweringen met de konstatering dat, en hij neemt het voorbeeld van de West-Duitse samenleving, de hogere sociale klassen, meer dan de lagere klassen, aan sport doen. Volgens hem is dit een duidelijk bewijs dat de sport geen repressiemiddel is, maar de gelegenheid biedt tot zelfrealisatie.

Naast deze uitleg van de frustratietheorie, zijn er onderzoekers die de theorie hanteren binnen de specifieke sportsituatie, dat wil zeggen zij zien de agressie als reactie op frustrerende sportspecifieke voorwaarden.

Zulke voorwaarden kunnen algemeen zijn, bijvoorbeeld dat spelers van verliezende teams meer agressie zouden plegen als spelers van winnende teams (de nederlaag is hierbij de verwoording van de frustratie); zie Volkamer (1972a).

Naast deze zogenaamde algemene situatie, geldend voor een geheel team, zijn er ook meer specifieke momenten in een wedstrijd die frustrerend kunnen werken op spelers binnen een team bijvoorbeeld de voortdurende konfrontatie met een onsportief spelende tegenstander.

De emotie-aktivatie theorie

Ekkers (1980) stelt dat allerlei onaangename ervaringen (nederlaag, verkeerde beslissing scheidsrechter, het slachtoffer zijn van een gewelddadige overtreding bij het individu) een emotionele toestand van kwaadheid of woede opwekken. Als verklaring echter voor de heftigheid van reacties is dit niet voldoende. In de sportsituatie bestaat een aantal aktiviserende invloeden (lichamelijke inspanning, publiek) die op zich niets met de emotionele toestand van kwaadheid te maken hebben, maar deze wel kunnen versterken. De op zich neutrale aktivatieverhoging (verhoging hartslag, bloeddruk, hersenaktiviteit, hormoonafscheiding) zou de door de onaangename ervaring ontstane emotionele toestand zodanig versterken, dat ekstreem agressief gedrag kan optreden.

In principe hebben begrippen als frustratie en emotie/aktivatie betrekking op alle spelers. We veronderstellen dat, naarmate wedstrijden belangrijker zijn of spelers wedstrijden belangrijker vinden, dit de kans op frustratie en/of emotie/aktivatie kan versterken.

Resumerend, in het verloop van het onderzoek zullen we de f-a en emotie/aktivatie theorie in onze hypothesen opnemen; zij zullen echter door ons niet meer strikt worden gescheiden.

- De leerteorie

gestrafte speler:

"de doorgebroken speler was op 2 manieren te stoppen

1e onderuit leggen

2e vasthouden.

Dit laatste heb ik gedaan."

Een vorm van agressie die met deze theorie in verband wordt gebracht is, zoals we vermeld hebben (par. 2.3.3) de instrumentele agressie.

In de voetbalsport zijn talloze voorbeelden aanwezig die het aannemelijk maken dat instrumentele overtredingen worden toegepast (par. 2.4.2.2). Daarbij wordt vaak gesproken van

een vorm van sportsocialisatie: overtredingen worden systematies geleerd, verinnerlijkt en dit resulteert in "sociaal verworven normgedrag" (Pilz, 1982).

Het algemene antwoord op onze vraag welke agressietheorieën van toepassing zijn op de sportsituatie kan luiden, dat wij, althans voor ons onderzoek globaal genomen 2 theoretische gezichtspunten overnemen.

Dat is allereerst de combinatie van frustratie-agressie en emotie aktivatie theorie, en ten tweede de leerteorie.

Dit betekent dat we in feite een multi-causale benadering voorstaan; een benadering die o.a. volgens Schilling (1976) en Cauwels (1977a) steeds meer veld wint.

In hoeverre deze theorieën toepasbaar zijn op de door ons gehanteerde onderzoeksvariabelen wordt in hoofdstuk 4 verder uitgewerkt.

2.6.2. Relatie status scheidsrechter-theorie

In dit hoofdstuk hebben wij duidelijk trachten te maken dat de positie van de scheidsrechter in ander onderzoek theorieën weinig onderbouwd is. Omdat de scheidsrechter in ons onderzoek in feite de bron van het onderzoeksmateriaal vormt, hebben wij getracht zijn positie aan enkele theorieën te relateren. Allereerst hebben we duidelijk gemaakt dat onderscheid dient te worden gemaakt tussen feitelijk afwijkend gedrag en afwijkend geregistreerd gedrag.

Ons onderzoeksmateriaal is een duidelijk voorbeeld van deze vorm ook wel aangeduid als "rate producing behavior"; immers de scheidsrechter zelf is een belangrijke "cijferproducerende" instantie.

Vervolgens heeft het verschil in status scheidsrechter als handvat gediend voor de verdere theoretische invalshoek. Aspecten van de roltheorie en van cognitieve theorieën komen hierbij ter sprake.

Wanneer we onze opmerkingen ten aanzien van de variabele status scheidsrechter samenvatten: niet-officiële scheidsrechters hebben weinig ervaring met het leiden van wedstrijden en een gebrekkige kennis van de spelregels (cognitieve aspecten); zij ervaren daardoor sterk een, overigens aan de scheidsrechterspositie inherent verbonden, rolconflict; dit leidt mede door hun binding met de thuisclub tot de veronderstelling dat zij weinig strafzaken aanmelden.

Bovenstaande opmerkingen gelden niet voor de officiële scheidsrechter. De veronderstelling dat zij, meer dan de niet-officiële, strafzaken aanmelden wordt nog versterkt door het feit dat zij officiële gezagsdragers van de voetbalbond zijn. Hun functie is o.a. de orde in het veld te handhaven en officiële gezagsdragers doen veelal datgene wat hen opgedragen is!

HOOFDSTUK 3.

ONDERZOEK NAAR AGRESSIE IN DE VOETBALSPORT

Na de theoretische beschouwingen in het vorige hoofdstuk willen we in hoofdstuk 3 enige onderzoeken vergelijken die de voetbalsport als onderwerp hebben.

Daarbij besteden we allereerst aandacht aan de agressie bij de spelers (par. 3.1) en gaan we vervolgens in op onderzoeken die betrekking hebben op positie en rol van de scheidsrechter (par. 3.2). Paragraaf 3.3 bevat een samenvatting.

3.1. Agressie van voetballers

We willen aan de hand van een overzicht van een aantal onderzoeken de in deze onderzoeken gebruikte theoretische uitgangspunten, methoden en resultaten met elkaar vergelijken (overzicht 3.1).

3.1.1. **Teoretische uitgangspunten**

In het overzicht zijn die onderzoeken die globaal genomen uitgaan van dezelfde agressietheorieën, bij elkaar geplaatst. Het onderzoek van Volkamer (1971) is hierbij bovenaan het overzicht geplaatst omdat zijn bijdrage de interesse van de wetenschap ten aanzien van agressieve handelingen in de sport heeft geïnitieerd (Albrecht, 1982).

Daarna volgen enige onderzoeken die de resultaten van het onderzoek van Volkamer als uitgangspunt en referentiekader hebben genomen voor eigen onderzoek (Albrecht, 1982).

Vervolgens komt onderzoek aan de orde waarbij is uitgegaan van de frustratie-agressie theorie (v.d. Brug, 1981) en leertheoretische overwegingen (Begerau, 1981).

Een aantal onderzoeken, die hierna in het overzicht genoemd worden, proberen het agressief gedrag van spelers multi-causaal te verklaren, dat wil zeggen men neemt het standpunt in dat niet één oorzaak van invloed is op het agressief gedrag van sporters, maar dat in principe meerdere oorzaken hieraan ten grondslag liggen (Ekkers en Hoefnagels, 1972; Gabler, 1976; Lefebvre, 1974; Schmidt, 1978).

Overzicht 3.1.

Onderzoek naar overtredingen bij voetbalwedstrijden

ONDER- ZOEKER	TEORETIES UITGANGS- PUNT	OPERATIONALI- SATIE AGRESSIE/BRON	ONDERZOEKS- EENHEID	> KANS OP AGRESSIE
1. Volkamer (1971)	frustratie- agressie theorie// Überforde- rungstheorie (Mierke)	waarschuwingen uit het veld// scheidsrechter	1986 wedstrijden amateurs (W-Dld) 4 seiz. 63-67	- hogere klasse - klein doelp.- verschil - uitspelen - verliezen
2. Albrecht (1982a)	toetsing onderzoek Volkamer(1)	waarschuwing en/of uit het veld, strafschei- //scheidsr.	4152 wedstrijden profs (W-Dld) seizoenen 63-77	afhankelijk van operationele definitie
3. Albrecht (1982b)	toetsing onderzoek Volkamer(1)	zelfontworpen klassifikatie- systeem// observatie	61 wedstrijden profs + amat. (W-Dld) seizoenen 77-78	lagere klasse (amateurs) - uitspelen - middenveld en voor eigen 16 meter-lijn
4. v.d. Brug (1981)	frustratie- agressie- theorie	door scheidsr. gekonstateerde overtredingen	1 wedstrijd profs (Ned) seizoenen 80-81	achterstaande ploeg
5. Begerau (1980)	leertheorie	zelf ontworpen klassifikatie systeem	9 wedstrijden profs (W-Dld) seizoenen 75-76	- kleiner doel- puntenverschil - belang wedstr. (ranglijst)
6. Ekkers/ Hoefnagels (1972)	multi- kausaal	waarschuwingen uit het veld// scheidsrechter	249 strafzaken profs (Ned) seizoenen 69-70	- lagere klasse - uitspelen
7. Gabler (1976)	multi- kausaal	door scheidsr. gekonstateerde overtredingen	13 wedstrijden profs WK 1974	- klein doel- puntenverschil - middenveld en op eigen helft
8. Lefebvre (1974)	multi- kausaal	gele/rode krt. strafschop// scheidsrechter	240 wedstrijden profs (België) 1e helft seizoenen 73-74	- hogere klasse - uitspelen - verliezen
9. Schmidt (1978)	multi- kausaal	zelfontworpen klassifikatie- systeem	41 (jeugd)- amat. (W-Dld) 3 seiz. 74-77	belangrijkheid verliezen wed- strijd
10. Wolf (1962)	criminologie (vlg straf- recht geld. als straf- zaak)	beledigingen en overtredingen die blessures veroorzaken// scheidsrechter	1741 strafzaken amateurs seizoenen 55-65	- stad - lagere klasse

Overigens wijkt het onderzoek van Schmidt (1978) in zoverre af van de andere onderzoeken dat een specifieke hypothese aan het onderzoek ten grondslag ligt: hoe meer de spelers psychies belast worden, des te vaker komen tijdens de wedstrijd agressieve daden voor.

Tenslotte, vermelden we een onderzoek van Wolf (1962) die alleen die overtredingen bestudeert die vanuit kriminologies gezichtspunt belangrijk zijn; het gaat hierbij om overtredingen die ook in het Duitse strafrecht als voldoende voorwaarde voor een eventuele strafzaak gelden, namelijk overtredingen die blessures veroorzaken en beledigingen.

3.1.2. Methoden en populatie

Naast deze veelvoud aan theoretische uitgangspunten wordt het onderzoek over agressie in de voetbalsport gekenmerkt door een grote verscheidenheid aan manieren waarop men het gedrag van spelers waarneemt en beoordeelt (Albrecht 1982).

De meeste onderzoeken nemen als bron de door de scheidsrechter waargenomen en beoordeelde overtredingen (de zogenaamde operationele definitie van agressie).

Binnen deze operationele definiering zijn er dan nog verschillende toepassingen mogelijk. Men kan uitgaan van alle overtredingen waarvoor gefloten is (v.d. Brug, 1981; Gabler, 1976), of alleen die overtredingen tot onderwerp van onderzoek maken die officiële strafrapporten met zich mee brengen: boekingen (officiële waarschuwingen, gele kaarten) en/of uithetveldzendingen (rode kaarten) (Ekkers en Hoefnagels, 1972; Volkamer, 1971); soms wordt ook de strafschop in het onderzoek meegenomen (Albrecht, 1982; Lefebvre, 1974).

Wolf (1962) engt zijn onderzoeksgebied nog verder in door alleen die overtredingen te behandelen, door de scheidsrechter waargenomen en officieel bestraft, die in het dagelijks leven zouden leiden tot strafrechtelijke vervolging.

Impliciet wordt bij deze onderzoeken verondersteld, dat de scheidsrechterlijke straffen gebaseerd zijn op "uitingen van agressief gedrag".

Men kan zich afvragen of de gegevens die men op een dergelijke manier verwerkt, representatief zijn. Bestudeert men uitingen van agressief gedrag of selectieve waarnemingen van scheidsrechters?

Naast de scheidsrechter als bron kan men ook via zelf ontworpen klassifikatiesystemen van overtredingen het spelersgedrag pogen te verklaren (Albrecht, 1982; Begerau, 1981; Schmidt, 1978). Bij deze onderzoeken treden grote verschillen op in het aantal gekonstateerde overtredingen.

Deze verschillen worden in belangrijke mate bepaald door de wijze van observeren. Bij Albrecht stonden waarnemers langs de lijn; bij Begerau hadden de beoordelaars de beschikking over een video; een analyse van een wedstrijd duurde gemiddeld 5 à 6 uur!

De gegevens van Schmidt (1978) zijn hiermee moeilijk te vergelijken omdat hij uitgaat van het gedrag van een aantal spelers binnen een team (totaal $N = 41$); hij registreert 2971 vormen van agressie bij een aantal verschillende belasting-situaties (variërend van vriendschappelijke wedstrijden tot wedstrijden om een kampioenschap).

Naast de verschillen in theorie en materiaalverzameling zijn er (uiteraard) ook verschillen in de aard en grootte van de populatie. V.d. Brug (1981) geeft een analyse van één Nederlandse eredivisiewedstrijd, terwijl Albrecht (1982) 4152 wedstrijden analyseert.

3.1.3. Resultaten

Gezien al deze verschillen in theoretische gezichtspunten, operationalisering en populatie zal het niet verwonderlijk zijn dat vergelijking van de resultaten moeilijk is.

Het onderzoek van Albrecht (1982) toont bijv. aan dat indien als operationalisatie van agressief gedrag, officiële waarschuwingen gehanteerd worden, andere resultaten worden verkregen dan indien men bijvoorbeeld wegzendingen of strafschoppen als operationalisatie zou gebruiken. Bijvoorbeeld de sanktie uit het veld zendingen wordt (nog) meer aan de uit spelende club gegeven dan de sanktie "officiële waarschuwing".

Een eerste vraag die men zich daarom moet stellen is of alle bovengenoemde verschillen in de diverse onderzoeken ook tot verschillende resultaten leiden. Over het algemeen kan men echter konkluderen dat dit niet het geval is. Meestal worden dezelfde variabelen, werkend in dezelfde richting, genoemd die de kans op agressief gedrag vergroten; een uitzondering hierop vormt de richting van de variabele klassenivo.

In het navolgende vatten we de resultaten samen.

De kans op agressief gedrag wordt vergroot door:

- een hoog klassenivo (Volkamer, 1971; Lefebvre, 1974)
- een laag klassenivo (Albrecht, 1982; Ekkers en Hoefnagels, 1972; Wolf, 1962)
- een klein doelpuntenverschil (Volkamer, 1971; Begerau, 1981; Gabler, 1976)
- het uitspelen (Volkamer, 1971; Albrecht, 1982; Ekkers en Hoefnagels, 1972; Lefebvre, 1974)
- verliezen (Volkamer, 1971; v.d. Brug, 1981; Lefebvre, 1974; Schmidt, 1978)
- het belang van de wedstrijd (Begerau, 1981; Schmidt, 1978)
- het middenveld of eigen helft (Albrecht, 1982; Gabler, 1976).

De enige variabele die geen eenduidige konklusie oplevert is het klassenivo. Deze verschillen kunnen niet worden toegeschreven aan de aard van de populatie omdat zowel bij amateurs (onderzoeken van Volkamer, 1971 en Wolf, 1962) als bij profs (Ekkers en Hoefnagels, 1972 en Lefebvre, 1974) de verschillen in resultaten blijven bestaan.

Indien op een hoog klassenivo meer overtredingen voorkomen verklaart men dit vooral door het grotere wedstrijdbelang in deze klasse; terwijl meer overtredingen op een laag klassenivo door Wolf (1962) geïnterpreteerd wordt als een compensatie voor gebrek aan techniek.

Interessant is overigens dat bij een vergelijking tussen profs en amateurs de laatste categorie gemiddeld meer overtredingen per wedstrijd maakt (Albrecht, 1982). Ook bij deze vaststelling blijft het de vraag of dit verschil mede veroorzaakt kan worden door een verschil in scheidsrechtersbeleid.

Over het algemeen gebruiken de onderzoekers ter verklaring van de door hen gevonden resultaten met name de frustratie-agressie theorie als verklaringsbron (met name Volkamer, Lefebvre en van der Brug). Een klein doelpuntenverschil, uitspelen, verliezen is om meerdere redenen een bron van frustratie.

Ekkers en Hoefnagels (1972) en Lefebvre (1974) nuanceren in hun onderzoek de resultaten; in beide onderzoeken vraagt men zich af of de scheidsrechter bijvoorbeeld bij het thuis/uitspelen objektief gedrag vertoont en door een of andere oorzaak wellicht de thuisklub bevoordeelt.

We willen daarom in de volgende paragraaf enige aandacht besteden aan onderzoeken die betrekking hebben op de positie en rol van de scheidsrechter.

3.2. Onderzoek scheidsrechters

In de meeste gevallen gaat men ervan uit dat de scheidsrechter objectief is. Heisterkamp (1975a en b, 1977, 1978, 1979, 1980) veronderstelt dat de scheidsrechter onder zware psychologische druk staat; immers, iedere beslissing in het spel betekent voordeel voor de ene en nadeel voor de andere partij.

Naast deze onderzoeken van Heisterkamp zijn er gegevens bekend over de beoordelings- en beslissingsproblematiek van scheidsrechters (Kranenborg, 1980b; Kuhn, 1977; Philipsen, 1980, 1983; Gootjes en van der Togt, 1982).

Uit met name het onderzoek van Philipsen (1983) blijkt o.a. dat gemiddeld 38 seconden wordt bijgetrokken op een totale onderbrekingstijd van 15 minuten en 45 seconden en dat het tijd bijtrekken niet berust op een ondubbelzinnige toepassing van de spelregels (zie ook Kuhn, 1978).

De reeds gememoreerde resultaten van Kranenborg (1980b) kunnen we hier nogmaals samenvatten: onder scheidsrechters bestaat weinig overeenstemming in taakopvatting, beoordelingsproblematiek en opvatting over het sanktiesysteem.

De onderzoeken naar positie en rol van de scheidsrechter leggen geen relatie tussen opvattingen van scheidsrechters en gebeurtenissen op het veld. Onderzoek naar deze relatie is volgens Kranenborg (1980b) gewenst. Het leidt tot bijvoorbeeld de vraag of er bij een scheidsrechter met een informele taakopvatting meer of juist minder overtredingen plaatsvinden dan bij een scheidsrechter met een formele taakopvatting.

Naast deze onderzoeken bestaan er nog publikaties over autoritaire persoonlijkheidskenmerken bij scheidsrechters (Aresu, 1979; Albrecht, 1979a; Pilz en Trebels, 1976) en een tuchtrechtelijke verhandeling over de onaantastbaarheid van scheidsrechterlijke beslissingen (Wassing, 1981).

Aresu trof bij voetbalscheidsrechters vergeleken met basketbal- en tafeltennisscheidsrechters de hoogste tendentie van agressief gedrag aan; Pilz en Trebels vergeleken 3 groepen

scheidsrechters van de laagste amateurklasse tot de "Bundesliga"; personen met "dominanzbetonte" persoonlijkheidskenmerken kwamen vooral voor bij scheidsrechters die wedstrijden leiden in de hogere klassen. Volgens de auteurs is dit resultaat niet zo zeer het gevolg van een scheidsrechter socialisatie maar van een selectieproces namelijk van de door de voetbalbond gepropageerde goede scheidsrechter.

Zij vermelden overigens een interessant experiment waarbij een aantal wedstrijden zonder scheidsrechter werd gespeeld. Na het experiment, bleek men, meer als voorheen, de wedstrijd vriendschappelijk, fair, koöperatief en sociaal te vinden.

De resultaten van dit experiment versterken onze veronderstelling geuit in par. 2.5 dat in wedstrijden geleid door niet-officiële scheidsrechters spelers een bepaalde verantwoordelijkheid op zich nemen het spel zoveel mogelijk volgens de regels te spelen.

3.3. Samenvatting

Wanneer we de resultaten van met name par. 3.1. in herinnering terug brengen is het opvallend dat veel onderzoeken hun materiaal putten uit of via scheidsrechterlijke beslissingen; daardoor is de onderzoeker niet verplicht het begrip agressie te definiëren. Onderzoekers die dit wel doen, dus uitgaan van eigen criteria (Albrecht, Begerau, Schmidt) constateren daardoor onderling grote verschillen in het gemiddeld aantal overtredingen per wedstrijd.

Wat ons inziens een manko is van veel onderzoeken naar spelersgedrag, is het niet terugkoppelen van resultaten aan de theoretiese uitgangspunten. Begerau gaat uit van een leerteoreties principe maar maakt niet duidelijk in hoeverre de samenhang klein doelpuntenverschil - méér overtredingen binnen het leerteoreties konsept geplaatst moet worden.

Veel onderzoeken (o.a. Begerau, Ekkers, Lefebvre en Schmidt) geven aan dat de kans, of gedrag overgaat in agressie, mede afhankelijk is van het belang dat men aan het winnen of de wedstrijd hecht.

Ons inziens speelt dit belang een voorname rol bij het verklaren van agressief gedrag in de voetbalsport; vanuit theoreties gezichtspunt gezien kan het wedstrijdbelang een intermediaire rol spelen tussen veel van onze onderzoeksvariabelen en de agressietheorieën.

HOOFDSTUK 4.

RELATIE THEORIE - ONDERZOEKSVARIABLE

4.1. Inleiding

Hoofdstuk 2 is afgesloten met de konstatering dat van de door ons behandelde agressietheorieën, in feite twee typen theorie op de sportsituatie toepasbaar worden geacht.

Dat is allereerst de combinatie van de door ons samengenomen frustratie-agressie en emotie-aktivatietheorie; deze theorieën zijn samengenomen omdat we van oordeel zijn dat ze in hun werking niet strikt te scheiden zijn. Daarnaast achten we de leerteorie geschikt om agressief gedrag van spelers te verklaren.

Deze theorieën zijn tot dusverre globaal op ons totale onderzoeksmateriaal toegepast. Wij willen in dit hoofdstuk nagaan in hoeverre onze onafhankelijke variabelen aan de twee typen theorie gerelateerd kunnen worden.

Voordat we op deze relatie nader ingaan willen we onze onafhankelijke variabelen nogmaals opsommen:

- klassenivo
- kompetitiezondag (seizoensverloop)
- verschil in plaats op de ranglijst
- afstand tussen de velden
- uitslag (aantal doelpunten, doelpuntenverschil, winst-verlies)
- thuis-uitspelen
- verenigingsgrootte
- urbanisatiegraad
- status scheidsrechter

Par. 4.2 gaat in op de relatie agressietheorie - onafhankelijke variabele. Daarnaast wordt in par. 4.3 per variabele, een veronderstelling geformuleerd over de kans op strafzaken en de aard (instrumenteel/reaktief) en richting (speler/-scheidsrechter) van overtredingen die tot strafzaken geleid hebben. Deze hypothesen zijn in een overzicht opgenomen (overzicht 4.1).

Bij paragraaf 4.3 dient vooraf een opmerking gemaakt te worden over de door ons gebruikte begrippen:

Omdat ingegaan wordt op specifieke kenmerken van een strafzaak zullen wij bij onze hypothesen over deze specifieke

kenmerken spreken over de aard en richting van de overtreding. Daarmee bedoelen we in feite overtredingen die door de scheidsrechter tot officiële strafzaak zijn benoemd, immers alléén deze overtredingen zijn in het onderzoek betrokken.

Par. 4.4 besteedt aandacht aan de door ons veronderstelde samenhang tussen aard en richting van de overtreding enerzijds en scheidsrechterlijke en tuchtrechtelijke sankties anderzijds.

Par. 4.5 bespreekt een aantal methodiese aspecten die in de loop van het onderzoeksverslag nog uitvoeriger aan de orde zullen komen.

4.2. Relatie theorie - variabele

Bij de uitwerking van de relatie theorie-variabele werd ons gaandeweg steeds duidelijker dat deze relatie vaak moeilijk te leggen is.

Volkamer (1972b) die een aantal van dezelfde onderzoeksvariabelen hanteert, stelt vast, en relativeert daarmee tevens resultaten en konklusies van eigen onderzoek, (Volkamer, 1971) dat in feite alleen "het verliezen" via redelijke argumenten verbonden kan worden met de f-a theorie. Zijn andere variabelen zijn volgens hem slechts geforceerd aan deze theorie te relateren.

Wanneer we de resultaten van ander onderzoek (par. 3.1.) in de herinnering terugbrengen dan is het opvallend dat veel onderzoekers in hun uitleg van de door hen gevonden resultaten, variabelen relateren aan het belang van de wedstrijd.

Naast Schmidt (1978) wiens onderzoek volledig gebaseerd is op veronderstellingen ten aanzien van het wedstrijdbelang, zijn er andere onderzoekers die "het belang" in bepaalde variabelen vertegenwoordigd zien; Begerau (1981) neemt als indikator voor het wedstrijdbelang de plaats op de ranglijst en Lefebvre (1974) verklaart het groter aantal strafzaken op een hoog klassenivo door het wedstrijdbelang op dit nivo.

Ons inziens is het wedstrijdbelang een faktor die in de relatie theorie-variabele een intermediaire rol speelt; dat wil zeggen via het belang kunnen we het verband theorie-variabele leggen.

Daarnaast zijn er nog een aantal intermediaire faktoren die specifiek gelden voor enige van onze onderzoeksvariabelen.

In het hiernavolgende willen we deze intermediaire faktoren bespreken:

1. Het belang van de wedstrijd

scheidsrechter:

"er stond voor beide partijen veel op het spel - ze stonden met evenveel gespeelde wedstrijden en evenveel punten bovenaan in hun klasse."

Bij wedstrijden waar iets op het spel staat kan dit feitelijk gegeven op zich aanleiding geven tot verhoogde aktivatie. Bovendien wordt binnen de kontekst van een belangrijke wedstrijd een onderbreking van doelgericht handelen eerder als frustratie ervaren dan in minder belangrijke wedstrijden; dit betekent een verhoogde kans op agressief gedrag. Het onderscheid in meer of minder belangrijke wedstrijden stelt ons in staat te veronderstellen waarom in sommige wedstrijden wel en in andere geen strafzaken voorkomen. Voor ons onderzoeksmateriaal kunnen we het wedstrijdbelang onderscheiden in variabelen waarin het belang al voor de wedstrijd vaststaat: klassenivo, competitiezondag, rangplaats en afstand en variabelen die het wedstrijdverloop vertegenwoordigen, waardoor wedstrijden belangrijk kunnen worden: aantal doelpunten, doelpuntenverschil en winstverlies.

2. Het thuis- of uitspelen

Met name het uitspelen wordt in diverse onderzoeken als belangrijke bron van frustratie en aktivatie beschouwd (o.a. Volkamer, 1971; Lefebvre, 1974; Gabler, 1976) en kan derhalve beschouwd worden als bevorderend voor het optreden van agressief gedrag.

De frustratie van de uit spelende club wordt veelal gerelateerd aan zowel het objektieve feit van het "uitnadeel" (bezoekende clubs zouden vaker verliezen) en de hiermee verbonden defensieve tactiek, als aan meer subjektieve factoren als vijandig publiek, vreemde omgeving.

3. De sociale kontekst

Spelers worden beïnvloed door de omgeving in hun spelmentaliteit en speelwijze (zie o.a. Prenner, 1972); in ons onderzoek kunnen de verenigingsgrootte en de herkomst van de vereniging (platteland of stad) beschouwd worden als variabelen die deze omgevingsinvloeden vertegenwoordigen.

Bij de behandeling van de leerteorie (par. 2.3.3) is aangegeven dat agressief gedrag mede geleerd kan worden door directe ervaring. Een van de bronnen van directe ervaring is de subcultuur.

Ons inziens kunnen de grootte en herkomst van de vereniging als subculturele eenheden beschouwd worden en hebben ten aanzien van het voorkomen van agressief gedrag dus een leertheoretische achtergrond.

Overigens is het vanuit theoretische gezichtspunt van belang op te merken dat deze faktor een wisselwerking impliceert tussen personen in de spelsituatie en hun binding met "de buitensituatie". Met andere woorden een absolute scheiding tussen spel/sport en het dagelijks leven is niet te maken (zie ook Stokvis, 1979).

De relatie tussen deze variabelen en agressief gedrag zullen wij bij de specifieke behandeling van deze variabelen nader uitwerken.

Wij zijn er ons overigens, bij het hanteren van deze "sociale kontekst"-variabelen, wel van bewust dat zij verder van het wedstrijdgebeuren afstaan, dan bijvoorbeeld de belangvariabelen; door deze afstand kunnen allerlei andere factoren een rol spelen bij het voorkomen van agressief gedrag. Bijvoorbeeld, het onderscheid platteland-stad, is globaal; er zijn mogelijke verschillen tussen het gedrag van spelers afkomstig uit reeds lang bestaande verenigingen in een hechte stadswijk of -buurt en spelersgedragingen van nieuwe verenigingen gelegen in nieuwbouwwijken (Frankenberg, 1979; Mizruchi, 1985). Aan deze veronderstelling ligt ten grondslag een mogelijk verschil in cultuur en dus verschil in normering van agressief gedrag.

Resumerend, via deze 3 factoren kunnen we agressietheorie en variabele verbinden en door deze factoren kunnen we per variabele veronderstellingen doen over de kans op en de aard en richting van strafzaken.

Voor ons onderzoek is het uiterst belangrijk te weten hoe groot de kans op een strafzaak is.

4. De arbitrage speelt hierin een beslissende rol.

Het is, zoals vermeld, (par.2.5) mogelijk 2 typen scheidsrechters te onderscheiden, de officiële vs. de niet-officiële scheidsrechter.

De variabele scheidsrechter staat, wat theoreties uitgangspunt betreft, los van de zojuist behandelde drie intermediaire factoren. Niet de agressietheorieën maar aspecten van het theoreties begrip rol en van de cognitieve theorieën, zijn, zoals in par. 2.5 vermeld, op de status van de scheidsrechter van toepassing.

Resumerend:

Via het wedstrijdbelang, het thuis-uitspelen, de sociale kontekst en de variabele status scheidsrechter zijn voorspellingen mogelijk over de kans op strafzaken.

Overigens willen we benadrukken dat de hierboven genoemde vier factoren ook onderling kunnen samenhangen. Scheidsrechters zouden bijvoorbeeld in belangrijke wedstrijden de regels anders kunnen toepassen; in het midden latend of dit meer of minder stringent optreden betekent (Schilling, 1976).

Bij onze veronderstellingen per variabele gaan wij er echter vanuit dat ondanks eventuele samenhangen de door ons verwachte richting van het verband blijft bestaan (met andere woorden de ceteris paribus clausule).

Naast voorspellingen over de kans op of strafzaken die een antwoord kunnen geven op onze eerste probleemstelling willen we tevens per onafhankelijke variabele hypothesen formuleren over de aard en richting van de overtredingen die tot een strafzaak hebben geleid. Met name de aard van de overtreding (instrumenteel of reactief) staat hierbij centraal.

Hiervoor is een theoretiese reden aan te geven:

In hoofdstuk 2 is vermeld dat de agressietheorieën niet strikt te scheiden zijn; frustratie en/of emotie-aktivatie kan via leerprocessen bijvoorbeeld omgezet worden in niet agressief gedrag.

Indien we deze theorieën toch scheiden is dit met name om duidelijk te maken dat gedragingen gerelateerd aan de f-a en emotie-aktivatie theorie in de spelsituatie in veel onderzoeken beschouwd worden als doel op zich en geen functie in het spel zouden hebben; gedragingen vanuit leerteoreties perspectief zouden vooral -maar niet uitsluitend- instrumenteel agressief zijn. Daarbij wordt door een aantal onderzoekers verband gelegd tussen het belang van de wedstrijd ("het winnen") en het voorkomen van instrumentele agressie (Ekkers, 1975; Schmidt, 1978; Pilz, 1980a).

Met andere woorden variabelen die met name dit winstbelang vertegenwoordigen zouden redelijke voorspellers kunnen zijn ten aanzien van het voorkomen van instrumentele agressie. Daarnaast beschikken we over een aantal variabelen die naast het winstbelang ook het emotionele belang vertegenwoordigen. We denken aan onze variabelen afstand tussen de velden (rivaliteit) en winst/verlies, met name het verlies. Dit emotionele belang zou dan samen kunnen hangen met reactieve agressie. Bij de veronderstelling per variabele komen we hierop terug.

Bij de behandeling van de variabelen zullen we tevens nagaan of we de richting van de overtreding kunnen voorspellen; dat wil zeggen wordt de overtreding begaan ten opzichte van speler of scheidsrechter.

Dat de richting van de overtreding is opgenomen houdt overigens vooral verband met de variabele scheidsrechter. Omdat we in ons materiaal onderscheid kunnen maken in officiële en niet officiële scheidsrechters is het interessant na te gaan of de status van de scheidsrechter met de richting van de straf samenhangt.

Daarnaast kunnen we ons, door de richting van de overtreding op te nemen, afvragen in hoeverre de ernst van de sanktie van de tuchtkommissie beïnvloed wordt door de richting ervan.

4.3. Hypothesen, per onafhankelijke variabele, over de kans op strafzaken en over aard en richting ervan.

4.3.1. **Klassenivo**

In ons onderzoeksmateriaal worden wedstrijden belangrijker naarmate het klassenivo hoger wordt (immers, in de hoogste klasse is promotie mogelijk naar het KNVB-amateurvoetbal). Hoewel onderzoek ten aanzien van het klassenivo geen eenduidige konklusie oplevert, sommigen treffen op een hoog klassenivo meer strafzaken aan, anderen constateren meer strafzaken op een laag nivo (zie par. 3.1.3), veronderstellen we, met name door de structuur van de afdeling, een verband tussen een hoog klassenivo en het voorkomen van strafzaken. Overigens is het wedstrijdbelang ook vanuit de individuele spelerpositie uit te leggen. Schmidt (1977) stelt vast dat spel-sterkere spelers ("de sterren") agressiever

regaeerden op bepaalde spelsituaties. Met andere woorden naarmate een persoon het spel beter beheerst, wordt het wedstrijdbelang voor hem ook groter. Een analoog voorbeeld uit de sportsituatie is een konstatering van Pilz (1979) dat voetballers bij wie "resultaat en wedstrijdbelang" dominant zijn in hun handelingsrepertoire minder bereid zijn overtredingen te tolereren. Naast het algemeen belang van de wedstrijd speelt mee dat de spelers geleerd hebben welke overtredingen wel of niet effectief zijn (sportsocialisatie) (zie ook Pilz, 1981).

Dit leerproces geeft tevens aanleiding te veronderstellen dat overtredingen vooral instrumenteel zullen zijn (immers het behalen van winst is uiterst belangrijk). Uit onderzoek blijkt dat deze overtredingen niet alleen ten opzichte van de spelers plaatsvinden (Schmidt, 1979), maar ook ten opzichte van de scheidsrechter (Gootjes en van der Togt, 1982); in het laatste geval probeert men de beslissingen van de scheidsrechter te sturen (de "professioneel" uitgelokte strafschoep).

Met andere woorden de kans op overtredingen is groter op een hoog klassenivo; we verwachten op dit nivo vooral instrumentele overtredingen ten opzichte van speler én scheidsrechter.

4.3.2. Kompetitiezonntag (seizoensverloop)

In het begin van het seizoen heeft iedere wedstrijd nog een groot belang; naarmate het seizoen vordert zijn er veel elftallen die geen kans meer maken op promotie of degradatie, dat wil zeggen over het totale wedstrijdenbestand genomen, worden de wedstrijdbelangen minder.

In de variabele competitiezonntag willen we tot uiting brengen dat spelers gedurende het seizoen ervaren, via eigen gedrag of van dat anderen, welke overtredingen effectief zijn. Dat wil zeggen leveren de overtredingen winst op en welke scheidsrechterlijke sankties zijn te verwachten.

We veronderstellen daarom vooral aan het einde van het seizoen instrumentele overtredingen, waarbij we geen argumenten hebben te veronderstellen dat deze overtredingen specifiek ten opzichte van speler of scheidsrechter gericht zijn.

De kans op overtredingen is derhalve groter aan het begin van het seizoen, terwijl we aan het einde van het seizoen meer instrumentele overtredingen verwachten.

4.3.3. Verschil in plaats op de ranglijst

Een wedstrijd met klein rangverschil impliceert een gelijkwaardige kwaliteit van elftallen en gelijkgerichte belangen, met andere woorden een grotere kans op overtredingen (Volkamer, 1971).

Door deze gelijkwaardigheid veronderstellen we dat de elftallen trachten via instrumentele overtredingen de winst te bereiken.

Met andere woorden de kans op instrumentele overtredingen is groter bij een klein verschil in plaats op de ranglijst.

4.3.4. Afstand tussen de velden

Een kleine afstand tussen de velden kan betekenen een grotere kans op rivaliteit, spanning tussen beide elftallen en daardoor een verhoogd wedstrijdbelang (Wolf, 1962; Miermans, 1955).

Omdat deze rivaliteit vooral berust op emotie, verwachten we dat de overtredingen een meer reactief karakter zullen dragen; daarbij hebben we geen redenen aan te nemen dat deze overtredingen meer ten opzichte van speler of scheidsrechter zullen plaatsvinden.

Dus, de kans op reactieve overtredingen is groter bij een kleine afstand.

De hierna volgende variabelen aantal doelpunten, doelpuntenverschil en winst-verlies vertegenwoordigen ons inziens het wedstrijdverloop.

4.3.5. Aantal doelpunten, doelpuntenverschil en winst-verlies

Deze variabelen hebben we bij de behandeling samengenomen omdat zij onderling samenhangen.

We veronderstellen dat een klein aantal doelpunten c.q. klein doelpuntenverschil het direkte wedstrijdbelang aan geeft voor beide partijen.

Zowel Sprenger (1974), Gabler (1976) als Lefebvre (1980) veronderstellen bij een gering aantal doelpunten c.q. klein doelpuntenverschil vooral instrumentele overtredingen.

Sprenger benadrukt daarbij nog dat in deze situaties instrumentele agressie een verwachte en vaak geeiste handeling is om tot resultaat te komen. Bij een groot doelpuntenverschil

verwachten we vooral reactieve overtredingen van de verliezers.

Over het algemeen veronderstellen we dat verlies (immers blokkering van het doel, winst) een reële bron van frustratie betekent (zie ook Volkamer, 1972b; Lefebvre, 1974, 1980; Schmidt, 1978, 1979 en v.d. Brug, 1981). Overigens leidt het "achterstaan" tot verhoogde inspanning om gelijk te komen (Ekkers, 1975); dit betekent dat men met alle middelen, dus ook overtredingen zal trachten het verlies ongedaan te maken. Geen van deze onderzoeken geven overigens uitsluitel over de richting van de overtreding.

Resumerend de kans op overtredingen is groter bij een gering aantal doelpunten, een klein doelpuntenverschil en bij verlies.

Bij een gering aantal doelpunten en een klein doelpuntenverschil verwachten we instrumentele overtredingen; bij een groot doelpuntenverschil en verlies verwachten we vooral reactieve overtredingen van de verliezers.

4.3.6. Het thuis- of uitspelen

Diverse onderzoeken (o.a. Volkamer, 1971; Lefebvre, 1974) maken duidelijk dat om diverse redenen, objectieve thuisvoordeel, vijandig publiek, andere entourage, de uitklub, ook al vóór de wedstrijd, een gevoel van frustratie kan ervaren. Deze frustratie zou de kans op het maken van overtredingen doen toenemen. Tevens zou het thuisvoordeel (thuisclubs winnen vaker) betekenen dat uitspelende clubs een meer defensieve tactiek toepassen. Uit onderzoek (Gabler, 1976) is gebleken dat verdedigers meer overtredingen maken.

Wat de aard van de overtreding betreft, konkluderen Ekkers en Hoefnagels (1972) dat met name uitspelers meer verbale agressie (tegen de scheidsrechter) zullen vertonen. Zij konkluderen daarbij dat wanneer direkte agressie tegen frustrator of substituut te veel kans op bestraffing geeft, men uitgaande van de f-a theorie, zijn toevlucht zal nemen tot meer indirecte vormen van agressie. Met andere woorden de kans op overtredingen is groter bij spelers van de uitklub; en (de konstatering van Ekkers en Hoefnagels overnemend) de uitspelers zullen hun mogelijke frustratie uiten in reactieve overtredingen ten opzichte van de scheidsrechter.

De twee volgende te behandelen variabelen, verenigingsgrootte en urbanisatiegraad veronderstellen een invloed van de omgeving (vereniging of platteland/stad) op het spelersgedrag en zijn vooral vanuit leerteoreties gezichtspunt belangrijk bij het verklaren van agressief gedrag.

4.3.7. Verenigingsgrootte

Onze veronderstellingen baseren zich op twee gezichtspunten:

1. Lammers (1964) stelt vast dat de negatieve invloed van organisatiegrootte op de daadwerkelijke uiterlijke samenhang een verband is dat slechts onder bepaalde voorwaarden optreedt. In groeiende verenigingen kan een zekere formalisering optreden en/of kan de samenhang tussen de onderdelen zwakker doen worden. Dit zou kunnen betekenen dat een grotere organisatie meer kans biedt aan doelgroeperingen of segmentering (zie ook Lenk, 1972).

We veronderstellen dat grote sportverenigingen door het grote aantal elftallen, de leden meer de mogelijkheid biedt te kiezen voor het spelen op een laag klassenivo. Deze spelers zouden dan minder waarde hechten aan prestatie c.q. winst. Dit betekent dat grotere verenigingen minder bij strafzaken betrokken zijn.

2. In kleine verenigingen is het belang van elke wedstrijd groot; dit betekent een nadruk bij spelers, trainer, bestuur en publiek op winst. Tevens betekent dit, dat men als kleine vereniging zorg moet dragen voor de naam van de club; reactieve overtredingen (die over het algemeen als meer ernstig worden beschouwd) kan men zich niet veroorloven.

Met andere woorden de subcultuur is mede verklarend voor het al dan niet voorkomen van agressief gedrag; in deze betekenis is de leerteorie op deze variabele van toepassing.

Resumerend kleine verenigingen zijn meer bij strafzaken betrokken; daarbij zullen de spelers vooral instrumentele overtredingen toepassen.

4.3.8. Urbanisatiegraad

We veronderstellen dat "stedelingen" in het algemeen een meer kosmopolitische oriëntatie hebben dan de meer lokale oriëntatie van de platteland-bewoners (Philipsen, 1969).

Deze kosmopolitische oriëntatie uit zich volgens ons in een ruimere interpretatie van wat op het veld wel en niet mag; tevens kan deze oriëntatie zorgen voor een mindere gedragsaanvaarding - de geringere sociale controle van de stad kan hierbij een rol spelen.

Dit betekent dat wij bij stedelijke verenigingen een grotere kans op overtredingen verwachten, zowel instrumenteel als reaktief.

4.3.9. Status scheidsrechter

In par. 2.5. hebben we de variabele status scheidsrechter gerelateerd aan aspecten van het sociologische begrip rol en aan aspecten van cognitieve theorieën. Wanneer we een vergelijking maken tussen officiële en niet-officiële scheidsrechters kunnen we naar aanleiding van deze aspecten tot de volgende konstateringen komen: De officiële scheidsrechter ervaart het rolconflict waarin hij zich bevindt als minder belastend:

- door betere kennis van de spelregels (scheidsrechterskursus) en ervaring met het leiden van wedstrijden, resulterend in het beter waarnemen en beoordelen van spelsituaties;
- doordat ze de wedstrijd beter aanvoelen door hun grotere ervaring (de ongeschreven normen);
- omdat ze meer bij de wedstrijd betrokken zijn (karriererapporteurs);
- omdat ze meer objectief zijn (geen lid van een der spelende verenigingen).

Dit minder ervaren van een rolconflict zorgt er ons inziens voor dat officiëlen meer strafzaken zullen aanmelden dan de niet-offiëlen.

Deze hypothese wordt nog versterkt door het gedrag van de spelers. Zij zullen naar onze mening in de wedstrijd de scheidsrechter als officiële gezagsdrager zien en hem uittesten in het begaan van overtredingen. Dit in tegenstelling tot spelers die wedstrijden spelen geleid door niet-offiëlen; zij zullen meer verantwoordelijkheid in hun positie ervaren om de wedstrijd sportief te laten verlopen.

Dit betekent dat officiëlen meer instrumentele overtredingen sanktioneren, ervan uitgaande dat deze moeilijker te constateren en te interpreteren zijn en derhalve ervaring in het waarnemen en doorzien van spelsituaties vereist.

Reaktieve overtredingen, overtredingen die op zich niets met het spel als zodanig te maken hebben (slaan, natrappen) zijn duidelijker waarneembaar, en makkelijker interpreteerbaar - er is meestal weinig twijfel over de opzet van de overtreding. Met andere woorden vooral de niet officiëlen zullen reaktieve overtredingen bestraffen.

Bovenstaande veronderstellingen uit par. 4.3. zijn samengevat in het hierna volgende overzicht.

Een +teken in overzicht 4.1. geeft aan dat onze veronderstelling over de kans op strafzaken, en aard en richting van de overtreding die tot strafzaak wordt, voor de desbetreffende variabele in dezelfde richting wijst; een -teken duidt erop dat de werking van de variabele wat betreft de aard en richting van overtreding tegengesteld is aan de werking bij de kans op strafzaken.

Overzicht 4.1.Veronderstellingen, per onderzoeksvariabele over de kans op strafzaken en de aard en richting van de overtreding.

	> kans op strafzaken	instrumenteel speler scheids- rechter	reaktief speler scheids- rechter
--	-------------------------	---	--

WEDSTRIJDBELANG

- klassenivo	hoog	+(1)	
- seizoen	begin	-(2)	
- rangverschil	klein	+	
- afstand	klein		+

WEDSTRIJDVERLOOP

- aant. doelp.	klein	+	
- doelp.verschil	gering	+	-
- winst-verlies	verlies		+

THUIS-UITSPELEN

- uitspelen			+
-------------	--	--	---

SOCIALE KONTEKST

- veren.grootte	klein	+	
- urbanis.graad	stad	+	+

ARBITRAGE

- off. scheidsr.		+	-
------------------	--	---	---

- (1) +-teken: hypothese ten aanzien van aard-richting overtreding gelijk aan hypothese kans op strafzaken.
- (2) - teken: hypothese ten aanzien van aard-richting overtreding tegengesteld aan hypothese kans op strafzaken.

4.4. Sanktie scheidsrechter en tuchtkommissie

In hoofdstuk 1 is een aantal vraagstellingen geformuleerd dat betrekking heeft op de gevolgen van bepaalde overtredingen voor de spelers. Welke sankties kunnen zij van scheidsrechter en tuchtkommissie verwachten? Vervolgens is in hoofdstuk 2 (par. 2.4.2.2.) vastgesteld dat een van de overwegingen van spelers om overtredingen te begaan, is, het afweten van het voordeel van de overtredingen tegen het nadeel van de straf. Is dit voordeel volgens de speler inderdaad aanwezig dan kan met name instrumentele agressie verwacht worden.

In dit licht bezien lijkt het ons derhalve nuttig en zinvol aandacht te besteden aan sankties in de voetbalsport. De relevantie van het bespreken van sankties kan tevens gerelateerd worden aan de aard van ons onderzoeksmateriaal. Omdat we onderscheid kunnen maken in officiële en niet-officiële scheidsrechters kunnen we nagaan in hoeverre er verschil bestaat in hun sanktiebeleid en in hoeverre de tuchtkommissie rekening houdt met de status van de scheidsrechter.

Overigens willen wij nog wijzen op een verschil in theoretische onderbouw ten aanzien van veronderstellingen over scheidsrechterlijke en tuchtrechtelijke sankties.

De aan de status van de scheidsrechter gerelateerde rol- en cognitieve theorieën werken door in onze veronderstellingen over scheidsrechterlijke sankties. Meer dan voor de scheidsrechters geldt voor de tuchtkommissies dat zij meer een uitvoerende taak hebben; immers de kommissies nemen de reden en motivering van de scheidsrechterlijke sanktie op in hun eigen beslissingen; iedere overtreding "staat" voor een bepaalde straf, terwijl de straf mede afhankelijk is van de aanwezige strafkaart van de betrokken speler.

Veronderstellingen met betrekking tot tuchtrechtelijke sankties hebben daarom geen specifiek theoretisch fundament. Dit betekent dat resultaten in dit kader minder een toetsend karakter hebben maar, meer als bij de scheidsrechterlijke sanktie, gezien moeten worden als antwoorden op door ons zinvol geachte vragen.

Wat zijn nu de veronderstellingen ten aanzien van de sankties van scheidsrechter en tuchtkommissie.

- Veronderstellingen over scheidsrechterlijke sankties zijn gebaseerd op de door ons geformuleerde verwachting

(par. 4.3.9) dat officiëlen meer instrumentele- en niet-officiëlen meer reaktieve overtredingen zullen bestraffen.

Bij het onderscheid in instrumentele-reaktieve agressie gaan we er van uit dat scheidsrechters de laatste vorm van agressie als ernstiger beschouwen; ernstiger omdat de overtreding niet functioneel is in het spel en veelal een fysiek karakter draagt; overigens realiseren we ons dat reaktieve agressie niet synoniem is aan fysieke agressie.

Dit alles betekent dat officiëlen meer lichte sankties (waarschuwingen) zullen toepassen. Mede omdat wedstrijdleiders zolang mogelijk beslissingen uitstellen, zullen ze dan pas tot een officiële straf overgaan, als de overtreding duidelijk waarneembaar is en dermate ernstig dat een beslissing boven elke kritiek zal staan. Dit laatste zou dan een grotere kans op uit het veldzendingen betekenen.

- Veronderstellingen over sankties van de tuchtkommissies zijn, zoals zojuist beschreven van een andere orde. Het gaat hier immers om sankties die vooral bepaald zullen worden door de scheidsrechterlijke sanktie én de richtlijnen die voor bepaalde overtredingen gelden.

Daarom nemen we aan dat, indien we veronderstellen dat scheidsrechters reaktieve agressie met een zware sanktie bestraffen, tuchtkommissies in ieder geval deze vorm van agressie vooral door onvoorwaardelijke straffen zullen laten volgen.

We veronderstellen vervolgens dat overtredingen tegen de scheidsrechter, door de kommissies, in vergelijking met overtredingen ten opzichte van de spelers zwaarder zullen worden bestraft. (De aard van de overtreding is bij deze veronderstelling "konstant" gehouden.)

Impliciet ligt aan deze veronderstelling ten grondslag dat de tuchtkommissie als rechtsprekend orgaan van de voetbalbond, overtredingen ten opzichte van een gezagsdrager als ernstiger beschouwt.

Interessant is het bij deze veronderstellingen na te gaan in hoeverre de status van de scheidsrechter van invloed is op de sanktie van de tuchtkommissie. Omdat tuchtkommissies kennis hebben van de positie en rol van niet-officiële scheidsrechters veronderstellen we dat, meer dan bij officiëlen, bij beslissingen van niet-officiëlen zij "korrigerend" zullen optreden, dat wil zeggen minder zware sankties zullen toepassen.

Resumerend:

We verwachten ten aanzien van scheidsrechterlijke sankties dat:

- officiële scheidsrechters meer waarschuwingen als sanktiemiddel zullen toepassen;
- niet-officiële scheidsrechters verhoudingsgewijs meer spelers uit het veld zullen sturen.

Ten aanzien van sankties tuchtkommissie verwachten we dat:

- reactieve overtredingen (in navolging van het veronderstelde scheidsrechtersbeleid) zwaarder zullen worden bestraft;
- overtredingen ten opzichte van scheidsrechters zwaarder worden bestraft;
- beslissingen van niet-officiële gevolgd worden door relatief lichtere sankties.

4.5. Methodiese opmerkingen

De navolgende hoofdstukken bevatten zowel beschrijvende als verklarende elementen.

Met name in hoofdstuk 5 zal de beschrijving van de onafhankelijke variabelen geschieden in de kontekst van de mate waarin een variabele samenhang vertoont met het al dan niet voorkomen van strafzaken.

Deze samenhang zullen we uitdrukken in de associatiemaat tau, omdat onze onafhankelijke variabelen een ordinaal nivo bezitten. Bij deze associatiemaat wordt (in tegenstelling tot bijvoorbeeld bij de Chi-kwadraat) de grootte en richting van het verband aangegeven en loopt van +1 tot -1. Aan deze kenmerken zullen wij meer waarde hechten dan aan het al dan niet significant zijn van de samenhang. De grootte van onze onderzoekspopulatie ($N = 12.390$) zal er immers voor zorgen dat significantie nogal vaak op zal treden. Uiteraard is het dan nog nodig een significantiegrens aan te geven.

We gaan daarbij uit van een 5% significantiedrempel. Deze methodiese beslissing betekent dat de samenhang niet significant is indien er meer dan 5% kans bestaat dat de uitkomst aan het toeval kan worden toegeschreven.

Bij de toetsing van onze probleemstellingen wordt de wedstrijd als analyse-eenheid beschouwd. Bij de eerste pro-

bleemstelling "welke factoren doen wedstrijden met en zonder strafzaken van elkaar verschillen", is deze keuze vanzelfsprekend.

Bij toetsing van veronderstellingen ten aanzien van aard en richting van de strafzaken zou de strafzaak ook als analyse-eenheid gehanteerd kunnen worden. Omdat, de aard en richting van de overtreding zich op een verantwoorde wijze in een aantal wedstrijdtypen laat onderbrengen zal ook bij toetsing de wedstrijd analyse-eenheid zijn. Echter, indien we nader ingaan op de sankties van scheidsrechter en tuchtkommissie, zal de strafzaak als analyse-eenheid gebruikt worden. Immers een sanktie heeft betrekking op een individuele situatie en is derhalve niet als wedstrijdkenmerk te beschouwen.

Een laatste methodies aspekt betreft onze beslissing bij de verdere verwerking van de gegevens veelvuldig gebruik te maken van een steekproef uit ons totale bestand. In 1 op de 7 competitiewedstrijden komen een of meer strafzaken voor (N resp. 1750 en 10.641). Daarom hebben wij o.a. bij toetsing van de hypothese waarom in sommige wedstrijden wel en in andere geen strafzaken voorkomen een steekproef genomen zodanig groot dat het aantal wedstrijden zonder strafzaak gelijk is aan het aantal wedstrijden met strafzaak.

De reden van het nemen van een steekproef is dat de scheve verdeling tussen wedstrijden met en zonder strafzaken daarvoor verdwijnt.

HOOFDSTUK 5.

EIGENSCHAPPEN VAN WEDSTRIJDEN MET EN ZONDER STRAFZAKEN

5.1. Inleiding

In dit hoofdstuk willen we onze eerste probleemstelling toetsen. Deze luidt: kunnen we bepaalde factoren aanwijzen die het verschil verklaren tussen wedstrijden met en zonder strafzaken.

Het hoofdstuk bevat twee gedeelten; het eerste - par. 5.2. t/m par. 5.12 heeft een meer beschrijvend karakter; in het tweede gedeelte wordt de probleemstelling getoetst.

We beschrijven allereerst de onafhankelijke variabelen die we later in de verklarende analyses zullen gebruiken.

Gezien de aard van de probleemstelling: het verklaren van het onderscheid tussen wedstrijden met en zonder strafzaken, kan een tweetal variabelen uit hoofdstuk 4 niet meegenomen worden; de sanktie van de tuchtkommissie die uiteraard alleen betrekking heeft op wedstrijden met strafzaken en de variabele thuis-uitspelen die bij een dergelijke probleemstelling moeilijk te toetsen valt. Overigens komen we op het thuis-uitspelen nog in hoofdstuk 8 uitgebreid terug.

Bij iedere variabele geven we de operationalisatie aan en de feitelijke (bivariate) samenhang met het voorkomen van strafzaken, uitgedrukt in de associatiemaat tau. Bij de weergave van deze samenhang is uitgegaan van de totale onderzoekspopulatie ($N = 12.391$), mede ingegeven door het informatieve karakter ervan.

Zoals in par. 4.5 is besproken, zal door de grootte van onze onderzoekspopulatie bijna altijd significantie optreden. De weergave van de associatiemaat is vooral bedoeld om de grootte en richting van de verbanden aan te geven, zodat de variabelen in dit opzicht met elkaar kunnen worden vergeleken.

Par. 5.10 geeft een beschrijving van de belangrijkste onderlinge samenhangen van de onafhankelijke variabelen.

Daarna wordt in par. 5.11 kort ingegaan op een enquête onder scheidsrechters die we in de loop van het onderzoek gehouden hebben. Deze enquête, die vooral bedoeld was na te gaan of en in hoeverre er in de afdeling Limburg sprake is van rivaliteit tussen bepaalde verenigingen, zou nuttige achter-

grondinformatie kunnen verschaffen over met name de variabelen afstand, verenigingsgrootte en urbanisatiegraad.

De beschrijving van de variabelen wordt vervolgd met een beschrijving van de competitie in de afdeling Limburg; omdat de competitie regionaal geschiedt is het van belang stil te staan bij de diverse regio's (par. 5.12).

Deze beschrijving geeft naast de belangrijkste kenmerken van de vijf regio's, per regio informatie over de samenhang van iedere onafhankelijke variabele met wedstrijden met en zonder strafzaken. Afhankelijk van het feit of de regio's onderling grote verschillen laten zien kan de beslissing genomen worden of de nadien te verrichten analyses al dan niet regionaal moeten geschieden.

Bij de weergave van de samenhang van onafhankelijke variabelen en wedstrijden met en zonder strafzaken is overigens gebruik gemaakt van een steekproef uit het totaal aantal wedstrijd zonder strafzaak in de desbetreffende regio's. In paragraaf 5.12 zullen wij op de verantwoording van de steekproeftrekking nader ingaan.

In het tweede gedeelte van dit hoofdstuk, par. 5.13, wordt de probleemstelling getoetst. Gezien de aard van de probleemstelling, nagaan op welke factoren wedstrijden met en zonder strafzaken het sterkst verschillen is voor toetsing de diskriminantanalyse bij uitstek geschikt. Daarnaast wordt ter toetsing van de probleemstelling tevens gebruik gemaakt van de kontrastgroepenanalyse; nadere uitleg van deze techniek vindt in par. 5.13.2 plaats.

Het hoofdstuk wordt besloten met een samenvatting van de resultaten: par. 5.14.

We beginnen nu met een beschrijving van de onafhankelijke variabelen, die later in de multi-variate analyses zullen worden gebruikt. De samenhang van enkele variabelen is in een aantal grafiese tabellen weergegeven. In deze weergave is alleen het percentage wedstrijden met strafzaken vermeld. De aantallen die bij deze percentages behoren staan in de bijlagen.

Alleen indien de samenhang niet significant is ($p < .05$) wordt dit in de desbetreffende tabel aangegeven.

5.2. Klassenivo

De competitie speelt zich af op vier verschillende klassen-nivos; binnen deze nivo's bestaan specifieke klassen ($N = 101$) (resp. $n = 12, 24, 24$ en 41).

In principe spelen binnen een specifieke klasse er nooit meer dan 12 verenigingen; wel komt het voor dat op de lagere klassenivos 3 en 4 minder verenigingen binnen een klasse spelen.

Aangenomen mag worden dat het verschil in kwaliteit tussen elftallen kleiner wordt, naarmate het klassenivo hoger wordt (men speelt immers in de eerste en tweede klasse vooral op grond van verworven kwaliteiten).

Promotie in de eerste klasse levert overgang op naar de grote bond het zgn. KNVB-amateurvoetbal en is dus erg belangrijk.

Aan de andere kant is degradatie in de vierde klasse niet mogelijk; "lager" voetballen kan men niet!

Onze veronderstelling uit hoofdstuk 4 dat op een hoog klassenivo meer strafzaken zullen voorkomen wordt door bovenstaande beschrijving nog versterkt.

Tabel 5.1. (zie ook bijlage tabel 5.1A)

% wedstrijden met strafzaken naar klassenivo
(N= 12.391).

De konklusie naar aanleiding van tabel 5.1 kan eenduidig zijn: hoe hoger het klassenivo des te meer wedstrijden met strafzaken.

Blijkt op het eerste klassenivo globaal 1 op de 3 wedstrijden een strafzaak te bevatten, op het 4e klassenivo is deze verhouding 1:14.

5.3. Seizoensverloop (kompetitiezonndag)

De kompetitie bestaat in principe (gegeven het maximaal aantal van 12 elftallen per klasse) uit 22 wedstrijdzonndagen. Gezien de onvermijdelijkheid van afgelastingen, omzettingen e.d. werden in de kompetitie 80-81, 46 wedstrijddagen benut; tussen half december en eind januari lag de kompetitie een vijftal weken stil. Vooral op het einde van de kompetitie, april/mei, vindt een ware inhaalrace in wedstrijden plaats, waarbij in sommige weken 5 van de 7 weekdagen benut (moeten) worden.

Gedurende een 15-tal zonndagen wordt een min of meer volledig programma afgewerkt (+ 570 wedstrijden).

Onze veronderstelling is dat vooral aan het begin van het seizoen de kans op overtredingen c.q. strafzaken groter is.

Tabel 5.2. (zie ook bijlage tabel 5.2A)

% wedstrijden met strafzaken naar seizoensverloop
(N= 12.391).

Tabel 5.2 vereist een korte toelichting.

Iedere periode betreft 3 a 4 volledige competitiezondagen. Daarbij is rekening gehouden met de periode van 6 weken waarin men niet heeft kunnen spelen (half december tot eind januari). Deze periode ligt tussen de perioden 3 en 4 uit tabel 5.2. Na een dergelijke periode zou men kunnen vermoeden dat de "honger naar de bal" vertaald zou kunnen worden in een grotere kans op strafzaken.

Vooraf in periode 2 is het aantal wedstrijden met strafzaken groter. We veronderstellen dat juist deze periode voor alle elftallen beslissend is of men uiteindelijk tot de "top" of tot de "staart" gaat behoren.

De laatste periode levert het minst aantal wedstrijden met strafzaken op; voor veel elftallen is de beslissing reeds gevallen, zodat het belang van de wedstrijd minimaal is.

5.4. Rangplaatsverschil

Bij deze variabele moeten we, gezien onze onderzoekspopulatie, een tweetal opmerkingen maken:

- 1) degradatie op het vierde klasseniveau is niet mogelijk
- 2) niet alle klassen (binnen de klassenivos) bevatten hetzelfde aantal ploegen (70% van alle klassen bevat 12 verenigingen)

Hoewel de plaats op de ranglijst niet in de strafdossiers is vermeld zijn ze via een apart geschreven computerprogramma aan het bestand toegevoegd. Aan het begin van de competitie is aan alle elftallen dezelfde plaats toegekend.

Tabel 5.3. (zie ook bijlage tabel 5.3.A)

% wedstrijden met strafzaken naar verschil in plaats op ranglijst (N= 12.391).

Tot een eenduidige konklusie kan tabel 5.3 niet leiden. Hoewel de twee uitersten (geen en een groot rangverschil) een duidelijk onderling verschil vertonen: wedstrijden tussen elftallen die in een gelijke positie op de ranglijst staan leveren verhoudingsgewijs meer strafzaken op, is het beeld tussen deze uitersten variabel.

5.5. Afstand tussen de voetbalvelden

De afstand hebben we via kaarten van de topografische dienst (schaal 1:25.000) hemelsbreed gemeten aan de hand van de koördinaten van de Limburgse voetbalvelden.

Omdat de competitie zich grotendeels binnen de regio's afspeelt (zie par. 5.12), is de onderlinge wedstrijdafstand betrekkelijk klein: minder dan 8 km.

Hoewel de tendens duidelijk is, naarmate de afstand tussen de velden groter wordt komen minder strafzaken voor, moet benadrukt worden dat er maximaal slechts 2% verschil in de verschillende wedstrijdtypen aanwezig is. De associatiemaat tau (zie bijlage tabel 5.4A) is niet significant.

Tabel 5.4. (zie ook bijlage tabel 5.4A)

% wedstrijden met strafzaken naar afstand (N= 12.391).

5.6. Aantal doelpunten, doelpuntenverschil, winst-verlies

De hiernavolgende variabelen aantal doelpunten, doelpuntenverschil en winst-verlies vertegenwoordigen zoals we in hoofdstuk 4 verwoord hebben, het wedstrijdbelang en zijn een indicatie voor het wedstrijdverloop. De variabelen zijn gebaseerd op de einduitslag. Hiertegen zijn uiteraard bezwaren te opperen (zie o.a. Albrecht, 1982), omdat met name overtredingen het gevolg kunnen zijn van het doelpuntenverloop in een wedstrijd. Omdat in de strafdossiers geen melding wordt gemaakt van de doelpuntenstand op het tijdstip van de strafzaak bleef ons geen andere weg dan de einduitslag als variabele te gebruiken.

Onze veronderstelling bij deze variabelen is: een grotere kans op overtredingen treedt op, bij een gering aantal doelpunten, een klein doelpuntenverschil en bij wedstrijden waarin of door thuis of uitklub verloren wordt.

Tabel 5.5. (zie ook bijlage 5.5A)

% wedstrijden met strafzaken naar aantal doelpunten
(N= 12.391)

Tabel 5.6. (zie ook bijlage 5.6A)

% wedstrijden met strafzaken naar doelpuntenverschil
(N= 12.391)

We zien dat bij een gering aantal doelpunten het aandeel van de strafzaken groter is. Na in totaal 3 geskoorde doelpunten wordt het aantal strafzaken relatief kleiner. We veronderstellen dat in de meeste gevallen, toename van het aantal doelpunten een definitieve beslissing in een wedstrijd weer-geeft; daardoor zal de spanning verminderen en doorwerken op het minder begaan van overtredingen.

Onze veronderstelling dat, naarmate het doelpuntenverschil kleiner is de kans op overtredingen groter wordt, wordt op bivariaat nivo bevestigd.

Tabel 5.7.

Wedstrijden met en zonder strafzaak naar
winst- of verliesfaktor (N= 12.293)

winst/verlies	met strafzaken %	wedstrijden zonder strafzaken %	totaal (N)
winst thuisclub	14	86	5.608
gelijk	18	82	2.183
verlies thuisclub	13	86	4.502
	(1.745)	(10.548)	----- 12.293

$T_c = -.001$ n.s.

Een gelijk spel betekent in de meeste gevallen dat beide partijen tijdens de wedstrijd kans hebben gehad op de winst - dit wederzijdse belang wordt uitgedrukt in een groter aantal strafzaken.

Een tweede konstatering is van geheel andere orde: Wanneer we de aantallen van de totaalkolom bekijken, blijkt dat 46% van de wedstrijden door de thuisclub wordt gewonnen en 37% door de uit spelende club. Ook in de afdeling bestaat er het zogenaamde thuisvoordeel. (Hoofdstuk 8 gaat hier nog nader op in.)

De volgende 2 variabelen verenigingsgrootte en urbanisatiegraad vertegenwoordigen de wedstrijdtekst (zie hoofdstuk 4).

5.7. Verenigingsgrootte

De gemiddelde verenigingsgrootte in de afdeling ligt rond de 4.5 (met een spreiding van 1 tot 11 teams per vereniging). Kleine verenigingen bestaan uit 4 teams of minder; grote verenigingen bezitten méér dan 4 teams. Uit overzicht 4.1 herhalen we de hypothese dat met name kleine verenigingen meer bij strafzaken betrokken zullen zijn.

Tabel 5.8.

Wedstrijden met en zonder strafzaak naar verenigingsgrootte (N= 12.391)

Grootte verenigingen	met strafzaken %	wedstrijden zonder strafzaken %	totaal (N)
beiden klein	17	83	4.450
klein vs. groot	14	86	2.312
groot vs. klein	15	85	2.315
beiden groot	10	90	3.314
	(1.750)	(10.641)	12.391

Tc = .05

Tabel 5.8 geeft aan dat wedstrijden tussen kleine verenigingen meer strafzaken opleveren dan wedstrijden tussen grote verenigingen.

Hoewel de hoogte van de associatiemaat wijst op een relatief zwak verband, worden onze veronderstellingen bevestigd.

Overigens geven de categorieën 2 en 3 nog een klein verschil te zien; in categorie 3 waarin de grote vereniging thuis speelt komen 45 wedstrijden met strafzaken meer voor; het is hierbij de vraag of de grote dan wel de kleine vereniging voor dit verschil verantwoordelijk is.

5.8. Urbanisatiegraad

Bij de vaststelling van deze variabele hebben we de CBS-norm van urbanisatiegraad (CBS, 1980) gehanteerd, vóór de herindeling van Limburgse gemeenten. Omdat niet in alle regio's

het platteland vertegenwoordigd is, hebben we besloten alle verenigingen afkomstig uit gemeenten met een stedelijk karakter te plaatsen tegenover verenigingen uit plattelands en/of verstedelijkte plattelandsgemeenten.

Onze veronderstelling is dat vooral spelers uit stedelijke verenigingen de kans op strafzaken groter doen worden.

Tabel 5.9.

Wedstrijden met en zonder strafzaken
naar urbanisatiegraad (N= 12.278)

urbanisatiegraad vereniging	met strafzaken %	wedstrijden zonder strafzaken %	totaal (N)
beiden platteland	14	86	5.387
platteland-stad	15	85	2.272
stad-platteland	13	87	2.271
beiden stad	14	86	2.348
	(1.737)	(10.541)	12.278

$T_c = .003$ n.s.

Het onderscheid in urbanisatiegraad laat weinig verschillen zien in het al dan niet voorkomen van strafzaken.

Interessant is overigens wel dat daar waar platteland en stad elkaar ontmoeten er meer strafzaken voorkomen wanneer "het platteland" thuis speelt. Ook hier evenals bij de variabele verenigingsgrootte, is het de vraag wie voor dit grotere aantal strafzaken verantwoordelijk is. Is het de plattelands- of de stedelijke vereniging?

Als laatste hier te behandelen variabele volgt een beschrijving van de variabele status scheidsrechter.

5.9. Status scheidsrechter

Gezien het tekort aan officiële scheidsrechters (N= 447) ("officieel", door het volgen van een speciale scheidsrechterskursus), wordt er ook een beroep gedaan op niet-officiële scheidsrechters, de zgn. wedstrijdleiders, die door de thuisclubs worden aangewezen.

Per zondag vinden er dan nog individuele afmeldingen plaats zodat gemiddeld 60% van de wedstrijden door officiële scheidsrechters wordt geleid.

Wanneer we nagaan in hoeverre officiële scheidsrechters en wedstrijdleiders bij wedstrijden met strafzaken betrokken zijn, dienen we met een tweetal punten rekening te houden:

1. op het eerste en tweede klassenivo worden altijd officiële scheidsrechters aangesteld, terwijl tevens op het derde en vierde klassenivo waar men "iets" verwacht, gezien omstandigheden uit eerdere wedstrijden of gezien de stand van de ranglijst, ook officiële scheidsrechters worden aangewezen;
2. officiële scheidsrechters beginnen, ná de scheidsrechterskursus, op het laagste klassenivo met het leiden van wedstrijden en krijgen daarna de mogelijkheid, al naar gelang hun -beoordeelde- prestaties, op een steeds hoger klassenivo als scheidsrechter op te treden. Tevens bestaat voor hen de mogelijkheid daarna te promoveren naar het KNVB-voetbal (eventueel het betaalde voetbal). De niet-officiële scheidsrechters daarentegen fluiten slechts zeer incidenteel wedstrijden.

Deze beschrijving van de scheidsrechterssituatie, versterkt ons vermoeden (zie hoofdstuk 4) dat niet-officiële scheidsrechters minder strafzaken aanhangig zullen maken.

Tabel 5.10.

Wedstrijden met of zonder strafzaak
naar status scheidsrechter (N= 12.372)

Status scheidsrechter	met strafzaak %	wedstrijden zonder strafzaak %	totaal (N)
officiële scheidsrechter	20	80	7.930
niet-officiële scheidsr.	3	97	4.442
	(1.750)	(10.622)	12.372

$T_c = .23$

Alhoewel een oververtegenwoordiging van officiële scheidsrechters verwacht mag worden is hun aandeel (vergeleken met de niet-officiële scheidsrechters) opvallend hoog.

Van de in totaal 1.750 wedstrijden met strafzaken worden hiervan slechts 142 (8%) door niet-officiële gerapporteerd.

De resultaten van par. 5.2 t/m 5.9 zijn samengevat in tabel 5.11.

Tabel 5.11.

Samenhang van tien onafhankelijke variabelen en wedstrijden met en zonder strafzaak.

Onafhankelijke variabelen	mate van samenhang met wedstr. met/zonder strafzaak		
	tau B	tau C	P
1. klassenivo		.17	
2. seizoensverloop		.04	
3. rangverschil		.03	
4. afstand		.007	n.s.
5. aantal doelpunten		.06	
6. doelpuntenverschil		.06	
7. winst/verlies		-.001	n.s.
8. verenigingsgrootte		.05	
9. urbanisatiegraad		.003	n.s.
10. status scheidsrechter	.23		

n.s. niet significant

De variabelen klassenivo en scheidsrechter vertonen van de onafhankelijke variabelen de meest duidelijke samenhang met het al dan niet voorkomen van wedstrijden met strafzaak: op een hoog klassenivo en bij officiële scheidsrechters komen meer strafzaken voor.

De richting van de andere variabelen waarvan de hoogte van de associatiemaat tau niet boven de .06 uitkomt is als volgt samen te vatten: meer strafzaken komen voor in het begin van het seizoen, bij een klein rangverschil, bij een gering aantal doelpunten, bij een klein verschil in doelpunten en bij wedstrijden tussen kleine verenigingen.

5.10. Onderlinge samenhangen van de onafhankelijke variabelen.

In tabel 5.12 (bijlage) zijn de nulde-orde koëfficiënten (Pearson-r) weergegeven. Drie samenhangen bereiken een hoge

re waarde dan .30. Allereerst de samenhang tussen de variabelen aantal doelpunten en doelpuntenverschil- een samenhang die overigens logies genoemd kan worden; een klein aantal doelpunten correleert met een klein doelpuntenverschil (.54).

Omdat bij beide variabelen, zoals we in het vorig hoofdstuk gezien hebben, verschillende hypothesen geformuleerd kunnen worden, hebben we besloten beiden in het onderzoek te blijven opnemen, te meer omdat we daarom in staat zijn te kunnen bepalen welke variabele meer of minder belangrijk is.

Een tweede verband is dat tussen klassenivo en scheidsrechter: op de hoogste klassenivos (1 en 2) worden uitsluitend officiële scheidsrechters aangesteld (.52).

Een laatste hoge samenhang is die tussen afstand van de velden en urbanisatiegraad; ook deze samenhang kan vrij logies genoemd worden: een kleine afstand tussen de voetbalvelden vinden we vooral in de stad (-.32).

De overige verbanden bereiken geen hogere waarden dan .17. Vermeldenswaard is nog dat het aantal doelpunten en het doelpuntenverschil zowel verband houden met het klassenivo (respektievelijk .17 en .13) als met het verschil in plaats op de ranglijst (respektievelijk .08 en .11). Verklaringen hiervoor kunnen zijn dat op de hogere klassenivos de ploegen meer aan elkaar gewaagd zijn, immers er wordt minder gescoord en de verschillen zijn klein. Deze konklusie gaat ook op voor ploegen die dicht bij elkaar op de ranglijst staan.

5.11. Scheidsrechtersenquête

In het (afdelings)voetbal wordt, zonder dat dit expliciet naar buiten komt, vaak melding gemaakt van elftallen of clubs die een zekere reputatie opgebouwd hebben ten aanzien van het opgelegd krijgen van officiële straffen. Oorspronkelijk lag het daarom in de bedoeling kennis te krijgen van de verhoudingen of rivaliteiten tussen bepaalde clubs.

Omdat we veronderstelden dat vooral scheidsrechters kennis zouden hebben van bestaande rivaliteit tussen verenigingen (zich uitend in strafzaken) hebben we in het voorjaar van 1983 een enquête gehouden onder een vijftigtal scheidsrechters (10 per regio) uit de afdeling Limburg. De matige respons (52%) en de verscheidenheid van de reacties zelf maakte het ons niet mogelijk de gegevens op eenduidige wijze verwerkt te krijgen in ons materiaal. Vier van de 26 reacties

maakten duidelijk dat van rivaliteit geen sprake zou zijn. De overige 22 reacties moesten we, omdat de meeste scheidsrechters slechts ervaring hebben in één regio, splitsen in vijf regio's, zodat het aldus gerangschikte materiaal weinig generalisatie toeliet. Wel wordt in de diverse toelichtingen diverse malen gesproken over een derby tussen kerkdorpen uit één gemeente, waarin impliciet de rol van het publiek naar voren komt.

5.12. Regionale competities

Voordat we nu willen overgaan tot een multi-variate analyse van het materiaal willen we een beschrijving geven van de competitie in de afdeling Limburg.

Zoals in hoofdstuk 1 (par. 1.2.4) reeds summier is aangegeven, geschiedt de afwerking van de competitie binnen 5 regio's. Beschrijving van deze regio's met hierin opgenomen de werking van de onafhankelijke variabelen, zal tevens duidelijk maken of de analyses per regio verricht gaan worden. Immers grote verschillen in bijvoorbeeld aantallen strafzaken per regio zouden hiervoor een aanleiding kunnen zijn.

5.12.1. Algemeen

De regionale indeling heeft betrekking op de behandeling van strafzaken door zogenaamde regionale tuchtkommissies. De gemeentelijke herkomst van de thuisspelende club bepaalt in welke commissie de strafzaak behandeld wordt.

Bij de indeling in klassen geldt doorgaans de ruimtelijke afstand tussen de voetbalvelden van de verenigingen als criterium; dit kan betekenen dat in één klasse verenigingen uit verschillende regio's afkomstig zijn, hetgeen tevens impliceert dat gedurende een seizoen een strafzaak van een bepaald elftal door verschillende commissies behandeld kan worden.

Omdat voor meer dan 80% van de klassen geldt dat zij bestaan uit elftallen van dezelfde regio's, terwijl in de overige klassen één bepaalde regio altijd de overhand heeft (gemiddeld + 67%) bestaat de mogelijkheid om de verdere analyse per regio te verrichten. Naast een vergelijking van de werking van de onafhankelijke variabelen op het voorkomen van strafzaken (de consistentie van de variabelen), zou daardoor

ook een vergelijking mogelijk zijn van het bestraffingsbeleid van de regionale tuchtkommissies.

Zoals we echter zullen aantonen geven de resultaten (tabel 5.13) geen voldoende reden om de analyse op regionaal niveau te doen plaatsvinden.

Alvorens deze resultaten te bespreken willen we in het kort de regio's beschrijven.

5.12.2. Beschrijving regio's (bovenste gedeelte tabel 5.13)

Dit gedeelte geeft de belangrijkste kenmerken van de regio's. Het aantal verenigingen in de kolom "totaal", correspondeert niet met het totaal aantal verenigingen dat meedoet aan de afdelingscompetitie ($N = 340$). Afhankelijk van de competitie-indeling wordt een aantal elftallen uit verenigingen ondergebracht bij een andere regio, dan waartoe ze eigenlijk behoren. Dit betekent, dat in de kolom "totaal" een aantal verenigingen dubbel is geteld.

Regio 1.

Deze, qua aantal wedstrijden, grootste regio, omvat het meest noordelijke deel van Limburg; Venlo is de enige gemeente met een stedelijk karakter, hetgeen tevens impliceert dat de regio vooral een plattelandskarakter heeft.

Zowel de gemiddelde afstand als de gemiddelde verenigingsgrootte liggen boven het provinciaal gemiddelde; doordat de verenigingen groot zijn is ook het aandeel van de lagere klassenivo's (3 en 4) groot.

Dit heeft weer tot gevolg dat bijna de helft van alle competitiewedstrijden door wedstrijdleiders wordt geïnfloreerd.

Regio 2.

De steden Roermond, Weert en Echt zijn de centrale gemeenten in deze regio.

In bijna alle opzichten neemt deze regio vergeleken met de andere regio's een tussenpositie in ten aanzien van de verschillende kenmerken.

Regio 3.

Deze regio (met o.a. de gemeenten Geleen, Brunssum en Sittard) is verreweg de kleinste regio (13% van het totaal aantal wedstrijden). De gemiddelde verenigingsgrootte ligt onder het provinciaal gemiddelde.

Tabel 5.13.

Kenmerken en werking van de onafhankelijke variabelen in de regio's

Onafh.variab.	Regio 1.	Regio 2.	Regio 3.	Regio 4.	Regio 5.
.aantal kompe-					
titiewedstr.	3.345	2.746	1.602	2.400	2.298
% tot.kompet.	27%	22.2%	12.9%	19.4%	18.5%
.verhouding					
aant. wedstr.					
kl.nivo len2					
tov 3en4	35-65%	39-61%	41-59%	44-56%	34-66%
.aant.verenig.	64	75	65	89	73
gemid.ver.gr.	6.0	5.0	3.6	3.9	4.1
.gemid.afstand					
tussen velden					
in km	11.2	9.4	7.4	5.9	6.3
.aant.wedstr.					
geleid door:					
off.scheidsr.	51	74	71	75	56
wedstr.leiders	49	26	29	25	44
.% verenig. uit:					
plattelandsgem.	43	21	-	2	6
versted.plattel.	38	47	59	46	43
gem.met stedel.					
karakter	19	32	41	52	51
.% wedstr. met					
strafzaken	11%	17%	16%	16%	13%
	(354)	(473)	(249)	(383)	(291)

Samenhang tussen onafhankelijke variabelen en wedstrijden met en zonder strafzaken (tau B, tau C)

	N= 708	N= 946	N= 498	N= 766	N= 582
klassenivo	.41***	.36***	.28***	.36***	.33***
seizoensverl.	.009 ns	.08*	.09*	.05 ns.	.06 ns
rangverschil	.02 ns	.05 ns	-.006 ns	.06 ns	.07 ns
afstand	-.02 ns	.008 ns	.03 ns	.04 ns	.09*
aantal doelp.	.21***	.07*	.14**	.02 ns	.12**
doelp.verschil	.19***	.12**	.14**	.04 ns	.12**
winst/verlies	-.04 ns	.04 ns	.04 ns	-.03 ns	.02 ns
ver.grootte	.06 ns	.15***	-.05 ns	.08*	.07 ns
urbanisatiegr.	-.06 ns	.09**	-.03 ns	.04 ns	-.08*
status scheidsr.	.46***	.29***	.34***	.30***	.37***

*** 0.00 < p < 0.001

** 0.001 < p < 0.01

* 0.01 < p < 0.05

Regio 4.

Naast Kerkrade liggen ook de gemeenten Heerlen en Hoensbroek in deze regio. Een groot aantal verenigingen en een gemiddeld lage verenigingsgrootte zijn specifieke kenmerken van deze regio; tevens is het aandeel van wedstrijden op het eerste en tweede klassenivo groot; dit betekent, omdat officiële scheidsrechters vooral op het klassenivo 1 en 2 fluiten, een groot aandeel van deze categorie. De gemiddelde afstand tussen de velden ligt onder het provinciaal gemiddelde.

Regio 5.

In deze regio is Maastricht de enige stedelijke gemeente. Meer dan de helft van alle wedstrijden in deze regio vindt plaats in deze stad.

Vermeldenswaard is het relatief geringe aandeel van officiële scheidsrechters, samenhangend met een (relatief) klein aantal wedstrijden op het eerste en tweede klassenivo.

5.12.3. Werking onafhankelijke variabelen per regio (tabel 5.13 onderste gedeelte)

Dit gedeelte geeft de samenhangen aan tussen de door ons gehanteerde 10 onafhankelijke variabelen (zie par. 5.2 t/m 5.9) en wedstrijden met en zonder strafzaken.

De aantallen (N) die vermeld staan bovenaan het tweede gedeelte van tabel 5.13 zijn op de volgende wijze verkregen: Uitgegaan is per regio van het aantal wedstrijden met strafzaken. Vervolgens is, per regio, uit de overige wedstrijden zonder strafzaak een aselekte steekproef getrokken; de grootte van deze steekproef is zodanig, dat zij correspondeert met het aantal wedstrijden waarin strafzaken voorkomen. We maken dus gebruik van een steekproef.

Als we dat niet zouden doen, dan zouden we uitgaan van wedstrijden met en zonder strafzaken. Maar die verhouden zich als 1:7. Statistische methoden, met name multivariate analyses zouden dan niet of slecht toepasbaar zijn (Klecka, 1980). Omdat we met ons materiaal onder andere diskriminantanalyses wilden laten uitvoeren, is voor deze selectie van het materiaal gekozen.

Het officiële programmaboekje (per wedstrijdavond) van de KNVB heeft als uitgangspunt gediend of een wedstrijd al dan niet door een officiële scheidsrechter wordt geleid. In dit

programma staan voor iedere wedstrijdavond alle te spelen wedstrijden vermeld, met daarachter de naam van de officiële scheidsrechter (+ 64% van alle wedstrijden). In de praktijk schrijft een aantal scheidsrechters per wedstrijdavond af, zodat we ervan uit moeten gaan dat ongeveer 60% van alle wedstrijden geleid wordt door een officiële scheidsrechter. De operationalisatie van de variabelen verschilt in de regio's bij een aantal variabelen enigszins; met name geldt dit voor de variabelen afstand, verenigingsgrootte en urbanisatiegraad. In de bijlage 5.13A hebben wij deze operationalisatie beschreven.

Wanneer we de resultaten van tabel 5.13 (onderste gedeelte) bekijken dan kunnen we opmerken dat 2 variabelen in alle regio's significant zijn ($p < .05$), namelijk het klassenivo en de scheidsrechter; de waarden van de associatiematen, liggen hoger dan bij de andere variabelen (varierend van .28 tot .46). De richting van deze variabelen is ook in alle regio's dezelfde: wedstrijden met strafzaken worden gekenmerkt door een hoog klassenivo en de leiding door een officiële scheidsrechter. In 4 van de 5 regio's zijn vervolgens de variabelen aantal doelpunten en doelpuntenverschil significant zij het, dat de hoogte van de associatiemaat niet uitkomt boven de .21. Ook hier blijkt de richting van de variabelen identiek te zijn: wedstrijden met strafzaken worden gekarakteriseerd door weinig doelpunten en een klein doelpunten verschil.

De andere 5 variabelen zijn slechts in één of twee regio's significant en dan nog in beperkte mate (de associatiemaat komt nergens hoger dan .10).

Een andere manier om de kleine verschillen in de regio's te laten zien is, per regio, na te gaan welke verhouding bestaat tussen het aantal wedstrijden met en zonder strafzaak (tabel 5.14.).

Tabel 5.14.

Wedstrijden met en zonder strafzaak naar regio (N= 12.391)

Regio	wedstrijden		
	met strafzaak %	zonder strafzaak %	totaal (N)
regio 1. Horst, Venray e.o.	11	89	3.345
regio 2. Roermond e.o.	17	83	2.746
regio 3. Sittard e.o.	16	84	1.602
regio 4. Heerlen e.o.	16	84	2.400
regio 5. Maastricht e.o.	13	87	2.298
	-----	-----	-----
	14(1.750)	86(10.641)	12.391

Tc = -0.02

Het percentage wedstrijden met strafzaken varieert in de regio's tussen 11% (regio 1) en 17% (regio 2).

Uit de bespreking van de regio's kan het volgende worden geconkludeerd: De samenhang en richting van de onafhankelijke variabelen met het voorkomen van wedstrijden met en zonder strafzaken vertoont in de meeste regio's geen grote verschillen.

Ook de spreiding in de verhouding wedstrijden met en zonder strafzaken, tussen de regio's, is gering (schommelend rond de 14%).

Gezien deze consistentie van de resultaten is het derhalve niet nodig de verdere analyses regionaal te doen geschieden, immers, veel ekstra informatie zal een dergelijke werkwijze niet opleveren.

5.13. Vergelijking van wedstrijden met en zonder strafzaken.

In deze paragraaf wordt de probleemstelling: "Kunnen we bepaalde factoren aanwijzen die het verschil verklaren tussen wedstrijden met en zonder strafzaken" getoetst.

Twee analyses staan hierbij centraal: de diskriminant analyse en de kontrastgroepenanalyse; de wedstrijd is analyse-eenheid.

Bij beide multi-variate analyses gaat het om een procedure, waarbij in principe alle beschikbare variabelen meespelen, met het doel zo veel mogelijk variantie in een afhankelijke variabele te binden. Kenmerkend is (in ons geval) het stapsgewijze selekteren. Dit meespelen van alle onafhankelijke variabelen, waarbij rekening gehouden wordt met de onderlinge samenhangen, is een manco van veel onderzoeken die het agressief gedrag in de sport pogen te verklaren (Albrecht, 1982). De variabelen die men gebruikt worden meestal monokausaal geïnterpreteerd (o.a. Begerau, 1981; Volkamer, 1971). Het onderscheid tussen de beide analyses dient te worden gezocht bij de voor regressietechnieken additionele assumpties van intervalmeetnivo der variabelen, lineariteit van de relaties en afwezigheid van interacties. Omdat we in het eerste gedeelte van dit hoofdstuk gezien hebben dat een aantal variabelen een duidelijke samenhang vertonen (aantal doelpunten en doelpuntenverschil; status scheidsrechter en klassenivo) én omdat een aantal variabelen nominaal is (scheidsrechter, urbanisatiegraad) hebben wij de techniek van de contrastgroepenanalyse toegepast omdat zij beide elementen (onderlinge samenhang en verschillend meetnivo van onafhankelijke variabelen) in haar verwerking opneemt. Op de contrastgroepenanalyse gaan wij in paragraaf 5.13.2 uitvoeriger in.

5.13.1. Diskriminantanalyse van wedstrijden met en zonder strafzaken

Gezien de aard van onze eerste probleemstelling hebben wij op het materiaal een diskriminant analyse toegepast. Daarbij zijn we nagegaan welke variabelen wedstrijden met strafzaken doen verschillen van wedstrijden zonder strafzaken.

De in het vorige hoofdstuk genoemde variabelen zijn bij de analyse gebruikt. Zoals in hoofdstuk 1 is aangegeven was het door de aard van deze probleemstelling niet mogelijk de overigens belangrijk geachte variabele thuis - uitspelen mee te nemen in de analyse.

De opbouw (onderverdeling) van iedere variabele afzonderlijk, is identiek aan de beschrijving van de variabelen in paragraaf 5.2 t/m 5.9.

Tabel 5.15 geeft de gestandaardiseerde diskriminant functie koëfficiënten van de variabelen. De sterretjes achter de variabelen duiden op een significante bijdrage ($p < 0.05$) aan

het onderscheid tussen wedstrijden met en wedstrijden zonder strafzaken (signifikante verandering in RAO's V^{*}).

Voordat we de resultaten van de analyse weergeven moeten we nog uitsluitend geven omtrent het aantal wedstrijden dat aan de analyse is onderworpen.

Gezien onze bevindingen dat de werking van de onafhankelijke variabelen in de regio's in grote mate overeenstemt, hebben wij besloten de aantallen die in de regio's gebruikt zijn (zie tabel 5.13 - onderste gedeelte) samen te voegen tot één bestand. Derhalve zal de diskriminantanalyse gebaseerd zijn op 3500 wedstrijden (1750 wedstrijden met en 1750 wedstrijden zonder strafzaak).

Tabel 5.15.

Diskriminantanalyse wedstrijden met en
zonder strafzaken (stapsgewijs) (N= 3500)

variabele	gestandaardiseerde diskriminantfunctie- koëfficiënt	signifikante verandering in RAO's V
status scheidsrechter	.65	(.000)
klassenivo	.48	(.000)
doelverschil	.14	(.0004)
seizoensverloop	.10	(.005)
afstand	.09	(.02)

aantal doelpunten	.06	(.10)
winst/verlies	.06	(.13)
verenigingsgrootte	.05	(.24)
rangplaats	.04	(.28)

kanoniese korrelatie = .39

De variabele scheidsrechter is de belangrijkste faktor die wedstrijden met strafzaken doet onderscheiden van wedstrijden zonder strafzaken.

Dit betekent dat officiële scheidsrechters (in tegenstelling tot de wedstrijdleiders) meer strafzaken aanhangig maken.

* De hierboven gestelde voorwaarden die we aan de resultaten van de diskriminantanalyse gesteld hebben, gelden ook voor de analyses uitgevoerd in de hoofdst. 6,7 en 8.

De tweede variabele die een duidelijk onderscheidend vermogen heeft is het klassenivo: op een hoog klassenivo komen meer wedstrijden met strafzaken voor. In feite zijn deze twee variabelen grotendeels bepalend voor het onderscheid tussen wedstrijden met en wedstrijden zonder strafzaak, immers de waarden van de koëfficiënten zijn bij deze twee variabelen duidelijk hoger dan bij de andere variabelen. (Hoe hoger de waarde, des te groter is de bijdrage van de variabele aan het onderscheid (Klecka, 1980).

Het feit dat de variabelen doelpuntenverschil, seizoensverloop en afstand een significante bijdrage leveren aan het onderscheid tussen wedstrijden met en zonder strafzaken kan als volgt weergegeven worden: een klein doelpunten verschil; het begin van het seizoen en wedstrijden tussen 2 elftallen waarvan de velden dicht bij elkaar liggen, leveren meer strafzaken op.

Het kwadraat van de kanoniese korrelatie is een indicatie voor de verklaarde variantie; deze ligt in de gehanteerde diskriminantanalyse op 15%.

Als we alleen zouden beschikken over de waarden van de variabelen die de diskriminantfunctie vormen dan zou het mogelijk zijn met een kans van 67% goed te voorspellen of wedstrijden met of zonder strafzaak voorkomen. Wedstrijden met strafzaak zijn beter te voorspellen (76%) dan wedstrijden zonder strafzaak (57%).

Wat betekenen nu deze resultaten; in hoeverre komen ze overeen met onze veronderstellingen en met andere bevindingen op het gebied van de "voetballiteratuur". In tabel 5.16 worden onze hypothesen ten aanzien van de kans op overtredingen (strafzaken), uit overzicht 4.1, per variabele, vergeleken met de resultaten.

Indien de variabele géén significant diskriminerend vermogen bezit wordt dit aangegeven door een 0-teken.

Tabel 5.16.

Vergelijking hypothesen en resultaten omtrent kans op overtreding (strafzaken) (per onafhankelijke variabele)

	hypothese > kans op strafzaak	hypothese bevestigd?
1. <u>wedstrijdbelang</u>		
klassenivo	hoog	ja
seizoensverloop	begin	ja
rangverschil	klein	0*
afstand	klein	ja
<u>wedstrijdverloop</u>		
aantal doelpunten	klein	0*
doelpuntenverschil	gering	ja
winst-verlies	verlies	0*
2. <u>sociale kontekst</u>		
verenigingsgrootte	klein	0*
urbanisatiegraad	stad	0*
3. <u>arbitrage</u>	status scheidsr.	ja

* variabele in de diskriminantanalyse niet significant.

Naast de variabele scheidsrechter blijken vooral die variabelen een significant diskriminerend vermogen te bezitten die het belang van de wedstrijd weergeven. Het is opvallend dat de twee variabelen die de sociale kontekst bepalen (verenigingsgrootte en urbanisatiegraad) geen significante bijdrage leveren aan het onderscheid tussen wedstrijden met en zonder strafzaken.

- Onze veronderstellingen ten aanzien van de variabele status scheidsrechter lijken juist te zijn. Het is, mede door de aard van ons onderzoeksmateriaal niet mogelijk na te gaan welke oorzaak bij deze variabele van primair belang is danwel of meerdere oorzaken samengaan:

Is het geen ervaring hebben (c.q. de mogelijk slechte kennis van de spelregels) er de oorzaak van dat niet-officiële minder waarnemen en dus beoordelen. Speelt het interne rolconflict, inherent aan de scheidsrechtersrol mee - immers, iedere beslissing voor de ene partij, werkt in het nadeel van de andere partij; of is met name de versterking van het interne rolconflict voor de niet-officiële scheidsrechter belangrijk: de binding met de thuisclub zorgt ervoor dat nauwelijks in het spel wordt ingegrepen via officiële be-

slissingen. Of met name dit laatste rolkonflikt meespeelt kan duidelijk worden aan de hand van de grootte van het verschil in feitelijke strafzaken tussen thuis- en uitspelers (hoofdstuk 8). Daarnaast zal de mate van (emotionele) binding met de thuishclub (persoonlijke kennis van de spelers) van invloed zijn op het bestraffingsbeleid.

- Wanneer we de andere significant gebleken variabelen bekijken dan kunnen we vaststellen dat het klassenivo, het doelpuntenverschil en het seizoensverloop en de afstand beschouwd kunnen worden als variabelen die het belang van een wedstrijd aangeven.

Vergeleken met ons literatuuroverzicht is dit voor de variabele klasse in overeenstemming met bevindingen van Lefebvre (1974) en Volkamer (1971) en in tegenstelling tot de resultaten van Ekkers en Hoefnagels (1972) en Wolf (1962).

Gezien de duidelijke richting van het klassenivo (op een hoog klassenivo komen meer wedstrijden met strafzaken voor) moeten we in ieder geval voor het amateurvoetbal de veronderstelling van Wolf (1962) ontzenuwen dat in de lagere klassen door gebrek aan techniek spelers zichzelf minder in bedwang zouden hebben, hetgeen in meer strafzaken zou resulteren. Wel moeten we erop bedacht zijn dat de aard van zijn onderzoeksmateriaal verschillend is van onze gegevens. Wolf, heeft met name de meer ernstige overtredingen in zijn populatie opgenomen (zie hoofdstuk 3).

Bij een hoog klassenivo nemen we allereerst aan dat spelers op dit nivo spelen op grond van bewezen spelkwaliteiten. In de loop der jaren hebben zij zich bepaalde sportnormen eigen gemaakt die agressieve handelingen onder druk van belang cq. winst rechtvaardigen (Kahler, 1982; Pilz, 1982). In die zin kan men spreken over sportsocialisatie.

De invloed van een klein doelpuntenverschil is in overeenstemming met bevindingen van Begerau (1981), Gabler (1976) en Volkamer (1971). Tevens betekent dit dat de stelling van Volkamer, dat ieder doelpunt leidt tot frustratie in ieder geval voor ons onderzoek niet opgaat.

Dat vooral het begin van het seizoen samenhangt met een grotere kans op strafzaken, bevestigt ons vermoeden dat juist aan het begin voor alle elftallen het wedstrijdbelang groot is.

Een geringe afstand tussen de velden houdt wellicht verband met een bepaalde rivaliteit tussen verenigingen. Wolf (1962) spreekt in dit verband van "Lokalderbys".

5.13.2. Kontrastgroepenanalyse van wedstrijden met en zonder strafzaken

Om de variantie in de afhankelijke variabele te verklaren werd tevens gebruik gemaakt van de kontrastgroepenanalyse (Segers en Stouthard, 1963; Segers, 1964).

De gedachtengang bij deze techniek is dat, volgens Segers (1964):

- a) een methode van analyse niet mag stranden op interacties of deze wegveronderstellen, maar interacties zoveel mogelijk aan het licht dient te brengen;
- b) zij toepasbaar dient te zijn op gegevens die verschillende nivos van meten bestrijken;
- c) zij optimaal dient te zijn in die zin dat afgezien van theoretische of praktische overwegingen het gestelde doel: het verklaren van de afhankelijke variabele, zo efficiënt mogelijk wordt bereikt.

Kontrastgroepenanalyse onderzoekt de gelijktijdige werking van een aantal onafhankelijke variabelen op een afhankelijke variabele.

De analyse bestaat uit afzonderlijke stappen, waarbij bij iedere stap gezocht wordt naar die dichotomie, welke het best contrast geeft in de variantie van de afhankelijke variabele (Burroughs, 1980).

In ons onderzoek worden de wedstrijden op basis van één van de onafhankelijke variabelen (de variabele die de grootste samenhang vertoont met het al of niet voorkomen van strafzaken) zo ingedeeld in twee groepen dat het verschil ten aanzien van de afhankelijke variabele zo groot mogelijk is.

Vervolgens worden deze 2 groepen op dezelfde wijze gesplitst en wel op basis van die variabele die dan de grootste samenhang met de afzonderlijke variabele vertoont. De splitsing loopt totdat de verklaarde variantie te klein wordt of het aantal wedstrijden te gering. Aldus wordt een boomstructuur verkregen.

Alvorens over te gaan tot presentatie van de resultaten willen we nog enige opmerkingen ten aanzien van onze werkwijze maken.

In ons onderzoek mag (bij splitsing) het maximaal aantal per groep 50 bedragen, dit om het bezwaar weg te nemen dat gekapitaliseerd wordt op toeval, dat wil zeggen als gevolg van het ingebouwde selectieprincipe toevallig optredende verschillen op onevenredige wijze worden gehoneerd. Bij een

eerste poging om deze methode toe te passen bleek dit bezwaar inderdaad gegrond. Vergeleken met de diskriminantanalyse is de variabele aantal doelpunten niet meegenomen in de analyse. Het computerprogramma Basis waar de kontrastgroepenanalyse (Automatic Interaction Detection) een onderdeel van vormt biedt slechts mogelijkheid aan een beperkt aantal mengformaties van de variabelen. Omdat juist deze variabele (gezien de grote verscheidenheid aan uitslagen) een groot aantal transformaties vereist, bleek dit in combinatie met de transformaties van de andere variabelen het maximaal toelaatbare te overschrijden. Omdat we echter de beschikking hebben over de variabele doelpuntenverschil (die samenhangt met de hiervoor genoemde variabele) blijft de vergelijking van de beide analyses reëel.

Figuur 5.1.

Kontrastgroepenanalyse wedstrijden met en zonder strafzaken
(N= 3500)

Figuur 5.1 geeft de resultaten van de kontrastgroepenanalyse.

Indien een variabele een splitsing teweeggebracht hebben wij in het bovenste gedeelte van de splitsing het onderdeel van de dichotomie gezet die nauw samenhangt met het voorkomen van strafzaken.

De analyse begint met een gemiddelde van 1.5. Gemiddelden boven 1.5 wijzen op een samenhang met niet-strafzaken; beneden de 1.5 op een samenhang met strafzaken.

Resultaten

Slechts 2 stappen zijn nodig om de contrastgroepenanalyse te laten beëindigen. Voor de beëindiging gelden 2 voorwaarden: óf het minimum aantal van 50 per groep wordt niet meer gehaald, óf er wordt niet meer dan 1% variantie verklaard.

De variabelen status scheidsrechter en klassenivo zijn verantwoordelijk voor de verklaarde variantie.

Het zal, mede gelet op de resultaten van de diskriminantanalyse geen bevreemding wekken dat officiële scheidsrechters en/of een hoog klassenivo een lager gemiddelde bevatten (een samenhang met strafzaken).

De contrastgroepenanalyse die o.a. interacties tussen variabelen zoveel mogelijk aan het licht dient te brengen, maakt duidelijk dat de variabele scheidsrechter in de analyse veruit de grootste rol speelt. Van de totaal verklaarde variantie, 15%, hetgeen overigens in overeenstemming is met de resultaten van de diskriminantanalyse, neemt de variabele scheidsrechter verreweg het grootste deel voor haar rekening (namelijk 12%).

De contrastgroepenanalyse dichotomiseert het klassenivo in enerzijds 1e en 2e klassenivo en anderzijds 3e en 4e klassenivo.

Ons vermoeden dat het vooral op het 4e klassenivo weinig strafzaken voorkomen (immers degradatie is niet mogelijk op dit klassenivo) wordt slechts gedeeltelijk bevestigd. Immers wanneer dit laagste nivo een duidelijke afwijkende positie innam had de contrastgroepenanalyse de dichotomie 1e, 2e 3e ten opzichte van 4e klassenivo gekonstrueerd.

5.14. Samenvatting

Zowel de diskriminant- als contrastgroepenanalyse toont aan dat de verklaarde variantie ongeveer 15% bedraagt. In hoofdstuk 1 is opgemerkt dat het voorkomen van strafzaken dermate afhankelijk is van een scala van situationele factoren, zowel betrekking hebbend op spelers- als scheidsrechtersgedrag, dat de inhoud van ons onderzoeksmateriaal slechts in beperkte mate verklarende factoren voor onze probleemstelling kan bevatten. Derhalve kan men redelijk tevreden zijn met het door ons verkregen resultaat.

De contrastgroepenanalyse toont aan dat bijna uitsluitend de variabele status scheidsrechter verantwoordelijk is voor het onderscheid wedstrijden met en zonder strafzaken.

Een dergelijk resultaat geeft, althans geldend voor ons onderzoeksmateriaal, aan dat de rol van de scheidsrechter in de discussie over het hoe en waarom van strafzaken een belangrijk element moet vormen.

Door de belangrijkheid van de status scheidsrechter wordt tevens aangetoond dat variabelen die (in)direkt het spelersbelang betreffen, dus mogelijk met agressietheorieën samenhangen, in mindere mate als verklaring voor het voorkomen van strafzaken dienen. Vooral het klassenivo blijkt een redelijk belangrijke faktor te zijn.

Om na te gaan wat het onderscheidend vermogen is van de verschillende variabelen indien we de variabelen scheidsrechter en klassenivo transformeren, hebben we een aantal analyses toegepast.

In één analyse is de variabele status scheidsrechter onderverdeeld in 5 categorieën (4 categorieën officiële scheidsrechters enerzijds - iedere scheidsrechter begint zijn loopbaan met het leiden van wedstrijden in de 4e (laagste) klasse en kan geleidelijk doorpromoveren naar de hogere categorieën 3, 2 en 1; en een categorie niet-officiële scheidsrechters anderzijds).

Dit onderscheid levert zowel in de verklaarde variantie als in de significante verklarende variabelen nauwelijks verschil op met de eerder besproken analyses. De contrastgroepenanalyse dichotomiseert de variabele status scheidsrechter in officiële en niet-officiële! Indien alléén officiële in de analyse worden opgenomen bedraagt de verklaarde variantie 4% - de contrastgroepenanalyse dichotomiseert het klassenivo in 1e en 2e ten opzichte van 3e en 4e klasse.

Nemen we in de analyse alléén 1e en 2e klassen op (dus alléén officiële scheidsrechters) dan bedraagt de verklaarde variantie in de diskriminantanalyse 1% en komt de contrastgroepenanalyse tot geen significante splitsing.

Dit betekent dat, in ieder geval wat het rapporteren van strafzaken betreft, de officiële scheidsrechters een vrij uniform bestraffingsbeleid hanteren. Deze konstatering laat echter (nog) geen konklusies toe over de samenhang tussen officiële scheidsrechters en specifieke strafzaakkenmerken zoals scheidsrechterlijke sanktie en/of de aard en richting van de strafzaak.

HOOFDSTUK 6.

KENMERKEN STRAFZAKEN EN HET AANTAL STRAFZAKEN PER WEDSTRIJD

6.1. Inleiding

Tot dusverre hebben wij aandacht besteed aan onze eerste vraagstellingen met de vergelijking tussen wedstrijden met en zonder strafzaken als onderwerp.

Na deze vergelijking willen wij ons in dit hoofdstuk richten op wedstrijden met strafzaken.

Het onderhavig hoofdstuk bevat twee gedeelten; het eerste gedeelte geeft een beschrijving van een aantal strafzaakkenmerken; het tweede gedeelte tracht een antwoord te geven op onze vraagstelling "kunnen we bepaalde factoren aanwijzen die het verschil in het aantal strafzaken per wedstrijd verklaren".

We beginnen het hoofdstuk met de operationalisatie van de aard en richting van de overtreding die tot een officiële strafzaak geleid heeft (par. 6.2.); met name het onderscheid in instrumentele en reactieve agressie(-aard) staat in deze paragraaf centraal, omdat wij per onafhankelijke variabele hypothesen geformuleerd hebben over de eventuele samenhang met het voorkomen van instrumentele of reactieve overtredingen.

Daarna worden een aantal andere strafzaakkenmerken besproken; allereerst het tijdstip van de strafzaak (par. 6.3). Hoewel deze variabele in de verdere analyses niet meer gebruikt zal worden geeft het nuttige achtergrondinformatie en rechtvaardigt diensgevolge haar beschrijving.

Vervolgens willen we enige aandacht besteden aan het sanktie-aspekt; de belangrijkste kenmerken van de scheidsrechterlijke sanktie (par. 6.4) en van de sanktie van de tuchtkommissie (par. 6.5) komen aan de orde.

In al deze paragrafen is de strafzaak analyse-eenheid. In de door ons geanalyseerde 1750 wedstrijden met strafzaken komen 2664 individuele strafgevallen voor; per wedstrijd een gemiddelde van 1.5.

Daarna gaan we, in het tweede gedeelte van dit hoofdstuk, nader in op het aantal strafzaken per wedstrijd (par. 6.6). Een ander kenmerk van wedstrijden met strafzaken is immers naast het type strafzaak, het aantal strafzaken per wedstrijd.

We vragen ons daarbij af of het aantal strafzaken wedstrijden sterk van elkaar doet verschillen. Blijkt dat het aantal strafzaken voor grote verschillen in wedstrijdkenmerken zorgt, dan zou dit voor de verdere behandeling van wedstrijden met strafzaken wellicht een splitsing in analyses naar aantal strafzaken kunnen betekenen.

In paragraaf 6.6 wordt een antwoord gegeven op de vraag of er factoren zijn aan te wijzen die het verschil in het aantal strafzaken per wedstrijd kunnen verklaren.

Over deze probleemstelling zijn overigens geen specifieke hypothesen geformuleerd. We nemen aan dat factoren die bijdragen aan een grotere kans op strafzaken in een wedstrijd ook belangrijk zullen zijn bij, eventueel, meerdere strafzaken per wedstrijd.

Dit betekent dat de veronderstellingen per variabele uit overzicht 4.1 ten aanzien van de kans op strafzaken, overgenomen kunnen worden.

6.2. Aard en richting overtreding*

In deze paragraaf worden twee strafzaakkenmerken besproken, namelijk de aard (instrumenteel en reaktief) en de richting (ten opzichte van speler of scheidsrechter).

In hoofdstuk 4 zijn, voor zowel de aard als de richting van de strafzaak, per onafhankelijke variabele hypothesen geformuleerd.

Voordat tot toetsing van de veronderstellingen kan worden overgegaan is het noodzakelijk met name de aard van de strafzaak te operationaliseren; operationalisatie van de richting zal weinig interpretatie-problemen opleveren.

In hoofdstuk 2 (par. 2.2.1.3 en 2.2.2.4) is het onderscheid instrumenteel en reaktief aan de orde gesteld. Daarbij is gebleken dat het onderscheid vaak moeilijk te bepalen is.

Alle handelingen zijn in principe instrumenteel. Dat we het onderscheid toch handhaven betekent dat we er vooral een graduele betekenis aan toekennen. Instrumentele agressie in de sportsituatie heeft meer dan de reactieve agressie een

* Zoals vermeld in hoofdstuk 4, par. 4.1, gebruiken we hier het begrip overtreding, daarmee bedoelend overtredingen die tot een officiële strafzaak geworden zijn.

funktioneel karakter, vooral in het kader van het trachten te behalen van de winst. Reaktieve agressie bezit de bovengenoemde eigenschappen niet of minder; het gedrag is meer doel op zich en bezit een meer emotioneel karakter.

gestrafte speler:

"Ik werd neergelegd (hard) waarop ik reageerde met een duwtje naar de tegenstander."

gestrafte speler:

"de beslissing van de scheidsrechter was naar mijn mening onjuist. Ik werd hierdoor een beetje boos en trapte de bal even weg. Daarna kon ik me mijn naam niet direkt herinneren, waarna de scheidsrechter mij onmiddellijk uit het veld stuurde."

gestrafte speler:

"de speler waartegen ik de overtreding beging kreeg een kans om alleen op onze goal af te gaan waarop ik hem aan zijn arm pakte en tegenhield."

Voordat we overgaan tot operationalisatie van de aard van de strafzaak willen we allereerst nagaan in hoeverre andere onderzoeken dit strafzaakkenmerk opnemen in hun onderzoek. Echter, in tegenstelling tot het groot aantal publikaties die theoretische bespiegelingen geven over de aard van de overtreding is het onderscheid instrumenteel versus reactief in onderzoeken nauwelijks terug te vinden. Wel gebruikt men veelvuldig het onderscheid verbaal versus fysiek; een onderscheid dat minder operationalisatieproblemen zal geven. Slechts Begerau (1981) en Schmidt (1978) hanteren het onderscheid in hun onderzoek. Begerau komt tot een verhouding instrumenteel : reactief van 5:1; Schmidt konstateert 4 reactieve overtredingen op 1 instrumentele overtreding; in zijn onderzoek zijn echter ook alle overtredingen (door beoordeelaars vastgesteld) ten opzichte van medespelers meegeteld, die bijna allen een reactief karakter hebben.

Vermelding van de resultaten van deze twee onderzoeken maakt duidelijk dat de verkregen aantallen instrumentele en reactieve overtredingen in hoge mate beïnvloed worden door de definitie en interpretatie van de onderzoeker.

Hoe is onze operationalisatie nu tot stand gekomen?

De operationalisatie van instrumentele en reactieve agressie kan geschieden aan de hand van het scheidsrechterlijk rapport.

De scheidsrechters hebben bij het invullen van de reden van de strafzaak de beschikking over 32 antwoordcategorieën (zie bijlage 1.4). We geven allereerst een overzicht van de door de scheidsrechters meest frekwent ingevulde antwoordcategorieën.

Tabel 6.1.

Reden strafzaak volgens scheidsrechterlijk rapport (N= 2664)

- opzettelijk ten val brengen (kategorie 14)	16%
- aanmerking/opmerking betr. de leiding (kategorie 1)	13%
- herhaaldelijk maken van aan/opmerkingen (kategorie 2)	12%
- trappen (raken) tegenstander (kategorie 17)	9%
- ruw, onbesuisd, gevaarlijk spel (kategorie 15)	9%
- beledigen scheidsrechter (kategorie 4)	5%

- overige (26 categorieën met < 4% per categorie)	<u>36%</u>
Totaal	100%*

De antwoordcategorieën zijn vervolgens gesplitst in overtredingen t.o.v. speler of scheidsrechter. In de meeste gevallen levert dit geen problemen op. Echter de categorieën 27 t/m 32 zijn in dit opzicht minder duidelijk. Zij vormen samen overigens 7% van het totaal aantal strafzaken. Bij nadere doorlezing van de strafrapporten hebben we de beslissing hieromtrent alsnog kunnen nemen. De categorieën 27, 28 en 30 worden beschouwd als overtredingen gericht op de tegenspeler en categorie 29 en 32 als zijnde overtredingen op de scheidsrechter. Categorie 31 is gezien het kleine aantal (N= 2) niet in de analyses opgenomen.

* De percentages van alle 32 categorieën afzonderlijk staan in bijlage 6.1A vermeld.

De operationalisering van het onderscheid instrumentele en reaktieve agressie levert meer interpretatieproblemen op. Van de overtredingen ten opzichte van de scheidsrechter zijn de categorieën 1 en 2 (herhaaldelijk) aan-/opmerkingen maken ten opzichte van de leiding als instrumenteel beschouwd. Deze beslissing is bijvoorbeeld niet overeenkomstig de beslissing van Schmidt (1978) in zijn onderzoek; hij beschouwt alle (verbale) agressie ten opzichte van de scheidsrechter als reaktief.

Omdat er voor de ons inziens meer reaktieve overtredingen ten opzichte van de leiding andere categorieën aanwezig zijn (bijvoorbeeld bemoeilijken, beledigen e.d.) hebben we deze beslissing genomen.

Dit betekent dat we de categorieën 3 t/m 8, 24, 26, 29 en 32 als reaktieve overtredingen ten opzichte van de scheidsrechter beschouwen.

Ook bij de overtredingen ten opzichte van de spelers zijn we ervan uitgegaan dat bepaalde overtredingen meer een functie in het spel hebben en andere meer een reaktief (emotioneel) karakter. Met nadruk willen we erop wijzen dat het ons hierbij meer gaat om graduele verschillen en dat bepaalde keuzes diskutabel zullen blijven.

Met dit basisprincipe zijn vervolgens de categorieën onderverdeeld.

Kategorieën die ons inziens duidelijk het reaktieve karakter van overtredingen weergeven zijn de categorieën 9, 10, 11, 13, 19 t/m 23, 28 en 30.

De categorieën 17 en 18 (poging tot) trappen van tegenspeler worden door ons ook als reaktief beschouwd. Omdat in de strafformulieren voor de gestrafte partij gevraagd wordt naar de omstandigheden die tot de overtreding aanleiding hebben gegeven (zie bijlage 1.2 en 1.3, vraag 2) hebben wij de antwoorden hierop gerelateerd aan de twee bovenvermelde categorieën 17 en 18. Als oorzaak werd met name vermeld "ruw optreden tegenstander" en/of "onjuiste beslissing scheidsrechter"; vandaar onze beslissing beide categorieën als reaktief te beschouwen.

De categorieën 12, 14 t/m 16, 25 en 27 zijn ons inziens meer instrumenteel. Ook deze categorieën zijn gerelateerd aan de door de gestrafte partij opgegeven oorzaken van het gedrag; een meerderheid van de antwoorden betreft de antwoordcategorie geen bijzondere omstandigheden. Mede gezien het verschil in antwoordpatroon met de door ons benoemde reaktieve over-

tredingen, hebben we deze 6 categorieën als eksponenten van instrumentele agressie beschouwd. Met name categorie 14, het opzettelijk ten val brengen van een tegenstander, wordt door spelers als een rechtvaardige handeling beschouwd in belangrijke wedstrijden (Schmidt, 1978; Pilz, 1982).

Het resultaat van de operationalisatie aard en richting overtreding is ondergebracht in tabel 6.2.

Tabel 6.2.

Aard en richting overtreding (N= 2664)

	%	(N)
1. instrumenteel t.o.v. speler	34	912
2. instrumenteel t.o.v. scheidsrechter	26	681
3. reactief t.o.v. speler	23	615
4. reactief t.o.v. scheidsrechter	17	456
	-----	-----
	100%	2664

60% van de overtredingen heeft een instrumenteel karakter en 40% is meer reactief van aard.

Het is opvallend dat overtredingen ten opzichte van de scheidsrechter 43% van het totaal aantal strafzaken uitmaken. De onderzoeken van Ekkers en Hoefnagels (1972) en Schmidt (1978) komen tot duidelijk andere cijfers: in beide onderzoeken is het % bestrafte delikten ten opzichte van de spelleiding 10%.

Wanneer we onderscheid zouden maken in verbale en fysieke overtredingen (respektievelijk 46% en 54%) dan hebben de bestrafte overtredingen ten opzichte van spelers een overwegend fysiek karakter (91%) en ten opzichte van scheidsrechter overwegend een verbaal karakter (97%). Dit resultaat is in overeenstemming met bevindingen van Ekkers en Hoefnagels (1972) en Schmidt (1978); in deze onderzoeken wordt verondersteld dat frustratie veroorzaakt door de scheidsrechter niet zo vlug leidt tot fysiek agressief gedrag van de betrokken speler vanwege het risico dat hieraan verbonden is.

6.3. Tijdstip strafzaak

Zoals in de inleiding is vermeld heeft beschrijving van deze variabele een informatief karakter en zal in de navolgende

analyse niet gebruikt worden. Bij deze beslissing speelt een rol dat de spelregels ten aanzien van het opleggen van officiële straffen reeds een tijdsdimensie hebben ingebouwd; een officiële straf wordt o.a. gegeven bij het herhaaldelijk overtreden van de spelregels (officiële waarschuwing) of wanneer de speler zich na een waarschuwing blijft misdragen (uit het veld sturen). Het zal daarom niet verwonderlijk zijn dat we, naarmate de wedstrijd vordert, meer strafzaken verwachten.

Wanneer we in andere onderzoeken nagaan wat de bevindingen zijn ten aanzien van het tijdstip van de straf worden deze in hoge mate bepaald door operationalisering van het begrip overtreding of strafzaak.

Albrecht (1982) stelt vast dat 75% van alle wegzendingen in de tweede helft plaatsvindt; in een ander onderzoek (Albrecht, 1982) treft hij weinig verschil in het aantal overtredingen aan tussen de eerste en tweede helft. In het eerste voorbeeld gaat het om scheidsrechterlijke beslissingen, in het tweede voorbeeld bepaalden enkele deskundigen de inhoud van overtredingen.

Gabler (1976) neemt in zijn onderzoek alle door de scheidsrechter waargenomen overtredingen op en treft weinig verschillen aan tussen overtredingen in de eerste en de tweede helft.

In ons onderzoeksmateriaal is de totale speelperiode van 90 minuten onderverdeeld in 6 perioden van één kwartier. (In de bijlage tabel 6.3A zijn de aantallen vermeld.)

Tabel 6.3 geeft een duidelijk beeld ten aanzien van de tijdsdimensie. Hoe langer de wedstrijd duurt, hoe meer officiële straffen gegeven worden.

In de eerste helft komen 23% van alle strafzaken voor. In de tweede helft vindt na het eerste kwartier een stijging plaats van het aantal officiële strafzaken. Meer dan 60% van de strafzaken wordt geregistreerd in het laatste halfuur.

Tabel 6.3.

Tijdstip van de straf (N= 2.664) (aantallen per kwartier)

6.4. Scheidsrechterlijke sanktie

In hoofdstuk 1 is aangegeven dat de scheidsrechter, indien hij een overtreding tot officiële strafzaak wil benoemen, twee sankties tot zijn beschikking heeft: de officiële waarschuwing en het uit het veld zenden.

De Handleiding voor de KNVB (1980) maakt duidelijk dat uit het veld zendingen als ernstiger moeten worden opgevat dan officiële waarschuwingen.

Niet alleen wordt bij uit het veld zendingen gesproken over gewelddadige handelingen, o.a. het slaan of trappen van een tegenstander, scheidsrechter of grensrechter, ook het effect is onmiddellijk, immers de speler wordt van verdere deelname uitgesloten. De uit het veld zending kan volgens Ekkers (1975) als meer effectief gezien worden: ze heeft direkt invloed op het spelverloop en de overtredende partij wordt gekonfronteerd met een reëel nadeel, namelijk een numerieke minderheid. Hij voegt daaraan toe dat de meeste scheidsrechters definitieve verwijdering van het speelveld een te zware sanktie vinden waardoor zij die weinig toepassen.

De verhouding tussen aantal waarschuwingen en uit het veld zendingen is in de sportliteratuur wel aan bod gekomen maar betreft vooral gegevens uit het betaalde voetbal. Daarbij gaan straffen vaak gepaard met geldboetes (achteraf) zodat vergelijking met de amateursport moeilijk is.

Binnen de betaalde voetbalsektor vinden we grote verschillen. Verschillen die waarschijnlijk gedeeltelijk toegeschreven kunnen worden aan wellicht een ander scheidsrechtersbeleid in verschillende landen. Ook is het mogelijk dat verschillen het gevolg zijn van veranderende instructies aan scheidsrechters. Instructies kunnen per jaar en per land verschillen. Albrecht (1982) komt in het Duitse betaald voetbal tot een verhouding van 1 uit het veld zending op 50 waarschuwingen (deze cijfers zijn gebaseerd op een gemiddelde van 4 seizoenen ('73 t/m '76). Volkamer (1971) konstateert in het amateurvoetbal van het totaal aantal officiële strafzaken, 5% uit het veld zendingen, Ekkers en Hoefnagels (1972) komen uitgaande van de Nederlandse situatie, tot een verhouding van 1 op 4 (uit het veld zending : waarschuwing). Ons materiaal laat het volgende beeld zien:

Tabel 6.4.

Ernst van de scheidsrechterlijke straf (N= 2664)

	%	(N)
Waarschuwingen	80	2127
Uit het veld zendingen	20	537
	----	----
	100%	2664

De verhouding 1 uit het veld zending op 4 waarschuwingen wordt ook in ons onderzoek gekonstateerd.

Gezien het weinig toepassen van zware sankties willen wij onze veronderstelling uit hoofdstuk 2 (par. 2.4.2.2) herhalen dat een dergelijk sanktiebeleid de kans reëel maakt dat spelers overgaan tot instrumentele agressie.

6.5. Sanktie tuchtkommissie

Naast de ernst van de overtreding is medebepalend voor de straf het strafverleden van de betrokken speler. Het straf-

verleden is aangetekend op de zogenaamde strafkaart (par. 1.3.4).

Reeds is gememoreerd (par.2.4.2.2) dat tuchtrechtelijke sankties voorbeelden zijn van uitgestelde straffen. In het kader van de werking van straffen kan men zich afvragen of een dergelijke uitgestelde straf effectief is. Ekkers en Hoefnagels (1972) geloven dat de functie van de tuchtkommissie vooral zou moeten bestaan in het oplossen van onzekerheden omtrent feitelijke situaties en het omschrijven van normen die van toepassing zijn op bepaalde situaties. Vergelijking met andere onderzoeken is beperkt ook al omdat in het betaalde voetbal boetes gegeven kunnen worden. Ekkers en Hoefnagels (1972) konkluderen dat in 10% van de strafzaken een voorwaardelijke straf wordt opgelegd. Het gemiddeld aantal wedstrijden dat spelers als straf wordt opgelegd is 2.4.

Tabel 6.5.

Beslissingen van de tuchtkommissie (N=2664)

	%	(N)
seponeren	4	106
berispen	11	300
voorwaardelijke straf	23	614
wedstrijdverbod 1 wedstrijd	34	893
2 wedstrijden	15	386
3 wedstrijden	5	141
4 en meer wedstrijden	8	224
	----	----
	100%	2664

In 38% van alle strafzaken (een optelsom van de eerste drie categorieën van tabel 6.5) wordt bovenop de beslissing van de scheidsrechter geen ekstra sanktie gelegd. Dit betekent dat de speler in de volgende wedstrijd weer van de partij kan zijn. Wanneer we bij dit percentage optellen het aantal spelers dat één wedstrijd niet mag spelen dan kunnen we vaststellen dat in bijna driekwart van de gevallen de speler maximaal één wedstrijd moet missen.

Samenvattend

Wanneer we onderscheid maken in instrumentele en reaktieve overtredingen blijkt 60% van de strafzaken meer instrumenteel, 40% meer reactief van aard te zijn. Wij hebben overigens duidelijk gemaakt dat de door ons verkregen aantallen instrumentele en reaktieve overtredingen in hoge mate afhankelijk zijn van onze interpretatie van de door de scheidsrechter ingevulde reden van de strafzaak.

Overtredingen ten opzichte van de scheidsrechter (de richting van de strafzaak) maken 43% van het totaal aantal strafzaken uit.

60% van alle strafzaken is afkomstig uit het laatste half uur van de wedstrijd. In een diskriminantanalyse van wedstrijden met 1 strafzaak (N= 1080) hebben we wedstrijden waarvan de straf in de eerste helft werd opgelegd, vergeleken met wedstrijden met een strafzaak in de tweede helft van de wedstrijd; de verklaarde variantie bedraagt minder dan 1% met één significante variabele namelijk het doelpuntenverschil. Met name bij wedstrijden met een klein (of geen) doelpuntenverschil viel de straf in de tweede helft.

Wat de sankties betreft: 80% van alle strafzaken bestaat uit waarschuwingen; terwijl driekwart van alle straffen die door de tuchtkommissies wordt opgelegd, slechts maximaal één wedstrijd schorsing oplevert.

Deze laatste twee bevindingen maken in ieder geval duidelijk dat nauwelijks gesproken kan worden van een effectieve sanktie (zie ook Ekkers en Hoefnagels, 1972); immers, het spel én de speler hebben tijdens de wedstrijd geen "last" van de officiële waarschuwing en na de wedstrijd volgt meestal een lichte straf van de tuchtkommissie.

Zoals in par. 2.4.2.2 is besproken is een voorwaarde voor de werking van een straf dat de straf zelf onverenigbaar is met het voordeel van de overtreding.

We veronderstellen daarom dat spelers mede overtredingen begaan omdat de ernst van de sanktie over het algemeen licht genoemd kan worden.

Wanneer we de onderlinge samenhangen (pearson-korrelaties) van de vier strafzaakenmerken bekijken valt met name het verband op tussen de scheidsrechterlijke sanktie en de sanktie van de tuchtkommissie (.48): waarschuwingen worden in veel gevallen gevolgd door een lichte sanktie van de tucht-

kommissie; op uit het veld zendingen volgt vaak een zware sanktie.

De overige samenhangen, waarvan er verder niet een boven de .26 uit komt, staan in de bijlage tabel 6.6 vermeld.

6.6. Het aantal strafzaken in een wedstrijd

In deze paragraaf staat de probleemstelling centraal: zijn er factoren aan te wijzen die het verschil in aantal strafzaken per wedstrijd kunnen verklaren.

Onze veronderstellingen ten aanzien van het aantal strafzaken per wedstrijd zijn, zoals verwoord in hoofdstuk 4 identiek aan onze veronderstellingen over het al dan niet voorkomen van strafzaken.

Met andere woorden, is er bij een bepaalde variabele meer kans op een strafzaak, dan is er ook een grotere kans op meerdere strafzaken.

Voordat we tot beantwoording van bovengenoemde probleemstelling overgaan willen we allereerst ander onderzoek ten aanzien van dit aspect beschrijven en vergelijken met de bevindingen van ons eigen onderzoeksmateriaal.

6.6.1. Literatuur

In de meeste onderzoeken die tot een beschrijving komen van het aantal strafzaken blijft het bij een louter beschrijven. Uiteraard is er een groot verschil tussen het beschrijven van aantallen overtredingen en aantallen strafzaken. De laatste categorie vormt zoals in de inleiding (par. 1.1) is uitgelegd de top van de ijsberg.

Ekkers en Hoefnagels (1972) wier materiaal bestaat uit wedstrijden van één seizoen in het betaalde voetbal vermelden alleen de verhouding tussen wedstrijden met strafzaken: 84% met één strafzaak, 13% met twee strafzaken en 3% met 3 of meer strafzaken.

In het Duitse amateurvoetbal is de verhouding van wedstrijden met 1, 2 en 3 of meer strafzaken resp. 46, 33 en 21% (Volkamer, 1971). Het feit, dat in zo weinig wedstrijden meerdere strafzaken gegeven worden doet Volkamer konkluderen dat zeer onfaire wedstrijden relatief zelden optreden. Deze konklusie is door een aantal onderzoekers onjuist genoemd

(o.a. Albrecht, 1982; Bauer, 1972; Begerau, 1981; Pilz, 1979); immers het aantal strafzaken is geen noodzakelijke indicator voor de "ruwheid" van een wedstrijd.

6.6.2. Onderzoekresultaten aantal strafzaken in een wedstrijd

We willen nu overgaan tot presentatie van ons onderzoeksmateriaal.

Tabel 6.7.

Wedstrijden, onderverdeeld naar aantal strafzaken per wedstrijd (N= 1.750)

	%	(N)
1 strafzaak	63	1114
2 strafzaken	24	419
3 strafzaken	9	160
4 strafzaken	3	44
5 strafzaken	1	12
6 strafzaken	0	1
	----	----
	100%	1750

Resultaten analyse

Een diskriminantanalyse is verricht om de probleemstelling te toetsen. In deze analyse zijn 2 typen wedstrijden met elkaar vergeleken: wedstrijden met 1 strafzaak en wedstrijden met meer dan één strafzaak.

Omdat er ons inziens geen onderzoeksvariabelen aanwezig zijn die een groot aantal strafzaken per wedstrijd zouden kunnen veroorzaken, hebben wij ten aanzien van de verklaarde variantie geen al te hoge verwachtingen, temeer omdat wij alleen maar wedstrijden met strafzaken in de analyse opnemen. De resultaten zijn ondergebracht in tabel 6.8.

Tabel 6.8.

Signifikante variabelen in diskriminantanalyse van
wedstrijden met resp. 1 en > 1 strafzaak (N= 1750)

	gestand.diskr.functie
klassenivo	.57
verenigingsgrootte	.43
seizoensverloop	.37
kanoniese korrelatie	.14 (2%)

De analyse levert slechts 2% verklaarde variantie op.

De werking van de drie significante variabelen kan op de volgende wijze worden verwoord: op een hoog klassenivo, bij wedstrijden tussen kleine verenigingen en in het begin van het seizoen komen meer strafzaken per wedstrijd voor.

De variabelen klassenivo en seizoensverloop bleken bij de vergelijking van wedstrijden met en zonder strafzaken reeds een significante bijdrage aan het onderscheid te leveren. Dat deze factoren ook significant zijn indien we het aantal strafzaken per wedstrijd in de analyse opnemen geeft aan dat in de verschillende variabelen die het wedstrijdbelang vertegenwoordigen, er nog dimensies of specificaties zijn aan te brengen in meer of minder belangrijke wedstrijden.

Opvallend in de analyse is de significantie van de variabele verenigingsgrootte, die meer de sociale kontekst van de wedstrijd weergeeft. Het resultaat bevestigt in ieder geval onze veronderstelling dat voor kleine verenigingen het wedstrijdbelang (het resultaat) groter is dan voor grote verenigingen; tevens geeft het steun aan onze hypothese dat in grotere verenigingen spelers bewust kunnen kiezen voor een lager elftal en dus minder waarde hechten aan prestatie of winst hetgeen resulteert in een kleiner aantal strafzaken per wedstrijd.

We kunnen overigens uit hoofdstuk 6 één praktische konklusie trekken: het geringe verschil in wedstrijdkenmerken tussen wedstrijden met 1 en meerdere strafzaken, zal ons geen aanleiding meer geven in de analyses wedstrijden met strafzaken te specificeren naar het aantal strafzaken.

HOOFDSTUK 7.

TYPEN WEDSTRIJDEN NAAR AARD EN RICHTING VAN DE OVERTREDING.*

7.1. Inleiding

In paragraaf 4.3 (hoofdstuk 4) zijn, voor iedere onderzoeksvariabele afzonderlijk, hypothesen geformuleerd over aard en richting van eventuele overtredingen; dat wil zeggen wanneer verwachten we bij de betreffende variabele een instrumentele of reaktieve overtreding (aard) en worden deze overtredingen begaan ten opzichte van speler of scheidsrechter (richting). Deze veronderstellingen worden in dit hoofdstuk getoetst.

Omdat onze veronderstellingen op wedstrijd-nivo zijn gebaseerd, willen we, voordat tot toetsing wordt overgegaan, eerst nagaan, in hoeverre de verschillende wedstrijden met strafzaken onderverdeeld kunnen worden in een aantal typen wedstrijden. Ieder type wedstrijd wordt dan bepaald door de aard en richting van de overtredingen die daarin voorkomen. Een beschrijving van het door ons gemaakte onderscheid in verschillende wedstrijdtypen is onderwerp van paragraaf 7.2. Vervolgens willen we ieder wedstrijdtype afzonderlijk vergelijken met een (evengroot) aantal wedstrijden zonder strafzaken via diskriminantanalyses. Bij deze analyses is het echter te verwachten dat de variabelen scheidsrechter en klassenivo die een belangrijke rol hebben gespeeld bij een vergelijking van wedstrijden met en zonder strafzaken ook in deze analyses belangrijk zullen blijken te zijn zodat informatie uit deze analyses weinig méér informatie zal bevatten. Daarom is besloten allereerst de variabelen status scheidsrechter en klassenivo te relateren aan de door ons gekonstrueerde wedstrijdtypen en daarna diskriminantanalyses te verrichten zonder de zojuist genoemde variabelen.

Een en ander zal in de inleiding van paragraaf 7.3 nader worden uitgelegd.

Het leek ons overigens zinvol ons daarna af te vragen wat de gevolgen van de verschillende overtredingen voor de spelers

* De term overtreding heeft betrekking op die overtredingen die door de scheidsrechter als zodanig ernstig zijn beschouwd dat zij tot officiële strafzaak benoemd zijn.

zijn. Welke straffen kunnen zij respektievelijk van scheidsrechter en tuchtkommissie verwachten. De veronderstellingen over de sankties die we in hoofdstuk 4 geformuleerd hebben kunnen derhalve hier getoetst worden. Wij willen nogmaals aksentueren dat kennis van het sanktiebeleid ons antwoord kan verschaffen op de vraag of en in hoeverre sankties effectief zijn. Zijn zij zodanig zwaar dat de speler er duidelijke nadelen van ondervindt, of blijken de voordelen van de overtreding groter dan de nadelen van de straf. In het laatste geval is, zoals in hoofdstuk 2 beschreven, met name instrumentele agressie te verwachten.

De vraag is echter op welk nivo we de sankties moeten beschrijven, op het wedstrijd- of strafzaaknivo. Paragraaf 7.4 zal duidelijk maken en verantwoorden waarom wij bij de beantwoording van de sankties voor de strafzaak als analyse-eenheid gekozen hebben.

7.2. Typen wedstrijden naar aard en richting overtreding

We hebben, nagegaan in hoeverre wedstrijden met strafzaken (N= 1738) onderverdeeld kunnen worden in verschillende typen wedstrijden, waarbij de aard en richting van de overtreding als grondslag voor de verdeling diende (tabel 7.1).

Bij de typen 1,2,4 en 5 komt grotendeels 1 strafzaak voor respektievelijk 79, 89, 80 en 90%; in de wedstrijdtypen 3, 6 en 7 worden minstens 2 strafzaken gegeven.

Gezien de aantallen van de diverse wedstrijden kan gekonkludeerd worden dat 76% van de wedstrijden (typen 1,2,4 en 5) wordt gekarakteriseerd door de 4 typen die resultaat zijn geweest van onze operationalisatie in aard en richting strafzaak (tabel 6.2, hoofdstuk 6).

- * Van 12 wedstrijden zijn weliswaar strafrapporten opge maakt; deze rapporten hebben betrekking op gestaakte wedstrijden, zonder dat een speler een officiële straf is opgelegd. Deze wedstrijden zijn daarom niet in de analyses betrokken.

Tabel 7.1.

Type wedstrijden naar aard (instrumenteel of reactief) en richting (speler of scheidsrechter) overtreding (N= 1750)

aard/richting overtreding	N	%
1. instrumenteel/speler	455	26
2. instrumenteel/scheidsrechter	381	22
3. instrumenteel sp. en scheidsr.	61	4
4. reactief/speler	279	16
5. reactief/scheidsrechter	209	12
6. reactief speler en scheidsr.	33	2
7. instrumenteel én reactief	320	18
	----	----
totaal	1738	100%

7.3. Samenhang tussen de onafhankelijke variabelen enerzijds en de wedstrijdtypen anderzijds.

In de inleiding (par. 7.1) is opgemerkt dat, indien we na- gaan in hoeverre elk wedstrijdtype op een aantal van onze onafhankelijke variabelen afwijkt van wedstrijden zonder strafzaak, het te voorzien is dat bij deze vergelijking de variabelen status scheidsrechter en klassenivo een belang- rijk diskriminerend vermogen zullen bezitten; te voorzien omdat bij een vergelijking van wedstrijden met en zonder strafzaken deze twee variabelen bij uitstek bleken te "dis- krimineren" (hfdst. 5).

Bij toepassing van zeven diskriminantanalyses, ieder wed- strijdtype is vergeleken met een ongeveer even groot aantal wedstrijden zonder strafzaak, bleek onze verwachting juist: in alle analyses zorgen ofwel de status scheidsrechter en/of het klassenivo, gezien het gewicht van de gestandaardiseerde diskriminant funktiekoëfficiënt voor het grootste aandeel in de totaal verklaarde variantie.

Daarom hebben we besloten allereerst een beschrijving te ge- ven van de variabelen status scheidsrechter en klassenivo en hun samenhang met de zeven wedstrijdtypen (par. 7.3.1). Daarna (par. 7.3.2) worden via diskriminantanalyse de andere onafhankelijke variabelen gerelateerd aan de wedstrijdtypen. Daardoor wordt een beter inzicht verkregen in de werking van deze variabelen dat wil zeggen voor welke percentages ver-

klaarde variantie zorgen zij, zonder dat de variabelen status scheidsrechter en klassenivo in de analyse worden opgenomen.

7.3.1. Status scheidsrechter en klassenivo.

Bij de beschrijving van de variabelen status scheidsrechter en klassenivo hebben wij allereerst de beslissing genomen deze variabelen op een andere wijze te presenteren. Daarbij is gekozen voor een driedeling: officiële scheidsrechters die respectievelijk wedstrijden leiden in de 1e en 2e klasse, en 3e en 4e klasse, en tenslotte, niet-officiële scheidsrechters.

Door deze driedeling wordt allereerst een vergelijking mogelijk tussen het scheidsrechtersbeleid van de officiëlen; tevens kunnen op hetzelfde 3e en 4e klassenivo officiële en niet-officiële scheidsrechters met elkaar worden vergeleken. Omdat we in dit gedeelte onze veronderstellingen uit overzicht 4.1 willen toetsen willen wij deze hier kort memoreren: officiële scheidsrechters zullen meer instrumentele overtredingen tot strafzaak maken; niet-officiëlen relatief gezien (niet absoluut) meer reaktieve overtredingen. Wat de variabele klassenivo betreft, op een hoog klassenivo verwachten we meer instrumentele overtredingen.

Bij de presentatie van de gegevens hebben we gebruik gemaakt van het begrip incidentie. In deze paragraaf betekent dit het aantal strafzaken gedeeld door het aantal wedstrijden, vermenigvuldigd met honderd. Deze vermenigvuldiging is vooral om presentatieredenen geschied; niet-officiële scheidsrechters melden in een zo geringe mate strafzaken, dat weergave van deze aantallen uitsluitend cijfers achter de komma zouden opleveren.

Allereerst geven we in tabel 7.2A aan de participatie van de drie scheidsrechterscategorieën in wedstrijden met strafzaak en in het totale wedstrijdenbestand; tabel 7.2B vermeldt de incidentie van strafzaken naar wedstrijdtype voor iedere scheidsrechterscategorie afzonderlijk.

Tabel 7.2A.

Participatie drie scheidsrechterscategorieën in wedstrijden met strafzaak en in totale wedstrijdenbestand (N= 12.389)

	scheidsrechterscategorieën			totaal
	1/2 klasse	3/4 klasse	officiëlen niet-off.	
- % wedstr met strafz.	24%	15%	3%	14% (1738)
- gem. aantal strafzaken per wedstrijd	1.59	1.44	1.39	1.53
- totaal aantal geleide wedstr.	4689	3258	4442	12389

Tabel 7.2.B.

Incidentie van strafzaken* naar wedstrijdtype per scheidsrechterscategorie

	scheidsrechterscategorieën			totaal
	1/2 klasse	3/4 klasse	officiëlen niet-off.	
1. instr./speler	10	3	0,3	4
2. instr./scheidsr.	5	5	1	3
3. instr. sp.en scheidsr.	2	1	-	1
4. reaktief/speler	4	4	0,9	3
5. reaktief/scheidsr.	3	2	0,6	2
6. reakt. sp.en scheidsr.	1	0,4	0,1	0,6
7. instr. én reaktief	13	6	1,4	7
totaal (incidentie)	38	21,4	4,3	20,6

* incidentie strafzaken: $\frac{\text{aantal strafzaken}}{\text{aantal wedstrijden}} \times 100$

Tabel 7.2A maakt nogmaals het grote verschil duidelijk tussen het aanhangig maken van strafzaken door officiëlen en niet-officiëlen.

Voor de 3 scheidsrechterscategorieën (beginnend met de officiëlen in de eerste en tweede klasse) is het % wedstrijden met strafzaken, te karakteriseren als de wedstrijd incidentie, respektievelijk 24, 15 en 3%.

Wanneer we de incidentiecijfers van de drie scheidsrechters-kategorieën nader bezien (tabel 7.2B) willen wij benadrukken dat het hier gaat om de bespreking van relatieve verschillen; in absolute aantallen ligt het incidentiecijfer voor met name de niet-officiëlen in alle wedstrijdtypen beduidend lager vergeleken met de incidentiecijfers van de officiëlen. Allereerst willen wij nagaan wat de overeenkomsten in incidentie tussen de scheidsrechterscategorieën zijn om daarna een aantal verschillen te bespreken.

Wanneer we per scheidsrechterscategorie nagaan welke wedstrijdtypen voor hoge en welke voor lage incidentiecijfers zorgen, blijkt voor alle drie categorieën wedstrijdtype 7 het hoogste incidentiecijfer te bezitten en de wedstrijdtypen 3 en 6 het laagste. Dit betekent dat scheidsrechters relatief vaak in één wedstrijd instrumentele én reaktieve overtredingen bestraffen, maar nauwelijks in één wedstrijd zowel overtredingen ten opzichte van spelers als ten opzichte van scheidsrechters bestraffen.

Teoretisch gezien is met name wedstrijdtype 7 moeilijk te interpreteren; wij hebben immers alleen veronderstellingen geformuleerd over ofwel de kans op instrumentele danwel reaktieve overtredingen.

Wanneer we de verschillen in incidentie voor de wedstrijdtypen 1, 2, 4 en 5 bezien is het opvallend dat, binnen de twee officiële scheidsrechterscategorieën, officiëlen in de eerste en tweede klasse relatief vaak instrumentele overtredingen ten opzichte van spelers bestraffen.

Voor dit verschil zijn twee mogelijke oorzaken aan te geven; de eerste oorzaak is gerelateerd aan het gedrag van spelers en de tweede oorzaak wordt beargumenteerd vanuit de scheidsrechterspositie: Spelers op een hoog klassenivo zullen eerder overwegen instrumentele overtredingen te begaan; het wedstrijdbelang is in deze klassen hoger en in deze klassen hebben zij wellicht ervaring opgedaan met het al dan niet opgelegd krijgen van straffen.

Een andere oorzaak is, eveneens in overeenstemming met de door ons geuite veronderstelling: officiële scheidsrechters rapporteren meer instrumentele overtredingen omdat het constateren én beslissen in spelsituaties met dit soort overtredingen ervaring in het leiden van wedstrijden vereist. Een ervaring die de officiële scheidsrechters in de derde en vierde klasse meestal missen omdat officiële scheidsrechters hun "loopbaan" beginnen op het laagste klassenivo.

Overigens moet aan deze konstatering volledigheidshalve worden toegevoegd, dat officiële scheidsrechters ook op het laagste nivo fluiten omdat ze of de kwaliteit missen "hogerop" wedstrijden te leiden of, na een aantal jaren scheidsrechter te zijn geweest vrijwillig terugkeren naar een lager nivo.

Het is opvallend dat het strafbeleid van de officiële scheidsrechters in de derde en vierde klasse wat de aard en richting van de overtredingen betreft, veel gelijkenis vertoont met het strafbeleid van de niet-officiële.

Beide categorieën scheidsrechters rapporteren verhoudingsgewijs veel instrumentele overtredingen ten opzichte van hun leiderspositie. Men zou hieruit de konklusie kunnen trekken dat de beperkte ervaring deze officiële en niet-officiële ertoe brengt al gauw een beroep te doen op hun gezagspositie in het veld. Een dergelijk scheidsrechtersbeleid zou men kunnen interpreteren als een feitelijk dan wel gepercipieerd gebrek aan gezag (van Galen en Diederiks, 1984).

Het relatief grote aandeel van de reactieve overtredingen kan de neerslag zijn van het feitelijk gedrag van spelers in derde en vierde klasse. Het is vooralsnog onduidelijk waarom spelers juist in deze klassen reactieve agressie vertonen. Wolf (1962) suggereert dat spelers op een laag nivo door een gebrek aan techniek, compensatie zoeken in "een tomeloze inzet" met alle gevolgen vandien.

Men kan ook veronderstellen dat het minder belangrijk zijn van wedstrijden op een laag klassenivo betekent dat, als spelers zich agressief gaan gedragen zij dit meer op emotionele gronden doen, zonder daarbij direkt het winstbelang in acht te nemen.

7.3.2. Overige onafhankelijke variabelen

Na behandeling van de variabelen status scheidsrechter en klassenivo willen wij nu nagaan of de veronderstellingen juist zijn die we voor de overige onafhankelijke variabelen geformuleerd hebben ten aanzien van de aard en richting van de overtreding. Met de onafhankelijke variabelen bedoelen we die variabelen die ook bij de vergelijking tussen wedstrijden met en zonder strafzaken zijn gebruikt.

Toetsing vindt plaats met behulp van diskriminantanalyse: ieder wedstrijdtype hebben we vergeleken met een aantal wed-

strijden zonder strafzaak. Via een a-selekte steekproef* zijn de wedstrijden zonder strafzaak verdeeld in 7 elkaar uitsluitende eenheden; ieder part is (ongeveer) gelijk aan de 7 vormen van de typologie. De resultaten van de analyses zijn weergegeven in de tabellen 7.3 en 7.4 (bijlage 7.1 geeft meer gedetailleerde informatie).

In tabel 7.3 worden de veronderstellingen en resultaten over wedstrijdtypen met instrumentele overtredingen weergegeven; tabel 7.4 geeft aan in hoeverre onze hypothesen omtrent wedstrijdtypen met vooral reactieve overtredingen worden bevestigd. In deze laatste tabel is ook het wedstrijdtype opgenomen waarin zowel instrumentele als reactieve overtredingen worden bestraft.

In de linkerkolom van de tabellen wordt door een + teken aangegeven of we bij de desbetreffende een hypothese geformuleerd hebben over de specifieke aard en of richting van de overtreding; de rechterkolom bevat een weergave van de resultaten.

Een o teken geeft aan dat hoewel een hypothese is gesteld de desbetreffende variabele geen significant diskriminerend vermogen bezit; terwijl een () teken inhoudt, dat, hoewel geen hypothese is gesteld, de variabele significant is. Gezien het uitsluiten in de analyses van de variabelen status scheidsrechter en klassenivo en de resultaten van de analyses kennende waarin juist deze variabelen voor een groot deel van de verklaarde variantie verantwoordelijk zijn, hebben we geen al te hoge verwachtingen van het percentage verklaarde variantie in de komende analyses.

* de a-selekte steekproef uit wedstrijden zonder strafzaak (N= 1750) -overigens zijn dit dezelfde wedstrijden als gebruikt in hoofdstuk 5 en 6- is getrokken via het (a-selekt) criterium, afstand tussen de velden; met name de cijfers achter de komma (meters in dit geval) hebben als willekeurige verdeelsleutels gefungeerd.

7.3.2.1. Toetsing hypothesen instrumentele overtredingen

Tabel 7.3.

Hypothesen en resultaten over het voorkomen van instrumentele overtredingen (wedstrijdtypen 1 t/m 3)

	hypothese			hypothese bevestigd?		
	(1) instr. /sp.	(2) instr. /sch.	(3) instr. /sp. + recht.sch.r.	(1)	(2)	(3)
einde seizoen	***	+	+	nee	0***	nee
klein rangverschil	+	+	+	0	0	0
afstand	geen hypothese geformuleerd					
gering aantal doelp.	+	+	+	ja	0	ja
klein doelverschil	+	+	+	ja	ja	ja
winst/verlies	geen hypothese geformuleerd			()****		
kleine ver.grootte	+	+	+	0	0	0
stad	+	+	+	0	0	0
% verklaarde variantie				4%	1%	16%

* wedstrijdtypen met alléén instrumentele overtredingen

** + teken houdt in dat bij deze variabele een hypothese is gesteld; de verwachte richting ervan wordt bij de desbetreffende variabele aangegeven.

*** 0 teken houdt in dat de variabele in de diskriminantanalyse geen significant diskriminerend vermogen bezit, hoewel een hypothese is gesteld;

****()teken houdt in dat over deze variabele geen hypothese is geformuleerd echter in de diskriminantanalyse een significant diskriminerend vermogen blijkt te bezitten.

In het algemeen ligt het percentage verklaarde variantie hoger bij wedstrijden met instrumentele overtredingen waarin in ieder geval een speler "slachtoffer" is (typen 1 en 3). Het percentage bij wedstrijdtype 3 is overigens minder betrouwbaar door het kleine aantal wedstrijden van dit wedstrijdtype (N= 61) (zie ook bijlage 7.1).

Van de 18 gestelde hypothesen, worden er 5 bevestigd. Twee hypothesen, betrekking hebbende op het seizoensverloop, worden niet bevestigd. 11 veronderstellingen blijken in de analyses geen significant diskriminerend vermogen te bezitten. Eén resultaat wordt verkregen waarover geen specifieke hypothese is gesteld.

Indien we de significante diskriminerende variabelen bekijken, blijken vooral de variabelen die het wedstrijdverloop weergeven belangrijk; met name de variabelen doelpuntenverschil en aantal doelpunten. De variabele doelpuntenverschil is in alle analyses significant en zorgt voor het grootste aandeel in de verklaarde variantie.

De werking van deze variabele geeft aan, dat bij een klein doelpuntenverschil vooral instrumentele overtredingen ten opzichte van spelers en/of scheidsrechter voorkomen; door een klein doelpuntenverschil is de wedstrijd van bijzonder belang geworden; de spelers zullen daardoor niet alleen door middel van instrumentele overtredingen tegen spelers, maar ook ten opzichte van de scheidsrechter trachten het spelverloop te beïnvloeden. Deze resultaten zijn konform onze hypothese.

Wat de significantie van de variabele winst/verlies betreft, instrumentele overtredingen ten opzichte van spelers komen vooral voor indien de uit spelende vereniging wint (of de thuisspelende vereniging verliest). Omdat we in dit hoofdstuk de wedstrijd als analyse-eenheid hanteren, is het niet mogelijk, zoals uitgelegd in hoofdstuk 1, par. 1.5, het thuis - uitspelen als onafhankelijke variabele in de analyse op te nemen.

De variabele wedstrijdsondag die minder het wedstrijdverloop maar meer het wedstrijdbelang vooraf weergeeft is significant bij de wedstrijdtypen 1 en 3.

De werking van het seizoensverloop is tegengesteld aan onze hypothese: niet aan het einde maar juist aan het begin van het seizoen worden meer instrumentele overtredingen begaan. Een aantal veronderstellingen zijn hierbij mogelijk.

De veelheid van instrumentele overtredingen aan het begin van het seizoen kan een feitelijke weerspiegeling zijn van het algemeen belang van de wedstrijden voor alle teams; er is immers nog niets beslist en voor ieder elftal is "winnen" nog uiterst belangrijk.

Een andere verklaring is dat spelers én scheidsrechters elkaars positie testen.

Spelers proberen na te gaan welke gedragingen bestraft worden; scheidsrechters zullen trachten, vooral in het begin

van het seizoen, een scheidsrechtersbeleid voor het verdere seizoen neer te zetten; dit betekent een stringent toepassen van de spelregels en een grotere kans op het bestraffen van overtredingen.

7.3.2.2. Toetsing hypothesen reaktieve overtredingen

Tabel 7.4.

Hypothesen en resultaten over voorkomen van voornamelijk reaktieve overtredingen

	hypothese				hypothese bevestigd?			
	wedstrijdtype				wedstrijdtype			
	(4)*	(5)	(6)	(7)	(4)	(5)	(6)	(7)
	re-	re-	re-	in-				
	akt/	akt/	akt.	str.				
	sp.	sch-	sp.	en				
		re.	en	re-				
			sch.	akt.				

seizoen	geen hypothese							
	geformuleerd							
rangverschil	geen hypothese							
	geformuleerd							
kleine afstand	***	+	+		0***	ja	0	
gering aant.doelp.	+	+	+		0	0	0	
klein doelp.versch.	+	+	+		0	0	0	()****
verlies (uitclub)	+	+	+		0	ja	0	
ver.grootte	geen hypothese							
	geformuleerd							()****
stad	+	+	+		ja	0	0	ja
% verklaarde variantie					1.7%	2.5%	8%	6%

* nummering van de wedstrijdtypen correspondeert met nummering uit tabel 7.1.

** + teken: bij deze variabele is hypothese gesteld; de verwachte richting ervan wordt bij de desbetreffende variabele aangegeven.

*** 0 teken: de variabele bezit in de diskriminantanalyse geen significant diskriminerend vermogen, hoewel hypothese is gesteld.

****()teken: variabele is in diskriminantanalyse significant, echter geen hypothese gesteld.

Tabel 7.4 geeft een overzicht van hypothesen en resultaten omtrent het voorkomen van reaktieve overtredingen en van het wedstrijdtype waarin instrumentele en reaktieve overtredingen voorkomen (zie bijlage 7.1).

Als we allereerst ons beperken tot de wedstrijdtypen met alléén reaktieve overtredingen, blijken van de 15 geformuleerde hypothesen er drie door de resultaten te worden bevestigd. De variabelen waarop de overige veronderstellingen zijn gebaseerd, blijken in de analyses niet significant te zijn.

Een mogelijke verklaring voor deze resultaten is, dat reaktieve overtredingen, door hun veelal emotionele aard en het niet functioneel zijn in het spel, moeilijk te voorspellen zijn. Deze overtredingen worden wellicht veroorzaakt door een aantal incidentele situaties, waarin het niet makkelijk valt een structurele, dus voor ons voorspelbare komponent te ontdekken.

Van de variabelen die het wedstrijdbelang vertegenwoordigen blijkt alleen de afstand in één analyse significant. Bij een kleine afstand komen meer reaktieve overtredingen ten opzichte van de scheidsrechter voor (konform onze hypothese). Onze hypothese dat bij een kleine afstand ook meer reaktieve overtredingen ten opzichte van spelers plaatsvinden wordt door de resultaten niet bevestigd. Een aantal verklaringen zijn hierbij mogelijk.

De scheidsrechter kan door beide partijen als een buitenstaander gezien worden; wellicht dat daardoor de eventuele emotie in de richting van het andere elftal wordt verplaatst naar de scheidsrechter. Het is ook mogelijk dat de scheidsrechter zich eerder outsider voelt en gedragingen van spelers als gezagsondermijnd beoordeelt; immers, een kleine afstand maakt het waarschijnlijk dat spelers elkaar goed kennen.

Van de variabelen die het wedstrijdverloop vertegenwoordigen is één variabele in één analyse significant: wedstrijden met reaktieve overtredingen tegen de scheidsrechters komen voor in wedstrijden waarin meer dan gemiddeld door de uitclub wordt verloren. Ook op dit aspect gaan we in hoofdstuk 8 nader in.

In de stad komen meer reaktieve overtredingen ten opzichte van spelers voor. Onze globale veronderstelling dat hieraan een kosmopolitische oriëntatie van de stedeling ten grondslag ligt, zich uitend in een ruimere interpretatie van de spel-

regels en derhalve een grotere kans op strafzaken wordt daardoor bevestigd; een bevestiging die nog ekstra voeding krijgt omdat in de stad meer wedstrijden voorkomen met zowel instrumentele als reaktieve overtredingen (wedstrijdtype 7). Dit type wedstrijd komt overigens ook voor bij wedstrijden met gemiddeld een klein doelpuntenverschil en wedstrijden tussen kleine verenigingen; een klein doelpuntenverschil kan betekenen dat spelers alle mogelijke middelen gebruiken om de winst te bereiken.

Wat de variabele verenigingsgrootte betreft hebben we verondersteld dat mede gezien de naam van de vereniging, kleine verenigingen meer instrumentele overtredingen zullen veroorzaken. Blijkbaar is echter het belang van de wedstrijd voor kleine verenigingen dermate groot dat zij ook reaktieve overtredingen begaan.

Wat in het begin van dit hoofdstuk is opgemerkt, maar niet in cijfers tot uitdrukking is gekomen is de belangrijkheid van de variabelen status scheidsrechter en klassenivo indien we ze in de diskriminantanalyses van de zeven wedstrijdtypen hadden ingebracht. De verklaarde variantie, mét deze variabelen is, lopend van wedstrijdtype 1 t/m 7 resp. 30%, 12%, 25%, 14%, 8%, 24% en 23%.

Gezien de resultaten van de analyses, zonder de variabelen scheidsrechter en klassenivo moet de konklusie luiden dat het diskriminerend vermogen van de andere onderzoeksvariabelen gering is, gelet op het percentage verklaarde variantie en het aantal significante variabelen.

Dit betekent dat de meeste van onze onderzoeksvariabelen matige voorspellers zijn voor het voorkomen van instrumentele en/of reaktieve overtredingen.

7.4. Sankties scheidsrechter en tuchtkommissie.

7.4.1. Inleiding

In deze paragraaf willen wij nagaan welke gevolgen strafzaken voor de betrokken spelers hebben. Wat zijn de gevolgen in en na de wedstrijd, met andere woorden welke sanktie kunnen zij respektievelijk van scheidsrechter en tuchtkommissie verwachten.

We nemen aan, gezien onze interpretatie van de aard van de strafzaak dat instrumentele overtredingen lichter zullen worden bestraft dan reaktieve overtredingen.

Gezien de resultaten van par. 7.2, officiële scheidsrechters met name in de eerste en tweede klasse bestraffen meer instrumentele overtredingen, verwachten wij ook van hen dat zij de waarschuwing als sanktie zullen hanteren; niet-officiële zullen, relatief gezien, meer de sanktie uit het veld zenden, toepassen.

Ten aanzien van de sankties van de tuchtkommissie is door ons verondersteld (hfdst. 4, par. 4.4) dat ook door de tuchtkommissie reaktieve overtredingen zwaarder zullen worden bestraft; met betrekking tot de richting van de strafzaak zullen zij met name overtredingen tegen de scheidsrechter (de gezagsdrager) als ernstig beschouwen en dienovereenkomstig bestraffen.

Overigens is in hoofdstuk 6 de samenhang vermeld tussen de sanktie van de scheidsrechter en die van de tuchtkommissie. Wij willen nu een aantal aspecten aan de orde stellen die te maken hebben met de beschouwing en presentatie van de sankties.

Een beslissing die bij de beschrijving genomen moet worden is, welk analysenivo we ter hand zullen nemen, namelijk het wedstrijd- of strafzaaknivo.

Voor de konsistentie van ons gehele verslag zou het aanbeveling verdienen ook hier de wedstrijd als analyse-eenheid te beschouwen en bijvoorbeeld de in par. 7.2 gehanteerde wedstrijdtypen te gebruiken.

Echter wanneer we sankties op wedstrijd-nivo willen beschrijven, dan zou hieraan de veronderstelling ten grondslag liggen dat we een samenhang verwachten tussen sanktie en wedstrijdtype.

Het wedstrijdtype is echter een theoretische konstruktie van de onderzoeker: zoals we aangetoond hebben (hfdst. 6, par. 6.2) is het onderscheid instrumenteel/reaktief in hoge mate afhankelijk van onze eigen interpretatie ervan.

We kunnen ons voorstellen dat een scheidsrechter bij een tweede of volgende officiële sanktie zijn beslissing inzake de eerste strafzaak in overweging neemt. In alle wedstrijden waarin echter slechts één strafzaak voorkomt 63% van alle wedstrijden met strafzaken is bovenstaande redenering niet toe te passen.

Bovenstaande in overweging nemend hebben we aldus besloten de strafzaak als analyse-eenheid te hanteren.

Zowel bij de beschrijving van de scheidsrechterlijke- als van de tuchtrechtelijke sanktie willen we drie scheidsrechterskategorieën hanteren, zoals we die in par. 7.2 gedefinieerd en gebruikt hebben. Deze indeling heeft, in vergelijking met het globale onderscheid officiële versus niet-officiële scheidsrechters, een aantal voordelen; het eerste voordeel is dat een meer gedifferentieerd beeld van het scheidsrechtersbeleid wordt verkregen; een tweede voordeel is dat daardoor het onderscheid naar klassenivo intact blijft.

7.4.2. Scheidsrechterlijke sankties per scheidsrechterskategorie

Zoals in hoofdstuk 1 en hoofdstuk 6 is vermeld, heeft de scheidsrechter, indien hij een overtreding tot officiële strafzaak wenst te maken, twee sankties tot zijn beschikking de waarschuwing en het uit het veld sturen. Par. 6.4 heeft aangetoond dat hoewel het uit het veld sturen als meer effectief kan worden gezien, het heeft direkt invloed op het spelverloop, deze sanktie relatief weinig wordt toegepast, namelijk in 20% van de strafzaken.

Tabel 7.5A geeft per scheidsrechterskategorie de incidentie van het uit het veldzenden, dat wil zeggen het aantal uit het veld gestuurden gedeeld door het aantal wedstrijden, vermenigvuldigd met honderd.

Vervolgens wordt in tabel 7.5B, voor ieder type strafzaak het percentage uit het veld zendingen vermeld; trekt men dit percentage af van 100% dan krijgt men per strafzaak en scheidsrechterskategorie het percentage waarschuwingen.

Tabel 7.5A

Incidentie uit het veldzendingen per scheidsrechterskategorie

incidentie uit het veld- zendingen (incidentie - totaal)	scheidsrechterskategorie			niet-off. totaal
	officiële			
	1/2 klasse	3/4 klasse		
	5.5	4.8	2.3	4.3
	(38)	(21)	(4.3)	(21)

* $\text{incidentie uit het veldz.} = \frac{\text{aantal uit het veldz.}}{\text{aantal wedstrijden}} \times 100$

Tabel 7.5B

Percentage uit het veldzendingen per type strafzaak naar
scheidsrechterscategorie (N= 537)

aard/richting strafzaak	scheidsrechterscategorie			
	officiëlen	niet-off.	totaal	
	1/2 klasse	3/4 klasse		
1. instr./speler	5%	6%	28%	6%
2. instr./sch.r.	15%	18%	33%	17%
3. reakt./speler	31%	41%	70%	38%
4. reakt./sch.r.	23%	24%	70%	27%
	---	----	---	----
totaal	15%	23%	52%	20%

Wanneer we de incidentie van uit het veldzendingen per scheidsrechterscategorie met elkaar vergelijken blijkt het grote verschil tussen de officiële scheidsrechters enerzijds en de niet-officiëlen anderzijds.

De officiëlen, op alle klassennivo's, hanteren vooral de waarschuwing als sanktie; de niet-officiëlen, er rekening mee houdend dat het aantal ver achter blijft bij de aantallen van de officiëlen, gebruiken vooral de sanktie uit het veld sturen.

Het strenge optreden van de niet-officiëlen wordt niet verklaard door het klassennivo omdat officiëlen in de derde en vierde klasse overwegend "waarschuwen".

Een veronderstelling voor de hier gevonden verschillen in sanktietoepassing zou gelegen kunnen zijn in het al dan niet ervaring hebben met het leiden van wedstrijden. Officiëlen zullen niet wachten tot spelers ernstige overtredingen begaan, maar hen, via relatief lichte sankties, tot voorzichtigheid in het spel manen.

De niet-officiëlen zullen dan pas overgaan tot het toepassen van sankties indien de overtreding dermate ernstig is, dat de beslissing tot een strafzaak boven eventuele kritiek uitgaat.

In dit verband is het zinvol op te merken dat Mark et al (1983) konstateren dat officials vooral bevreesd zijn, type 1 fouten te maken, dat wil zeggen te beslissen tot een overtreding terwijl de speler in feite geen overtreding heeft gemaakt. Men kan aangaande onze populatie, veronderstellen dat officiëlen meer gewend aan, en ervaring hebbend in het

leiding geven in tegenstelling tot niet-officiëlen, minder vrees zullen hebben dergelijke (beoordelings)fouten te maken; zij zullen dus niet aarzelen instrumentele overtredingen te bestraffen.

Het zou ons inziens niet juist zijn de verschillen in sanktietoepassing uitsluitend te verklaren vanuit het scheidsrechtersgedrag, immers sankties zijn in hoge mate het gevolg van een feitelijke gang van zaken.

We kunnen, uitgaande van het spelersgedrag, het volgende veronderstellen: spelers in de derde en vierde klasse hebben zowel met officiële als niet-officiële scheidsrechters te maken. Zij kunnen in de loop der jaren ondervonden hebben dat officiëlen strakker de spelregels hanteren; het gedrag wordt daaraan aangepast dat wil zeggen men past ervoor op al te ernstige overtredingen te maken.

Wanneer we per type strafzaak (onderverdeeld naar aard en richting van de straf) de sankties van de scheidsrechterscategorieën bezien, blijkt, dat alle scheidsrechterscategorieën reactieve overtredingen meer met uit het veldzendingen bestraffen. Een indicatie dat onze interpretatie van instrumenteel/reactief in respectievelijk minder en meer ernstig, juist zou kunnen zijn. Opvallend is, dat met name de instrumentele overtredingen door de officiëlen gekonstateerd, nauwelijks gevolgd worden door een uit het veld zenden.

Men zou dus kunnen stellen dat in ieder geval de instrumentele agressie loont: in de wedstrijd zelft blijkt de overtreding geen gevolgen voor de speler te hebben. Achteraf, na de wedstrijd zal hij ondervinden in welke mate de tuchtkommissie de overtreding nog verder bestraft.

7.4.3. Sankties tuchtkommissie

Onze veronderstellingen ten aanzien van de sankties van de tuchtkommissie zijn (zie hfdst. 4, par. 4.4): reactieve overtredingen zullen zwaarder worden bestraft dan instrumentele-; overtredingen ten opzichte van de scheidsrechter zullen eveneens door de kommissie als meer ernstig beschouwd worden; met andere woorden, wanneer we strafzaken indelen naar aard en richting wordt ons inziens de lichtste sanktie toegepast ten aanzien van instrumentele overtredingen tegen spelers en de meest zware bij reactieve overtredingen tegen scheidsrechters.

Uiteraard speelt zoals in hoofdstuk 6 is aangegeven mee dat er samenhang bestaat tussen de scheidsrechterlijke sanktie en die van de tuchtkommissie; uit het veldzendingen worden meer bestraft met een onvoorwaardelijke sanktie (onvoorwaardelijk wil zeggen dat een speler minimaal één wedstrijd niet mag meespelen).

In tabel 7.6A wordt allereerst per scheidsrechterscategorie de incidentie van onvoorwaardelijke straffen weergegeven. Daarna, tabel 7.6B wordt het % onvoorwaardelijke sankties per type strafzaak per scheidsrechterscategorie vermeld.

Tabel 7.6A

Incidentie onvoorwaardelijke straffen tuchtkommissie*
per scheidsrechterscategorie

	scheidsrechterscategorieën		
	officiële	niet-off.	totaal
	1/2 klasse	3/4 klasse	

incidentie onvoorw. straffen	22	13	3.5	13
incidentie totaal aantal straffen	38	21	4.3	21

* $\text{inc. onvoorw. straf. tuchtk.} = \frac{\text{aantal onvoorw. straf}}{\text{aantal wedstrijden}} \times 100$

Tabel 7.6B

Percentage onvoorwaardelijke straffen per type strafzaak voor drie scheidsrechterscategorieën

	scheidsrechterscategorieën		
	officiële	niet-off.	totaal
	1/2 klasse	3/4 klasse	

1. Instr./speler	56%	51%	62%	55%
2. instr./scheidsr.	56%	57%	69%	57%
3. reakt./speler	77%	85%	95%	82%
4. reakt./scheidsr.	50%	53%	85%	54%
	---	---	---	---
totaal	59%	62%	81%	62%

Indien we de percentages onvoorwaardelijke straffen in de totaal kolom vergelijken blijkt één type strafzaak, namelijk reaktieve overtredingen ten opzichte van de speler, verreweg het zwaarst te worden bestraft in vergelijking met de andere typen strafzaak.

Onze veronderstelling dat met name reaktieve overtredingen ten opzichte van de scheidsrechter ernstig zullen worden bestraft wordt door de resultaten dus niet bevestigd; een verklaring voor de hier gevonden verschillen kan gelegen zijn in het verbale of fysieke karakter van de overtreding.

Ekkers en Hoefnagels (1972) vonden een duidelijke samenhang tussen (poging tot) fysieke agressie en een onvoorwaardelijke straf van de tuchtkommissie. Ook bij ons onderzoek zou deze relatie een rol kunnen spelen; immers overtredingen tegen scheidsrechters dragen in tegenstelling tot die tegen spelers, voornamelijk een verbaal karakter.

Reaktieve overtredingen ten opzichte van spelers zijn bij uitstek van fysieke aard. Overigens zal bij bepaling van de strafmaat bij dit type strafzaak de scheidsrechterlijke sanktie mede een rol spelen; immers in tabel 7.5B is aangetoond dat juist bij dit type strafzaken spelers uit het veld worden gestuurd.

Ook bij de relatie onvoorwaardelijke straf tuchtkommissie en scheidsrechterscategorie zal de scheidsrechterlijke sanktie een rol spelen.

De tabellen 7.6A en 7.6B laten zien dat met name sankties van de niet-officiële gevolgd worden door een onvoorwaardelijke straf. Opvallend is in vergelijking met sankties van de officiële het hoge percentage onvoorwaardelijke straffen bij reaktieve overtredingen ten opzichte van de niet-officiële; opvallend omdat men met name bij de niet-officiële, behorend tot de thuisclub, enigszins verwachten kan dat spelers op de scheidsrechterlijke onervarenheid reageren. Op basis van deze veronderstelling zou men van de tuchtkommissie enige clementie verwachten ten aanzien van dit type overtreding.

Om na te gaan in hoeverre de scheidsrechterlijke sanktie hierin meespeelt geeft tabel 7.7 de percentages onvoorwaardelijke straffen per scheidsrechterscategorie, gesplitst naar waarschuwingen. Uit het veldzendingen, worden ongeacht de scheidsrechterscategorie, bijna altijd (gemiddeld 90%) gevolgd door een onvoorwaardelijke schorsing van de tuchtkommissie en zijn dus niet in de tabel weergegeven.

Tabel 7.7.

Percentage onvoorwaardelijke straffen tuchtkommissie per type strafzaak naar waarschuwingen.

aard/richting strafzaak	scheidsrechterscategorieën			
	officiëlen		niet-off.	totaal
	1/2 klasse	3/4 klasse		
	waar- sch.	waar- sch.	waar- sch.	waar- sch.
1. instr/speler	54	47	44	52
2. instr/scheidsr.	50	48	63	51
3. reakt/speler	70	76	84	72
4. reakt/scheidsr.	39	42	75	41
	---	---	---	---
totaal	53	53	66	54

Het is opvallend dat juist bij de niet-officiëlen 66k waarschuwingen meer dan bij de twee andere categorieën gevolgd worden door een onvoorwaardelijke straf; met andere woorden het hoge percentage onvoorw. straffen voor de niet-officiëlen uit tabel 7.6 wordt niet volledig verklaard door het relatief meer uit het veld sturen van deze categorie scheidsrechters.

Dat het hier gevonden resultaat zou kunnen betekenen dat meer spelers in de derde en vierde klasse rondlopen met een reeds aanwezige strafkaart of voorwaardelijke straf kan niet door onze resultaten bevestigd worden omdat bij wedstrijden geleid door officiëlen in de derde en vierde klasse minder onvoorwaardelijke sancties worden gegeven.

Dit zou dus betekenen dat de tuchtkommissie in haar strafmaat rekening houdt met de status van de scheidsrechter. Eigenlijk zou men, gezien de onervarenheid van de niet-officiëlen en hun binding met de thuisclub, zoals al opgemerkt is op de vorige bladzijde, een zekere terughoudendheid in de sancties van de tuchtkommissies verwachten hetgeen meer voorwaardelijke straffen zou betekenen. Het tegendeel is echter het geval. Juist in die gevallen waarin een waarschuwing gegeven wordt wegens een overtreding tegen de niet-officiële scheidsrechters volgen relatief meer onvoorwaardelijke straffen!

Een verklaring zou kunnen zijn dat de tuchtkommissies juist de niet-officiëlen in hun positie als gezagsdrager van de bond, bevestigd willen zien. Met andere woorden spelers zullen ook indien wedstrijden geleid worden door niet-officiëlen, deze als wedstrijdleider moeten aanvaarden.

7.5. Samenvatting

In dit hoofdstuk heeft het onderscheid aard (instrumenteel/-reaktief) en richting (speler/scheidsrechter) overtreding centraal gestaan. Het is ons inziens legitiem geweest het onderzoeksmateriaal in te delen in een aantal wedstrijdtypen, waarin ieder type wordt gekarakteriseerd door de in deze wedstrijden voorkomende overtredingen. In 76% van de wedstrijden komt één bepaald type overtreding voor. Onze hypothesen ten aanzien van de variabelen status scheidsrechter en klassenivo worden grotendeels bevestigd. De belangrijkste resultaten willen we per scheidsrechterscategorie samenvatten.

Tabel 7.8.

Incidentie aantal strafzaken; meest gerapporteerde type strafzaak; incidentie uit het veldzendingen en incidentie onvoorwaardelijke straffen tuchtkommissie per scheidsrechterscategorie.

	scheidsrechterscategorieën		
	officiëlen 1/2 klasse	3/4 klasse	niet-off.
incidentie aant.strafzaken	38	21	4.3
meest voorkomend type strafzaak	instrum/ speler	instrum/ scheidsr.	instrum/ scheidsr. reakt/sp.
incidentie uit het veldzend.	5.5	4.8	2.3
incidentie onvoorwaardelijke straffen tuchtkommissie	22	13	3.5

Spelers in de eerste en tweede klasse lopen de meeste kans een strafzaak te krijgen, uit het veld te worden gestuurd en onvoorwaardelijk te worden gestraft.

Wanneer we binnen de strafzaken de drie scheidsrechterskategorieën met elkaar vergelijken blijken de officiëlen in de eerste en tweede klasse vooral instrumentele overtredingen tegen spelers te bestraffen en rapporteren officiëlen in de derde en vierde klasse met name instrumentele overtredingen ten opzichte van hun eigen beleid. De twee categorieën officiële scheidsrechters hanteren voornamelijk de officiële waarschuwing als scheidsrechterlijke sanktie.

De niet-officiëlen rapporteren nauwelijks strafzaken; als zij rapporteren zijn dit slechts sporadies instrumentele overtredingen tegen spelers, en passen zij verhoudingsgewijs meer de scheidsrechterlijke sanktie uit het veldzenden toe.

HOOFDSTUK 8.

HET THUIS EN UITSPELEN

scheidsrechter:

"dit alles onder een talrijk laalend enthousiast publiek dat vaak hun afkeur t.a.v. het spel van de bezoekers uitte wat dan weer bij deze spelers overkwam als een soort doping om er vervolgens nog een schepje bovenop te doen."

aanvoerder gestrafte partij:

"volgens mij liet de scheidsrechter zich duidelijk door het fanatieke publiek in zijn beslissingen beïnvloeden.

De houding van het publiek was zelfs af en toe dreigend hierdoor werden door ons soms overtredingen gemaakt die normaal niet waren voor-gevallen."

8.1. Inleiding

In dit hoofdstuk willen we nader ingaan op de relatie tussen het thuis- en uitspelen en het voorkomen van strafzaken. Onze laatste twee vraagstellingen (hfdst. 1, par. 1.2) kunnen derhalve getoetst worden. Dat aan dit onderwerp een apart hoofdstuk is gewijd, is met een aantal redenen te motiveren: In ons verslag is in hoofdstuk 5 de hypothese behandeld "welke factoren bepalen het onderscheid tussen wedstrijden met en zonder strafzaken". De aard van deze vraagstelling, die een analyse op wedstrijdnivo vereist, maakt het niet mogelijk gebruik te maken van een variabele als thuis- en uitspelen. Dit manco doet zich met name gevoelen omdat resultaat van ander onderzoek uitwijst dat het uitspelen een belangrijke determinant is voor het opgelegd krijgen van straffen (zie hfdst. 3 en par. 8.2).

Met andere woorden de eerste reden om het thuis - uitspelen te behandelen is bespreking van de samenhang tussen het thuis en uitspelen en het voorkomen van strafzaken.

Naast toetsing van de veronderstelling of uitspelers inder-

daad meer strafzaken krijgen toegewezen, is hierbij vooral het mogelijk verschil in scheidsrechtersbeleid tussen officiëlen en niet-officiëlen interessant.

Niet-officiëlen melden niet vaak strafzaken; als zij echter daartoe overgaan passen zij met name de sanktie uit het veld zenden toe. Het is de vraag of de binding van de niet-officiëlen met de thuisclub, zij worden immers door de thuisclub aangewezen om de wedstrijd te leiden en zijn meestal lid van de thuisspelende vereniging, tot uiting komt in het strafzakenbeleid: Twee veronderstellingen zijn hierbij mogelijk.

De niet-officiële scheidsrechter kan zijn binding met de thuisclub niet loslaten; daardoor beoordeelt hij spelsituaties niet objectief en zal een "voorkeur" aan de dag leggen voor de uitspelers. Deze veronderstelling wordt nog versterkt door ons vermoeden dat uitspelers, die de specifieke positie van de niet-officiële scheidsrechter kennen zich kritisch ten opzichte van hem zullen gedragen. Dit betekent dat zij een grotere kans lopen op een officiële strafzaak.

Een andere, juist tegenovergestelde veronderstelling is, dat niet-officiëlen juist iedere verdachtmaking, in de zin van het beoordelen van de thuisclub willen vermijden en derhalve juist thuisspelers eerder zullen bestraffen.

Een tweede reden om het thuis- en uitspelen te behandelen is de te verwachten relatie tussen het uitspelen en de aard en richting van de overtreding: onderzoeksresultaten (par. 8.2) wijzen uit dat de oorzaak dat uitspelers vaker overtredingen begaan, gelegen zou zijn in het zogenaamde thuisvoordeel (of uitnadeel); uitspelen betekent vaker verliezen; dit verliezen wordt beschouwd als oorzaak van frustratie of van versterking van reeds aanwezige frustratie.

Hoewel we in hoofdstuk 2 besproken hebben dat de werking van de diverse agressietheorieën niet strikt te scheiden is wordt vooral de frustratie-agressie theorie gekoppeld aan reactieve agressie; dit betekent dat we over het algemeen een relatie verwachten tussen het uitspelen en reactieve agressie.

De veronderstelling over de richting van de strafzaak is dan weer specifiek voor ons onderzoeksmateriaal.

Omdat de niet-officiële scheidsrechter aangewezen wordt en/of lid is van de thuisspelende vereniging én omdat we veronderstellen dat hij door de uitspelers niet als objectief kan of wenst te worden gezien, verwachten wij een oververtegenwoordiging van strafzaken, waarin sprake is van een konflikt tussen uitspelers en niet-officiële scheidsrechters.

Allereerst willen wij dit hoofdstuk beginnen met de weergave van eigen en andere onderzoeksresultaten betrekking hebbende op de samenhang tussen het thuis- en uitspelen en het voorkomen van straffen of strafzaken (par. 8.2).

Aan de hand van dezelfde onafhankelijke variabelen, die ook gebruikt zijn in de tot dusverre gehanteerde diskriminantanalyse, willen we vervolgens nagaan welke factoren bijdragen aan het onderscheid tussen straffen ten aanzien van thuis- en uitklubs (par. 8.3). Omdat de meeste factoren het wedstrijdbelang en/of wedstrijdverloop weergeven willen we de analyses op wedstrijdnivo verrichten.

Omdat in een wedstrijd meerdere strafzaken kunnen voorkomen hebben wij besloten voor een duidelijker interpretatie van de gegevens, afzonderlijke analyses te verrichten voor resp. wedstrijden met 1, 2 en 3 strafzaken. Wedstrijden met meer dan drie strafzaken komen zo weinig voor dat resultaten hierom minder betrouwbaar zijn.

Overigens is bij deze analyses nog een methodiese opmerking op haar plaats. Bij wedstrijden met twee en meer strafzaken bedraagt het aantal groepen waartussen de variabelen onderscheid kunnen maken meer dan twee. In wedstrijden met bijvoorbeeld 2 strafzaken zijn 3 soorten wedstrijden mogelijk, respectievelijk 2 strafzaken voor thuis- of uitclub of één strafzaak voor beiden. Dit betekent dat er meer significante diskriminante functies kunnen optreden.

De eerste diskriminantfunctie scheidt de groepen maximaal. De tweede functie onderscheidt groepen het best op basis van informatie die niet verklaard wordt door de eerste diskriminantfunctie (Klecka, 1980; Tabachnick en Fidell, 1983).

Vervolgens willen wij in paragraaf 8.4 ingaan op de samenhang tussen de aard en richting van de overtreding en het thuis- en uitspelen.

Bij bespreking van deze samenhang wordt de strafzaak als analyse-eenheid gehanteerd. Argument voor deze keuze is, dat wij na willen gaan of de ernst van de scheidsrechterlijke sanktie en die van de tuchtkommissie verschilt ten aanzien van thuis- of uitclub indien wij de aard en richting van de overtreding konstant houden. Hoewel aangenomen mag worden dat met name een scheidsrechter zijn officiële straf zal baseren op de door hem geïnterpreteerde ernst van de overtreding en niet op het thuis- of uitspelen, willen we nagaan of de status van de scheidsrechter van invloed is op de wijze

van sanktionering ten aanzien van thuis- of uitklub. Bij de sanktie van de tuchtkommissie vragen wij ons niet zozeer af of in de toepassing ervan onderscheid gemaakt wordt tussen thuis- of uitklub, maar of de kommissie in haar sanktiebeleid korrigerend optreedt; we veronderstellen dat, indien de niet-officiële scheidsrechter een voorkeur aan de dag legt voor de uitklub in zijn strafbeleid, de tuchtkommissie bij dit strafbeleid een zekere korrektie hierin kan aanbrengen. Aandacht voor sankties betekent met andere woorden een keuze voor de strafzaak als analyse-eenheid hetgeen tevens een konsistentie van de beschrijving van sankties met hoofdstuk 7 betekent.

8.2. Onderzoek ten aanzien van de relatie thuis-uitspelen en de kans op overtredingen of strafzaken

In onderzoek is aan de relatie tussen thuis- en uitspelen en overtredingen veel aandacht besteed.

De aan deze samenhang ten grondslag liggende verklaringen kunnen we in een aantal punten samenvatten (Albrecht, 1976, 1982; Edwards, 1979; Ekkers en Hoefnagels, 1972; Fetz, 1959; Heisterkamp, 1975a, 1975b; Lefebvre, 1974; Schwartz, 1977; Varca, 1980; Volkamer, 1971).

1. objectieve feit van thuisvoordeel; thuisclubs behalen in het algemeen meer overwinningen; de bezoekende klub schat de kansen lager in, in verband met het uit-nadeel, men ervaart daardoor een gevoel van frustratie welke zich kan uiten in agressief gedrag (Ekkers en Hoefnagels 1972). Kranenborg (1980b) suggereert hierbij, dat, omdat thuisspelende teams vaker winnen, uitspelende teams meer verdedigen en daarom meer overtredingen maken (zie ook Bakker en Whiting, 1984).
2. sociale bepaaldheid van het thuisvoordeel. Thuisspelers zijn geneigd gemotiveerd gedrag te vertonen waarvan ze geleerd hebben het te associëren met de beloning van sociale goedkeuring, terwijl goede prestaties van uitspelers stilzwijgend of met afkeuring worden beoordeeld; Schwartz (1977) spreekt van "differential reinforcement". Impliciet is hier de aanwezigheid en invloed van het publiek aan de orde. Lefebvre (1974) stelt dat de uitklub op een vijandig publiek reageert door agressief op te treden ten opzichte

van de tegenstander; de agressie wordt verschoven van het publiek naar het veld (displacement-theorie).

Lefebvre geeft hierbij tevens een voorbeeld van de twee faktor -theorie (zie ook par. 2.3.4). Spelers proberen hun fysiologische prikkels te etiketteren; die prikkels kunnen uitspelers gedeeltelijk toeschrijven aan een vijandig reagerend publiek.

3. waarnemingspsychologische factoren; de uitklub komt terecht in een voor haar ongewoon opties waarnemingsveld (tribunes, publiek, beplanting rondom het veld, zie o.a. Edwards, 1979). Dit niet vertrouwd zijn met de situatie leidt tot onzekerheid, daardoor daalt de frustratietolerantie en laat de spelers in kritische situaties eerder agressief reageren (Fetz, 1959).
4. de scheidsrechter; Volgens Heisterkamp (1975a) is de positie van de scheidsrechter zodanig ("de eenzaamste man op het veld") dat hij bij bepaalde gevallen meer onbewust dan bewust steun zoekt, die hij, indien in het voordeel van de thuisclub fluitend, in ieder geval bij het publiek zal vinden (zie ook Gabler, 1976).
5. Hoewel buiten ons specifiek onderzoekskader, namelijk een onderzoek naar thuisvoordeel bij basketbalwedstrijden (Mizuchi, 1985) blijken nog een aantal andere factoren belangrijk.

Thuisvoordeel blijkt samen te hangen met karakteristieken van de stad: verenigingen uit stadskernen in tegenstelling tot verenigingen uit stedelijke agglomeraties ("suburbans"), verenigingen met kleine stadions en reeds lang bestaande verenigingen winnen vaker "thuis".

Wij hebben vervolgens, van andere onderzoeken, een aantal onderzoeksvariabelen vergeleken, die de verhouding weergeven tussen straffen (overtredingen) ten aanzien van thuis- en uitklub.

Overzicht 8.1.Literatuuroverzicht % straffen of overtredingen
ten aanzien van de uitclub

Albrecht	(1982)	waarschuwingen	65%
		uit het veld	71%
		strafschop tegen	74%
	(1982)	"alle" overtredingen	52%*
Ekkers	(1972)	officiële straffen	67%
Heisterkamp	(1975a)	uit het veld	77%
		strafschop tegen	74%
Lefebvre	(1974)	gele kaarten	78%
Volkamer	(1971)	officiële straffen	56%
Wolf	(1962)	uit het veld	61%

* uit dit onderzoek is (in tegenstelling tot de andere onderzoeken) door een aantal onafhankelijke deskundigen het aantal overtredingen bepaald.

Uit deze gegevens blijkt duidelijk dat de uit spelende club meer overtredingen maakt, c.q. strafzaken krijgt. Dat het hier in de meeste gevallen om 2/3 tot 3/4 van de gevallen gaat mag frappant genoemd worden.

Alleen het % van het onderzoek van Volkamer (in tegenstelling tot de andere onderzoeken betrekking hebbend op het amateurvoetbal) ligt iets lager.

Tabel 8.1 geeft de verhouding thuis-/uitspelen ten aanzien van de officiële straffen in het Limburgse afdelingsvoetbal.

Tabel 8.1.Verhouding officiële straffen t.a.v. thuis-
of uit spelende clubs (N= 2.664)

	%	(N)
thuisclub	45%	(1202)
uitclub	55%	(1462)
	----	-----
	100%	(2664)

Onze resultaten vertonen overeenkomst met die van Volkamer. Beide onderzoeken hebben betrekking op amateur-wedstrijden. Het is echter voorbarig aan deze twee onderzoeken de konklusie te verbinden dat er bij amateurs in tegenstelling tot bij profs bij het uitspelen minder sprake zou zijn van "frustrerende" omstandigheden.

8.3. Welke factoren bepalen het onderscheid tussen wedstrijden met strafzaken ten aanzien van thuis- of uitclub

Voordat we via diskriminantanalyse antwoord gaan geven op deze vraag willen we, omdat analyses verricht gaan worden voor wedstrijden met respectievelijk 1, 2 en 3 strafzaken de verhouding in deze wedstrijden beschrijven tussen strafzaken ten aanzien van thuis-uitclub.

Indien we voor wedstrijden met 2 en 3 strafzaken (zie tabel 8.2), die wedstrijden uitsluiten waarbij beide partijen in gelijke mate worden bestraft is de verhouding strafzaken ten aanzien van thuis- en uitclub, in zowel wedstrijden met 2 en 3 strafzaken 37-63.

Dit betekent dat toename van aantal strafzaken per wedstrijd leidt tot toename van het aandeel van de uit spelende club.

Tabel 8.2.

Verhouding strafzaken thuis-uitclub in wedstrijden met resp. 1, 2 en 3 strafzaken.

	thuisclub	uitclub	strafzaak	N
wedstrijd met 1 strafzaak	45%	55%		1115
<hr/>				
	thuisclub	uitclub	beide	N
wedstrijd met 2 strafzaken	17%	28%	55%	418
<hr/>				
	3 strafz. thuisclub	2 strafz. thuisclub 1 strafz. uitclub	1 strafz. thuisclub 2 strafz. uitclub	3 strafz. uitclub N
wedstrijd met 3 strafzaken	9%	37%	40%	15% 160

Wanneer we nu overgaan tot de analyses dient men te bedenken dat het hier om wedstrijden met strafzaken gaat. Dit betekent dat bepaalde factoren die een belangrijke bijdrage leverden aan het onderscheid al of niet strafzaken, de va-

riabelen scheidsrechter en klassenivo, een andere verdeling laten zien dan bij een vergelijking wedstrijden met en zonder strafzaken. 92% van wedstrijden met strafzaken wordt geleid door officiële scheidsrechters en de wedstrijden spelen zich vooral af op het eerste en tweede klassenivo (64% van het totaal). Daarom hebben wij, door deze "zelf-selektie" van wedstrijden, geen al te hoge verwachtingen ten aanzien van het percentage verklaarde variantie.

De resultaten zijn ondergebracht in tabel 8.3. Daarin zijn alléén die variabelen vermeld die een significante verandering in RAO's v bewerkstelligen ($P < .001$).

Tabel 8.3.

Diskriminantanalyses verhouding strafzaken thuis-uitclub bij wedstrijden met resp. 1, 2 en 3 strafzaken (N= resp. 1008, 418, 156). (Vermeld wordt bij alleen die variabelen die een significante verandering ($p < .001$) in RAO's V bewerkstelligen, de hoogte van de gestand. disk. funktiekoefficiënt)

variabele	wedstrijden		
	1 strafzaak	2 strafzaken	3 strafzaken
.winst/verlies	-.80	-.70	-.67
.status			
scheidsrechter	.45	.69	
.afstand	.27		
.aantal doelp.		.24	

verklaarde variantie	8%	7%*	11%*

De variabele winst/verlies is in alle analyses significant. Met name het verliezen blijkt een belangrijke determinant voor het opgelegd krijgen van strafzaken: voor zowel thuis als uitclub geldt: verlies betekent een grotere kans op strafzaken.

* Bij wedstrijden met 2 en 3 strafzaken komt één significante diskriminantfunctie voor. De hier vermelde percentages verklaarde variantie bij deze wedstrijden hebben betrekking op deze ene functie.

Omdat uitklubs vaker verliezen (zie hfdst. 5 par. 5.6) kan dit een verklaring zijn voor het, over het totaal gezien, grotere aandeel van de uitspelers bij strafzaken.

Het verliezen is in de door ons geraadpleegde literatuur eveneens als een belangrijke oorzaak van overtredingen of strafzaken beschreven (v.d. Brug, 1981; Lefebvre, 1974; Schmidt, 1979; Volkamer, 1971).

De tabellen 8.4 t/m 8.6 verduidelijken de invloed van het al dan niet verliezen op het voorkomen van strafzaken. Interessant is het overigens dat, indien we wedstrijden met gelijke spelen bezien (zie ook tabel 8.4 en 8.5), waarin in feite het effect van winst/verlies wordt geneutraliseerd, ook in deze wedstrijden uitklubs meer strafzaken opgelegd krijgen.

Een algemeen aanvaard principe in het voetbal en naar we aannemen ook in het afdelingsvoetbal is, dat vooral in thuiswedstrijden de winst behaald moet worden. Dit betekent dat uit spelende elftallen meer verdedigend zullen opereren. Onderzoek (zie Bakker en Whiting, 1984; en hfdst. 3: overzicht 3.1) wijst uit dat een verdedigende tactiek in het voetbal de kans vergroot dat overtredingen/strafzaken voorkomen. Met andere woorden het grote aandeel van de uitklubs in het aantal strafzaken kan niet alléén uit frustratie verklaard worden. Het spelen met een verdedigende techniek wijst meer op een leerteoreties principe.

De variabele status scheidsrechter is in 2 analyses significant: met name uitspelers worden door niet-officiële scheidsrechters gestraft (tabel 8.4 en 8.5 in de bijlage). Bij wedstrijden met 2 strafzaken komt het geen enkele maal voor dat een niet-officiële scheidsrechter de thuisclub alléén straft; daartegenover wordt bij 58% van deze wedstrijden alléén de uitclub bestraft. Van alle strafzaken die een niet-officiële scheidsrechter aanmeldt heeft 76% (N= 158) betrekking op de uit spelende club.

Dit resultaat bevestigt onze veronderstelling dat bij de niet-officiële scheidsrechters vergeleken met de officiële een versterking van het intern rolconflict plaats vindt: thuispelers worden beduidend minder bestraft. Tevens bevestigt dit een aspect van de cognitieve theorieën waarin sprake is van het ervaren van een dissonantie, indien men, individuen die men goed kent, zou straffen.

De belangrijkheid van de twee andere significante variabelen is beperkt: zij zijn slechts in één analyse significant en

de waarde van de diskriminantfunctie is betrekkelijk laag: Bij wedstrijden met één strafzaak komen bij een kleine afstand meer strafzaken ten opzichte van de thuisclub voor en bij een gemiddeld grote afstand meer strafzaken ten opzichte van de uit spelende club. Een verklaring voor dit resultaat is vooralsnog moeilijk te geven.

Bij wedstrijden met twee strafzaken waarin veel doelpunten gescoord worden krijgt ofwel de thuisclub dan wel de uitclub in veel gevallen beide strafzaken opgelegd. Doelpunten zorgen bij deze wedstrijden voor een versterking van een wellicht reeds aanwezige frustratie.

Na verwerking van de gegevens uit de zojuist besproken diskriminantanalyses bleef voor ons nog een vraag onbeantwoord. Is het verliezen en de omzetting daarvan in overtredingen of strafzaken mede afhankelijk van of bepaald door het type scheidsrechter dat de wedstrijd leidt. Onder het type scheidsrechter verstaan we de door ons gehanteerde drie-deling in hoofdstuk 7: officiële scheidsrechters in respectievelijk de eerste en tweede, en derde en vierde klasse en niet-officiële scheidsrechters.

Geeft met name verlies voor de thuisspelende of uit spelende club in wedstrijden geleid door niet-officiële een evenredige kans op een strafzaak. Onze vraag hebben wij alleen via wedstrijden met één strafzaak trachten te beantwoorden, omdat meerdere strafzaken in één wedstrijd nauwelijks door niet-officiële worden gegeven.

Tabel 8.7.

Percentage wedstrijden waarin resp. de thuis- of uitclub verliest en een officiële straf krijgt opgelegd, per scheidsrechterscategorie (wedstrijden met 1 strafzaak

N= 1115)

	officiële scheidsrechters		niet-officiële scheidsrechters
	1/2 klasse	3/4 klasse	
verliezende thuisclub	60%	62%	46%
verliezende uitclub	60%	69%	85%

In wedstrijden geleid door officiële scheidsrechters bestaat er globaal genomen een ongeveer even grote kans dat indien de thuis- of uitclub verliest zij een strafzaak toegewezen krijgen. Met andere woorden verlies betekent voor beide par-

tijen een evenredige omzetting van het verlies in overtredingen of agressief gedrag.

Bij wedstrijden geleid door niet-officiëlen liggen deze cijfers totaal anders. Zelfs in wedstrijden waarin de thuisclub verliest zorgt zij voor "slechts" 46% van het totaal aantal strafzaken in die wedstrijden, terwijl de verliezende uitclub 85% van het aantal strafzaken voor haar rekening neemt. Vanuit de spelerspositie bezien kan de niet-officiële scheidsrechter als niet-objektief beschouwd worden; verlies zou door uitspelers dan nog een ekstra frustratie betekenen, waardoor er gereede kans bestaat dat deze frustratie omgezet wordt in agressie.

Omdat de verliesfaktor voor zowel thuis- als uitclub bij officiëlen in de derde en vierde klasse bijna in gelijke mate wordt omgezet in strafzaken kunnen we ons niet voorstellen dat verlies voor de thuisclub onder leiding van een niet-officiële scheidsrechter een andere betekenis zou hebben.

De konklusie moet derhalve luiden dat gezien zijn binding met de thuisclub de wedstrijdleader een zekere mate van partijdigheid vertoont bij het waarnemen en beoordelen van bepaalde spelsituaties in de wedstrijd.

Een konklusie die in de volgende anekdotes tot uiting komt:

reaktie bestuur uit spelende club op de wedstrijd-leider:

"... door een duidelijke voorkeur aan de dag te leggen voor ploeg X en de spelregels slechts in het voordeel van "zijn" elftal te laten blijken"

"... niet alleen door het negeren van zware overtredingen van "zijn" spelers maar vooral door de wedstrijd niet tijdig af te fluiten..."

"... en floot af toen zijn club eindelijk de gelijkmaker scoorde."

gestrafte speler:

"het is herhaaldelijk het geval dat als men uit moet spelen en de tegenstander zelf voor een scheidsrechter moet zorgen, deze wedstrijd partijdig gefloten wordt."

8.4. Samenhang tussen thuis-uitspelen en aard-richting overtreding

Zoals in de inleiding van dit hoofdstuk is besproken willen we nagaan in hoeverre er samenhang bestaat tussen de aard en richting van de strafzaak en het thuis- en uitspelen. Met name interesseert ons de veronderstelde relatieketen uitspelen-frustratie-reaktieve agressie.

Dat wij in deze paragraaf de sanktie van scheidsrechter en tuchtkommissie behandelen wordt niet zozeer verklaard door een veronderstelling dat de scheidsrechter in het toepassen van sankties rekening houdt met het thuis- of uitspelen maar vindt meer zijn oorzaak in de aard van ons onderzoeksmateriaal. Omdat niet-officiële scheidsrechters gekozen worden door en behoren tot de thuisclub veronderstellen wij dat zij niet alleen de thuisspelers minder bestraffen (zie paragraaf 8.3) maar dat zij hen ook lichter zullen bestraffen; ten aanzien van de sanktie van de tuchtkommissie verwachten we dat zij sankties van de niet-officiële scheidsrechters ten opzichte van de uitspelende ploeg met enige gereserveerdheid zal beoordelen en wellicht korrigerend zal optreden.

Wij zijn per scheidsrechterscategorie nagegaan in hoeverre zij in het toepassen van officiële straffen ten aanzien van thuis- of uitclub onderscheid maken in de aard en richting van de overtreding.

De resultaten hiervan worden in tabel 8.8A en 8.8B weergegeven; tabel 8.8A geeft allereerst, omdat dit in de analyses van paragraaf 8.3 nog niet als zodanig is weergegeven, de incidentie van respectievelijk strafzaken ten aanzien van thuis- en uitclub per scheidsrechterscategorie.

Tabel 8.8A.

Incidentie strafzaken t.a.v. thuis- en uitclub* per scheidsrechterscategorie.

		scheidsrechterscategorie		totaal
		officiële	niet-off.	
		1/2 klasse	3/4 klasse	
incidentie thuis	18	10	1.1	
incidentie uit	20	12	3.2	

* incidentie strafz. : $\frac{\text{aantal strafz. thuis of uitclub}}{\text{aantal wedstrijden}} \times 100$

Tabel 8.8B.

Aandeel uitklub in type strafzaak
per scheidsrechterscategorie (N= 1462)

type strafzaak	scheidsrechterscategorie			totaal
	officiëlen 1/2 klasse	niet-off. 3/4 klasse		
instr./speler	50%	53%	59%	51%
instr./scheidsr.	60%	57%	91%	62%
reakt./speler	45%	52%	53%	48%
reakt./scheidsr.	57%	57%	95%	60%
	---	---	---	---
totaal	52%	55%	76%	55%

Door ons is verondersteld dat uitspelers reactieve agressie zouden begaan. Echter, voor alle scheidsrechterscategorieën geldt dat niet verschillen in aard van de strafzaak, maar juist in richting ervan optreden. Thuis- en uitspelers worden in ongeveer gelijke mate bestraft met overtredingen ten opzichte van spelers; opvallend is dat op het eerste en tweede klassenivo thuisspelers daarbij meer reactieve overtredingen begaan. Uitspelers worden meer bestraft met overtredingen ten opzichte van de scheidsrechter; een konklusie die vooral opgaat bij wedstrijden geleid door niet-officiëlen. Het zal duidelijk zijn dat de binding van de niet-officiëlen met de thuisclub, al dan niet terecht door de uitspelers als niet objectief beoordeeld, hierin een belangrijke rol speelt.

Omdat niet-officiëlen bijna overwegend uitspelers bestraffen ten aanzien van hun scheidsrechterspositie is het in dit verband zinvol, de resultaten van tabel 7.6B en 7.7 uit hoofdstuk 7 te memoreren.

Uit deze tabellen werd o.a. de konklusie getrokken dat met name reactieve overtredingen ten opzichte van niet-officiële scheidsrechters gevolgd worden door een onvoorwaardelijke schorsing van de tuchtkommissie. Dit betekent dus dat gezien de resultaten van tabel 8.8B vooral uitspelers deze onvoorwaardelijke straffen oplopen.

Ook Ekkers en Hoefnagels (1972) komen tot gelijksoortige resultaten: de verhouding strafzaken thuis-uit is bij verbale agressie (bijna uitsluitend ten opzichte van de scheidsrechter) 5:1 en bij (poging tot) fysieke agressie (bijna uitsluitend ten opzichte van spelers) 1:1.

Een verklaring voor dit resultaat is volgens hen moeilijk te geven. Ons inziens kan een veronderstelling voor de resultaten zijn dat het behalen van winst voor de thuisclub zo'n vaststaand gegeven, is dat iedere (dreigende) blokkering ervan leidt tot overtredingen ten opzichte van spelers; wij gaan er hierbij van uit dat overtredingen ten opzichte van spelers meer uitdrukking zijn van het direkte wedstrijdverloop dan de meer indirekte (verbale) agressie ten opzichte van de scheidsrechter.

Vanuit de positie van de uitspelers geredeneerd kan de scheidsrechter om welke reden dan ook als "thuisfluiter" worden waargenomen en/of ervaren, hetgeen uiteraard de kans op agressie ten opzichte van zijn positie aannemelijk maakt. De veronderstelling door ons geopperd, dat de uit spelende club om wat voor reden dan ook (thuisvoordeel, omgeving, scheidsrechter) meer gefrustreerd is of raakt dan de thuisclub en meer reaktieve overtredingen begaat wordt door de gegevens niet bevestigd. Met andere woorden, de resultaten zijn niet in overeenstemming met de frustratie-agressie hypothese.

Indien we per scheidsrechterscategorie nagaan in hoeverre ten aanzien van thuis- of uitclub verschillen optreden in scheidsrechterlijke sanktie blijken deze verschillen konform onze veronderstellingen gering (zie bijlage tabel 8.9, waarin gespecificeerd is in aard en richting overtreding). Opvallend is alleen dat als niet-officiële de thuisspelers bestraffen, en zij doen dit slechts bij 23% van alle door hen aangemelde strafzaken, zij thuisspelers meer uit het veld sturen.

Onze veronderstelling hierbij is dat de thuisspeler indien door de niet-officiële scheidsrechter bestraft, een zodanig ernstige overtreding gemaakt moet hebben, dat slechts een ernstige scheidsrechterlijke sanktie kan volgen. Tenslotte hebben wij ons afgevraagd of de tuchtkommissie in haar sanktiebeleid onderscheid maakt tussen thuis- en uitclub.

Over het algemeen zijn er geen grote verschillen aanwezig. Het percentage onvoorwaardelijke straffen ten aanzien van de thuisclub bedraagt 63 en ten aanzien van de uitclub 61.

Ook indien we per scheidsrechterscategorie differentieren naar aard en richting van de overtreding en/of scheidsrechterlijke sanktie treden weinig grote verschillen op. Voor de overzichtelijkheid hebben wij in tabel 8.10 alleen de per-

centages onvoorwaardelijke straffen per scheidsrechterscategorie weergegeven (bijlage tabel 8.11 geeft informatie gespecificeerd naar aard en richting van de overtreding).

Tabel 8.10.

% onvoorwaardelijke straffen tuchtkommissie t.a.v. thuis- en uitklub per scheidsrechterscategorie (alle strafzaken: N= 2664)

	scheidsrechterscategorie		niet-off.	totaal
	officieel 1/2 klasse	3/4 klasse		
% onvoorw. straffen t.a.v. thuisklub	61	65	85	63
% onvoorw. straffen t.a.v. uitklub	58	60	80	61
	--	--	--	--
totaal	59	62	81	62

Dat bij officiële scheidsrechters in de eerste en tweede klasse meer onvoorwaardelijke straffen aan de thuisklub worden gegeven is te verklaren vanuit het relatief grote aandeel van de thuisklub van reaktieve overtredingen ten opzichte van spelers; overtredingen, die door scheidsrechters zwaar worden bestraft.

De oververtegenwoordiging van percentages onvoorwaardelijke straffen van de thuisklub bij officiëlen in de derde en vierde klasse is moeilijk te verklaren. Vooral, indien we de strafzaken specificeren in aard en richting, blijkt de thuisspeler bij instrumentele overtredingen ten opzichte van spelers zwaarder door de tuchtkommissie te worden bestraft. De belangrijkste konklusie ten aanzien van de niet-officiëlen is dat onze veronderstelling dat de tuchtkommissie sankties ten opzichte van uitspelers milder bestraft door de resultaten wordt tegengesproken. Immers, zowel thuis als uitspelers, worden vergeleken met de sankties van tuchtkommissie bij de officiëlen meer onvoorwaardelijk gestraft. Onze konklusie uit hoofdstuk 7 dat de tuchtkommissie ten opzichte van de spelers de niet-officiële scheidsrechter als volwaardig gezagsdrager erkend wenst te zien zou derhalve gehandhaafd kunnen blijven.

8.5. Samenvatting

Wanneer we nagaan in hoeverre wedstrijden waarin vooral strafzaken aan de thuisklub gegeven worden, verschillen van wedstrijden waarin vooral de uitklub strafzaken krijgt, blijkt het belangrijkste verschil in deze wedstrijden de uitslag te zijn: verliezen betekent voor zowel thuis als uitklubs gemiddeld meer strafzaken.

Met andere woorden een sport waarin het kompetitiesysteem, gehanteerd wordt zoals in de voetbalsport, leidt ertoe dat "het winnen" centraal staat; wordt het doel geblokkeerd dan is er een gerede kans dat overtredingen c.q. strafzaken volgen.

In die zin is de frustratie-agressie theorie op deze situatie toepasbaar.

Eén van de elementen van deze theorie is dat agressie, voortkomend uit frustratie eerder een reactief karakter zal dragen. Dit zou betekenen dat, toegepast op ons onderzoeksmateriaal, de uitklub over het gehele seizoen gezien vaker verliezend, meer zou voorkomen bij reactieve overtredingen ten opzichte van speler of scheidsrechter; onze resultaten geven hiervoor echter geen duidelijke bewijzen.

Het onderscheid instrumenteel/reactief is namelijk minder duidelijk dan het onderscheid speler/scheidsrechter: aan uitspelers worden meer strafzaken opgelegd waarin een overtreding ten opzichte van de scheidsrechter centraal staat. Het groter aandeel van de uitklubs is niet alleen via het verliezen te verklaren; immers ook in gelijke spelen krijgen zij meer strafzaken.

Dit laatste resultaat is waarschijnlijk een gevolg van een verdedigende tactiek van de uitklub; onderzoek heeft uitgezeten dat met een dergelijke tactiek de kans op overtredingen groot is (Bakker en Whiting, 1984).

Een andere belangrijke konstatering uit dit hoofdstuk is, dat voor het onderscheid strafzaken thuis - uitklub de status van de scheidsrechter belangrijk is: niet-officiële bestraffen meer uitspelers (81%).

Analyse van dit laatste gegeven deed bij ons het vermoeden rijzen dat zelfs de uitslag mede bepaald zou kunnen worden door de niet-officiële. Van de 3500 wedstrijden (van hfdst. 5) zijn we daarom nagegaan in hoeverre er samenhang bestaat tussen de uitslag en de status van de scheidsrechter. Welis-

waar werd door de thuisclub in wedstrijden met niet-officiëlen méér gewonnen 49% ten opzichte van de twee andere scheidsrechterscategorieën 41 en 43% maar de samenhang (τ B) was niet significant.

Gezien de binding van de niet-officiëlen met de thuisclub, zou men van de tuchtkommissie enige gereserveerdheid verwachten bij het toepassen van sankties naar aanleiding van strafzaken aanhangig gemaakt door niet-officiëlen.

De resultaten wijzen echter uit dat de (strengere) sankties van de niet-officiëlen gevolgd worden door, vergeleken met de andere scheidsrechterscategorieën, een hoog percentage onvoorwaardelijke straffen (82%).

HOOFDSTUK 9.

KONKLUSIES EN AANBEVELINGEN

In dit hoofdstuk staan twee vragen centraal.

1. Wat is de wetenschappelijke betekenis van de resultaten; wat is de bruikbaarheid van de gehanteerde onderzoeksmethode en de door ons gebruikte theoretische uitgangspunten (par. 9.1).
2. Wat is de praktiese betekenis van de resultaten; bij deze vraag willen we ingaan op de door ons geformuleerde algemene probleemstelling.
Welke konklusies kunnen we trekken uit de resultaten betrekking hebbend op aantal en aard van strafzaken in het amateurvoetbal; welke factoren beïnvloeden strafzaken en welke gevolgen hebben zij (par. 9.2).

Beide paragrafen worden afgesloten met respektievelijk onderzoeks- en beleidsaanbevelingen.

9.1. Wetenschappelijke betekenis resultaten

9.1.1. Teorie

De opmerkingen over de door ons gebruikte theorieën zijn te onderscheiden in opmerkingen over de zogenaamde agressietheorieën, deze theorieën pogen het spelersgedrag te verklaren, en over rol- en cognitieve theorieën, die met name het scheidsrechtersgedrag trachten te doorgronden.

Voordat we ingaan op deze theorieën stellen we vast dat geen standpunt is ingenomen over de inhoud van het begrip agressie. De belangrijkste reden hiervoor is dat wij van mening zijn dat het onmogelijk zal zijn een definitie van agressie te geven, waarin rekening is gehouden met alle in de literatuur gevonden nuancerings. Daarom hebben wij slechts de contouren geschetst waarbinnen sprake zal zijn van agressief gedrag. Ons inziens zijn in ieder geval de elementen opzet, schade en normstrijdigheid aanwezig bij agressief gedrag. Omdat er bijna altijd discussie plaatsvindt over het al dan niet aanwezig zijn van de drie door ons genoemde elementen kunnen we het begrip agressie beschouwen als een ideaaltipe.

Agressietheorieën

Scheidsrechterlijke beslissingen vormen de bron van ons onderzoeksmateriaal. Iedere beslissing is het gevolg van het door de scheidsrechter gehanteerde selektiemechanisme; een mechanisme dat niet voor alle scheidsrechters identiek is. Strikt gezien is het de vraag, of alle overtredingen die tot een strafzaak leiden, beschouwd kunnen worden als uitingen van agressief gedrag. Scheidsrechters interpreteren spelsituaties én daarmee gepaard gaande overtredingen nu eenmaal verschillend.

Ondanks deze verschillen kunnen we ervan uitgaan dat in veel gevallen sprake is geweest van agressief gedrag; hiervan uitgaande is het hanteren en toepassen van de zogenaamde agressietheorieën aanvaardbaar.

De vraag die men zich aan het eind van een onderzoeksverslag kan stellen is welke agressietheorie nu het meest bruikbaar is geweest.

Wij hebben duidelijk gemaakt dat veel onderzoeken naar agressie in de voetbalsport de gehanteerde variabelen nauwelijks koppelen aan theoretische uitgangspunten.

In ons onderzoek hebben wij de koppeling tussen variabelen en agressietheorieën tot stand gebracht met behulp van drie factoren: het belang van de wedstrijd, de sociale kontekst en het thuis-uitspelen.

Een eerste konklusie is dat alle drie factoren in meer of mindere mate een rol spelen bij het vergelijken van wedstrijden met instrumentele of reaktieve overtredingen en wedstrijden zonder strafzaken; in één of meerdere (diskriminant-) analyses bleken de factoren significant.

Dit betekent dat de met deze vormen van agressie verbonden frustratie-agressie-, emotie-aktivatie- en leertheorie bruikbaar zijn geweest.

Door de aard van ons onderzoeksmateriaal konden wij vooral beschikken over variabelen die het wedstrijdbelang vertegenwoordigen.

De meeste van deze belangvariabelen zijn belangrijk bij het onderscheid tussen wedstrijden met strafzaken (met name wedstrijden met instrumentele overtredingen) en wedstrijden zonder strafzaken. Vooral variabelen die het direkte wedstrijdverloop vertegenwoordigen zijn hierbij belangrijk. Dit resultaat kan min of meer logies genoemd worden; factoren die direkt bij het wedstrijdgebeuren betrokken zijn, moeten ge-

acht worden een vorm van agressie die functie in het spel heeft, namelijk de instrumentele agressie, te kunnen verklaren.

De afstand is de enige "belangvariabele" die een significante bijdrage levert aan het onderscheid tussen wedstrijden met reactieve overtredingen ten opzichte van de scheidsrechter en wedstrijden zonder strafzaken.

Omdat deze variabele verder van het wedstrijdgebeuren afstaat was het, achteraf gezien, wellicht beter geweest haar in te delen bij de zogenaamde sociale kontekstvariabelen. Afgezien van het feit of de afstand nu een belangdimensie danwel een sociale kontekst vertegenwoordigt is ons inziens een belangrijker konklusie dat het in veel gevallen moeilijk is aan te geven of een bepaalde categorie variabelen (zoals bijvoorbeeld de "belangfactoren") zich uit in instrumenteel of reactief agressief gedrag.

De twee vormen van agressie zijn nauw met elkaar verweven. Niet alleen is het vaak in de praktijk moeilijk uit te maken of gedrag een uiting is van instrumentele of reactieve agressie, ook is het aannemelijk (Ekkers en Hoefnagels, 1972) dat instrumentele agressie, reactieve agressie in de hand werkt.

Dit alles doet ons konkluderen dat de werking van de verschillende agressie-theorieën niet altijd strikt te scheiden is. In de praktische situatie zal het derhalve moeilijk uit te maken zijn welke specifieke agressietheorie van toepassing is. Met name bij het voorspellen of verklaren van reactieve agressie, agressie met in principe geen functie in het spel, spelen allerlei andere mechanismen een rol; mechanismen die in een onderzoek als hier beschreven niet aan de orde zijn gekomen.

Een laatste konklusie ten aanzien van de bruikbaarheid van de agressietheorieën is, dat onze onderzoeksvariabelen geen antwoord geven op het waarom van agressief gedrag, maar antwoord kunnen geven op de vraag "wanneer bestaat er gereede kans op agressie".

Rol- en cognitieve theorieën

Er is op gewezen dat, hoewel veel onderzoeken uitgaan van de door de scheidsrechter geregistreerde overtredingen, zij weinig aandacht schenken aan de theoretische betekenis van de positie en rol van de scheidsrechter.

Ons materiaal maakt duidelijk dat juist in dit soort onderzoeken sprake is van "rate producing behavior"; het grote verschil tussen officiële en niet-officiële scheidsrechters is, dat de laatste categorie nauwelijks strafzaken aanmeldt. Bij een vergelijking tussen officiële onderling zijn er verschillen in typen gekonstateerde overtredingen: officiële op een hoog klassenivo konstaten meer instrumentele overtredingen ten opzichte van spelers; officiële in de lagere klassen (evenals de niet-officiële) rapporteren meer instrumentele overtredingen ten opzichte van hun eigen positie; in dit geval is het wellicht beter te spreken van gedrag dat verschil veroorzaakt in de aard van de gekonstateerde overtredingen en niet in het aantal overtredingen.

Wij zijn er ons van bewust dat de door ons toegepaste aspecten van rol- en cognitieve theorieën vooral betrekking hebben op de specifieke aard van ons materiaal, namelijk het onderscheid tussen officiële en niet-officiële scheidsrechters.

Ondanks het feit dat in veel onderzoeken alléén officiële scheidsrechters wedstrijden leiden moet het ons inziens mogelijk zijn een aantal "scheidsrechters-variabelen" op te nemen in toekomstig onderzoek; te denken valt hierbij aan bijvoorbeeld de leeftijd van scheidsrechters of het aantal jaren ervaring met het leiden van wedstrijden. Deze variabelen zouden dan als mogelijke verklaring kunnen dienen voor het waarnemen, beoordelen en rapporteren van overtredingen of strafzaken.

Dit betekent dat de rol- en cognitieve theorieën die in het onderzoek het scheidsrechtersgedrag theoretisch trachten te verklaren ook in andere onderzoeken functioneel kunnen zijn.

Relatie theorie - methode

Onze laatste opmerking over de door ons gebruikte theorieën heeft te maken met de samenhang tussen onderzoeksmethode en theorietoepassing.

In hoofdstuk 1 hebben wij aangegeven dat de keuze van strafdossiers als onderwerp van onderzoek o.a. tot gevolg had dat wij geen spelers benaderden om bijvoorbeeld hun mening over agressief gedrag te vernemen. De mening van spelers kan uiteraard in een dergelijk onderzoek uiterst functioneel zijn.

Twijfel of, zoals in ons onderzoek, inderdaad in alle gevallen sprake is geweest van agressief gedrag zou men, bijvoorbeeld, kunnen verminderen door niet alleen af te gaan op de

scheidsrechterlijke beoordeling, maar door ook het oordeel van de betrokken partijen erin te betrekken (zie ook Gabler, 1976). Immers indien alle partijen het erover eens zijn dat een opzettelijke overtreding heeft plaats gevonden, kan men ervan uitgaan dat sprake is van agressief gedrag.

Een dergelijke aanpak stuit echter op een aantal specifieke problemen; problemen die we aan de hand van ons eigen onderzoeksmateriaal willen beschrijven.

De rapportformulieren strafzaken (bijlage 1.3 en 1.4) geven beide clubs de gelegenheid aan te geven welke omstandigheden aanleiding hebben gegeven tot de overtreding; tevens wordt de partijen de gelegenheid geboden in een toelichting hun visie op het gebeurde te geven. Deze toelichting is door ons in één op de zes strafzaken gekodeerd als het al dan niet juist zijn van de scheidsrechterlijke beslissing. De gestrafte partij verwijst bij de vraag naar de omstandigheden die geleid hebben tot de scheidsrechterlijke sanktie in 19% van de strafzaken naar het gedrag van de tegenspeler en in 24% naar het scheidsrechterlijk gedrag. Voor de niet gestrafte partij is het percentage in beide gevallen 4%.

Bij de toelichting op het gebeuren blijkt dat in ca. 80% van de strafzaken slechts een versie van het gebeuren wordt gegeven, zonder dat wordt ingegaan op het al dan niet juist zijn van de scheidsrechterlijke beslissing.

Van de overige 20% blijkt 15% van de gestrafte en 4% van de niet gestrafte partij het niet eens te zijn met de beslissing van de scheidsrechter.

Wij willen met deze gegevens duidelijk maken dat bij o.a. inhoudsbepaling van agressie rekening gehouden moet worden met de interpretatie van het gebeuren door met name de gestrafte partij; deze partij geeft in het licht van het zo gunstig mogelijk weergeven van de situatie, een interpretatie gericht op een te verwachten sanktie. Dat deze weliswaar interessante vragen niet meegenomen zijn in het onderzoek heeft daarom vooral een theoretische achtergrond: wij menen dat dergelijke vragen gerelateerd kunnen worden aan o.a. het symbolies interaktionisme dat o.a. theoretische onderbouw levert voor "het definiëren van de situatie (o.a. Cicourel, 1976; Zijderveld, 1973; Sykes en Matza, 1968; de Ridder, 1980); met andere woorden een theoretische inbreng die duidelijk verschilt van de door ons gehanteerde agressietheorieën.

9.1.2. Methode

Naast opmerkingen over de gehanteerde theorieën en de relatie tussen theorie en methode is een metodische opmerking op zijn plaats; het gaat om de wijze van het definiëren van agressief gedrag.

Wij hebben respectievelijk wedstrijden met alléén waarschuwingen (N= 285) en alleen uit het veldzendingen (N= 829) vergeleken met een ongeveer even groot aantal wedstrijden zonder strafzaak. De eerste vergelijking leverde een verklaarde variantie op van 31% met de variabelen klassenivo, status scheidsrechter, seizoensverloop, doelpuntenverschil en rangverschil; de tweede vergelijking, alleen uit het veldzendingen leverde een verklaarde variantie op van 10% met de variabelen urbanisatiegraad en status scheidsrechter. Met andere woorden een verschillende operationalisatie van agressief gedrag beïnvloedt het % verklaarde variantie en aantal én aard van de significante variabelen.

9.1.3. Plaats onderzoek in bestaande onderzoekstraditie

Allereerst willen wij dit onderzoek plaatsen in de rij van andere onderzoekingen op dit gebied en vervolgens relateren aan de andere resultaten van het Deelproject "De invloed van spelregels op spelgedrag en spelverruwing".

Alleen al vanuit het gezichtspunt van het verschaffen van informatie is een onderzoek zoals hier uitgevoerd met een analyse van méér dan 12.000 wedstrijden waardevol geweest. Theoretische bespiegelingen over bijvoorbeeld het thuisvoordeel krijgen een empirische basis; ook in het laagste amateurvoetbal blijkt immers de thuisclub vaker te winnen en (gedeeltelijk) daarmee samenhangend minder strafzaken opgelegd te krijgen.

Een ander voordeel van dit onderzoek is, naast de grootschaligheid, dat, in tegenstelling tot de meeste andere onderzoeken op dit terrein, telkenmale een vergelijking gemaakt kon worden tussen wedstrijden met en zonder strafzaken. Ons inziens krijgen de resultaten door het hanteren van een dergelijke controle-groep meer reliëf.

Getracht is in dit onderzoek de theorievorming ten aanzien van agressie of agressief gedrag enigszins krities te bezien; daarbij is getracht de positie en rol van de scheidsrechter enig theoreties fundament te geven. Dit laatste wordt door de meeste onderzoeken achterwege gelaten.

Afgezien van de verschillen in methode en populatie, in vergelijking met andere onderzoeken, stemmen de resultaten in grote lijnen overeen. Dit betekent dat het voorkomen van strafzaken beïnvloed wordt door factoren die ook in andere onderzoeken mede bepalend zijn voor agressief gedrag; namelijk het wedstrijdbelang, het verliezen en (daarmee samenhangend) het uitspelen.

In het eerste hoofdstuk is de plaats van dit onderzoek uitgelegd in het kader van het Deelproject "invloed van spelregels op spelverruwing en spelbederf" aan de Rijksuniversiteit Limburg.

Resultaten van andere onderzoeken in dit deelproject toonden aan dat in de voetbalsport zowel scheidsrechters onderling als spelers onderling weinig overeenstemming vertoonden in het beoordelen van spelregels en spelsituaties.

Doordat de voetbalsport mogelijkheid biedt tot ruime interpretatie van de spelregels is tevens de bron aanwezig voor het verschillend beoordelen van datgene wat als agressief gedrag beschouwd mag worden.

Onze onderzoeksresultaten maken duidelijk dat, indien we scheidsrechters onderverdelen in een aantal categorieën, deze categorieën verschillen laten zien in aantal en aard van de aangemelde strafzaken; dit resultaat sluit derhalve aan bij de andere resultaten van het deelproject.

Dit verschil in scheidsrechterlijke toepassing van de spelregels maakt eens te meer duidelijk dat datgene wat oorspronkelijk als onderzoeksvraag bij ons was opgekomen, namelijk de relatie tussen selectiemechanismen van scheidsrechters en hun feitelijk gedrag op het veld, nader onderzoek verdient.

Een dergelijke relatie als onderzoek kent uiteraard een groot aantal varianten. Aanbeveling zou het verdienen het feitelijk gedrag op het veld niet alleen te beperken tot strafzaken, maar alle door de scheidsrechter waargenomen overtredingen in het onderzoek op te nemen, hoewel wij er ons van bewust zijn dat de praktische uitvoering van een dergelijk onderzoek niet eenvoudig zal zijn.

Door alle overtredingen in een dergelijk grootschalig onderzoek op te nemen zou o.a. inzicht verkregen kunnen worden in de samenhang tussen aantal en aard van de overtredingen en aantal en aard van de strafzaken.

Naast mogelijkheden van ander onderzoek is het opnemen van andere variabelen in het type onderzoek, zoals door ons is uitgevoerd, mogelijk:

Bij een vergelijking van wedstrijden met en zonder strafzaken:

- uitslag vorige wedstrijd(en) - in hoeverre werkt winst-verlies door op het spelersgedrag.
- leeftijd, ervaring scheidsrechter - invloed op het al dan niet waarnemen en beoordelen van spelsituaties.

Bij een analyse van wedstrijden met strafzaken:

- stand van de wedstrijd op het moment van de strafzaak - in hoeverre speelt "dreigend verlies" of "vasthouden van de winst" een rol.
- plaats op het veld van de overtreding of strafzaak.

Overigens is, na het door ons geanalyseerde seizoen 80-81, de mogelijkheid aanwezig op de strafformulieren, via een voorgedrukte tekening van het speelveld, aan te geven waar de overtreding werd gekonstateerd. Daardoor zou duidelijker kunnen worden in hoeverre inderdaad een defensieve tactiek van invloed is op het maken van overtredingen (Gabler, 1976; Bakker en Whiting, 1984).

9.2. Praktiese betekenis resultaten

De praktische betekenis van de resultaten willen we beschrijven aan de hand van de algemene probleemstelling: "in hoeverre komen wedstrijden met strafzaken voor in het amateurvoetbal en welke factoren zijn hierop van invloed; wat zijn de belangrijkste kenmerken van strafzaken en welke sancties worden bij strafzaken toegepast".

9.2.1. De algemene situatie in het afdelingsvoetbal

De allereerste vraag die wij na het hier beschreven onderzoek willen beantwoorden is of aantal en aard van de strafzaken een uitspraak wettigt over de ernst van de situatie in het afdelingsvoetbal.

Uiteraard speelt bij het antwoord op deze vraag een rol, hoe de vergelijking met resultaten van ander onderzoek is uitgevallen.

Ons is geen onderzoek bekend met ongeveer dezelfde populatie als onderwerp van onderzoek. Het betaalde voetbal levert

over het algemeen meer strafzaken of wedstrijden met strafzaken op (o.a. Begerau, 1981; Lefebvre, 1974); het onderzoek van Volkamer (1971) met een populatie van amateurvoetbalwedstrijden resulteert in meer wedstrijden met (64%) dan zonder strafzaak (36%).

In ons onderzoek is de verhouding wedstrijden met en zonder strafzaken 1:7; echter, als men tot de konklusie wil komen dat de situatie in het afdelingsvoetbal derhalve meevalt dient een belangrijke vaststelling van het onderzoek te worden vermeld: de status van de scheidsrechter (onderscheid in officiële en niet-officiële scheidsrechters) drukt een belangrijk stempel op onze resultaten.

Niet-officiële scheidsrechters, die ruim 40% van het aantal wedstrijden leiden, maken relatief weinig officiële strafzaken aanhangig. De konklusie uit ons onderzoek hieromtrent luidt dat dit niet veroorzaakt wordt doordat niet-officiële wedstrijden leiden die minder agressief zouden zijn maar dat zij door gebrek aan kennis en ervaring minder waarnemen en/of durven te beoordelen. Met andere woorden door het aanwezig zijn van niet-officiële scheidsrechters, wordt het aantal strafzaken "gedrukt".

Niet alleen het aantal, ook de aard van de strafzaken levert de konklusie op dat scheidsrechters een belangrijke rol spelen in het afdelingsvoetbal. Vergeleken met o.a. onderzoeken van Ekkers en Hoefnagels (1972) en Schmidt (1978) die beiden konstaten dat 10% van de strafzaken of overtredingen tegen de spelleiding is gericht, blijkt in ons onderzoek dit percentage 43 te zijn. Dit betekent dat zowel officiële als niet-officiële scheidsrechters in hoge mate bepalend zijn voor de aard van de strafzaken.

Kortom, als men uitgaat van aantal en/of aard van de strafzaken in het afdelingsvoetbal en men antwoord wil geven op de situatie in de afdeling heeft dit antwoord meer betrekking op gedragingen van scheidsrechters dan op het feitelijk gedrag van spelers.

9.2.2. Welke factoren kunnen het voorkomen van strafzaken beïnvloeden?

Variabelen die bij een vergelijking tussen wedstrijden met en zonder strafzaken belangrijk bleken te zijn kunnen we globaal in een twee-deling opnemen. Allereerst de status van de scheidsrechter en vervolgens de variabelen die het wed-

strijdbelang vertegenwoordigen. Het belang van deze variabelen is ook nog op een andere manier te presenteren.

Nagegaan kan worden in welke mate het percentage strafzaken toeneemt, naarmate we één voor één, te beginnen met de belangrijkste diskriminerende variabele, de vijf variabelen status scheidsrechter (1), klassenivo (2), doelpuntenverschil (3), seizoensverloop (4) en afstand tussen de velden (5) in de beschrijving opnemen. In deze beschrijving houden we uiteraard rekening met de gevonden samenhang van deze variabelen met het voorkomen van strafzaken.

In tabel 9.1 zijn de resultaten weergegeven.

Tabel 9.1.

Aandeel van 5 significante diskriminerende variabelen in %
wedstrijden met strafzaken (N= 1750)

	% wedstr. met strafz.
- off. scheidsrechters	20%
- off. scheidsrechters in 1e en 2e klasse	24%
- off. scheidsr. 1/2e klasse klein doelpuntenverschil*	26%
- off. scheidsr. 1/2e klasse klein doelpuntenverschil seizoensperiode 2	35%
- off. scheidsr. 1/2e klasse klein doelp.versch., seiz. periode 2, kleine afstand tussen de velden	38%

* klein doelpuntenverschil betekent één of 1
doelpunt verschil.

Bij wedstrijden geleid door officiële scheidsrechters in de eerste en tweede klasse, in de 2e seizoensperiode, tussen verenigingen met een kleine afstand tussen de velden, met als resultaat een klein doelpuntenverschil, komt in 38% van deze wedstrijden 'n strafzaak voor.

De grote toename van het percentage wedstrijden met strafzaak indien de variabele seizoensverloop wordt toegevoegd is wellicht te verklaren uit de keuze die bij deze presentatie van de variabele is gemaakt; in tegenstelling tot in de diskriminantanalyse is de 2e periode afgezet tegen de 4 andere perioden. Hoewel ook het thuis - uitspelen van invloed is op het krijgen van strafzaken kon deze variabele door zijn specifieke aard, zijnde een strafzaakkenmerk, niet opgenomen worden in tabel 9.1 waarin de wedstrijd als analyse-eenheid wordt gebruikt.

Vooraf de variabelen die het wedstrijdbelang vertegenwoordigen veroorzaken een grote kans op met name instrumentele overtredingen.

Naast de vergelijking van wedstrijden met en zonder strafzaken zijn we ook nagegaan, als strafzaken gegeven worden, welke partij de meeste kans hierop maakt.

Met name het uitspelen verhoogt de kans op strafzaken (55% van alle strafzaken); daarbij moeten we tevens vermelden dat niet-officiële scheidsrechters, zij worden door de thuisclub aangewezen, vooral uitspelers bestraffen (80%).

Overigens geldt voor zowel thuis- als uitclub dat het verliezen een belangrijke oorzaak is voor het opgelegd krijgen van strafzaken ... alleen, uit spelende clubs verliezen vaker!

Resumerend: de belangrijkste factoren die het voorkomen van strafzaken in het afdelingsvoetbal beïnvloeden zijn: officiële scheidsrechters, factoren die het wedstrijdbelang vertegenwoordigen en het uitspelen.

9.2.3. Welke sancties kunnen spelers van scheidsrechter en tuchtkommissie verwachten?

De (in)direkte vrije schop is één van de meest gebruikte scheidsrechterlijke sanctie. Dit betekent dat door de daarop volgende spelonderbreking, de posities op het veld gecorrigeerd kunnen worden; van iets wat lonend werkt kan herhaling verwacht worden.

Uit ons onderzoek blijkt dat als een speler officieel gestraft wordt:

- 80% van de scheidsrechterlijke sancties uit waarschuwingen bestaat,
- 38% van de sancties van de tuchtkommissie resulteert in maximaal een voorwaardelijke straf en

- 34% van de tuchtrechtelijke sankties 1 wedstrijd schorsing inhoudt.

Met andere woorden over het algemeen worden lichte sankties toegepast; dit betekent in veel gevallen dat het nadeel van de te verwachten sanktie opweegt tegen het door de overtreding verkregen voordeel.

Eén van de voorwaarden om overtredingen te doen verminderen is, dat scheidsrechters konsekvent straffen.

Het blijkt dat officiële scheidsrechters in de 1e en 2e klasse meer overtredingen ten opzichte van spelers bestraffen; officiële scheidsrechters in de 3e en 4e klasse én niet-officiële bestraffen verhoudingsgewijs meer overtredingen ten opzichte van hun leiderspositie. Daarnaast blijkt dat niet-officiële vooral uitspelers bestraffen.

In het afdelingsvoetbal wordt, wanneer we de verschillende scheidsrechterscategorieën met elkaar vergelijken, niet konsekvent gestraft. Ons inziens heeft een niet konsekvente leiding een nadelige invloed op het gedrag van spelers.

De tuchtkommissies blijken sankties van niet-officiële verhoudingsgewijs meer door onvoorwaardelijke straffen te laten volgen; zij hebben ons inziens meer oog voor het principe dat de gezagsdrager zoveel mogelijk "gedekt" moet worden dan dat zij de mogelijk niet objektieve leiding van de niet-officiële scheidsrechter ter discussie stellen.

9.3. Beleidsaanbevelingen

9.3.1. Beleidsaanbevelingen vanuit ander onderzoek

Voordat we ingaan op aanbevelingen die zouden moeten bijdragen tot beteugeling van agressie in de voetbalsport, willen we allereerst een opsomming geven van aanbevelingen van andere onderzoekers (al dan niet direkt verband houdend met de door hen gevonden resultaten).

Globaal zijn twee typen suggesties te onderscheiden: het eerste type houdt verband met het nemen van maatregelen ten aanzien van verandering der spelregels; het tweede type legt de nadruk op opvoedkundige maatregelen.

1. Maatregelen ten aanzien van veranderen spelregels zijn op zich weer te splitsen in (zie ook Cauwels, 1977b)

- strukturele maatregelen
 - . verandering spelregels om winst minder belangrijk te maken (Bauer, 1972; Lefebvre, 1974)
- repressieve maatregelen
 - . strengere sankties (Ekkers en Hoefnagels, 1972; Bauer, 1972)
 - . meer effectieve sankties, -om spelvoordeel bij maken van overtredingen te verminderen (bijvoorbeeld tijdstraffen): of sankties meer gericht op gevolg, dan op opzet (Ekkers en Hoefnagels, 1972)
 - . arbitrage:
 - * 2 scheidsrechters (Ekkers en Hoefnagels, 1972)
 - * tijdwaarnemers (Philipsen, 1983)
 - * onafhankelijke derden langs de lijn (Wassing, 1978)
 - * betere psychologische voorbereiding scheidsrechters (Aresu, 1979).

2. Opvoedkundige maatregelen

"Fair-play" moet belangrijk worden, door sporters, trainers, bestuurders enz. duidelijk te maken dat agressief gedrag negatief is. De ene onderzoeker legt de nadruk op "leren" via scholieren (Rijsdorp, 1977, Schmidt, 1979) anderen leggen aksent op "fair-play" trainingen (Begerau 1980). Gabler (1976) legt nog een verband tussen de ernst van de overtreding en de mogelijkheid van preventieve maatregelen; eenvoudige overtredingen zouden nopen tot een spelregelverandering; ernstige overtredingen eisen een persoonsverandering.

9.3.2. Praktiese aanbevelingen

Wanneer we uitgaan van onze onderzoeksresultaten willen we eerst stilstaan bij de factoren die de kans op strafzaken vergroten.

De status van de scheidsrechter is een van de belangrijkste factoren geweest die wedstrijden met strafzaken doet onderscheiden van wedstrijden zonder strafzaken; niet-officiële scheidsrechters melden nauwelijks strafzaken.

Bepaalde scheidsrechterskursussen, waarin een basiskennis van spelregels wordt vereist zouden gegeven moeten worden aan personen die als lid van een vereniging potentiëel in aanmerking komen voor het leiden van wedstrijden; kennis van

de spelregels kan leiden tot verlaging van de drempel sankties tot officiële strafzaak te benoemen. Sankties werken méér preventief dan het totaal afwezig zijn ervan. Omdat in het voetbal een groot blessurerisico bestaat en een deel van de blessures te wijten is aan agressief gedrag, zal stringentere toepassing van de spelregels (sankties) door de niet-officiëlen in de richting kunnen werken van een kleiner aantal blessures.

De voetbalbond kan, meer dan nu het geval is, een zodanig scheidsrechtersbeleid voeren dat het tekort aan officiële scheidsrechters niet alleen gericht is op het laagste klassenivo. Met andere woorden door meer officiële scheidsrechters in de laagste klassen aan te stellen wordt bereikt dat spelers in deze klassen, vaak aan het begin van hun spelerskarrière, gekonfronteerd worden met een meer kwalitatieve leiding.

Een ervaring die positief kan doorwerken op het latere spelersgedrag.

Overigens blijkt dat de afdeling bij de toewijzing van officiële scheidsrechters weinig rekening houdt met de wedstrijdbelangen. Wedstrijden in de derde en vierde klasse geleid door officiëlen verschillen in wedstrijdkenmerken nauwelijks (verklaarde variantie 2%) van wedstrijden in deze klassen geleid door niet-officiëlen. Eén variabele is in deze analyse significant; officiëlen worden meer aangesteld bij wedstrijden tussen kleine verenigingen.

Bij het selekteren van officiëlen of niet-officiëlen zou men afgaande op onze resultaten rekening kunnen houden met het gebleken ekstra wedstrijdbelang van de 6e t/m 9e competitiezondag en met de gebleken belangrijkheid van een kleine afstand tussen de velden.

Bij deze laatste opmerking zijn we tevens aangeland bij factoren die het wedstrijdbelang vertegenwoordigen en in ons onderzoek samen blijken te hangen met het voorkomen van vooral instrumentele overtredingen.

Beleidsaanbevelingen in dit kader liggen minder binnen prakties bereik, omdat wedstrijdbelangen direkt verbonden zijn met een kompetitiesysteem waarin "winnen" centraal staat. Het resultaat dat op een hoog klassenivo veel strafzaken voorkomen heeft met dit wedstrijdbelang te maken; immers in de hoogste klasse van de afdeling is promotie naar het KNVB-amateurvoetbal mogelijk.

Onze beleidsaanbevelingen in het kader van het wedstrijdbelang zijn niet direkt geënt op onze onderzoeksresultaten maar houden daar uiteraard wel verband mee. Méér dan bij de aanbevelingen over het scheidsrechtersbeleid zullen deze aanbevelingen meer het strafzakenbeleid als zodanig ter discussie stellen.

Het voorkomen van met name instrumentele overtredingen bij belangrijke wedstrijden kent in het kader van preventieve maatregelen twee mogelijkheden die met elkaar samenhangen:

1. Maatregelen betrekking hebbend op "mentaliteit"; ondersteund door
2. een effectiever werkend sanktiesysteem.

Ad. 1.:

Uit verschillende anekdotes blijkt dat ook in het "laagste" amateurvoetbal er een algemeen aanvaarde norm bestaat, inzake het overwegen overtredingen te begaan. De keuze tussen neerleggen en vasthouden (een anekdoté uit hfdst. 2, blz. 46) is in dit opzicht frappant te noemen.

Ons inziens is dit voorbeeld in het voetbal een uiting van een algemeen aanvaarde norm; in dit kader heeft de topsport nog altijd een voorbeeldfunctie: De zogenaamde professionele overtreding is op alle voetbalnivos een normaal verschijnsel. "Neerleggen is geweld dat niet als geweld wordt gezien. De speler krijgt er hoogstens een gele kaart voor, maar dit lang niet altijd. Het instrumentele geweld gaat hoogtij vieren" (cit. Hoefnagels, 1986).

Deze nieuwe norm is voortgekomen uit de professionalisering van het voetbal en de daarmee gepaard gaande ontwikkelde taktiese systemen.

Deze normen ontstonden of ontwikkelden zich bij personen die direkt of indirekt bij het voetbal betrokken waren; spelers (praktiese uitvoerders van de norm) krijgen opdracht van onder andere trainers en verenigingsbesturen. Daarnaast, of, hierarchies gezien, daarboven, bestaat dan nog het bestuurlijk topnivo van de voetbalbond, in feite verantwoordelijk voor deze mentaliteit.

Maatregelen tegen een dergelijk normbesef dienen dan ook vanuit het bestuurlijk topnivo te worden verwezenlijkt. Uiteraard spelen grote financiële belangen in het betaalde voetbal een belangrijke rol en zijn debet aan deze normverschuiving. Echter dezelfde financiële belangen kunnen als argument gebruikt worden om aan te geven dat de steeds meer

dalende publieke belangstelling ook financiële konsekwenties heeft.

Hoewel we beseffen dat deze verminderde publieke belangstelling ook andere oorzaken heeft, te denken valt o.a. aan veranderingen in de gezinsrecreatie, is de kwaliteit van het voetbal één oorzaak hiervan.

Met andere woorden op bestuurlijk topnivo zal men de voetbalwereld: trainers, besturen, spelers telkenmale moeten voorhouden dat verandering in mentaliteit, één van de fundamentele vereisten is om voetbal voor spelers en publiek weer aantrekkelijk te maken.

Wanneer men denkt aan praktische aanbevelingen, suggereren we dat met name het jeugdvoetbal i.c. de opleiding, training van jeugdleider en jeugdscheidsrechter geschikt is om een betere mentaliteit te kweken; immers jeugdigen, aan het begin van een eventuele sportkarrière zijn waarschijnlijk nog het meest geschikt voor een dergelijke benadering.

Ad. 2.: effectiviteit sanktiesysteem

Naast mentaliteitsverbetering, ingegeven van bovenaf, wordt de structuur van de voetbalsport bepaald door spelregels en sankties die mede verantwoordelijk zijn voor het voorkomen van agressief gedrag.

Hoewel verschillende onderzoekers pleiten voor een ander scheidsrechtersbeleid (bijvoorbeeld 2 scheidsrechters: Ekkers en Hoefnagels, 1972) is een dergelijke suggestie voor bijvoorbeeld het afdelingsvoetbal niet te realiseren; immers men zou dan voorbij gaan aan de praktische situatie van een nog steeds toenemend tekort aan afdelingsscheidsrechters.

Sankties zijn onderdeel van de spelregels.

Het is de vraag of de strafzaken die de bron van ons onderzoeksmateriaal hebben gevormd als zodanig een effectieve werking hebben.

In feite kan men stellen dat vooral vanuit het gezichtspunt van toepassing en werking van straffen het strafzakenbeleid zoals dat ten tijde van het onderzoek van kracht was niet effectief was. De verandering, na het seizoen 80-81, betekent dat het zogenaamde boekingssysteem is ingevoerd. Een speler wordt "gewaarschuwd" tijdens een wedstrijd; naar aanleiding van de derde voor dezelfde speler geregistreeerde waarschuwing binnen een termijn van één jaar volgt een straf opgelegd door de tuchtkommissie. Bij uithetveldzendingen volgt automatisch een strafprocedure.

Deze verandering in het strafzakenbeleid is ons inziens nog minder effectief: uit de leerpsychologie is bekend dat een straf het meest effectief is wanneer hij onmiddellijk volgt op het ongewenste gedrag, omdat de nadelige consequenties dan het sterkst aan het gedrag gekoppeld worden (Ekkers en Hoefnagels, 1972).

De eventuele straf wordt nu gerelateerd aan een drietal overtredingen in (meestal) drie verschillende wedstrijden; overtredingen die afhankelijk van de wedstrijdssituatie kwaad en richting sterk kunnen verschillen. Met andere woorden een directe relatie tussen overtreding en sanktie is niet meer aanwezig.

Stelt men de effectiviteit van sankties aan de orde dan gaan we ervan uit dat sankties zodanig moeten zijn dat het voordeel van de overtreding niet (meer) opweegt tegen het nadeel van de straf.

Uit het oogpunt van effectiviteit moet bij het strafzakenbeleid meer de nadruk worden gelegd op sankties tijdens de wedstrijd en niet, zoals nu het geval is, op uitgestelde sankties.

Een aantal mogelijkheden zijn hiervoor aan te geven:

- strengere sankties tijdens het spel; Ekkers en Hoefnagels (1972) en Kranenburg (1980b) pleiten voor het uitbreiden van de mogelijkheid van de strafschoep; ook ernstige overtredingen buiten het strafschoepgebied zouden met een strafschoep beboet kunnen worden. Ook zou het mogelijk moeten zijn sankties aan te passen aan de situatie van de wedstrijd; bepaalde gedragingen die vaak plaatsvinden in het laatste kwartier van de wedstrijd zouden strenger gestraft kunnen worden (simuleren van blessures, tijdrekken); ook overtredingen zoals het neerleggen van spelers in de laatste minuten in een goede scoringspositie bij bijvoorbeeld een gelijke stand of één doelpunt verschil.
- tijdstraffen, waarbij spelers voor enige tijd op een strafbank worden geplaatst; een maatregel overigens die in het jeugdvoetbal reeds enige tijd toegepast wordt;
- een oriëntatie op het sanktiesysteem van andere sporten; uiteraard is ieder spelregelsysteem geënt op een specifieke tak van sport. Er zijn echter voorbeelden in andere sporten te vinden, zoals het systeem van de "persoonlijke foutentelling" in de basketbalsport die mogelijk kerwijs ook in de voetbalsport tot hun recht kunnen komen.

Hoewel we er min of meer van zijn uitgegaan dat dit soort sankties vooral het scala van instrumentele overtredingen zullen verminderen willen we tenslotte een belangrijke opmerking van Ekkers en Hoefnagels (1972) memoreren.

Reaktieve overtredingen die op zich geen functie in het spel hebben zijn door hun veelal emotionele karakter moeilijker te voorspellen. Ons onderzoeksverslag, gebruik makend van structurele factoren, heeft minder dan de instrumentele vorm deze reaktieve vorm van agressie kunnen verklaren.

In dit kader is het zinvol op te merken dat instrumentele en reaktieve agressie kunnen samenhangen. Volgens Ekkers en Hoefnagels (1972) is een belangrijk aspect van instrumentele agressie dat het nieuwe frustratie-agressie in de hand werkt; met andere woorden reaktieve agressie kan een antwoord op instrumentele agressie zijn.

Daarom kan verandering van het sanktiesysteem in principe bedoeld om instrumentele agressie te verminderen, tevens betekenen dat deze verandering preventief werkt ten aanzien van reaktieve agressie.

HOOFDSTUK 10.

SAMENVATTING

In het kader van het Deelproject "de invloed van spelregels op spelbederf en spelverruwing" aan de Rijksuniversiteit Limburg is een van de onderzoeksvelden de voetbalsport. Met betrekking tot de voetbalsport is reeds een aantal onderzoeken verricht. In één hiervan (Kranenburg, 1980) werd de mening en houding van scheidsrechters over o.a. taakopvatting en beoordelingsproblematiek gevraagd.

Gesuggereerd werd te trachten in ander, verder, onderzoek een relatie te leggen tussen deze scheidsrechterlijke meningen en de feitelijke gebeurtenissen op het veld.

Nadat hierover contact was opgenomen met de Koninklijke Nederlandse Voetbalbond afdeling Limburg, veranderde onze onderzoeksvraag. Immers, de Bond gunde ons een blik in de zogenaamde strafdossiers: ieder dossier bevat alle door de scheidsrechter officieel aanhangig gemaakte straffen in één wedstrijd. De inhoud van deze dossiers was dermate veelzijdig en interessant dat we besloten deze strafdossiers onderwerp van onderzoek te maken. Met andere woorden belangrijkste bron van ons onderzoek vormde de inhoud van deze strafdossiers in de KNVB-afdeling Limburg uit het seizoen 1980-1981.

Naast de 1750 wedstrijden met strafrapporten, met in totaal 2678 individuele strafzaken, werden alle overige competitiewedstrijden in dit seizoen ($N = 10.640$) in het onderzoek opgenomen. Daardoor werd een vergelijking mogelijk tussen wedstrijden met en zonder strafzaken. Omdat van wedstrijden zonder strafzaken slechts een aantal objectieve kenmerken bekend is, was de keuze van de variabelen beperkt.

In het onderzoek zijn de volgende variabelen betrokken: klassenivo, competitiezondag, uitslag (aantal doelpunten, doelpuntenverschil, winst-verlies), afstand tussen de velden, thuis-uitspelen, verenigingsgrootte, urbanisatiegraad en status scheidsrechter.

Deze laatste categorie geeft het onderscheid weer tussen officiële en niet-officiële scheidsrechters; de laatste categorie vult incidenteel het tekort aan scheidsrechters op; zij hebben dus geen officieel scheidsrechtersdiploma.

In hoofdstuk 2 is aandacht geschonken aan het begrip agressie en de met dit begrip verwante theorieën.

Agressie is inhoudelijk moeilijk te definiëren. Ondanks de verscheidenheid aan meningen die hierover bestaat kan gesteld worden dat in ieder geval drie elementen in het begrip zijn opgenomen: opzet, schade en in strijd met de norm.

Diskussie ontstaat dan wanneer één of meerdere elementen minder duidelijk (aanwezig) is.

Wat de agressietheorieën betreft is de instinkttheorie, agressie is aangeboren en moet van tijd tot tijd ontladen worden, niet bruikbaar voor ons onderzoek. Deze kan immers geen antwoord geven op de probleemstelling waarbij een vergelijking wordt gemaakt tussen wedstrijden met en zonder strafzaken.

De frustratie-agressietheorie (agressie kan ontstaan door blokkering van begonnen doelgericht gedrag) en de emotie-aktivatietheorie (een grotere kans op agressie door een combinatie van onaangename ervaringen en aktivatieverhoging) kunnen toegepast worden op de sportsituatie. Beide theorieën zijn overigens in hun werking niet strikt te scheiden. Gedrag dat met deze theorieën veelal in verband wordt gebracht is de reactieve agressie.

Toepasbaar op de sportsituatie is eveneens de leerteorie: agressief gedrag wordt verklaard door observatie, directe ervaring en/of ervaren positieve of negatieve gevolgen (beloning of straf). Instrumentele agressie wordt veelal met deze theorie verbonden.

De sportsituatie, met name de voetbalsportsituatie schept een klimaat waarin overtredingen tot het normale spelpatroon zijn gaan behoren.

Een aantal oorzaken is hiervoor aan te geven, oorzaken die verband houden met de structuur van de sport bepaald door de spelregels: het toestaan van lichamelijk contact in sommige situaties; overtredingen moeten met opzet zijn begaan om strafbaar te zijn, hetgeen interpretatieproblemen voor de scheidsrechter oplevert; het weinig effectief zijn van sancties en het in geringe mate toepassen van zware sancties.

Het belang van de scheidsrechterspositie is in de meeste onderzoeken theoretisch weinig onderbouwd. De variabele status scheidsrechter is door ons gerelateerd aan aspecten van de roltheorie en van de cognitieve theorie.

De uitoefening van zijn rol wordt beïnvloed door kennis van de spelregels en ervaring in het leiden van wedstrijden; dit heeft ons doen konkluderen dat niet-officiële scheidsrech-

ters minder strafzaken aanhangig zullen maken. Het interne rolkonflikt van de niet-officiële scheidsrechter wordt nog versterkt door zijn binding met de thuisclub.

In hoofdstuk 3 zijn onderzoeken beschreven met de agressie op de voetbalvelden als onderwerp.

Ondanks allerlei verschillen in theoretische uitgangspunten, operationalisering en populatie blijkt een aantal variabelen, werkend in dezelfde richting van belang te zijn bij het verklaren van agressief gedrag: een klein doelpuntenverschil, het uitspelen, verliezen, het belang van de wedstrijd en het middenveld of eigen speelhelpt. Alleen de variabele klassenivo werkt, hoewel belangrijk als verklarende faktor, niet in alle onderzoeken in dezelfde richting.

Een bezwaar van veel onderzoeken is het niet terugkoppelen van resultaten aan de theoretische uitgangspunten.

Voor ons onderzoek is getracht deze koppeling van variabele en theorie in hoofdstuk 4 tot stand te brengen.

Bij de samenhang tussen variabele en theorie spelen ons inziens vier factoren hierin een bemiddelende, verbindende rol:

1. het wedstrijdbelang, uitgedrukt in variabelen als klassenivo, wedstrijdavond, uitslag, afstand tussen de velden
2. het thuis - uitspelen
3. de sociale kontekst - verenigingsgrootte, urbanisatiegraad
4. arbitrage

In dit hoofdstuk zijn per variabele vervolgens hypothesen geformuleerd over de kans op strafzaken en over de aard (instrumenteel/reaktief) en richting (speler/scheidsrechter) van de overtreding die tot de strafzaak heeft geleid. Eveneens zijn veronderstellingen geopperd over de te verwachten sankties van respektievelijk officiële en niet-officiële scheidsrechters en van de tuchtkommissie.

In hoofdstuk 5 wordt met name antwoord gegeven op de probleemstelling "kunnen we bepaalde factoren aanwijzen die het verschil verklaren tussen wedstrijden met en zonder strafzaken".

De verklaarde variantie bedraagt 15%.

Twee variabelen spelen een belangrijke verklarende rol, namelijk status scheidsrechter en klassenivo: officiële scheidsrechters rapporteren meer strafzaken en op een hoog klassenivo komen meer strafzaken voor dan op een laag klassenivo. Naast deze variabelen blijken ook het begin van het seizoen, een geringe afstand tussen de velden en een klein doelpuntenverschil meer strafzaken op te leveren. Dit heeft ons doen konkluderen dat vooral die variabelen een diskriminerend vermogen bezitten die het belang van de wedstrijd weergeven.

In hoofdstuk 6 is een beschrijving gegeven van een aantal strafzaakkenmerken. Allereerst is aandacht besteed aan onze operationalisering van de aard van de overtreding (verdeeld in instrumenteel en reaktief). Volgens deze werkwijze blijkt 60% van de overtredingen van instrumenteel te zijn; wat de richting van de overtreding betreft is 57% van de overtredingen ten opzichte van de scheidsrechter begaan.

Het tijdstip van de strafzaak is in bijna 2/3 van de gevallen gesitueerd in het laatste half uur van de wedstrijd.

Van de scheidsrechterlijke sankties bestaat 80% uit waarschuwingen terwijl drie kwart van alle straffen opgelegd door de tuchtkommissie, maximaal één wedstrijd schorsing oplevert. Deze laatste bevinding heeft ons doen konkluderen dat in het afdelingsvoetbal nauwelijks gesproken kan worden van effectieve sanktionering.

Tenslotte is in dit hoofdstuk een antwoord gegeven op de probleemstelling "zijn er factoren aan te wijzen die het verschil in aantal strafzaken per wedstrijd kunnen verklaren". De analyse levert slechts 2% verklaarde variantie op waaruit we de konklusie getrokken hebben dat er weinig verschil bestaat tussen wedstrijden met één of meerdere strafzaken.

In hoofdstuk 7 worden de veronderstellingen getoetst die per variabele geformuleerd zijn over de aard en richting van de overtredingen, samengevat in de probleemstelling "kunnen we bepaalde factoren aanwijzen die het verschil verklaren tussen wedstrijden met specifieke strafzaakkenmerken en wedstrijden zonder strafzaken"

De wedstrijden met strafzaken zijn onderverdeeld in wedstrijdtypen, bepaald door de hierin voorkomende aard en richting van de overtredingen.

In dit hoofdstuk zijn de variabelen status scheidsrechter en klassenivo omgevormd tot één variabele. Deze variabele is onderverdeeld in officiële scheidsrechters in respectievelijk de eerste en tweede klasse en de derde en vierde klasse en niet-officiële scheidsrechters.

Officiëlen in de eerste en tweede klasse bestraffen relatief vaak instrumentele overtredingen ten opzichte van spelers; officiëlen in de derde en vierde klasse en niet-officiëlen rapporteren verhoudingsgewijs meer instrumentele overtredingen ten opzichte van hun leiderspositie, hetgeen uitgelegd kan worden als een feitelijk dan wel gepercipieerd gebrek aan gezag.

Zonder de variabelen scheidsrechter en klassenivo zijn daarna de verschillende wedstrijdtypen vergeleken met wedstrijden zonder strafzaken.

Een eerste konklusie die uit deze analyses getrokken kan worden is dat analyses van wedstrijden met instrumentele overtredingen meer verklarende variantie opleveren dan wedstrijden met reactieve overtredingen. Gekonkludeerd is dat reactieve overtredingen door hun emotionele aard en het niet functioneel zijn in het spel moeilijk te voorspellen zijn. Bij vergelijking van wedstrijden met instrumentele overtredingen en wedstrijden zonder strafzaken blijkt vooral een klein doelpuntenverschil belangrijk te zijn bij de verklaarde variantie. Wedstrijden met reactieve overtredingen komen vooral voor bij een kleine afstand tussen de velden, in de stad, en bij verlies van de uit spelende club.

Tenslotte is in dit hoofdstuk aandacht besteed aan de sancties van scheidsrechter en tuchtkommissie.

Officiëlen hanteren vooral de waarschuwing als sanctie; niet-officiëlen sturen relatief meer personen uit het veld. Opvallend is dat de tuchtkommissie bij niet-officiëlen waarschuwingen van deze categorie méér bestraft met een onvoorwaardelijke schorsing dan bij waarschuwingen gegeven door officiële scheidsrechters. Een verklaring hiervoor kan zijn dat de tuchtkommissie juist de niet-officiëlen in hun positie als gezagsdrager van de bond bevestigd wil zien.

In hoofdstuk 8 is aandacht besteed aan het thuis- en uit-spelen. Getoetst is de probleemstelling "welke partij maakt in een wedstrijd de meeste kans op strafzaken en hebben deze strafzaken dan specifieke kenmerken".

Over het algemeen blijkt het verliezen voor zowel thuis- als uitklub een belangrijke determinant voor het opgelegd krijgen van strafzaken. Naast frustratie kan hier ook een leertheoreties principe een rol spelen: de ervaring heeft geleerd dat thuishubs vaker winnen - uitclubs passen een defensieve taktiek toe hetgeen de kans op overtredingen vergroot. Niet-officiële bestraffen vooral uitspelers, hetgeen niet verwonderlijk is gezien hun binding met de thuisspelende vereniging.

Wat de samenhang betreft tussen thuis- en uitspelen is door ons verondersteld dat uitspelers meer reaktieve agressie zouden begaan. Echter niet verschillen in aard maar in de richting van de overtreding treden op: uitspelers worden meer bestraft met overtredingen ten opzichte van de scheidsrechters. Deze konklusie geldt voor zowel officiële als niet-officiële scheidsrechters. Vanuit de spelers geredeneerd kan de scheidsrechter om welke reden dan ook als "thuisfluiters" worden waargenomen en/of ervaren, hetgeen de kans op agressie ten opzichte van zijn positie aannemelijk maakt.

Zowel bij de scheidsrechterlijke sanktie als de sanktie van de tuchtkommissie zijn geen grote verschillen aanwezig ten aanzien van thuis- of uitklub.

In hoofdstuk 9 tenslotte staan twee aspecten centraal: wat is de wetenschappelijke én praktische betekenis van de gevonden resultaten.

Wat de wetenschappelijke betekenis betreft, is het in de praktijk vaak moeilijk uit te maken of een variabele of categorie van variabelen zich uit in instrumenteel of reactief agressief gedrag. Deze twee vormen zijn nauw met elkaar verweven. Dit doet ons konkluderen dat de werking van de verschillende agressietheorieën niet altijd strikt te scheiden is.

Hoewel we er ons van bewust zijn dat het gebruik van rol- en cognitieve theorieën vooral veroorzaakt wordt door de specifieke aard van ons onderzoeksmateriaal, namelijk de status van de scheidsrechter, kunnen deze theorieën ook in andere onderzoeken functioneel zijn. Indien we dit onderzoek plaatsen tegen de achtergrond van andere onderzoeken dan stemmen de resultaten in veel gevallen overeen: één van de voordelen van dit onderzoek is in ieder geval geweest dat door de vergelijking met wedstrijden zonder strafzaken één belangrijke controlegroep is gehanteerd.

Bij onze beleidsaanbevelingen maken wij onderscheid in twee, overigens met elkaar samenhangende mogelijkheden:

1. maatregelen betrekking hebbend op "mentaliteit"; een ander normbesef waarin bijvoorbeeld "het neerleggen" niet meer als algemeen normaal wordt beschouwd. Deze maatregelen dienen vanuit het bestuurlijk topnivo te worden verwezenlijkt en moeten ondersteund worden door
2. een effectiever werkend sanktiesysteem.

Een van de praktische konklusies is, dat men zich in het kader van de toepassing en werking van straffen af kan vragen of de procedure met strafzaken zoals die in het geanalyseerde seizoen en daarna gehanteerd werd en is, effectief is.

Gepleit wordt voor een beleid meer gericht op sankties tijdens de wedstrijd. Niet alleen kan hierdoor instrumentele, maar in samenhang met deze vorm ook reaktieve agressie meer effectief worden behandeld.

SUMMARY

Within the framework of the project "The influence of rules on gamesmanship and roughness of games" at the University of Limburg (UL), soccer is one of the fields of research. In a study by Kranenburg (1980), the opinions and attitudes of soccer-referees were asked about their interpretation of their task, the problems in making decisions.

It was suggested to relate these opinions of soccer-referees with what actually happens in the field, in other, further studies. After we had had contact with the K.N.V.B. (Royal Dutch Soccer Organization), our original aim to explore the above-mentioned relation changed, because the organization gave us the opportunity to have a look at the so-called disciplinary files; each file containing all offences in one match officially reported by the referee. The contents of these files was so varied and interesting that we decided to make these files the subject of our research. In other words, the most important source of our investigation was the contents of these disciplinary files.

The entire league, 12,400 matches of the season 1980-1981 of the senior amateur-soccer section in the province of Limburg was subjected to analysis.

All disciplinary files ($N = 1,750$) were included. A file consists of, one or more offences, officially reported by the referee in one match. In these files 2,678 individual disciplinary cases were recorded.

Chapter one gives a description of the structure of the soccer-organization, deals with the conditions which may eventually create a disciplinary file and describes the population under study.

In our study the most important variables involved are: divisionlevel; date of the match; the score; distance between the grounds of the two teams playing; the number of teams the club comprises; degree of urbanization and status of the referee: official and unofficial referees. The last category is enlisted when the number of matches outnumber the available referees; the home-team, then, have to assign a person who has never taken a soccer-referee course.

Chapter two deals with the definition of aggression and the relevant theories on this subject and places the role and position of the soccer-referee in a theoretical framework.

It is generally accepted that we can speak of aggression if the three elements: intention, verbal or physical injury and violation of the norms, are unmistakably present.

In contrast to the instinct-theory, the frustration-aggression theory and emotion-activation theory can be tested in the sportssituation. The so-called reactive (emotional) aggression is related to these theories.

The so-called instrumental aggression can also be related to learning theory, which, in principle can be suitably tested in the sportssituation.

Soccer provides a pattern in which offences are considered as normal; this pattern can be related to and explained by the structure of the game; the structure itself is determined by rules and sanctions. In many studies the referee position has little theoretical attention. We have related the status of the referee to aspects of the role-theory and of the cognitive theory. In exercising his role, the referee is influenced by knowledge of the soccer-rules and his experience as a referee.

Chapter three gives a review of other studies concerning aggression in soccer players and the referee-role.

In spite of differences in theoretical viewpoints, operationalization of aggression and in population, some variables seem to be important explaining aggression. These variables are: close scoring; playing away; losing the match and the importance of the match.

One disadvantage of many of these studies is the poor relation between results and theoretical starting-points.

This relation is explained and described in chapter four.

Four factors can be considered as being mediatory in the relation variable-theory:

1. match importance;
2. playing at home or away;
3. social setting;
4. arbitration.

We formulated hypotheses (per variable) concerning the prevalence of disciplinary cases, the character (instrumental or reactive) and direction (player-referee) of offences resulting in disciplinary cases.

In addition, hypotheses have been formulated about expected referee-sanctions and sanctions of the disciplinary commissions.

In chapter five we started with a description of our variables in relation to the prevalence of disciplinary cases. One of the most salient results concerns the status of the referee. From the total number of league matches, 36% are supervised by an unofficial referee.

However, in the disciplinary files, only 8% of the unofficial referees are involved.

A discriminant-analysis gives an answer to the problem-set "can we indicate certain variables that explain the difference between matches with and without disciplinary cases". The most important discriminating variables are status of the referee and divisionlevel; the explained variance is 15%.

Chapter six describes a few characteristics of a disciplinary case. Starting from our operationalization concerning the character of the offence, 60% of the offences can be considered as instrumental.

57% of the offences represent a conflict between referee and player. Twothirds of the offences occur in the last half hour of the match. 80% of the referees dispatch the cases with a caution; threefourths of the sanctions of the disciplinary commissions consists, at most of suspension for one match.

In chapter seven we tested, per variable, hypotheses concerning character and direction of offences.

The matches with disciplinary files (N= 1,750) are subdivided into types; these types are determined by the character and trend of offences. The variables of status of referee and divisionlevel are transformed into one variable. The most important results are:

- Official referees in the first and second divisions penalize more instrumental offences against players; they use particularly caution as a sanction (85%).
- Official referees in the third and fourth divisions also use cautions (77%); they penalize, according to the unofficial referees more instrumental offences against the referee himself.

- The unofficial ones tend to more severe sanctions. 52% of their sanctions are send-offs.

It is surprising that disciplinary commissions deal with sanctions given by unofficial referees more severely than with those given by the official ones.

In chapter eight we tested the problem worded as follows: "which team has the greatest chance to get a disciplinary sanction, and what specific characteristics, if any, do these cases have.

Losing the match seems to be an important factor to get involved in official sanctions.

Particularly the unofficial referees are biased towards the visiting team (77%). Differences between home- and away teams are most manifest in the direction of the offence: away players are more often punished for offences against the referee himself.

In chapter nine, finally, two aspects are paramount: the scientific as well as the practical importance of the results.

As regards the scientific importance, we concluded that in many situations it is difficult to decide if a specific variable or category of variables expresses itself in instrumental or in reactively aggressive behaviour. These two types are closely related; this leads us to the conclusion that the operation of the different aggression theories cannot always be strictly separated.

Though we are aware of it that the use of role- and cognitive theories is mainly caused by the specific nature of our research material, namely the status of the referee (the possibility to distinguish between official and non-official referees), we suggest that these theories can also be appropriate in other studies.

If we place this research against the background of other researches, we see that the results often agree: at any rate, one of the advantages of this research has been the possibility to compare matches with and without disciplinary files.

A very important practical conclusion is that, in the framework of the application and operation of sanctions, one may wonder if the procedure of disciplinary cases as adopted in the season analysed and afterwards is effective.

A policy is urged that rather aims at sanctions during the match. By doing this, not only instrumental aggression, but, in connection with this, reactive aggression too can be treated more effectively.

LITERATUUR

- ALBRECHT D (1976) Was ist der Vorteil am Heimvorteil. Leistungssport 2, 138-141.
- ALBRECHT D en MUSAHL HP (1979a) Das Schiedsrichterphänomen - ein Syndrom?
In: Albrecht D (ed) Fussballsport. Ergebnisse sportwissenschaftlicher Forschung. Berlin, Bartels en Wernitz KG.
- ALBRECHT D (1979b) Zur sportartspezifischen Aggression in Wettkampfsport. Sportwissenschaft 9, 78-91.
- ALBRECHT D (1982) Empirische Aggressionsforschung im Sport: Diagnose einer Diagnostik.
In: Pilz G et.al. Sport und Gewalt. Bericht der Projektgruppe "Sport und Gewalt" des Bundesinstituts für Sportwissenschaft. Schorndorf, Hofmann.
- ARESU M, BUCARELLI A, MARONGIU P (1979) A preliminary investigation of the authoritarian tendencies in a group of sports referees. Int. J. Sp. Psy. 10, 42-51.
- BAKKER FC en WHITING HTA (1984) Sportpsychologie. Alphen a.d. Rijn, Samson.
- BANDURA A (1973) Aggression, a social learning analysis. New Jersey, Prentice Hall Inc.
- BANDURA A (1978) Social learning theory of aggression. Journal of Comm. 28, 12-29.
- BAUER D (1972) Anmerkungen zu Volkamers Untersuchung "Zur Aggressivität in Konkurrenzorientierten sozialen Systemen". Sportwissenschaft 2, 307-311.
- BEGERAU R (1981) Aggressives Verhalten im Bundesliga-Fussball. Sportwissenschaft 3, 318-329.

- BERKOWITZ L (1973) Sports, Competition and Agression. Physical Educator 30, 59-61.
- BREDEMEIER B (1983) Athletic Agression: A moral concern. In: Goldstein JH (ed) Sports Violence. New York, Springer.
- BRUG van der H (1980) Agressief gedrag van toeschouwers. Geneeskunde en Sport 13, 136-151.
- BRUG van der H en MARSEILLE M (1981) Spelbederf en overtredingen bij een voetbalwedstrijd. Geneeskunde en Sport 14, 117-120.
- BURROUGHS (1972) Large Systems: Basis.
- BUSS AH (1961) The Psychology of Aggression. New York/ London, Wiley.
- CAUWELS A (1977a) Agressie in de sport. Determinanten van agressief gedrag. Sporta 31, 14-17.
- CAUWELS A (1977b) Agressie in de sport. Sporta 31, 48-54.
- CAUWELS A (1977c) Geweld in de wereld, geweld in de sport. In: Cauwels A, Claes U, Braems U en Becker de A, Geweld in de wereld, geweld in de sport. Verslag Sporta-congres, Leuven, Acco.
- CAUWELS A (1977d) Theoriën over agressie. In: Cauwels A, Claes U, Braems U en Becker de A, Geweld in de wereld, geweld in de sport. Verslag Sporta-congres, Leuven, Acco.
- CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK (1980) Bevolking der gemeenten van Nederland op 1 januari 1980: tabel 1 en 7. 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij.
- CICOUREL van A (1976) The social organization of Juvenile Justice. London.
- COAKLEY JJ (1978) Sport in Society: issues and controversies. Saint Louis, Mosby.

- Ministerie van CRM (1977) Advies inzake spelverruwing.
Interdepartementale werkgroep voor aangelegenheden
op het gebied van de lichamelijke vorming en sport.
's-Gravenhage, Staatsuitgeverij.
- COVS (1984) "Zwartboek" over molestaties. Vlaardingen.
- DOLLARD J, DOOB LW, MILLER NE, MOWRER OH and SEARS RR (1939)
Frustration and Agression. New Haven, Yale University Press.
- DOORN van JAA en LAMMERS CC (1973) Moderne Sociologie: een
systematische inleiding. Utrecht, Het Spectrum.
- DROP MJ (1972) De geldigheid van de geregistreerde frequenties van afwijkend en ziektegedrag. Medisch-maatschappelijke voorzieningen als "cijfersproducerende" instanties. Maandblad Geestelijke Volksgezondheid 27, 2-11.
- DUNNING E (1976) The figurational dynamics of Modern Sport.
In: Dunning E (ed) The Sociology of Sport. A Selection of Readings. London, Cass.
- DUNNING E (1983) Social Bonding and Violence in Sport: A theoretical-empirical analysis.
In: Goldstein JH (ed) Sports Violence. New York, Springer.
- ECKHOFF T (1971) Die Rolle des Vermittelnden, des Richtenden und des Anordnenden bei der Lösung von Konflikten.
In: Hirsch E und Rehbinder M (hrsg) Studien und Materialien zur Rechtssoziologie. Opladen, West Deutscher Verlag.
- EDWARDS J (1979) The Home-field Advantage.
In: Goldstein JH (ed) Sports, Games and Play: Social and Psychological Viewpoints. Hillsdale, Lawrence Erlbaum Associates Inc.
- EKKERS CL en HOEFNAGELS CP (1972) Agressie en straf op het voetbalveld. Meppel, Boom.

- EKKERS CL (1975) Sport en Agressie. Intermediair 11, 29-37.
- EKKERS CL (1977) Aktivatie en agressie. Leiden, Dissertatie.
- EKKERS CL (1980) Emotionerende en activerende invloeden op agressie in de sportsituatie. Geneeskunde en Sport 13, 85-86.
- ELIAS N (1976) The Genesis of Sport as a sociological problem.
In: Dunning E (ed) The sociology of sport. A Selection of Readings. London, Cass.
- FETZ F (1959) Der Platzvorteil und sein psychologischen Hintergrund. Leibesübungen und Leibeserziehung 5, 3-4.
- FRIS T (1972) Gelegenheidsagressie. Meppel, Boom. Dissertatie.
- FRANKENBERG R (1979) Fussball als dörflicher Integrationsmechanismus.
In: Hopf W (hrsg) Fussball, Soziologie und Socialgeschichte einer populären Sportart. Bensheim.
- GABLER H (1976) Agressive Handlungen im Sport. Stuttgart, Hofmann.
- GALEN van W en DIEDERIKS J (1984) Offences in Amateur Soccer; an analysis of 2723 cases.
In: Int.J.Sports Med 5, 214-215 Supplement.
- GASKELL G en PEARTON R (1979) Agression and Sport.
In: Goldstein JH (ed.) Sports, games and play. Hillsdale, Erlbaum.
- GOOTJES HA en TOGT van der CR (1982) De scheidsrechterlijke beslissing. Amsterdam, Doctoraal scriptie.
- GUTTMANN A (1981) Introduction.
In: Rigauer B, Sport and work. New York, Columbia University Press.

- HAZEWINKEL-SURINGA D (1984) Inleiding tot de studie van het Nederlands strafrecht. Alphen a.d. Rijn, Tjeenk Willink.
- HEISTERKAMP G (1975a) Psychologische Überlegungen zum "Heimschiedsrichter"-phänomen. Sportwissenschaft 2, 185-190.
- HEISTERKAMP G (1975b) Die Psychodynamik von Kampfspielen. Am Beispiel der Beziehung zwischen Schiedsrichtern und Zuschauern. Schorndorf, Hofmann.
- HEISTERKAMP G (1977) Die Psychologie der Schiedsrichtersituation und ihre Bedeutung für Spieler, Zuschauer und Trainer. Leistungssport 7, 455-466.
- HEISTERKAMP G (1978) Psychologische Aspekte der Belastung von Schiedsrichtern. Leistungssport 8, 162-172.
- HEISTERKAMP G (1979) Untersuchungen zur Objektivität von Schiedsrichterbeurteilungen durch Sportredakteure. Leistungssport 9, 384-393.
- HEISTERKAMP G (1980) Warum gibt es ein Schiedsrichterproblem. Leistungssport 10, 290-299.
- HOEFNAGELS GP (1980) Beginnselen van kriminologie, Deventer, Kluwer.
- HOEFNAGELS GP (1986) Op het voetbalveld loont het geweldsdelict. NRC-Handelsblad d.d. 23-6-1986.
- HUETING JE (1978) Sport en geweld. Aantekeningen bij enkele recente pogingen ter beschrijving, verklaring en beheersing. Geneeskunde en Sport 11, 138-146.
- KAHLER R und VOLKAMER M (1982) Einstellung von Schülern zu Regeln und Normen im Sport.
In: Pilz G et.al. Sport und Gewalt. Bericht der Projektgruppe "Sport und Gewalt" des Bundesinstituts für Sportwissenschaft. Schorndorf, Hofmann.
- KLECKA W (1980) Discriminant analysis. Beverly Hills-London, Sage.

- KNVB (1980) Handleiding voor scheidsrechters. Veldvoetbal. Zeist.
- KNVB (1981a) Jaarverslag 1980-1981. Afdeling Limburg.
- KNVB (1981b) Jaarverslag 1980-1981. Afdeling Noord-Holland.
- KNVB (1981c) Jaarverslag 1980-1981. Afdeling Dordrecht.
- KRANENBORG N (1980a) Sportbeoefening en blessures. Geneeskunde en Sport 13, 89-93.
- KRANENBORG N (1980b) Scheidsrechters, een moeilijke zaak. Enkele meningen en houdingen van voetbalscheidsrechters. Geneeskunde en Sport 13, 110-118.
- KUHN W, MAIER W und WIEPKING W (1977) Untersuchung zur Problematik der Spielzeit im Fussball. Leistungssport 7, 22-30.
- KUHN W und MAIER W (1978) Beiträge zur Analyse des Fussballspiels. Schorndorf, Hofmann.
- LAMMERS CJ (1963) Het Koninklijk instituut voor de marine. Assen, van Gorcum, Dissertatie.
- LAMMERS CJ (1964) Uiterlijke samenhang en bindingskracht van de organisatie. Assen, van Gorcum.
- LEFEBVRE LM en PASSER MW (1974) The effects of game location and importance on aggression in team sport. Int. J. Sp. Psy. 2, 102-110.
- LEFEBVRE LM, LEITH LL, BREDEMEIER BB (1980) Modes for aggression assessment and control. A sportpsychological examination. Int. J. Sp. Psy. 11, 11-21.
- LENK H (1972) Materialien zur Soziologie des Sportvereins. Ahrensburg, Czwalina.
- MARK MM, BRYANT FB, LEHMAN DR (1983) Perceived injustice and sports violence. In: Goldstein JH (ed) Sports Violence. New York, Springer.

- McCARTY C (1976) Deviant Behavior. New York, MacMillan Publishing Co. Inc.
- McCRIMMON KR en TAYLOR RN (1976) Decision making and problem solving.
In: Dunette MD (ed) Handbook of industrial and organizational Psychology. Chicago, Rand McNally.
- MIERMANS C (1955) Voetbal in Nederland. Assen, van Gorcum.
- MIZRUCHI MS (1985) Local sports teams and celebration of community: a comparative analysis of the home advantage.
In: Sociological Quarterly 26, 507-518.
- MULDER HF (1972) Agressie als sociaal-psychologisch probleem.
In: Verslag van de Twentse studiedagen voor de Lichamelijke opvoeding, 20-33. Enschede.
- MULIER W (1893) Athletiek en Voetbal. Haarlem, de Erven Loosjes.
- PHILIPSEN H (1969) Afwezigheid wegens ziekte: een onderzoek naar oorzaken van verschillen in ziekteverzuim tussen 83 middelgrote bedrijven. Groningen, Wolters-Noordhoff.
- PHILIPSEN H (1976) Maatschappij en verslaving. Cahiers biowetenschappen en maatschappij 3, 25-31.
- PHILIPSEN H (1980) De regeling van de speeltijd als oorzaak van spelbederf. Geneeskunde en Sport 13, 119-121.
- PHILIPSEN H (1983) De scheidsrechter en de duur van het voetbalspel.
In: Hueting JE en Brug v.d. H (uitg.) Sportwetenschappelijk onderzoek. Haarlem, de Vrieseborch.
- PHILIPSEN H, JOOSTEN J en DIEDERIKS JPM (1984) Perceived Severity of Offences in Professional Soccer. Int. J.Sports Med 5, 209-211 Supplement.

- PILZ GA (1974) Welchen Beitrag vermag die Sportpsychologie zur Aggressionforschung zu leisten.
In: Schilling G und Pilz GA (hrsg) Sportpsychologie wofür. Basel, Birkhäuser Verlag.
- PILZ GA en TREBELS AH (1976) Agression und Konflikt im Sport. Ahrensburg, Czwalina.
- PILZ GA (1979) Aggression und Gewalt im Fussball.
In: Albrecht D (hrsg) Fussballsport. Ergebnisse sportwissenschaftlicher Forschung. Berlin, Bartels en Wernitz KG.
- PILZ GA (1980a) Entwicklungstrends expressiver und instrumenteller Gewalt im Sport (1). Sportunterricht 12, 457-464.
- PILZ GA (1980b) Sport und Gewalt. Eine soziologische Analyse der Ursachen und Bedingungen aggressiven Verhaltens im Sport.
In: Quelll, Micheal (hrsg) Sport, Soziologie und Erziehung. Berlin, Bartels und Wernitz.
- PILZ GA (1981) Einstellungen zu sportartspezifischen aggressiven Handlungen.
In: Kutsch Th en Wiswede G (hrsg) Sport und Gesellschaft: Die Kehrseite der Medaille. Königstein, Ts.
- PILZ GA (1982) Körperliche Gewalt von Sportlern.
In: Pilz GA (hrsg) Sport und Körperliche Gewalt. Reinbek, Rowolt Taschenbuch.
- PRENNER K (1972) Agressivität und Gewalt im Sport. Die Leibeserziehung 21, 340-344.
- RIDDER de R (1980) Agressie in sociale interactie: waarneming en reactie. Tilburg Dissertatie.
- RIGAUER B (1981) Sport and Work. New York, Columbia University Press.
- RUSSELL GW (1983) Psychological Issues in Sports Agression.
In: Goldstein JH (ed) Sports Violence. New York, Springer.

- RIJSDORP K (1977) Sport en maatschappij. Alphen a.d. Rijn, Samson.
- SCHILLING G (1976) L'agressivité, la violence et le sport. Proceedings Int. Congr. Phys. Activity Sciences. Quebec, 329-336.
- SCHMIDT W (1977) Aggressives Verhalten im Fussball. Systematische Beobachtung lernbehinderter Sonderschülern im Kleinfeldfussball. Sportunterricht 8, 269-274.
- SCHMIDT W (1978) Agression und Sport. Ahrensburg, Czwalina.
- SCHMIDT W (1979) Gruppendynamische Aspekte aggressiven Verhaltens im Sportspiel. Gruppendynamik 10, 28-33.
- SCHMIDT W (1980) Sportliche Betätigung und aggressives Verhalten. Problemaufriss und Forschungsperspektiven. Sportwissenschaft 10, 46-56.
- SCHWARTZ H en BARSKY SF (1977) The Home Advantage. Social Forces 3, 641-661.
- SEGERS JHG en STOUTHARD Ph.C (1963) Analyse door middel van opeenvolgende contrasterende groepen. Sociale wetenschappen 3, 221-224.
- SEGERS JHG (1964) De contrastgroepen-methode. Sociale wetenschappen 7, 194-225.
- SIMONS D (1972) Zur Theorie der Aggression im Sport. Die Leibeserziehung 21, 415-419.
- SPRENGER J (1974) Zum Problem der Agressionen im Sport. Ein kritischer Überblick zum gegenwärtigen Forschungsstand. Sportwissenschaft 4, 231-257.
- STOKVIS R (1979) Strijd over sport: organisatorische en ideologische ontwikkelingen. Deventer, van Loghum Slaterus.

- SYKES GM, MATZA D (1968) On neutralizing delinquent self-images.
in: Rubington E (ed) The interactionist perspective. New York, MacMillan.
- TABACHNICK BG and FIDELL LS (1983) Using Multivariate Statistics. New York, Harper and Row.
- TOPOGRAFISCHE DIENST (1980) Catalogus van kaarten.
* Voor onderzoek gebruik gemaakt van kaarten schaal 1:25.000 provincie Limburg.
- VARCA Ph.E (1980) An analysis of Home and Away Game Performance of male college basketball teams. Journal of Sport Psychology 2, 245-257.
- VAZ EW (1979) Institutionalized Rule Violation and Control in organized Minor League Hockey. Can. J. Appl. Sportscience 4, 83-90.
- VERCRUIJSSE E (1970) Het ontwerpen van een sociologisch onderzoek. Assen, van Gorcum.
- VINNAI GL (1970) Ideologie des Fussballsports. Hannover. Europäischer Verlagsanstalt GmbH.
- VOIGT HF (1982) Die Struktur von Sportdisziplinen als Indikator für Kommunikationsprobleme und Konflikte.
In: Pilz G et.al. Sport und gewalt. Berichte der Projektgruppe "Sport und Gewalt" des Bundesinstituts für Sportwissenschaft. Schorndorf, Hofmann.
- VOLKAMER M (1971) Zur Aggressivität in konkurrenzorientierten sozialen Systemen. Sportwissenschaft 1, 33-64.
- VOLKAMER M (1972a) Sport als aggressives Verhalten - aggressives Verhalten im Sport. Leibeserziehung 21, 409-415.
- VOLKAMER M (1972b) Experimente in der Sportpsychologie. Schorndorf, Hofmann.

- WASSING A (1978) Het tuchtrecht van het publiek-voetbal. Deventer, Kluwer.
- WASSING A (1981) Het relatieve karakter van de beslissingen van de scheidsrechter in het betaalde voetbal.
In: Bins AJ et al, Beginselen: opstellen over strafrecht aangeboden aan GE Mulder, Arnhem Gouda Quint.
- MINISTERIE VAN WELZIJN, VOLKSGEZONDHEID EN CULTUUR (1985) Aard en omvang van sportongevallen en sportblessures. Leidschendam.
- WIEGMAN O et.al. (1982) Agressie en criminaliteit. Deventer, Kluwer.
- WOLF PG (1962) Die Kriminalität bei Fussballspielen. Eine kriminologische Untersuchung. Lahr/Baden, Kaufmann.
- ZAJONC RB (1968) Cognitive theories in social psychology.
In: Lindzey E, Aronson E (eds) The Handbook of Social Psychology. Austin.
- ZIJDERVELD AC (1973) De theorie van het symbolisch interactionisme. Meppel, Boom.

BIJLAGEN

Bijlage 1.1. (Bron: KNVB, 1980)

Overtredingen die een directe vrije schop en eventueel een strafschop tengevolge hebben (A), en overtredingen die bestraft worden met een indirecte vrije schop (B).

Een speler moet worden bestraft met het toekennen van een directe vrije schop indien hij opzettelijk één van de 9 hieronder volgende overtredingen begaat:

- a. een tegenspeler trapt of poogt te trappen,
- b. een tegenstander doet vallen, waaronder is te verstaan het laten vallen of pogen te laten vallen met behulp van de benen of door voor of achter hem te bukken,
- c. springt naar een tegenstander,
- d. een tegenstander op een ruwe of gevaarlijke wijze aanvalt,
- e. een tegenstander van achteren aanvalt, tenzij deze hem met opzet hindert,
- f. een tegenstander slaat of poogt te slaan,
- g. een tegenstander vasthoudt,
- h. een tegenstander duwt,
- i. de bal met de hand speelt, d.i. de bal met hand of arm draagt of voortbeweegt (dit slaat niet op de doelverdediger, wanneer deze zich in zijn strafschopgebied bevindt).

Bijlage 1.1. (vervolg)

Een speler moet worden bestraft met het toekennen van een indirecte vrije schop indien hij een van de volgende vijf overtredingen begaat:

1. speelt op een wijze die door de scheidsrechter gevaarlijk wordt geacht, bijv. poogt de bal te trappen, indien deze in het bezit is van de doelverdediger;
2. eerlijk aanvalt (dat is met de schouder) indien de bal zich niet bevindt binnen het speelbereik van de betrokken spelers en zij zeker niet proberen deze te spelen;
3. opzettelijk een tegenstander hindert, terwijl hij zelf de bal niet speelt, d.w.z. tussen een tegenstander en de bal doorloopt met de bedoeling daarmee zijn tegenstander te hinderen of zijn lichaam plaatst tussen de bal en de tegenstander;
4. de doelverdediger aanvalt, behalve wanneer deze:
 - a. de bal in zijn bezit heeft,
 - b. een tegenstander hindert,
 - c. zich buiten zijn doelgebied bevindt;
5. wanneer hij als doelverdediger:
 - a. meer dan 4 passen doet, terwijl hij de bal draagt, laat stuiten of deze weer in de lucht werpt en dan vangt, zonder de bal in het spel te brengen, na die vierde pas, zodat deze door een andere speler kan worden gespeeld, of
 - b. een tactiek toepast, die naar het oordeel van de scheidsrechter alleen maar ten doel heeft het spel op te houden en daardoor tijd te rekken en zodoende zijn partij op onsportieve wijze te bevoordelen.

Bijlage 1.2.

K.N.V.P. AFDELING LIMBURG

RAPPORT STRAFZAKEN VOOR SCHEIDSRECHTERS-RAPPORTEURS

TOELICHTING:

De Strafkommissee stelt het op prijs, indien u omtrent onregelmatigheden, die zich in een door u bijgewoond wedstrijd hebben voorgedaan, zoudt willen rapporteren.

Wij menen u hierbij op het volgende te mogen attenderen:

- Alleen hergeen uwelt heeft waargenomen, is voor de stralkommissee van belang.
- U gelieve dit rapport streeks rechtstreeks aan het Bonds bureau te Sint-Lod te zenden en er voor te zorgen, dat het daar op zijn laatste op woensdag na de wedstrijd arriveert.
- Het rapport over de leiding van de scheidsrechters moet u noodloos blijven zenden aan het u bekende adres.
- Wij vragen u met klem niet te volstaan met uitsluitend in dit rapport een of meer haken aan te kruisen. Wel uw rapport voor de stralkommissee van bijzonder belang zijn, dan zal op bladzijde 2 een duidelijke omschrijving en toelichting van het gebroude moeten worden gegeven. Zo nodig of wsgewenst kunt u dit rapport verder verduidelijken door middel van een toegezonden brief.
- Ni, voorkeur gelieve u den iedere den de scheidsrechter gestafte speler (waarschuwing of veldverwijping) een apart formulier te gebruiken. Vraag u zo nodig tijdig nieuwe formulieren aan het Bonds bureau.
- Indien mogelijk, gelieve u woordelijk weer te geven welke aan of zomerkningen op of over de leiding werden gemaakt, dit ook wat betreft de gebeurte lertende of dreigende taal u v. scheidsrechter, tegen speler, tegenrechter en anderen.

WIJ DANKEN U BIJ VOORBAAT VOOR UW MEDEWERKING!

Ingezonden door:

Naam:

Adres:

Tel.:

Wedstrijd:

d.d.

Gesteakt door:

WAARSCHUWING GEGEVEN AAN:

Lid van:

Plaats in het elftal:

Uitslag:

UIT HET VELD GEZONDEN:

Lid van:

Wedstrijd:

d.d.

Gesteakt door:

Plaats in het elftal:

Uitslag:

1. Hoe was de wedstrijd?

☐ sportief ☐ hard/fors ☐ ruw ☐ onsportief

2. Hoe vond u de leiding?

☐ goed ☐ redelijk ☐ matig ☐ onvoldoende

3. Hoe was het optreden van de grevrechtelers?

Van de thuisclub: ☐ correct ☐ lastig ☐ ongeschikt ☐ partijdig

Van bezoekers: ☐ correct ☐ lastig ☐ ongeschikt ☐ partijdig

4. Waren er omstandigheden, die het wangedrag van de spelers hebben beïnvloed? Eventuele versachtende of verzwarende omstandigheden. Zo ja, welke?

Bijlage 1.2.

ALLEN WAARSCHUWING/VEEDOVERWIJZING

Segep. (aanvullend) een kortge-
te plaatsen in het betreffende valgetel

Voor een goede beoordeling van het
gepleurde feit en de op te leggen
straf dient de strafcommissie in
het beslist noodzakelijk, dat de
het hiervoor aangekruiste nader
omschrijft en toelicht.

Vergeet u dit vooral niet!

1	Aanmerking en/of opmerking maken bij de toedeling	
2	Herhaaldelijk maken van aanmerkingen en/of opmerkingen v betreffende de toedeling	
3	Bewandelen van de toedeling	
4	Bewandelen van de schiedrechten	
5	Onrechtmatig optreden t.o.v. de schiedrechten	
6	Handmatig optreden t.o.v. de schiedrechten	
7	Bedrogen van de schiedrechten	
8	Gewelddadig optreden t.o.v. de schiedrechten	
9	Onrechtmatig optreden van een tegenstander	
10	Bedrogen van een tegenstander	
11	Bedrogen van een tegenstander	
12	Vasthouden van een tegenstander	
13	Samen naar of van made of tegenstander (schiedrechten of grensvrechten)	
14	Opzettelijk ten val brengen van een tegenstander	
15	Ruw en/of onbetuigd en/of gevaarlijk spel	
16	Herhaaldelijk ruw en/of onbetuigd en/of gevaarlijk spel	
17	Trappen (raken) van een tegenstander	
18	Poging tot trappen (raken) van een tegenstander	
19	Slaan of stompen (raken) van een tegenstander	
20	Poging tot slaan of stompen (raken) tegenstander	
21	Andere gewelddadig optreden (bijv. elleboeg-, knie- of kopstoot e.d.) t.o.v. tegenstander	
22	Handmatig optreden t.o.v. tegenstander	
23	Met kwalijke bedoeling bal tegen tegenstander gooien of trappen	
24	Zonder toestemming van de schiedrechten het speelveld verlaten	
25	Bal wegschoppen bij dood spel om tijd te winnen	
26	Bal wegschoppen bij dood spel uit protest tegen beslissing scheids- rechter	
27	Herhaaldelijk opzettelijk hands maken	
28	Gebruiken van onwettige/verbodene taal	
29	Wangedrag t.o.v. een of beide grensvrechten	
30	Wangedrag t.o.v. medespeler(s)	
31	Wangedrag t.o.v. publiek	

Andere vorm van wangedrag,
zult u hiernaast vermelden:

DUIDELIJKE OMSCHRIJVING EN TOELICHTING VAN HET GEPLURDE:

Het bovenstaande en aan ommerijde vermelde heb ik naar waarheid ingevuld

Datum:

Handtekening

Bijlage 1.2.

WAARSCHUWING gegeven aan:		Na <u>8</u> minuten in de eerste/tweede helft.	<u>5</u>
Naam en voorletters:		Adres en woonplaats:	Lid van de vereniging: <u>Lidno.:</u>
UIT HET VELD GEZONDEN:		Na <u> </u> minuten in de eerste/tweede helft.	
Naam en voorletters:		Adres en woonplaats:	Lid van de vereniging: <u>Lidno.:</u>

REDEN(EN):		
Aangeven door een kruisje te plaatsen in betreffende vak(jen).	1	Aanmerking en/of opmerking maken betr. de leiding
	2	Herhaaldelijk maken van aanmerkingen en/of opmerkingen betreffende de leiding
	3	Bemoedigen van de leiding
	4	Beledigen van de scheidsrechter
	5	Onheus bejegenen van de scheidsrechter
	6	Handtastelijk optreden t.o.v. de scheidsrechter
	7	Bedriegen van de scheidsrechter
	8	Gewelddadig optreden t.o.v. de scheidsrechter
	9	Onheus bejegenen van een tegenspeler
	10	Beledigen van een tegenspeler
	11	Bedriegen van een tegenspeler
	12	Wasthouden van een tegenspeler
	13	Spuwen naar of van mede- of tegenspeler(s)-scheidsrechter of grensrechter(s)
	14	Opzettelijk ten val brengen van een tegenspeler
	15	Ruw en/of onbesuisd en/of gewaaltig spel
	16	Herhaaldelijk ruw en/of onbesuisd en/of gewaaltig spel
	17	Trappen (raken) van een tegenspeler
	18	Poging tot trappen (niet raken) van een tegenspeler
	19	Slaan of stompen (raken) van een tegenspeler
	20	Poging tot slaan of stompen (niet raken) tegenspeler
	21	Ander gewelddadig optreden (bijv. elleboog-, knie- of kopstoot e.d.) t.o.v. tegenspeler
	22	Handtastelijk optreden t.o.v. tegenspeler
	23	Met kwalijke bedoeling bal tegen tegenspeler gooien of trappen
	24	Zonder toestemming van de scheidsrechter het speelveld verlaten
	25	Bal wegtrappen bij dood spel om tijd te winnen
	26	Bal wegtrappen bij dood spel uit protest tegen beslissing scheidsrechter
	27	Herhaaldelijk opzettelijk hands maken
	28	Gebruiken van onwettige taal
	29	Wangedrag t.o.v. een of beide grensrechters
	30	Wangedrag t.o.v. medespeler(s)
	31	Wangedrag t.o.v. publiek
	32	

Andere vorm van wangedrag, zulks hiernaast vermelden.

DUIDELIJKE OMSCHRIJVING EN TOELICHTING VAN HET GEBEURDE:

Het verloop van de wedstrijd was erg spannend. Het tweede lang vooruit een goal viel (2. helft). Een speler van links opende de bal toegevoegd/half tegenstander en had slechts een tegenstander voor zich. Hij speelde niet de bal, maar bleef de speler openen. Het vol.

Het bovenstaande en aan omme zijde vermelde heb ik naar waarheid ingevuld.

Bijlage 1.3.

K.N.V.B. AFDELING LIMBURG

01. APR. 1981

RAPPORTFORMULIER STRAFZAKEN

TOELICHTING:

Dit formulier is uitsluitend bestemd t.a.v. een eigen lid, die een waarschuwing ontving of door de scheidsrechter van het veld werd gezonden.

Indien meer dan één lid van uw vereniging een waarschuwing ontving of werd weggezonden, dient voor ieder van hen een afzonderlijk formulier te worden gebruikt.

Het Afdelingsbestuur wijst er met nadruk op, dat dit formulier volledig, nauwkeurig en naar waarheid moet worden ingevuld binnen 3 maal 24 uur aan het Bondsbestuur te Sittard gezonden. Bij niet-tijdig invullen en/of onvoldoende rapporteren wordt de vereniging beboet.

Rapporteren per brief kan niet worden aanvaard, doch dient persé door gebruikmaking van dit formulier te geschieden! Vraagt nodig tijdig nieuwe formulieren aan!

Tegen aanvulling van uw rapport door middel van een toegevoegde brief bestaat geen bezwaar.

Ingevolge art. 9 en 10 van het Reglement Competitiewedstrijden Afdelingen zijn de verenigingen verplicht binnen driemaal 24 u. aan het Afdelingsbestuur te rapporteren en er voor zorg te dragen, dat binnen dezelfde termijn rapporten worden ingezonden door:

1. de beide aanvoeders;
2. de bij het voorval betrokken spelers;
3. de granarichters;
4. de door de scheidsrechter aan te wijzen andere personen.

Ingezonden door de vereniging

Betreft wedstrijd:

d.d. 29-3-1981

Uitslag: 1-1 Schiedsrechter: Mr. J.

Gestaakt na minuten in de eerste/tweede helft.

Gelieve onderstaand formulier niet af te scheuren.

seizoen 19 / 19

naam van het lid (in blokletters): geb. datum:

voornamen (voluit):

adres en woonplaats:

huidige vereniging: lidnr.:

sinds wanneer lid van uw vereniging?

voorheen lid van de vereniging(en):

speelt betrokkene veld: zowel als zaalvoetbal? ja, bij welke andere vereniging?

is dit lid reeds eerder door de KNVB of Afdeling gestraft? ja, wanneer voor het laatste?

door wie werd hij gestraft? KNVB of Afdeling?

een berisping of voorwaardelijke straf geldt ook als straf!

inlichtingen over karakter of
levensomstandigheden van het lid,
die voor het beoordelen van zijn
overtreding van belang zijn

Bijlage 1.3.

1. Hoe was de wedstrijd?	☒ sportief ☐ fors ☐ ruw
2. Waren er omstandigheden, die uw lid aanleiding geven tot zijn overtreiding?	☒ geen bijzondere omstandigheden ☐ ruw spel tegenstander ☐ onjuist optreden tegenstander ☐ onjuist optreden scheidsrechter ☐ onjuiste beslissing scheidsrechter ☐ houding publiek
3. Hoe was het gedrag van uw lid tijdens hij de overtreiding beging, waarvoor hij door de scheidsrechter werd bestraft?	opeld
4. a. Hoe was de reactie van uw lid op de hem door scheidsrechter opgelegde straf?	a. <i>Altus opveld</i>
b. Hoe gedroeg hij zich in het verdere verloop van de wedstrijd?	b. <i>opeld.</i>
5. Heeft uw lid bij de scheidsrechter en/of tegenstander zijn akkoord aangeboden?	bij scheidsrechter bij tegenstander ☒ ja ☐ neen ☒ ja ☐ neen
6. a. Welke maatregel(en) heeft uw bestuur inmiddels t.o.v. het betrokken lid genomen?	a. <i>geen</i>
b. Datum van ingang van de door uw bestuur genomen maatregelen	b. ing. dat. onvoorw. straf ing. dat. voorw. straf

DRINGEND VERZOEK: Onderstaande ruimte niet beschrijven en dit gedeelte van het formulier niet afknippen.

Bijlage 1.3.

WAARSCHUWING ONTVANGEN na 20 minuten in de eerste/ tweede helft ons lid:

Naam en voorletters:

Lidno.:

UIT HET VELD GEZONDEN na minuten in de eerste/ tweede helft ons lid:

Naam en voorletters:

Lidno.:

Wat was of waren naar het oordeel van de scheidsrechter de reden of redenen van de opgelegde straffen?

Gelieve e.e.a. hiernaast aan te kruisen in betreffende vakje(s).

Het aangekruiste dient door betrokkenen op bladzijde 4 duidelijk te worden omschreven en toegelicht, waaruit moet blijken of betrokkenen het wel of niet eens zijn met de reden van de scheidsrechter voor het opleggen van de straf.

Indien op bladzijde 4 geen en/of onvoldoende omschrijving en toelichting worden gegeven, zal de strafcommissie zulks moeten beschouwen als onvolledig rapporteren, hetgeen — afgezien van andere maatregelen — zal moeten worden beboet!
Andere vorm van wangedrag, zulks hiernaast vermelden.

☐	Aanmerking en/of opmerking maken betr. de leiding
☐	Herhaaldelijk maken van aanmerkingen en/of opmerkingen betreffende de leiding
☐	Bemoedigen van de leiding
☐	Beledigen van de scheidsrechter
☐	Onheus bejegenen van de scheidsrechter
☐	Handtastelijk optreden t.o.v. de scheidsrechter
☐	Bedreigen van de scheidsrechter
☐	Gewelddadig optreden t.o.v. de scheidsrechter
☐	Onheus bejegenen van een tegenspeler
☐	Beledigen van een tegenspeler
☐	Bedreigen van een tegenspeler
☐	Vasthouden van een tegenspeler
☐	Spuwen naar of van mede- of tegenspeler(s) - scheidsrechter of grensrechter(s)
☒	Opzettelijk ten val brengen van een tegenspeler
☐	Ruw en/of onbesuisd en/of gevaarlijk spel
☐	Herhaaldelijk ruw en/of onbesuisd en/of gevaarlijk spel
☐	Trappen (raken) van een tegenspeler
☐	Poging tot trappen (niet raken) van een tegenspeler
☐	Slaan of stompen (raken) van een tegenspeler
☐	Poging tot slaan of stompen (niet raken) tegenspeler
☐	Andere gewelddadig optreden (bijv. elleboog, knie- of kopstoot e.d.) t.o.v. tegenspeler
☐	Handtastelijk optreden t.o.v. tegenspeler
☐	Met kwasielke bedoeling bal tegen tegenspeler gooien of trappen
☐	Zonder toestemming van de scheidsrechter het speelveld verlaten
☐	Bal wegtrappen bij dood spel om tijd te winnen
☐	Bal wegtrappen bij dood spel uit protest tegen beslissing scheidsrechter
☐	Herhaaldelijk opzettelijk hands maken
☐	Gebruiken van onwettige taal
☐	Wangedrag t.o.v. een of beide grensrechters
☐	Wangedrag t.o.v. medespeler(s)
☐	Wangedrag t.o.v. publiek

Bijlage 1.3.

A. Verwarschrift en/of toelichting gemeenschaps- of van het veld gaanden SPELER.

Naar mijn mening speelde ik suiver de bal, zonder dat ik mijn tegenstander raakte, dat het 3de en ook vallen. Ik heb twintig jaar als voetballer meegedaan, zonder een waarschuwing te hebben ontvangen. Ik vind het ~~dat~~ een onvervalste samenloop van omstandigheden. Mijn meêst heb ik een overtreding gemaakt, die speler drukte de over de bal en niet over mijn voet.

Naam in blokletters:

Handtekening:

B. Omschrijving en toelichting AANVOERDER eigen vereniging.

Onze speler speelde duidelijk de bal, omdat zijn tegenstander nogal onthouding boorste, kwam hij te val, het was derhalve verstaanbaar dat hij het in feite was, het gebeurde in het veld van het spel, zonder dat er spelt bij was.

Naam in blokletters:

Lidno.:

Handtekening:

C. Omschrijving en toelichting GRENRECHTER eigen vereniging.

Ik kan me aanstellen wat bovenstaande spelers geschied hebben. Van mijn gezichtspunt uit heb ik ook niet anders gezien.

Naam in blokletters:

Lidno.:

Handtekening:

Bijlage 1.4.

K.N.V.B. AFDELING LIMBURG

01 APR 1981

RAPPORTFORMULIER STRAFZAKEN

TOELICHTING:

Dit formulier is uitsluitend bestemd t.a.v. een lid van de tegenpartij, indien deze een waarschuwing ontving of door de scheidsrechter van het veld werd gezonden. Indien méér dan een lid van de tegenpartij een waarschuwing ontving of werd weggezonden, dient voor ieder van hen een afzonderlijk formulier te worden gebruikt.

Het Afdelingsbestuur wijst er met nadruk op, dat dit formulier volledig, nauwkeurig en naar waarheid moet worden ingevuld en binnen 3 maal 24 uur aan het Bondsbestuur te Sittard gezonden. Bij niet-tijdig inzenden en/of onvolledig rapporteren wordt uw vereniging beboet.

Rapporteren per brief kan niet worden aanvaard, doch dient persé door gebruikmaking van dit formulier te geschieden! Vraagt zo nodig tijdig nieuwe formulieren aan!

Tegen aanvulling van uw rapport door middel van een toegevoegde brief bestaat geen bezwaar. Ingevolge art. 9 en 10 van het Reglement Competitiewedstrijden Afdelingen zijn de verenigingen verplicht binnen driemaal 24 uur aan het Afdelingsbestuur te rapporteren en er voor zorg te dragen, dat binnen dezelfde termijn rapporten worden ingezonden door:

1. de beide aanvoerders;
2. de bij het voorval betrokken spelers;
3. de grensrechters;
4. de door de scheidsrechter aan te wijzen andere personen.

Ingezonden door de vereniging

Betreft wedstrijd

d.d. 29-3-1981

Uitslag: 1-1

Geslacht na

1. Hoe was de wedstrijd?

- ☒ sportief
☐ fors
☐ ruw

Waren er omstandigheden, die de overtreder aanleiding geven tot zijn overbieding?

- ☒ geen bijzondere omstandigheden
☐ ruw spel tegenstander
☐ onjuist optreden tegenstander
☐ onjuiste beslissing scheidsrechter
☐ houding publiek

Hoe was het gedrag van betrokkene in de periode voorafgaand aan de overtreding waarvoor hij door de scheidsrechter werd bestraft?

hardop

a. Hoe was de reactie van betrokkene op de hem door scheidsrechter opgelegde straf?

a. normaal

b. Hoe gedroeg hij zich in het verdere verloop van de wedstrijd?

b. goed

Heeft de overtreder bij zijn tegenstander zijn skakels aangeboden?

- ☒ ja
☐ nee

2

Bijlage 1.4.

WAARSCHUWING ONTVANGEN na minuten in de eerste/tweede helft het lid van de tegenpartij:

Naam en voorletters:

Lidno.:

UIT HET VELD GEZONDEN na minuten in de eerste/tweede helft het lid van de tegenpartij:

Naam en voorletters:

Lidno.:

Wat was of waren naar het oordeel van de scheidsrechter de reden of redenen van de opgelegde straffen?

Geefte e.a.s. hiernaast aan te kruiden in betreffende vakje(s).

Het aangekruiste dient door betrokkenen op bladzijde 3 duidelijk te worden omschreven en toegelicht, waaruit moet blijken of betrokkenen het veld of veld naar zijn met de reden van de scheidsrechter voor het opleggen van de straf.

Indien op bladzijde 3 geen en/of onvoldoende omschrijving en toelichting worden gegeven, zal de strafkommissie zulks moeten beschouwen als onvoldoende rapporteren, hetgeen - afgezien van andere maatregelen - zal moeten worden beboet!

Andere vorm van wangedrag, zulks hiernaast vermelden.

☐	Aanmerking en/of opmerking maken betr. de leiding
☐	Herhaaldelijk maken van aanmerkingen en/of opmerkingen betreffende de leiding
☐	Bemoedigen van de leiding
☐	Beledigen van de scheidsrechter
☐	Onheus bejagen van de scheidsrechter
☐	Handtafelijk optreden t.o.v. de scheidsrechter
☐	Bedreigen van de scheidsrechter
☐	Gewelddadig optreden t.o.v. de scheidsrechter
☐	Onheus bejagen van een tegenstander
☐	Beledigen van een tegenstander
☐	Bedreigen van een tegenstander
☐	Verhouden van een tegenstander
☐	Spuwen naar of van made- of tegenstander(s); scheidsrechter of grensrechter(s)
☒	Opzettelijk ten val brengen van een tegenstander
☐	Ruw en/of onbesuisd en/of gevaarlijk spel
☐	Herhaaldelijk ruw en/of onbesuisd en/of gevaarlijk spel
☐	Trappen (raken) van een tegenstander
☐	Poging tot trappen (niet raken) van een tegenstander
☐	Slaan of stompen (raken) van een tegenstander
☐	Poging tot slaan of stompen (niet raken) tegenstander
☐	Andere gewelddadig optreden (bijv. elleboog, knie- of kopstoot e.d.) t.o.v. tegenstander
☐	Handtafelijk optreden t.o.v. tegenstander
☐	Mit kansrijke bedoeling bal tegen tegenstander gooien of trappen
☐	Zonder toestemming van de scheidsrechter het speelveld verlaten
☐	Bal wegtrappen bij dood spel om tijd te winnen
☐	Bal wegtrappen bij dood spel uit protest tegen beslissing scheidsrechter
☐	Herhaaldelijk opzettelijk hands maken
☐	Gebruiken van onwettige taal
☐	Wangedrag t.o.v. een of beide grensrechters
☐	Wangedrag t.o.v. medespeler(s)
☐	Wangedrag t.o.v. publiek

Bijlage 1.4.**A. Omschrijving en toelichting door TEGENSPILER van getroft persoon:**

Toen ik alleen op doel afging, werd ik door mijn tegenstander onderuit gehaald van daar deze waarschuwing.

Naam in blokletters: *H.*

Lidno.

Handtekening

B. Omschrijving en toelichting door AANVOERDER tegenpartij van getroft persoon:

De speler... pakte de speler van
van links de bal speler

Naam in blokletters:

Lidno.

Lidno.

Handtekening

C. Omschrijving en toelichting door GRENSECHTER tegenpartij van getroft persoon:

de speler... van... boekte omw. speler
de doorgang van de bedoeling de bal k. speler

Naam in blokletters:

Lidno.

Handtekening

Tabel 5.1A.

Wedstrijden met en zonder strafzaak naar klassenivo
(N= 12.391).

Klassenivo	met strafzaken %	Wedstrijden zonder strafzaken %	totaal (N)
1e klasse (N= 12)	31	69	1.562
2e klasse (N= 24)	20	80	3.147
3e klasse (N= 24)	9	91	3.057
4e klasse (N= 41)	7	93	4.625
	(1.750)	(10.641)	12.391

$T_c = 0.17$

Tabel 5.2A.

Wedstrijden met en zonder strafzaak naar seizoensverloop
(N= 12.391).

Seizoensverloop	met strafzaken %	Wedstrijden zonder strafzaken %	totaal (N)
periode 1	13	87	1.701
periode 2	19	81	1.684
periode 3	15	85	2.154
periode 4	16	84	1.503
periode 5	14	86	1.599
periode 6	14	86	2.025
periode 7	9	91	1.725
	(1.750)	(10.641)	12.391

$T_c = .04$

Tabel 5.3A.

Wedstrijden met en zonder strafzaak naar rangverschil
(N= 12.391).

Rangverschil	met strafzaak %	Wedstrijden zonder strafzaak %	totaal (N)
geen	17	83	1.328
1 plaats	15	85	1.880
2 plaatsen	14	86	1.830
3 plaatsen	15	85	1.722
4 plaatsen	13	87	1.432
5 plaatsen	11	89	1.193
6 plaatsen	14	86	1.031
7 plaatsen	13	87	766
8 plaatsen	15	85	515
9 en meer plaatsen	12	88	694
	(1.750)	(10.641)	12.391
Tc = .03			

Tabel 5.4A.

Wedstrijden met en zonder strafzaak naar afstand tussen
de voetbalvelden (N= 12.391)

Afstand tussen de velden	met strafzaak %	Wedstrijden zonder strafzaak %	totaal (N)
tot 4 km	15	85	2.940
4 tot 8 km	14	86	4.510
8 tot 12 km	14	86	2.506
12 tot 17 km	14	86	1.586
> 17 km	13	87	849
	(1.750)	(10.641)	12.391
Tc = .007 n.s.			

Tabel 5.5A.

Wedstrijden met en zonder strafzaak naar totaal aantal doelpunten (N= 12.391)

Aantal doelpunten	met strafzaak %	Wedstrijden zonder strafzaak %	totaal (N)
geen doelpunten	17	83	424
1 doelpunt	19	81	1.048
2 doelpunten	16	84	1.787
3 doelpunten	16	84	1.993
4 doelpunten	14	86	2.090
5 doelpunten	14	86	1.633
6 doelpunten	13	87	1.176
7 doelpunten	10	90	1.331
8 doelpunten(en meer)	7	93	909
	(1.750)	(10.641)	12.391
Tc = .06			

Tabel 5.6A.

Wedstrijden met en zonder strafzaak naar doelpuntenverschil (N= 12.293).

Doelpuntenverschil	met strafzaken %	Wedstrijden zonder strafzaken %	totaal (N)
geen verschil (gelijk)	18	82	2.183
1 doelpunt verschil	17	83	3.326
2 doelpunten verschil	14	86	2.408
3 of meer doelpunten- verschil	11	89	4.376
	(1.745)	(10.548)	12.293
Tc = .06			

Tabel 5.12.

Correlatie-matrix onafhankelijke variabelen
weergegeven coëfficiënten significant bij $p < .05$

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. klassenivo	-									
2. seizoens- verloop	-	-								
3. rangversch.	-.02	.14	-							
4. afstand	-.10		.03	-						
5. aantal doelpunten	.17		.08		-					
6. doelpunten- verschil	.13		.11		.54		-			
7. winst/ verlies	-				-.04	-.01	-			
8. ver.grootte	.08	-.02		.09	.06	.03		-		
9. urbanisatie- graad	.03			-.32	.04			.08	-	
10. status scheidsr.	.52	-.02			.11	.07	-.02	.11		-

Bijlage 5.13A

De variabele afstand is in de regio 1 t/m 3 identiek gekodeerd (tot 4 km = 1; 4 tot 8 km = 2; 8 tot 12 km = 3; 12 tot 17 km = 4; 17 km = 5).

In de regio's 4 en 5 zijn in verband met de kleinere afstanden de categorieën 4 en 5 samengenomen tot één categorie.

De variabele verenigingsgrootte is in de regio's 1, 2 en 5 identiek gekodeerd (< 4 elftallen = 1; > 4 elftallen = 2).

Gezien de kleine verenigingsgrootte in regio 3 en 4 is de codering in deze regio's < 3 elftallen = 1; > 3 elftallen = 2). Ook de variabele urbanisatiegraad is niet in alle regio's gelijk onderverdeeld. Wanneer we bijvoorbeeld een vergelijking maken tussen de regio's 1 en 3 dan is het niet mogelijk een en dezelfde indeling aan te houden. Dit probleem hebben we ondervangen door, de stad te plaatsen tegenover het (verstedelijkt) platteland. De indeling in urbanisatiegraad is die van het CBS, onder andere gehanteerd bij de volkstelling van 1971.

Tabel 6.1A

Reden strafzaak volgens scheidsrechterlijk rapport
(N= 2678) (in percentages)

	%
1. aanmerking/opmerking leiding	13
2. herhaaldelijk maken aan/opmerking leiding	12
3. bemoeilijken leiding	3
4. beledigen scheidsrechter	5
5. onheus bejegenen scheidsrechter	0,4
6. handtastelijk optreden t.o.v. de scheidsrechter	0,3
7. bedreigen van de scheidsrechter	0,5
8. gewelddadig optreden t.o.v. de scheidsrechter	0,1
9. onheus bejegenen van tegenspeler	1,3
10. beledigen van tegenspeler	0,6
11. bedreigen van tegenspeler	1
12. vasthouden tegenspeler	3
13. spuwen naar of van mede- of tegenspeler(s) scheidsrechter of grensrechter(s)	0,1
14. opzettelijk ten val brengen van een tegenspeler	16
15. ruw en/of onbesuisd en/of gevaarlijk spel	9
16. herhaaldelijk ruw en/of onbesuisd en/of gevaarlijk spel	3
17. trappen (raken) van een tegenspeler	9
18. poging tot trappen (niet raken van een tegen- speler)	4
19. slaan of stompen (raken) van een tegenspeler	2
20. poging tot slaan of stompen (niet raken) tegenspeler	2
21. ander gewelddadig optreden (bijv. elleboog, knie of kopstoot e.d.) t.o.v. tegenspeler	0,5
22. handtastelijk optreden t.o.v. tegenspeler	2
23. met kwalijke bedoeling bal tegen tegenstander gooien of trappen	0,3
24. zonder toestemming van scheidsrechter het speelveld verlaten	0,4
25. bal wegtrappen bij dood spel om tijd te winnen	1,5
26. bal wegtrappen bij dood spel uit protest tegen beslissing scheidsrechter	2
27. herhaaldelijk opzettelijk hands maken	0,5
28. gebruiken van onwettelijke taal	0,4
29. wangedrag t.o.v. een of beide grensrechters	0,2
30. wangedrag t.o.v. medespeler(s)	0,1
31. wangedrag t.o.v. publiek	4

Tabel 6.3A

Tijdstip van de strafzaak per kwartier (N= 2668)

	%	N
1e Helft		
- 1e kwartier	3	68
- 2e kwartier	8	218
- 3e kwartier	12	325
2e Helft		
- 1e kwartier	16	428
- 2e kwartier	30	803
- 3e kwartier	31	826
	-----	-----
totaal	100%	2668

Tabel 6.6.

Korrelatiematrix 4 kenmerken strafzaken(Pearson-r) (N= 2664)Alle weergegeven coëfficiënten significant bij $p < 0.01$.

	1	2	3	4
1. aard/richting	-	.11	.26	.18
2. tijdstip		-	.12	.10
3. scheidsrechterlijke sanktie			-	.48
4. tuchtrechtelijke sanktie				-

Bijlage 7.1.

Diskriminantanalyses van 7 wedstrijdtypen onderverdeeld naar aard en richting overtreding (Alleen de significant diskriminerende variabelen zijn vermeld.)

Wedstrijdtype 1.

Wedstrijden met instrumentele
overtredingen t.o.v. speler (N=895)

	gestand.diskr.koëff.
doelpuntenverschil	.52
wedstrijdzondag	.49
aantal doelpunten	.42
winst/verlies	.33
kan.korrelatie	.20

Wedstrijdtype 2.

Wedstrijden met instrumentele over-
tredingen t.o.v. scheidsrechter (N= 763)

	gestand.diskr.koëff.
doelpuntenverschil	.77
kan.korrelatie	.11

Wedstrijdtype 3.

Wedstrijden met instrumentele overtredingen
t.o.v. speler en scheidsrechter (N= 114)

	gestand.diskr.koëff.
doelpuntenverschil	1.07
aantal doelpunten	.55
wedstrijdzondag	.24
kan.korrelatie	.40

Bijlage 7.1. (vervolg)Wedstrijdtype 4.

Wedstrijden met reactieve overtredingen t.o.v. speler (N= 543)

	gestand.diskr.koëff.
urbanisatie	.75
kan.korrelatie	.13

Wedstrijdtype 5.

Wedstrijden met reactieve overtredingen t.o.v. scheidsrechter (N= 426)

	gestand.diskr.koëff.
afstand	.81
winst/verlies	.67
kan.korrelatie	.15

Wedstrijdtype 6.
-----Wedstrijden met reactieve overtredingen
t.o.v. speler én scheidsrechter (N= 75)
geen significante diskriminerende variabelen

	gestand.diskr.koëff.
kan.korrelatie	.28

Wedstrijdtype 7.
-----Wedstrijden met instrumentele en
reactieve overtredingen (N= 624)

	gestand.diskr.koëff.
doelpuntenverschil	.57
verenigingsgrootte	.53
urbanisatie	.37
kan.korrelatie	.24

Tabel 8.4.

Samenhang strafzaken thuis-uitklub en uitslag (uitgaande van thuisklub) (wedstrijden met 1 strafzaak - N= 1088) (percentages vertikaal)

strafzaken	winst	uitslag		totaal
		gelijk	verlies	
thuisklub	35	40	60	45
uitklub	65	60	40	55
	---	---	---	---
Totaal	100%	100%	100%	100%

tau C = -.23 $p < .001$

Tabel 8.5.

Samenhang strafzaken thuis - uitklub en uitslag (wedstrijden met 2 strafzaken; N= 418) (uitgaande van thuisklub)

richting straf	winst	uitslag		totaal
		gelijk	verlies	
2 straffen thuisklub	10%	16%	26%	17% (71)
1 straf thuis en uitklub	53%	62%	53%	55% (230)
2 straffen uitklub	37%	22%	21%	28% (117)
	----	----	----	----
Totaal	100%	100%	100%	100%

tau C -.18 $p < .001$

Tabel 8.6.

Samenhang strafzaken thuis - uitklub en uitslag (wedstrijden met 3 strafzaken; N= 158) (uitgaande van thuisklub)

richting straf	winst	uitslag		totaal
		gelijk	verlies	
3 straffen thuisklub	5	5	16	9% (15)
2 straffen, 1 straf uit	25	56	43	36% (56)
1 straf thuis, 2 straffen winst	49	30	34	40% (63)
3 straffen uitklub	21	9	7	15% (24)
	---	---	---	----
Totaal	100%	100%	100%	100%

tau C $-.26$ $p < .001$

Tabel 8.9.

Percentage uit het veldzendingen per aard en richting
overtreding voor resp. thuis- en uitklub naar status
scheidsrechter (N= 537).

		officiëlen		niet-off.
		1/2 klasse	3/4 klasse	
instr./speler	thuisklub	6%	6	44
	uitklub	5	7	15
instr./scheidsr.	thuisklub	12	17	60
	uitklub	16	19	32
reakt./speler	thuisklub	30	37	73
	uitklub	31	44	68
reakt./scheidr.	thuisklub	24	19	100
	uitklub	22	28	68
		--	--	--
totaal	thuisklub	15	20	67
	uitklub	15	25	48

Tabel 8.11.

Percentage onvoorw. straffen tuchtkommissie per aard en richting overtreding voor resp. thuis- en uitklub naar status scheidsrechter (N= 1644).

		officiëlen		niet-off.
		1/2 klasse	3/4 klasse	
instr./speler	thuisklub	57	57	56
	uitklub	54	45	67
instr./scheidsr.	thuisklub	50	58	67
	uitklub	60	55	70
reakt./speler	thuisklub	80	85	97
	uitklub	75	85	94
reakt./scheidsr.	thuisklub	54	56	100
	uitklub	47	50	87

CURRICULUM VITAE

De auteur van dit proefschrift werd op 21 september 1948 te Wassenaar geboren.

Het einddiploma HBS-A werd in 1966 aan het St. Adelbert-college te Wassenaar behaald.

In datzelfde jaar werd begonnen aan de studie Westerse Sociologie aan de Rijksuniversiteit te Leiden. In juli 1971 werd het doktoraal examen behaald met als hoofdvakken empirische en wijsgerige sociologie en als bijvakken sociologie van de primaire groepsverhoudingen gevolgd aan de Rijksuniversiteit te Utrecht en sociale psychologie.

Daarna volgde één jaar militaire dienst, november 1971 tot november 1972; gedurende de dienstitijd werd een beroep op de wet gewetensbezwaren gedaan; deze bezwaren werden in maart 1973 officieel erkend.

Van november 1972 tot 1 januari 1974 volgde de eerste periode van werkloosheid; daarna, tot 1 juli 1974 was betrokkene, in het kader van de zgn. TAP-regeling werkzaam bij de Stichting Geestelijke Gezondheidszorg te Heerlen.

Vervolgens volgde een tweede werklozenperiode van 2½ jaar.

Vanaf 1 januari 1977 werd wederom via de TAP-regeling voor een half jaar gewerkt bij de Stichting Sportraad voor de Provincie Limburg te Maastricht.

Van augustus 1977 tot maart 1978 was betrokkene werkzaam bij de Stichting Samenlevingsopbouw Oostelijk Mijngebied te Heerlen.

De derde, en voorlopig, laatste werklozenperiode duurde van maart 1978 tot augustus 1978. Daarna werd gedurende 2 jaar, tot 1 september 1980, gewerkt bij het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening op de afdeling warmte-isolatie.

Vanaf 1 september 1980 is betrokkene werkzaam bij de Rijksuniversiteit Limburg, Capaciteitsgroep Medische Sociologie eerst als onderzoeksassistent daarna als wetenschappelijk medewerker (toegevoegd onderzoeker).

Vanaf 1 januari 1982 tot op heden is betrokkene werkzaam ten behoeve van het Instituut Sportgeneeskunde Limburg (ISL).

Sportwetenschappelijke Onderzoekingen

1. Dr. M.P. van den Heuvel
Sport in de Sovjetunie
ISBN 90 6076 073 5
2. Dr. B.J. Crum
Aan sport georiënteerd onderwijs
ISBN 90 6076 074 3 uitverkocht
3. Dr. H. Kuipers
Variability of physiological responses to exercise
ISBN 90 6076 188 X
4. Dr. H.A. Keizer
Hormonal responses in women as a function of physical exercise and training
ISBN 90 6076 185 5
5. Drs. H.H. van der Brug/M. Marseille
Achtergronden van vandalisme bij voetbalwedstrijden
ISBN 90 6076 194 4 uitverkocht
6. Dr. B.P.L.M. den Brinker
E.M.G.-feedback bij revalidatie
Het toepassen van myofeedback bij stoornissen in het bewegingsapparaat die ertoe geleid hebben dat motorunits te weinig/te veel activiteit of een combinatie van beide vertonen.
ISBN 90 6076 211 8 – ing. 160 pag.
7. Dr. J.W.I. Tamboer
Mensbeelden achter bewegingsbeelden
Kinantropologische analyses vanuit het perspectief van de lichamelijke opvoeding.
ISBN 90 6076 212 6
8. J.M.M. Swinkels/D.J.W. Langenbach (eds.)
Movement analysis by computer for the explosive events in track and field
Report on an international course, organized by the Educational Committee of the Royal Dutch Athletic Federation under auspices of the Dutch Olympic Committee.
ISBN 90 6076 221 5
9. Drs. R.C. van Lummel/
M.L.M.P. Haane
Gehandikapt op het CIOS?
Eindadvies van de studie toelating gehandikapt
ISBN 90 6076 236 3
11. Dr. H.H. van der Brug
Voetbalvandalisme
Een speurtocht naar verklaren factoren
ISBN 90 6076 250 9

Verkrijgbaar in de boekhandel

Uitgeverij De Vrieseborch-Haarlem

Jacobijnestraat 5, 2011 TG Haarlem
Telefoon 023-9458